

MOHORJEV KOLEDAR 1979

KNJIŽNA ZBIRKA MOHORJEVE DRUŽBE ZA LETO 1979

KOLENDAR 1980

Kakor že nekaj let, bomo tudi v bogato zunanje in notranje opremljenem Koledarju nudili čim več zanimivega in koristnega branja z vseh področij, ki danes zanimajo bralca mohorskih knjig. Prizadevali si bomo v zanimivih sestavih osvetliti današnje dogodke, ohraniti pa tudi spomin na minule, posebno še na tiste, ki so kakorkoli povezani z delovanjem Mohorjeve družbe. Tudi v novem Koledarju bomo še posebej poskrbeli za prijetno in lepo branje.

SLOVENSKE VEČERNICE

Za 130. zvezek med mohorjani zelo priljubljenih Slovenskih večernic smo izbrali zanimivo povest pisatelja **Lojzeta Kozarja VEZI IN ZANKE**. Kozar si je poiskal snov v zdomstvu. Kot dober poznavalec zdomstva v Prekmurju nam pripoveduje na živahen in notranje napet način o mladem prekmurskem zdomcu, ki v na videz nepomembni trenutni stiski, posebno pa zaradi svoje neodločnosti pade v roke zločinski ustaški skupini, na drugi strani pa se, čeprav že skoraj za poroko domenjen z dekletom iz domače vasi, zaplete v ljubezensko razmerje s starejšo nemško vdovo. Neodločnost in beg pred rojaki, ki bi mu radi pomagali iz stiske, o kateri samo slutijo, pripeljeta junaka povesti do žalostnega konca – izgubi vse. Povest bomo ilustrirali.

NAŠI KRAJI

V zbirki Naši kraji, ki si je že s prvim zvezkom pridobila priznanje in naklonjenost, bomo objavili **Prežihovega Voranca GOSPO SVETO**, da bi tako mohorjanom поблиže predstavili tisti del slovenske Koroške, ki je imel v slovenski narodni zgodovini posebno vlogo. Ko pomislimo na slovensko Koroško, je Gospa Sveta takorekoč njen simbol. Umetniško in občečloveško zelo pomembnemu Vorančevemu tekstu bomo dodali obširno študijo o tem delu Koroške izpod peresa dr. Pavla Zablatnika. Knjiga bo bogato ilustrirana.

Marijan Zadnikar

SPOMENIKI CERKVE NE ARHITEKTURE IN UMETNOSTI, 3. knjiga

Že prvi dve knjigi našega uglednega strokovnjaka, ki sta izšli pred leti v redni knjižni zbirki, sta zbudili veliko zanimanje in bili deležni splošnega priznanja. Zdaj dodajamo obema knjigama tretjo, v kateri nas Marijan Zadnikar seznaja s cerkveno arhitekturo in cerkvenimi spomeniki na Koroškem v Avstriji. Ta knjiga ne bo samo smiselna dopolnitev dosedanjih Zadnikarjevih knjig, temveč bo vsakomur, ki ga zanese pot na Koroško, dragocen vodnik in pobudnik za obisk dragocenih umetnin, ki jih posebno v svojih cerkvah hrani Koroška. Knjiga bo seveda bogato ilustrirana.

(Nadaljevanje na 3. strani ovitka)

REDNA KNJIŽNA ZBIRKA
ZA LETO 1978

KOLEDAR ZA LETO 1979

Na prvi strani ovitka stolnica v Kopru
Na zadnji strani ovitka pogled na Koper, sedež
obnovljene koprške škofije

MOHORJEV KOLEDAR 1979

MOHORJEVA DRUŽBA
CELJE

11 1825 / 119

NAVADNO LETO 1979

ima 365 dni, začne se s ponedeljkom in konča s ponedeljkom

Premakljivi prazniki:

Pepelnica	28. februarja
Velika noč	15. aprila
Vnebohod	24. maja
Binkošti	3. junija
Sv. Rešnje Telo	14. junija
1. adventna nedelja	2. decembra

Postna postava

Zapoved pritriganja v jedi (le enkrat na dan se do sitega najesti) velja za vse kristjane od izpolnjenega 21. leta do začetka 60. leta življenja na pepelnico in na veliki petek.

V vseh slovenskih škofijah imamo **vzdržek** od mesnih jedi (mesna juha je dovoljena) **vse petke** v postu (znamenje +), **strogi post** (zdržek od mesnih jedi ter pritriganje v jedi, znamenje ++) na **pepelnico** in na **veliki petek**.

V našem koledarju se oziram na svetnike vesoljne Cerkve in na svetnike vseh slovenskih škofij. Za vsak dan smo napisali najprej tiste svetnike, ki jih ta dan Cerkev časti v bogoslužju po prenovljenem bogoslužnem koledarju. Upoštevali smo tudi svetnike, ki jih časti ljudstvo in se jim priporoča. Novorojencem dajemo najraje imena svetnikov, ki so blizu dneva rojstva. Kadar ne najdemo primerne imena, pojdimo k dušnemu pastirju. Ta nam bo tudi povedal, kako bi se glasilo tuje svetnikovo ime po slovensko.

Godovinsko število

Zlato število	4
Sončni krog	28
Epakta	2
Nedeljska črka	G
Rimsko število	2
Letni vladar	Saturn

Začetek letnih časov:

Začetek pomladi: dne 21. marca ob 06. uri 22 minut; Sonce stopi v znamenje Oвна (pomladansko enakonočje).

Začetek poletja: dne 22. junija od 00. uri 56 minut; Sonce na Rakovem povratniku.

Začetek jeseni: dne 23. septembra ob 16. uri 16 minut; Sonce stopi v znamenje Tehtnice (jesensko enakonočje).

Začetek zime: dne 22. decembra ob 12. uri 10 minut; Sonce na Kozorogovem povratniku.

Znamenja v koledarju

Znaki za Lunine spremembe:

Mlaj	☾
Prvi krajec	☾
Ščip (polna luna)	☾
Zadnji krajec	☾

Državni prazniki

1. in 2. januar, novo leto
 1. in 2. maj, mednarodni praznik dela
 4. julij, dan borcev
 29. in 30. november, dan republike
- Če pride kateri od dnevov novega leta (1. in 2. januar), praznik dela (1. in 2. maj) ali dnevov republike (29. in 30. november) na nedeljo, se šteje za praznik tudi prvi naslednji delavnik po teh dnevih. – Ob državnih praznikih SFRJ se ne dela v državnih uradih in ustanovah ter v gospodarskih organizacijah na vsem območju SFRJ.

Republiški prazniki

27. april	– Dan ustanovitve OF Slovenije
7. julij	– Dan vstaje srbskega naroda
13. julij	– Dan vstaje črnogorskega naroda
22. julij	– Dan vstaje slovenskega naroda
27. julij	– Dan vstaje hrvaškega naroda in naroda Bosne in Hercegovine
2. avgust	– Ilinden, narodni praznik Makedonije
11. oktober	– Dan vstaje makedonskega naroda
1. november	– Dan spomina na mrtve – državni praznik v SR Sloveniji

Pomembnejši dnevi

8. marec	– Dan žena
15. april	– Dan železničarjev
9. maj	– Dan zmage
21. maj	– Dan jugoslovanskega vojnega letalstva
25. maj	– Rojstni dan maršala Tita
	– Dan mladosti
13. julij	– Dan šoferjev
16. julij	– Dan tankistov JLA
9. september	– Dan vstaje v Istri, Trstu in Slovenskem primorju
10. september	– Dan jugoslovanske vojne mornarice
7. oktober	– Dan topništva JLA
20. oktober	– Osvoboditev Beograda
24. oktober	– Dan Organizacije združenih narodov (OZN)
31. oktober	– Mednarodni dan varčevanja
7. november	– Obletnica oktobrske revolucije
22. december	– Dan jugoslovanske ljudske armade

HERSCHLOV KLJUČ

Učenjaki sicer ne morejo dokazati, da Luna vpliva na vreme – podobno kakor vpliva na morsko gladino – vendar opazovanja dokazujejo, da je Herschlov vremenski ključ, ki napoveduje vreme iz Luninih sprememb, precej zanesljiv vremenski prerok, posebno če ga uporabljamo z drugimi vremeniki.

Zvezdoslovec F.J.Herschel je sestavil tabelo, ki jo podajamo spodaj. Na podlagi te tabele – vsaj približno – lahko ugotovimo vreme, če vemo, kdaj se izpremeni Luna, to je, ob kateri uri nastopi prvi krajec ☾, ščip ☾, zadnji krajec ☾ in mlaj ☾.

Herschlov ključ pravi: Če se Luna spremeni:

ob uri	bo poleti (16. 4.–15. 10.)	bo pozimi (16. 10.–15. 4.)
od 24. do 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozahodnik
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	dež ob severo-zahodniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
od 12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zahodniku, dež ob jugu ali jugozahodniku	dež in sneg ob jugu ali zahodniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Kratko si zapomnimo ta ključ takole:

1. Vreme bo tem zanesljiveje lepo, čim bliže polnoči se Luna spremeni.

2. Vreme bo tem bolj gotovo grdo, čim bliže poldneva se Luna spremeni.

Ako Herschlov ključ napoveduje lepo vreme za določen dan, moramo razumeti tako, da bo približno v tistih dneh lepo.

Naši dedje so zelo verjeli stoti uri po mlaju. Kakor se je vreme tedaj zastavilo, tako je redno do ščipa (polne lune) tudi trajalo. Rimljani so v svojem pregovoru to označevali kar s petim dnevom: Kakršno je po mlaju vreme peti dan, tako do ščipa (polne Lune) sleherni dan.

SONČEVI IN LUNINI MRKI

V letu 1979 sta dva Sončeva in dva Lunina mrka.

1. **Dne 26. februarja je popolni Sončev mrk.** Viden je v ozkem pasu, ki teče čez Severno Ameriko in se konča na Grenladnji. Kot delni mrk je viden iz zahodnega dela Pirinejskega polotoka, na Atlanskem oceanu, iz Severne Amerike in na severozahodnem delu Tihega oceana. Pri nas mrk ni viden.

2. **Dne 13. marca je delni Lunin mrk,** ki je viden na Tihem oceanu, iz Avstralije, na Indijskem oceanu, iz Azije, Evrope in Afrike, na Atlanskem oceanu in iz Južne Amerike. Pri nas je mrk viden. Mrk se začne ob 20^h28,9^m, največjo stopnjo doseže ob 22^h08,0^m, konča se pa ob 23^h47,2^m. Ob največji stopnji mrka je zatemnjenih 86 odstotkov Luninega premera.

3. **Dne 22. avgusta je kolobarjasti Sončev mrk.** Viden je v ozkem pasu Tihega oceana blizu Antarktike. Kot delni mrk je viden na jugozahodnem delu Atlanskega oceana, iz južnega dela Južne Amerike in na jugovzhodnem delu Tihega oceana. Pri nas mrk ni viden.

4. **Dne 6. septembra je popolni Lunin mrk,** ki je viden iz Severne in Južne Amerike, na Tihem oceanu, iz Avstralije in na vzhodnem delu Indijskega oceana. Pri nas mrk ni viden.

VIDNOST PREMIČNIC – PLANETOV 1979

MERKUR je na nebu zmeraj blizu Sonca in se od njega lahko oddalji največ za 10 do 28 stopinj. Pot Merkurja okoli Sonca je namreč dokaj sploščena elipsa in največja navidezna oddaljenost od Sonca je odvisna od trenutne Merkurjeve lege na tiru in od istočasne lege Zemlje. Merkurja lahko opazujemo samo zvečer nad zahodnim obzorjem po Sončevem zahodu ali zjutraj na vzhodnem nebu pred Sončevim vzhodom. Na večernem nebu bo letos viden ob datumih okoli 8. III., 3. VII. in 29. X., na jutranjem nebu bo viden ob datumih okoli 21. IV., 19. VIII. in 7. XII.

Merkur sreča Luno: 27. II., 24. IV., 26. VI., 21. VIII., 22. X. in 17. XII. Venero sreča 8. XI., Marsa 1. IV. in 5. V., Jupitra 30. VIII., Urana 22. X., 25. XI. in 5. XII. ter Neptuna 27. XII.

VENERA je v začetku leta Danica. Dne 18. I. je v največji navidezni razdalji 47 stopinj zahodno od Sonca. Sredi januarja vzide okoli 4. ure, sredi marca ob tričetrt na pet. Ob koncu maja je v ozvezdju Oвна in vzhaja po 3. uri. Potem se navidežno približuje Soncu, zato je vidna vedno krajši čas: junija vzide le še uro pred Soncem. V avgustu in septembru ni vidna, ker je 25. VIII. v zgornji konjunkciji s Soncem. V oktobru jo že najdemo kot Večernico na zahodnem delu neba: sredi meseca zaide ob 17 uri 50 minut, sredi novembra ob 17 uri 35 minut. Ob koncu leta zaide Venera ob 19. uri.

Venera sreča Luno: 24. I., 23. II., 25. III., 24. IV., 23. V., 23. VI., 22. X., 21. XI. in 21. XII. Merkurja sreča 8. XI., Marsa 20. V., Urana 27. X., Neptuna 26. I. in 20. XI.

MARS je 20. januarja v konjunkciji s Soncem in je zato do maja neprimeren za opazovanje. Proti koncu maja vzide okoli 3. ure zjutraj. V naslednjih mesecih vzhaja vedno bolj zgodaj: sredi julija ob 1 uri 35 minut, sredi avgusta ob 1 uri. Tedaj se giblje v ozvezdju Dvojčkov. Sredi oktobra je viden že vso drugo polovico noči. Sredi novembra vzhaja po 23. uri. Ob koncu leta je v ozvezdju Leva in vzhaja v poznih večernih urah.

Mars sreča Luno: 28. III., 25. IV., 23. V., 21. VI., 20. VII., 18. VIII., 16. IX., 14. X., 12. XI. in 10. XII.

Merkurja sreča 1. IV. in 5. V., Venero 20. V. in Jupitra 13. XII.

JUPITER je 24. januarja v opoziciji s Soncem, zato je v začetku leta viden vso noč. Giblje se v ozvezdju Raka. Do zastoja 26. III. je smer njegovega gibanja obratna. Sredi aprila zaide ob 2. uri 15 minut, potem pa vedno prej: sredi maja ob 0 uri 25 minut, v juniju že pred polnočjo, v juliju v poznih večernih urah. V avgustu ni viden, ker je 13. VIII. v konjunkciji s Soncem. Izsledimo ga lahko spet v septembru na jutranjem nebu v ozvezdju Leva, ko vziđe konec meseca ob 2. uri 45 minut. Potem vzhaja vedno prej, tako je ob koncu novembra viden vso drugo polovico noči. Dne 27. XII. spremeni smer navideznega gibanja v obratno. Sredi decembra vzhaja po 22. uri.

Jupiter sreča Luno: 14. I., 10. II., 9. III., 5. IV., 3. V., 30. V., 27. VI., 25. VII., 18. IX., 16. X., 13. XI. in 10. XII. Merkurja sreča 30. VIII. in Marsa 13. XII.

SATURN se giblje v ozvezdju Leva. V začetku leta se približuje svoji opoziciji s Soncem, ki nastopi 1. III. Zato vzhaja v začetku leta v večernih urah, v marcu in aprilu pa je viden vso noč. Po zastoju 10. V. se giblje napredno. Sredi junija zaide ob polnoči, sredi julija ob 22. uri. Avgusta in septembra ni primeren za opazovanje, ker pride 10. IX. v konjunkcijo s Soncem. Sredi oktobra ga lahko zasledimo na jutranjem nebu nad vzhodnim delom obzorja. V oktobru preide v ozvezdje Device. Sredi novembra vzhaja okoli 2. ure. Ob koncu leta je viden vso drugo polovico noči.

Saturn sreča Luno: 17. I., 13. II., 12. III., 9. IV., 6. V., 2. VI., 30. VI., 27. VII., 24. VIII., 18. X., 14. XI. in 12. XII.

URAN je na meji vidnosti s prostim očesom. Giblje se vse leto v ozvezdju Tehtnice. Dne 24. II. je v zastoju in je viden vso drugo polovico noči. V opozicijo s Soncem pride 10. V., zato je v maju vso noč nad

obzorjem. Dne 26. VII. je spet v zastoju in je tedaj viden vso prvo polovico noči. V konjunkciji s Soncem je 14. XI., zato je od oktobra do konca leta praktično neviden.

Uran sreča Luno: 22. I., 19. II., 18. III., 14. IV., 11. V., 8. VI., 5. VII., 1. VIII., 29. VIII., 25. IX., 22. X. in 16. XII. Merkurja sreča 22. X., 25. XI. in 5. XII., Venero 27. X.

NEPTUNA je mogoče opazovati le z zelo močnimi daljnogledi. V zastoju je 23. III. in je tedaj viden v drugi polovici noči. V opozicijo s Soncem pride 10. VI. in je vso noč nad horizontom. Dne 30. VIII. je spet v zastoju in je viden vso prvo polovico noči. V konjunkciji s Soncem je 10. XII. Giblje se vse leto nekako na meji med ozvezdjem Skorpiona in Strelca.

Neptun sreča Luno: 25. I., 21. II., 20. III., 17. IV., 14. V., 10. VI., 7. VII., 4. VIII., 31. VIII., 27. IX., 25. X. in 21. XI. Merkurja sreča 27. XII., Venero pa 26. I. in 20. XI.

PLUTON, deveti, najbolj oddaljeni planet, je v opoziciji s Soncem v začetku aprila. V konjunkciji je v prvi polovici oktobra. Giblje se v ozvezdju Device.

PREGLED:

Venera je do julija Danica, od oktobra naprej pa Večernica.

Mars v začetku leta ni viden, v maju vzhaja v jutranjih urah, oktobra je viden vso drugo polovico noči, ob koncu leta vzhaja v poznih večernih urah.

Jupiter je januarja in februarja viden praktično vso noč, ob koncu maja le v prvi polovici noči, avgusta ni viden, ob koncu novembra pa vso drugo polovico noči.

Saturn je februarja, marca in aprila viden vso noč, junija le prvo polovico noči, septembra ni viden, ob koncu leta je viden vso drugo polovico noči.

Premakljivi prazniki po gregorijanskem koledarju

Leto prestopno leto*	Pepelnica	Velika noč	Vnebohod	Binkošti	Rešnje telo	1. adventna nedelja
1978	8. febr.	26. marca	4. maja	14. maja	25. maja	3. dec.
1979	28. febr.	15. aprila	24. maja	3. junija	14. junija	2. dec.
1980*	20. febr.	6. aprila	15. maja	25. maja	5. junija	23. nov.
1981	4. marca	19. aprila	28. maja	7. junija	18. junija	29. nov.
1982	24. febr.	11. aprila	20. maja	30. maja	10. junija	28. nov.
1983	16. febr.	3. aprila	12. maja	22. maja	2. junija	27. nov.
1984*	7. marca	22. aprila	31. maja	10. junija	21. junija	2. dec.
1985	20. febr.	7. aprila	16. maja	26. maja	6. junija	1. dec.
1986	12. febr.	30. marca	8. maja	18. maja	29. maja	30. nov.
1987	4. marca	19. aprila	28. maja	7. junija	18. junija	29. nov.
1988*	17. febr.	3. aprila	12. maja	22. maja	2. junija	27. nov.
1989	8. febr.	26. marca	4. maja	14. maja	25. maja	3. dec.
1990	28. febr.	15. aprila	24. maja	3. junija	14. junija	2. dec.

VREMENSKA PRAVILA

Z izrazom vreme označujemo trenutno stanje določenih pojavov, kot so temperatura, zračni tlak, vetrovi, vlaga, oblačnost, padavine v ozračju nekega kraja; nastane kot posledica prepletanja prej navedenih pojavov.

V tropskih krajih, še posebno okrog ekvatorja, je vreme dan za dnem in leto za letom skoraj enako, tj. toplo, vlažno, brez vetra. Pri nas v zmernem pasu je stalno vreme redkost, pač pa smo priča čestim spremembam vremena od dne do dne, in tudi spremembam vremena od leta do leta. – Glede na to, da je vremensko dogajanje v sodobnem življenju velikega pomena ne samo za kmetijstvo, ampak tudi v letalskem in pomorskem prometu in ne nazadnje v turizmu, je napoved vremena predmet splošne pozornosti. – Že stari narodi so slutili, da vplivajo na vreme vetrovi in sploh gibanja zračnega tlaka. Pri preučevanju različnih vremenskih elementov (npr. temperature, zračnega tlaka, vlage, vetra ipd.) so opazili, da so ti elementi v neki določeni medsebojni zvezi in da se vreme pod nekimi pogoji ponavlja. – Znanstveno se z vremenskimi napovedmi ukvarja vremenoslovje ali meteorologija.

Preprosta vremenska pravila bi glede na različne znake mogli strniti v naslednje ugotovitve (pomniti velja, da vreme ni stvar naključja in da prihajajo spremembe vremena v Evropi v splošnem z zahodne strani):

a) Oblaki:

Oblaki različnih oblik in višine oznanjajo poslabšanje vremena. Izboljšanje vremena nastopi, če se po dežju ali viharju oblaki kopičijo na zahodu.

Slabo vreme prinašajo mrenasti oblaki, ki se hitro premikajo z zahoda ali juga; če se pa isti oblaki počasi premikajo od vzhoda, nastopi stanovitno, dobro vreme.

Ko nastopijo mrenasti oblaki v plasteh, ki ležijo druga nad drugo, je blizu dež.

Jutranje ovčice oz. ovčice z jugozahoda prinašajo poslabšanje vremena, večerne ovčice pa so znanilec lepega vremena.

Ovčice preko dneva in močno razširjeni večerni kopasti oblaki obetajo nočno nevihto.

Kopasti oblaki različno delujejo: če so z ostrimi

mi robovi, bo lepo vreme; z zabrisanimi robovi, kažejo na dež; zelo visoki, kopasti oblaki naznanjajo nevihto; kopasti oblaki ob sončnem vzhodu prinašajo poslabšanje vremena.

Dolgotrajen dež naznanjajo temnosivi oblaki pod svetlosivim nebom.

b) Megla:

Padanje megle naznanja jasno vreme, dviganje megle pa dež.

Gosta jutranja megla jeseni obeta dolgotrajno dobro vreme.

Jutranja megla poleti kaže na nevihto. Če nastopi megla z dežjem, potem bo dolgotrajno slabo vreme.

c) Barva neba:

Jutranja sivina neba prinaša lepo vreme.

Mrenasti rožnati oblaki zvečer so porok stanovitnega lepega vremena. Tudi večerna rdečica naznanja lepo vreme, nasprotno jutranja rdečica z nizkimi oblaki prinaša slabo vreme.

Pretežno svetlo rumena barva zvečer obeta vetrovno, a večerna umazano zelena in rdečkasto rumena prinaša dež in veter.

Temno modro nebo, čeprav z vetrom, naznanja nestanovitno vreme:

d) Drugi znaki:

Dopoldanska mavrica obeta dež, popoldanska mavrica pa izboljšanje vremena.

Jutranja slana kaže na lepo vreme, isto obeta rosa.

Slana po dežju pa je znanilka nestanovitnega vremena.

OZNAČEVANJE PRAZNIKOV IN GODOV PO NOvem BOGOSLUŽNEM KOLEDARJU

Po novem odslej v kalendarju označujemo praznike in godove tako, kakor so označeni v novem bogoslužnem koledarju. Stopnjo praznika oziroma godu označujemo s številko v oklepaju za praznikom. Pri tem pomeni: 1 – slovesni praznik, 2 – praznik, 3 – obvezni god in 4 – neobvezni god. Krog ● razmejuje praznovanja bogoslužnega koledarja od navadnih godov. Tako so na levi od tega kroga (oz. pred njim) navedena praznovanja, ki se jih tisti dan spominjamo v bogoslužju, desno od kroga (oz. za njim) pa so koledarski godovi, ki se jih redno v bogoslužju ne spominjamo. Če je krog že v začetku, pomeni, da tisti dan v bogoslužju ni posebnega godu in je zato maša in molitveno bogoslužje od delavnika (bogoslužni delavnik). Nezapovedani prazniki so tiskani v poudarjenem tisku.

PODPLAT PRI KOSTRIVNICI

☀ prvi krajec	5. ob 12 ^h 15 ^m
☀ ščip	13. ob 08 ^h 08 ^m
☀ zadnji krajec	21. ob 12 ^h 23 ^m
☀ mlaj	28. ob 07 ^h 19 ^m

Sonce stopi v znamenje Vodenarja 20. ob 16^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	07.44	16.27	08.43
6.	07.43	16.32	08.49
11.	07.42	16.38	08.56
16.	07.40	16.44	09.04
21.	07.36	16.51	09.15
26.	07.32	16.58	09.26
31.	07.26	17.05	09.39

Do konca meseca se dan podaljša za 56 minut.

- 1 Ponedeljek**
2 Torek
 3 Sreda
 4 Četrtek
 5 Petek
6 Sobota

7 Nedelja

- 8 Ponedeljek
 9 Torek
 10 Sreda
 11 Četrtek
 12 Petek
 13 Sobota

14 Nedelja

- 15 Ponedeljek
 16 Torek
 17 Sreda
 18 Četrtek
 19 Petek
 20 Sobota

21 Nedelja

- 22 Ponedeljek
 23 Torek
 24 Sreda
 25 Četrtek
 26 Petek
 27 Sobota

28 Nedelja

- 29 Ponedeljek
 30 Torek
 31 Sreda

NOVO LETO, OSM. BOŽIČA, BOŽJA MATI MARIJA (1) •
Bazilij Vel. in Gregor Naz., škofa in cerkv. uč. (3) •

- Genovefa Pariška, devica; Anter, papež, mučenec
- Angela Folinjska, redovnica; Gregor Langreski, škof
- Simeon Stilit, puščavnik; Emilijana (Milena), devica

GOSPODOVO RAZGLAŠENJE, SV. TRIJE KRALJI (1) •

JEZUSOV KRST (2) • Rajmund Penjafortski, duh.

Ti si moj ljubljeni Sin (Mr 1, 7–11)

- Severin Noriški, op.; Erhard, škof; Jurij iz Hozibe, red.
- Julijan in Bazilisa, mučenca; Hadrijan, opat
- Viljem iz Bourgesa, šk.; Agaton, pap.; Peter Orscolo, red.
- Pavlin Oglejski, škof (3) • Teodozij, opat
- Alfred, opat; Tatjana (Tanja), muč.; Ernest, škof
- Hilarij, škof in cerkv. uč. (4) • Veronika Milanska, dev.

2. NAVADNA (2) • Feliks (Srečko) Nolanski, duh.
Jezusovi prvi učenci (Jan 1, 35–42)

- Pavel Puščavnik; Maver, opat; Habakuk, prerok
- Marcel, papež; Berard in tov., frančiškanski mučenici
- Anton (Zvonko) Puščavnik (3) • Marijan, diakon, muč.
- Marjeta Ogrska, redovnica; Priska, mučenka
- Kanut (Knut), kralj; Germanik, muč.; Arsen, red.
- Fabijan, papež in Boštjan (Sebastijan), mučenca (4) •

3. NAVADNA (2) • Neža (Agnes, Janja), devica, muč.
Spreobrnite se in vernite evangeliju (Mr 1, 14–20)

- Vincenc (Vinko), diakon, muč. (4) • Teodolinda, kraljica
- Emerencijana, mučenka; Ildefonz, škof
- Frančišek Saleški, št., c. u. (3) • Felicijan, škof, muč.
- Spreobrnitev apostola Pavla (2) • Ananija, mučenec
- Timotej in Tit, škofa (3) • Robert, Alberik, Stefan. r. u.
- Angela Merici, devica (4) • Vitalijan, papež

4. NAVADNA (2) • Tomaž Akvinski, duh., cerkv. uč.
Jezus uči z oblastjo (Mr 1, 21–28)

- Valerij, škof; Julijan Ubogi, spokornik
- Martina, dev., muč.; Hijacinta (Jacinta) Marescotti
- Janez Bosko, redovni ustanov. (3) • Marcela, vdova

LOM POD STORŽIČEM

JANUAR PROSINEC

Nihče ne more povzročiti, da se
čutite manjvredni, če v to sami
ne privolite. Eleanor Roosevelt

Zakaj naj si delam skrbi? Ni mo-
ja stvar, da bi mislila nase. Moja
stvar je, da mislim na Boga, stvar
Boga je, da misli name.

Simone Weil

Bog piše ravno tudi po krivih
črtah.

Paul Claudel

Kakor nam čuti dajejo prva spo-
ročila o zunanjem svetu, tako za-
čenjamo Boga spoznavati z
vestjo.

J. H. Newman

Glejte vse, prezrite veliko, po-
pravljajte malo.

Papež Janez XXIII.

Ni tako pomembno, kaj počnete
z leti svojega življenja, zelo po-
membno pa je, kako uporabite
vsako uro.

Walt Whitman

Ko bi si človek mogel izpolniti
polovico svojih želja, bi podvojil
svoje skrbi.

Benjamin Franklin

Navade ni mogoče vreči skozi
okno, treba jo je zvaliti dol po
stopnicah, s stopnice na stopnico.

Mark Twain

Moj ded je vedno govoril, da je
živeti tako, kot da ližeš med s
trna.

Louis Adamič

BOHINJSKA BISTRICA

☽ prvi krajec	4. ob 01 ^h 36 ^m
☉ ščip	12. ob 03 ^h 39 ^m
☾ zadnji krajec	20. ob 02 ^h 17 ^m
☼ mlaj	26. ob 17 ^h 45 ^m

Sonce stopi v znamenje Rib
19. ob 07^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	07.25	17.06	09.41
6.	07.19	17.14	09.55
11.	07.12	17.21	10.09
16.	07.05	17.29	10.24
21.	06.56	17.36	10.40
26.	06.47	17.44	10.57

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 22 minut.

- 1 Četrtek
2 **Petek**
3 Sobota

4 Nedelja

- 5 Ponedeljek
6 Torek
7 Sreda
8 Četrtek
9 Petek
10 Sobota

11 Nedelja

- 12 Ponedeljek
13 Torek
14 Sreda
15 Četrtek
16 Petek
17 Sobota

18 Nedelja

- 19 Ponedeljek
20 Torek
21 Sreda
22 Četrtek
23 Petek
24 Sobota

25 Nedelja

- 26 Ponedeljek
27 Torek
28 Sreda

• Brigita Irska, devica; Pionij, mučenec
Jezusovo darovanje, Svečnica (2) • Simeon in Ana
Blaž, škof, mučenec; Oskar (Ansgar), škof (4) •

5. NAVADNA (2) • Andrej Corsini, škof Jezus ozdravlja bolnike (Mr 1, 29–39)

Agata, dev., muč. (3) • Ingenuin in Albuin, škofa
Pavel Miki in tov., muč. (3) • Amand Belgijski, škof
• Nivard, redovnik; Adavkt in frigijski mučenci
Hieronim Emiliani (4) • Janez de Matha; Prešernov dan
• Apolonija, devica, mučenka; Nikefor, mučenec
Sholastika, devica (3) • Viljem Veliki, puščavnik

6. NAVADNA (2) • Lurška Mati božja Jezus ozdravi gobavca (Mr 1, 40–45)

• Evlalija, mučenka; Benedikt Anianski, opat
• Katarina de Ricci, redovnica; Gregor II., papež
Valentin (Zdravko), mučenec (4) • Bruno Kverfurtski, m.
• Jordan Saški, opat; Georgija, devica; Agapa, dev., muč.
• Julijana, muč.; Onezim, škof; Peteri muč. iz Egipta
Sedem ustanoviteljev servitov (4) • Frančišek Clet, muč.

7. NAVADNA (2) • Simeon Jeruzalemski, šk., muč. Jezus ozdravi mrtvoudnega (Mr 2, 1–12)

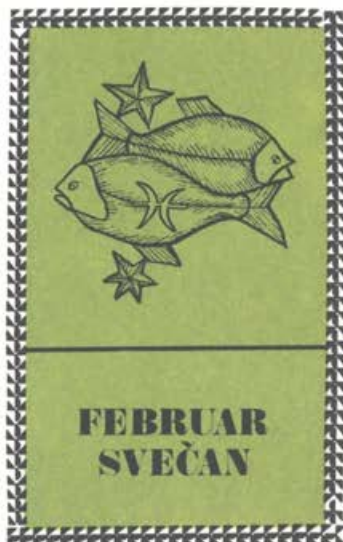
• Konrad iz Piacenze, spokornik; Barbat, škof
• Sadot in tovariši, mučenci; Evherij, škof
Peter Damiani, št., c. u. (4) • Maksimijan Puljski, škof
Sedež apostola Petra (2) • Marjeta Kortonska, spok.
Polikarp, škof, cerkv. uč. (3) • Dositej, menih
• (Matija, apostol;) Sergij, mučenec

8. NAVADNA (2) • Tarazij (Taras), škof Jezus napoveduje novo dobo (Mr 2, 18–22)

• Matilda iz Hackeborna, devica; Porfirij, škof
• Gabrijel Žalostne Matere božje, red.; Pust
+ + Pepelnica (1) • Roman, opat; Hilarij, papež

BOHINJ

Zaupanje je največji dar, ki ga more en človek dati drugemu.

Konfucij

Da se ti zgodi krivica, ne pomeni nič, razen če jo ohranjaš v spominu.

Konfucij

Spoved je človekova prapotreba; tudi če je Kristus ne bi bil postal, bi jo človek sam »iznašel«.

A. Trstenjak

Nihče ne zanikuje vesti, le podcenjujemo jo. Vso vzgojo in izobraževanje usmerjamo le v vzgojo razuma, ne v vzgojo vesti.

A. Trstenjak

Vzgoja golega razuma brez vesti dela invalide.

A. Trstenjak

Preden smo onesnažili človekovo okolje, smo onesnažili človekovo vest.

A. Trstenjak

Edini tiran, ki ga sprejemam na tem svetu, je tisti tihi drobn glas v meni.

Mahatma Gandhi

Boljše je trpeti krivico kot delati jo, in človek je srečnejši, če je včasih ogoljufan, kot da ne bi zaupal.

Samuel Johnson

Človek postane zrela osebnost, kadar mu varovanje skrivnosti daje več zadovoljstva, kot da bi jo sporočil drugim.

Eleonor Roosevelt

TRATA PRI VELESOVEM

☾ prvi krajec	5. ob 17 ^h 23 ^m
☾ ščip	13. ob 22 ^h 14 ^m
☾ zadnji krajec	21. ob 12 ^h 22 ^m
☾ mlaj	28. ob 03 ^h 59 ^m

Sonce stopi v znamenje Ovna
21. ob 06^h (začetek pomladi).

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	06.42	17.48	11.06
6.	06.33	17.55	11.22
11.	06.24	18.02	11.38
16.	06.14	18.09	11.55
21.	06.05	18.15	12.10
26.	05.55	18.22	12.27
31.	05.45	18.29	12.44

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 38 minut.

- 1 Četrtek
2 Petek
3 Sobota

4 Nedelja

- 5 Ponedeljek
6 Torek
7 Sreda
8 Četrtek
9 Petek
10 Sobota

11 Nedelja

- 12 Ponedeljek
13 Torek
14 Sreda
15 Četrtek
16 Petek
17 Sobota

18 Nedelja

- 19 Ponedeljek
20 Torek
21 Sreda
22 Četrtek
23 Petek
24 Sobota

25 Nedelja

- 26 Ponedeljek
27 Torek
28 Sreda
29 Četrtek
30 Petek
31 Sobota

- Albin, škof; Svitbert, škof; Antonina, mučenka
- + • Neža Praška, devica; Henrik Suzo, redovnik
- Kunigunda, cesarica; Marin in Asterij, mučenca

1. POSTNA (1) • Kazimir, kraljevič

Hudi duh skuša Jezusa (Mr 1, 12–15)

- Janez Jožef od Križa, red.; Evzebij, muč.
- Fridolin (Miroslav), opat; Koleta (Nika), devica
- Perpetua in Felicita, muč (4) • Gaudioz, škof
- Janez od Boga, red, ustan. (4) • Beata, mučenka
- + Franciška Rimska, redovn. (4) • Gregor Niški, škof
- Kvatre • Štirideset mučencev; Makarij, škof

2. POSTNA (1) • Sofronij, škof

Jezus se na gori spremeni (Mr 9, 2–10)

- (Gregor Vel., papež; Doroteja (Rotija), mučenka
- Kristina, devica, muč.; Teodora (Božidara), m.
- Matilda, kraljica; Florentina, opatinja
- Klemen M. Dvořák, red.; Ludovika de Marillac, red.
- + • Hilarij in Tacijan, muč.; Herbert, škof; Julijan, muč.
- Patricij, škof (4) • Jedrt Nivelska, opatinja

3. POSTNA (1) • Flavijan, škof

Jezus očisti tempelj (Jan 2, 13–25)

JOŽEF, MOŽ DEVICE MARJE (1) • Sibilina, dev.

- Klavdija in tov., muč.; Kutbert, škof
- Nikolaj iz Flüe, puščavnik; Filemon, mučenec
- Lea, spokornica; Katarina Genovska, spokornica
- + Turibij iz Mongroveja, šk. (4) • Viktorijan in tov.
- Gospodovo oznanjenje (1)¹ • Dionizij in tov., mič.

4. POSTNA (1) • Dizma, desni razbojnik

Božji Sin Odrašenik (Jan 3, 14–21)

- Evgenija, mučenka; Kastul, mučenec
- Rupert Salzburški, škof; Lidija, mučenka
- Milada Praška, dev.; Bojan (Vojan), knez, muč.
- Bertold, redovni ustanov.; Evstracij, mučenec
- + • Amadej IX. Savojski, knez; Kvirin iz Neussa
- Modest Gosposvetki, škof (3) • Gvido, opat

¹ Zaradi nedelje se slovesni praznik Gospodovega oznanjenja prenese na soboto, vendar samo za notranje bogoslužje

BLED

Najgloblje in najbolj vzvišeno
čustvo, ki smo ga zmožni, je ob-
čutek mističnega. Samo iz njega
kljuje resnična znanost. Komur je
ta občutek tuj, kdor se ne more
več čuditi in se pogrezniti v spo-
štovanje, je duševno že mrtev.

Albert Einstein

Čudenju pravimo začetek vse fi-
lozofije

Platon

Ne skušajte se upirati trpljenju.
Poskusite zapreti oči in se mu
predati kot veliki ljubezenski sili.

P. Teilhard de Chardin.

V vsem svetu ni dovolj teme, da
bi ugasila luč ene same sveče.

Dostojevski

Mislim, da bi morali življenje
najprej vzljubiti, zakaj šele po-
tem je mogoče dojeti njegov smi-
sel.

Dostojevski

Otroci, dokler so otroci, na pri-
mer do sedmega leta, se silno
razlikujejo od odraslih: kakor da
so čisto drugačna bitja s povsem
drugačno naravo.

Dostojevski

Včasih kdo govori o človekovi
zverski grozovitosti, a to je zelo
krivično in žaljivo za zveri: zver
ne more biti nikoli tako grozovita
kakor človek.

Dostojevski

Če vruga ni in ga je potemtakem
ustvaril človek, ga je ustvaril po
svojem obrazu in svoji podobi.

Dostojevski

CERKLJE NA GORENJSKEM

☾ prvi krajec	4. ob 10 ^h 57 ^m
☺ ščip	12. ob 14 ^h 15 ^m
☾ zadnji krajec	19. ob 19 ^h 30 ^m
☾ mlaj	26. ob 14 ^h 15 ^m

Sonce stopi v znamenje Bika
20. ob 17^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	05.43	18.30	12.47
6.	05.34	18.36	13.02
11.	05.24	18.43	13.19
16.	05.15	18.49	13.34
21.	05.07	18.56	13.49
26.	04.58	19.03	14.05

Do konca se dan podaljša
za 1 uro 29 minut.

1 Nedelja

- 2 Ponedeljek
- 3 Torek
- 4 Sreda
- 5 Četrtek
- 6 Petek
- 7 Sobota

8 Nedelja

- 9 Ponedeljek
- 10 Torek
- 11 Sreda
- 12 Četrtek
- 13 Petek
- 14 Sobota

15 Nedelja

- 16 Ponedeljek
- 17 Torek
- 18 Sreda
- 19 Četrtek
- 20 Petek
- 21 Sobota

22 Nedelja

- 23 Ponedeljek
- 24 Torek
- 25 Sreda
- 26 Četrtek
- 27 Petek
- 28 Sobota

29 Nedelja

- 30 Ponedeljek

5. POSTNA (1) • Hugo Grenobelski, škof
Jezus napove svoje trpljenje (Jan 12, 20–33)
 Frančišek Paolski, red. ust. (4) • Teodozija, muč.
 • Rihard, škof; Sikst I., papež; Agapa, mučenka
 Izidor Seviljski, šk., c. u. (4) • Zosim, puščavnik
 Vincenc Ferrer, duh. (4) • Julijana, opatinja
 + • Irenej Sirmijski, škof, muč.; Celestin I., papež
 Janez Krstnik de la Salle, red. ustanov. (3) •

CVETNA – NEDELJA TRPLJENJA (1) • Albert
Jezusov slovesni vohod v Jeruzalem (Mr 11, 1–10)
 • Marija Kleopova, svetopis. žena; Valtruda, red.
 • Ezekijel, prerok; Apolonij in tov., mučenci
 • Stanislav, škof, muč.; Domnij (Dujam), škof
 Vel. četrtek (1) • Lazar Tržaški, škof, mučenec
 ++ Vel. petek (1) • Hermenegild, mučenec
 Vel. sobota (1) • Lidvina, devica

VELIKA NOČ, GOSPODOVO VSTAJENJE (1) •
Jezus vstane od mrtvih (Jan 20, 1–9)

Velikonočni ponedeljek (1) • Bernarda Lurška
 • Rudolf, mučenec; Inocenc, škof; Fortunat, muč.
 • Apolonij, mučenec; Eleverij Ilirski, mučenec
 • Leon IX., papež; Ema, redovn; Dioniz, mučenec
 • Hilda, devica; Teotim, škof; Sulpicij, mučenec
 • Anzelm, škof, cerkv. uč. Konrad Parzham, red.

2. VELIKONOČNA, BELA (1) • Leonid, mučenec
Jezus se prikaže apostolom (Jan 20, 19–31)

Jurij, mučenec (4) • Vojteh (Adalbert), škof, muč.
 Fidel (Zvest) Sigmarinški, d., m. (4) • Honorij, škof
 Marko, evangelist (2) • Ermin, škof, mučenec
 • Pashazij, opat; Mati dobrega sveta

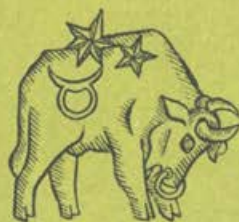
USTANOVITEV OF; Hozana Kotorska, dev. (4) •
 Peter Chanel, duh., muč. (4) • Vital (Živko), mučenec

3. VELIKONOČNA (1) • Katarina Sienska, dev., c. u.
Jezusovo slovo od apostolov (Lk 24, 35–48)

Pij V., papež (4) • Jožef Cottolengo, red. ustanov.

ZGORNJI BRNIK

APRIL MALI TRAVEN

Ne verjamem, da bi našo prihodnost najbolj ogrožale bombe ali vođeni izstrelki. Ne verjamem, da bi naša civilizacija tako umrla. Mislim, da bo umrla, če v srcih ljudi zamrejo duhovne sile, ki nam zbujaajo željo, da bi bili pošteni in plemeniti. Zgodovinar Arnold Toynbee je opozoril, da je 19 izmed slavnih civilizacij umrlo od notranjih vzrokov in ne zaradi osvojitve od zunaj. Ko so te civilizacije propadale, niso igrale godbe in niso vihrale zastave: to se je dogajalo počasi, mirno in v temi, ko se tega nihče ni zavedal.

Lawrence Gould

Znanost ne more rešiti zadnje uganke narave. Vzrok za to je v tem, da smo ljudje navsezadnje tudi sami del narave in zato del skrivnosti, ki si jo skušamo razjasniti.

John Galsworthy

Sreča nadomešča z višino tisto, kar ji manjka v dolžini.

John Galsworthy

V življenju ni nič bolj tragično kot to, da nam je povsem nemogoče spremeniti tisto, kar smo storili.

John Galsworthy

Ljubezen je uglasbeno prijateljstvo.

John Galsworthy

Sreča je psevdonim, ki ga uporabljajo Bog, kadar se ne mara podpisati.

Anatole France

Ko kupiš znanje, kupiš tudi bol.

John Galsworthy

DRAVOGRAD

☀ prvi krajec	4. ob 05 ^h 25 ^m
☀ ščip	12. ob 03 ^h 01 ^m
☀ zadnji krajec	19. ob 00 ^h 57 ^m
☀ mlaj	26. ob 01 ^h 00 ^m

Sonce stopi v znamenje Dvojčkov 21. ob 16^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	04.50	19.09	14.19
6.	04.43	19.16	14.33
11.	04.36	19.22	14.46
16.	04.30	19.28	14.58
21.	04.24	19.33	15.09
26.	04.19	19.39	15.20
31.	04.16	19.44	15.28

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro 9 minut.

1 Torek

2 Sreda

3 Četrtek

4 Petek

5 Sobota

6 Nedelja

7 Ponedeljek

8 Torek

9 Sreda

10 Četrtek

11 Petek

12 Sobota

13 Nedelja

14 Ponedeljek

15 Torek

16 Sreda

17 Četrtek

18 Petek

19 Sobota

20 Nedelja

21 Ponedeljek

22 Torek

23 Sreda

24 Četrtek

25 Petek

26 Sobota

27 Nedelja

28 Ponedeljek

29 Torek

30 Sreda

31 Četrtek

JOŽEF DELAVEC (2) • MEDNARODNI PRAZNIK DELA

Atanazij, škof in cerkv. uč. (3) • Boris, kralj

Filip in Jakob ml., apostola (2) • Teodozij Kijeovski, red.

Florijan (Cvetko), mučenec (4) • Cirijak, škof

• Gotard, škof; Angel, mučenec; Juta, spokornica

4. VELIKONOČNA (1) • Dominik Savio, dijak Jezus dobri pastir (Jan 10, 11–18)

• Gizela, opatinja; Domicijan, škof; Flavij, mučenec

• Viktor Milanski, mučenec; Dezider (Željko), škof

• Pahomij, opat; Beat, puščavnik; Dan zmage

• Antonin, škof; Gordijan in Epimah, mučenca

• Mamert, škof; Sigismund (Žiga), kralj

Leopold Mandić, duh. (3) • Pankracij, muč.

5. VELIKONOČNA (1) • Servacij, škof Vinska trta in mladike (Jan 15, 1–8)

Matija, apostol (2) • Bonifacij, mučenec

• Zofija (Sonja), mučenka; Izidor, kmet

Janez Nepomuk, duh., muč. (4) • Andrej Bobóla, m.

• Paskal Baylon, redovnik; Jošt, opat

Janez I., papež, muč. (4) • Erik, kralj

• Peter Celestin, papež; Pudencijana, devica

6. VELIKONOČNA (1) • Bernardin Sienski, duh. Jezusova zapoved ljubezni (Jan 15, 9–17)

Prošnji dan • Krispin, red.; Valens, škof

Prošnji dan • Renata, spokornica

Prošnji dan • Evfrozinja, redovnica

GOSPODOV VNEBOHOD (1) • Marija Pomočnica

Beda Čast., c. u.; Gregor VII. p.; Marija M. de' Pazzi (4) •

Filip Neri, duhovnik (3) • Lambert de Vence, škof

7. VELIKONOČNA (1) • Avguštin Canterburyški Naj bodo vsi eno (Jan 17, 11–19)

• German Pariški, škof; Bernard Menthonski, duh.

Maksim Emonski, škof (4) • Teodozija, devica

• Ivana Orleanska, devica; Ferdinand Aragonski, kralj

Obiskanje Device Marije (2) • Kancijan in tov., muč.

LJUBLJANA – URŠULINKE

Več duševnih bolezni se pozdravi v pogovorih med dobrimi prijatelji kot v zdravniških ordinacijah. Pogovor z bližnjim prijateljem lahko reši probleme ali jih postavi človeku pred oči, preden postanejo prehudi. Ena naših današnjih težav je, da so dobri prijatelji redki.

Sara Bernhardt

Človek bogati s tem, da se razdaja.

Sara Bernhardt

Ljudje redkokdaj uporabljajo svobodo, ki jo imajo, recimo svobodo misli; v zameno za to terjajo svobodo govora.

Sören Kirkegaard

Zmote navdušenosti so mi ljubše od ravnodušnosti modrosti.

Anatole France

Če bi se ljudje proti grehu bojevali enako vneto kot proti staranju, bi bila zemlja moralni raj.

Albert Schweitzer

Tragično v življenju je tisto, kar umre v človeku, ko ta še živi.

Albert Schweitzer

Kako obrekovanje laže poslušam, če pri tem mislim: »Tega očitka ne zaslužim, zaslužim pa druge, ki niso bili izrečeni.«

François Mauriac

Človek dozoreva tedaj, ko začne čutiti, da njegova skrb za druge presega njegovo skrb za samega sebe.

R. W. Emerson

VODICE

☀ prvi krajec	2. ob 23 ^h 37 ^m
☀ ščip	10. ob 12 ^h 55 ^m
☀ zadnji krajec	17. ob 06 ^h 01 ^m
☀ mlaj	24. ob 12 ^h 58 ^m

Sonce stopi v znamenje Raka
22. ob 00^h (začetek poletja).

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	04.15	19.45	15.30
6.	04.13	19.49	15.36
11.	04.11	19.52	15.41
16.	04.10	19.55	15.45
21.	04.11	19.56	15.45
26.	04.13	19.57	15.44

Do 22. junija se dan podaljša
za 15 minut, nato pa skrajša
za 3 minute do konca meseca.

- 1 Petek
2 Sobota

3 Nedelja

- 4 Ponedeljek
5 Torek
6 Sreda
7 Četrtek
8 Petek
9 Sobota

10 Nedelja

- 11 Ponedeljek
12 Torek
13 Sreda
14 Četrtek
15 Petek
16 Sobota

17 Nedelja

- 18 Ponedeljek
19 Torek
20 Sreda
21 Četrtek
22 Petek
23 Sobota

24 Nedelja

- 25 Ponedeljek
26 Torek
27 Sreda
28 Četrtek
29 Petek
30 Sobota

Justin, mučenec (3) • Pamfil, mučenec
Marcelin in Peter, mučenca (4) • Erazem, škof, muč.

BINKOŠTI, PRIHOD SV. DUHA (1) • Klotilda, kraljica Prejmite Svetega Duha (Jan 20, 19–23)

• Francišek Caracciolo, r. u.; Kvirin iz Siscije, šk., m.
Bonifacij, škof, muč. (3) • Svetko (Svetopolk), mučenec
Norbert, šk., red. ust. (4) • Bertrand Oglejski, škof
• Robert Newminsterski, opat; Ana Garzia, devica
• Medard, škof; Viljem iz Yorka, škof
Kvatre; Efremski, diakon, c. u. (4) • Primož in Felicijan

SV. TROJICA (1) • Bogumil, škof Pojdite in učite vse narode (Mt 28, 16–20)

Barnaba, apostol (3) • Feliks, mučenec
• Janez Fakundski, redovnik; Adelhajda, devica
Anton (Zvonko) Padovanski, red., c. u. (3) • Trifil, šk.
REŠNJE TELO IN REŠNJA KRI (1) • Elizej, prerok
Vid (Vitomir), mučenec (4) • Germana (Mana) Cousin, d.
• Francišek Regis, duh.; Beno, šk.; Gvido Kort., red.

11. NAVADNA (2) • Adolf, škof Priliki o rastočem žitu in o gorčičnem zrnu (Mr 4, 26–34)

• Marko in Marcelijan, mučenca; Amand (Ljubo), škof
Romuald, opat (4) • Nazarij, škof
• Silverij, papež, mučenec; Mihelina Malatesta, spok.
Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, red. (3) • Evzebij, škof
Jezusovo Srce (1) • Ahac, mučenec
Marijino Srce (4) • Agripina, devica, mučenka

ROJSTVO JANEZA KRSTNIKA, KRES (1) • Favst Elizabeta rodi sina Janeza (Lk 1, 57–66.80)

• Viljem (Vilko) iz Vercellija, opat; Doroteja (Rotija), dev.
• Vigilij (Stojan) škof; Pelagij, mučenec
Ema (Hema) Krška, kneginja; Ciril Aleksandr, šk., c. u. (4) •
Irenej, škof, mučenec (3) • Potamijena, mučenka
PETER IN PAVEL, apostola (1) • Marcel, mučenec
Prvi mučenec rimske Cerkve (4) • Emilijana, muč.

TRŽIČ NA GORENJSKEM

Prijateljstvo je najpogostejše med ljudmi istega spola. Moški in ženske se namreč ujemajo samo v sklepih, njihovi razlogi pa so največkrat različni.

George Santayana

Leta zgubajo kožo, pomanjkanje navdušenosti pa zguba dušo.

Andrej Župančič

Sovražnosti do koga ali česa ne morete izraziti, če pri tem ne uporabite zaloge sovraštva, nabrane v vas.

Andrej Župančič

V našem stoletju se vsakdo umika v svoj brlog, vsakdo se oddaljuje od drugega, in konec je ta, da odbija sam sebe od ljudi in ljudi od sebe.

Dostojevski

Življenje duha se uresničuje v pogovoru.

Franc Rode

Zgodovina je spomin – to nas dela človeške, to in pa naša vednost o smrti.

Saul Bellow

Kadar se pripravljam na razpravljanje s kakim človekom, porabim tretjino časa za to, da mislim o sebi in o tem, kar bom rekel, dve tretjini pa za to, da mislim o njem in o tem, kar bo rekel on.

Abraham Lincoln

Čemu neki živimo, če ne za to, da bi naredili svet manj težaven drug drugemu.

George Eliot

URH PRI LJUBLJANI

☉ prvi krajec	2. ob 16 ^h 23 ^m
☼ ščip	9. ob 20 ^h 59 ^m
☾ zadnji krajec	16. ob 11 ^h 59 ^m
☼ mlaj	24. ob 02 ^h 40 ^m

Sonce stopi v znamenje Leva
23. ob 11^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	04.15	19.56	15.41
6.	04.18	19.55	15.37
11.	04.22	19.53	15.31
16.	04.26	19.49	15.23
21.	04.31	19.45	15.14
26.	04.37	19.40	15.03
31.	04.42	19.34	14.52

Do konca meseca se dan skrajša
za 49 minut.

1 Nedelja

- 2 Ponedeljek
- 3 Torek
- 4 Sreda
- 5 Četrtek
- 6 Petek
- 7 Sobota

8 Nedelja

- 9 Ponedeljek
- 10 Torek
- 11 Sreda
- 12 Četrtek
- 13 Petek
- 14 Sobota

15 Nedelja

- 16 Ponedeljek
- 17 Torek
- 18 Sreda
- 19 Četrtek
- 20 Petek
- 21 Sobota

22 Nedelja

- 23 Ponedeljek
- 24 Torek
- 25 Sreda
- 26 Četrtek
- 27 Petek
- 28 Sobota

29 Nedelja

- 30 Ponedeljek
- 31 Torek

13. NAVADNA (2) • Estera, svetopis. žena Jezus obudi Jairovo hčer (Mr 5, 21–43)

- Oton Bamberški, škof; Vital (Živko), mučenec
- Tomaž, apostol (2) • Heliodor, škof
- DAN BORCA, Elizabeta Portugalska (4) • Urh, škof**
- Ciril in Metod, slov. ap. (1) • Anton M. Zaccaria, duh.
- Marija Goretti, dev., muč. (4) • Bogomila, spokornica
- Vilibald, škof; Edelburga, devica

14. NAVADNA (2) • Prokop, mučenec Jezusa v Nazaretu prezirajo (Mr 6, 1–6)

- Veronika Giuliani, opatinja; Gorkumski mučenci
- Amalija (Ljuba), redovnica; Rufina in Sekunda, m.
- Benedikt, opat (3) • Olga Kijevska, kneginja
- Mohor in Fortunat, mučenca (4) • Nabor in Feliks, muč.
- Henrik (Hinko) I., kralj (4) • Evgen, škof
- Kamil de Lellis, duh. (4) • Francišek Solan, redovnik

15. NAVADNA (2) • Vladimir Kijevski, knez Jezus razpošlje apostole (Mr 6, 7–13)

- Karmelska Mati božja (4) • Evstazij, škof
- Aleš (Aleksej), spokornik; Marcelina, devica
- Friderik (Miroslav), škof, muč.; Arnulf (Arnold), šk.
- Arsen, diakon. pušč.; Aurea (Zlata), devica
- Marjeta Antiohijska, devica, muč.; Elija, prerok
- Lovrenc iz Brindisija, duh., c. u. (4) • Danijel (Danilo), m.

16. NAVADNA (2) • DAN VSTAJE; Magdalena Množica se Jezusu smili (Mr 6, 30–34)

- Brigita Švedska, red. ust. (4) • Apolinarij, škof, muč.
- Kristina, devica, mučenka; Boris, mučenec
- Jakob st., apostol (2) • Kristof (Kristo), mučenec
- Joahim in Ana, starši DM (3) • Valens, škof
- Gorazd, Kliment, Naum in tov. (3) • Pantaleon, muč.
- Viktor (Zmago) I., papež; Samson (Samo), škof

17. NAVADNA (2) • Marta iz Betanije Jezus nasiti pet tisoč mož (Jan 6, 1–15)

- Peter Krizolog, škof. c. u. (4) • Angelina, kneginja
- Ignacij Lojolski, red. ust. (3) • Fabij, mučenec

**JULIJ
MALI
SRPAN**

Kdor se navadi brati, si ustvari zavetje, ki ga varuje skoraj vseh življenjskih bridkosti.

Somerset Maugham

Najbolj sem se vedno bala tega, da bi me bilo strah in da bi se vdala vplivu strahu, namesto da bi ravnala po svojem poštenem prepričanju. Eleanor Roosevelt

Eleanor Roosevelt

Od ljubeznivega poklona lahko živim dva meseca. Mark Twain

Mark Twain

Nič človeka ne utruja tako, kot
če večno visi pred neizpolnjeno
nalogo. William James

William James

Življenja ne sestavljajo povečini – in tudi ne v velikem delu – dejstva in dogajanja. Sestavlja ga predvsem vihar misli, ki se človeku vedno podi skozi glavo.

Mark Twain

Nič ni dovolj človeku, ki mu je dovolj premalo. Epikur

Epikur

Nikoli ne skušajte komu druge-
mu dokazati, da imate prav. V
človekovi naravi je, da nasprotu-
je vsakomur, kdor trdi, da ima
prav. Louis Pasteur

Louis Pasteur

Kakor nimamo pravice, da bi porabljali bogastvo, ne da bi ga ustvarjali, tudi nimamo pravice uživati srečo, ne da bi jo dajali.

G. B. Shaw

KROPA

☞ prvi krajec	1. ob 06 ^h 57 ^m
☺ ščip	8. ob 04 ^h 21 ^m
☾ zadnji krajec	14. ob 20 ^h 02 ^m
☺ mlaj	22. ob 18 ^h 10 ^m
☞ prvi krajec	30. ob 19 ^h 09 ^m

Sonce stopi v znamenje Device
23. ob 18^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	04.43	19.32	14.49
6.	04.50	19.26	14.36
11.	04.56	19.18	14.22
16.	05.02	19.10	14.08
21.	05.08	19.01	13.53
26.	05.15	18.53	13.38
31.	05.21	18.44	13.23

Do konca meseca se dan skrajša
za 1 uro 26 minut.

- 1 Sreda
2 Četrtek
3 Petek
4 Sobota

5 Nedelja

- 6 Ponedeljek
7 Torek
8 Sreda
9 Četrtek
10 Petek
11 Sobota

12 Nedelja

- 13 Ponedeljek
14 Torek
15 Sreda
16 Četrtek
17 Petek
18 Sobota

19 Nedelja

- 20 Ponedeljek
21 Torek
22 Sreda
23 Četrtek
24 Petek
25 Sobota

26 Nedelja

- 27 Ponedeljek
28 Torek
29 Sreda
30 Četrtek
31 Petek

Alfonz M. Ligvorij, škof, c. u. (3) • Makabejski bratje
Evzebij iz Vercellija, škof (4) • Štefan, papež
• Lidija, makedon. žena; Avguštin Kažotič, zagr. škof
Janez M. Vianney, duh. (3) • Perpetua, žena

18. NAVADNA (2) • Posvet. bazilike M. Snežne Kruh iz nebes (Jan 6, 24–35)

Jezusova spremenitev na gori (2) • Pastor, muč.
Sikst II., papež in tov., muč.; Kajetan, duh. (4) •
Dominik (Nedeljko), red. ust. (3) • Cirijak in tov.
• Peter Faber, redovnik; Roman, mučenec
Lovrenc, diakon, muč. (2) • Asterija (Zvezdana), muč.
Klara (Jasna), devica (3) • Tiburcij in Suzana, muč.

19. NAVADNA (2) • Inocenc XI., papež Jaz sem kruh življenja (Jan 6, 41–51)

Poncijan, papež in Hipolit, duh., mučenca (4) •
Maksimilijan Kolbe, muč. (4) • Evzebij iz Rima, duh.
MARIJINO VNEBOVZETJE (1) • Tarcizij, mučenec
Rok, spokornik; Štefan Ogrski, kralj (4) •
• Hijacint Poljski, redovnik; Liberat (Slobodan), op., m.
• Helena (Jelka, Alenka), cesarica; Agapit iz Preneste

20. NAVADNA (2) • Janez Eudes, red. ustan. Moje telo je res jed (Jan 6, 51–58)

Bernard, opat (3) • Samuel (Samo), prerok
Pij X., papež (3) • Baldwin, kralj; Sidonij, škof
Devica Marija, Kraljica (3) • Sigfrid (Zmago), škof
Roza iz Lime, devica (4) • Filip Benizi, redovnik
Jernej, apostol (2) • Emilija de Vialar, redovnica
Ludvik IX. Francoski, kralj; Jožef Kalasanc, d. (4) •

21. NAVADNA (2) • Rufin, škof Gospod, h komu pojedmo (Jan 6, 60–69)

Monika, mati sv. Avguština (3) • Cezarij, škof
Avguštin, škof, cerkv. uč. (3) • Hermes, mučenec
Mučeništvo Janeza Krstnika (3) • Sabina, mučenka
• Feliks (Srečko) in Adavkt, muč.; Gavdencija, muč.
• Rajmund (Rajko) Nonat, redovnik; Pavlin, škof

MARIBOR

AVGUST VELIKI SRPAN

Vsaka nova ideja je občutljiva. Uniči jo lahko že posmeh ali zdehanje.

Človek, ki mi je ljub čez vse druge, mi je pisal: »Ne pozna se še. Nisva si še upala skupaj molčati.«

Izvedenci pravijo, da je najtežje izgovoriti te tri besede: »Zmotil sem se.«

Pazite se pred človekom, ki na sprejeme ne hodi zato, da bi pil, temveč zato, da bi poslušal.

S stalno rabo se vsaka reč obrabi – posebno prijatelji.

Če kdo trdi, da lahko živi brez vere, to samo pomeni, da ima neko vrsto vere, brez katere lahko živi.

Zdravnikov nasvet ženskam: »Ženska, ki vedno hoče imeti zadnjo besedo, jo dostikrat res ima.«

Nekatere ljudi ljubimo zaradi nekaterih lastnosti, druge ljubimo kljub nekaterim lastnostim.

Nesrečnemu bogatašu je slabše kot nesrečnemu siromaku; siromakni se namreč vsaj oklepajo varljivega upanja, da bi več denarja rešilo njihove težave – bogati pa vedo, da ni tako.

Poznamo tri reči, ki so dobre v majhnih množinah in slabe v velikih: kvas, sol in obotavljanje.

Arabski pregovori

SKARUČNA

☺ ščip	6. ob 11 ^h 58 ^m
☺ zadnji krajec	13. ob 07 ^h 15 ^m
☺ mlaj	21. ob 10 ^h 46 ^m
☺ prvi krajec	29. ob 05 ^h 20 ^m

Sonce stopi v znamenje Tehtnice
23. ob 16^h (začetek jeseni).

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	05.22	18.42	13.20
6.	05.28	18.32	13.04
11.	05.35	18.23	12.48
16.	05.41	18.13	12.32
21.	05.47	18.03	12.16
26.	05.53	17.53	12.00

Do konca meseca se dan skrajša
za 1 uro 33 minut.

1 Sobota

2 Nedelja

3 Ponedeljek

4 Torek

5 Sreda

6 Četrtek

7 Petek

8 Sobota

9 Nedelja

10 Ponedeljek

11 Torek

12 Sreda

13 Četrtek

14 Petek

15 Sobota

16 Nedelja

17 Ponedeljek

18 Torek

19 Sreda

20 Četrtek

21 Petek

22 Sobota

23 Nedelja

24 Ponedeljek

25 Torek

26 Sreda

27 Četrtek

28 Petek

29 Sobota

30 Nedelja

• Egidij (Tilen), opat; Verena, devica

22. NAVADNA (2) • ANGELSKA; Kastor, škof
Jezus obsoja farizejska izročila (Mr 7, 1–23)

Gregor Vel., papež (3) • Evfemija, Tekla, Doroteja, m.

• Rozalija (Zalka), devica; Ida, spok.; Mojzes, prerok

• Lovrenc Giustiniani, škof; Viktorin, škof, mučenec

• Petronij, škof; Favst, Makarij in tov., mučenci

• Marko Križevčan in tov., muč.; Regina, dev., muč.

Marijino rojstvo (2) • Hadrijan, mučenec

23. NAVADNA (2) • Peter Klaver, redovnik
Jezus ozdravi gluho nemega (Mr 7, 31–37)

• Nikolaj Tolentinski, spokornik; Otokar, redovnik

• Prot in Hijacint, muč.; Erntruda (Erna), devica

• Gvido iz Anderlchta, spok.; Tacijan (Tihomil), muč.

Janez Zlatousti, škof, c. u. (3) • Mavrilij, škof

Povišanje sv. Križa (2) • Notburga, devica

Žalostna Mati božja (Dolores) (3) • Melita, muč.

24. NAVADNA (2) • Ljudmila, kneginja
Petrova izpoved o Jezusu (Mr 8, 27–35)

Robert Bellarmino, škof, c. u. (4) • Lambert, škof, muč.

• Jožef Kupertinski, duhovnik; Irena in Zofija, muč.

Januarij, škof, muč. (4) • Emilija de Rodat, red.

• Suzana, mučenka; Kandida (Svetlana), mučenka

Matej (Matevž), apostol in evang. (2) • Jona, prerok

Kvatre • Tomaž Vill., škof; Mavricij in tov., muč.

25. NAVADNA (2) • Paternij, škof, mučenec
Jezus opominja k ponižnosti (Mr 9, 30–37)

• Pacifik, redovnik; Gerard, škof

• Avrelija (Zlata), devica; Sergij Radoneški, škof

Kozma in Damijan, mučenca (4) • Nil, opat

Vincenc Pavelski, duhovnik (3) • Hiltruda, devica

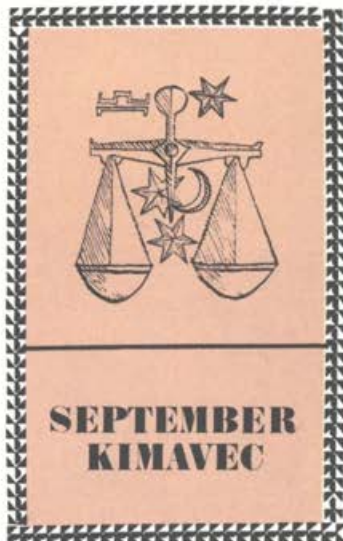
Vencislav (Vaclav), muč. (4) • Lioba (Ljuba), devica

Mihael, Gabrijel in Rafael, nadangeli (2) •

26. NAVADNA (2) • Hieronim, duh., c. u.
Jezus svari pred pohujšanjem (Mr 9, 38–48)

VIŠNJA GORA

Kadilčeva misel: »Ti avtomati za cigarete ne bi smeli imeti ogle-dal: pri tem imaš občutek, da gledaš slabiča.«

Človek postane moder, ko opa-zuje, kako se mu godi, če ni mo-der.

Prijaznost je nalezljiva. Na žalost pa mnogi čakajo, da bi se je nale-zli od drugih, namesto da bi dali drugim priložnost, da se je nale-zejo od njih.

Danes je zmožnost mišljenja ta-ko pomembna, kot je bila včeraj spretnost streljanja.

Moški zidajo hiše, samo ženska pa lahko ustvari dom.

Če vzgojite moškega, ste vzgojili posameznika. Če vzgojite žen-sko, ste vzgojili družino.

Arabski pregovori

Vpričo neumnosti so tudi bogovi sami nemi. Velimir Živojinović

Od drugih sprejemamo samo ti-sto, kar smo že sami zaslutili ali občutili, čeprav se nam še ni po-srečilo, da bi to tudi izrazili.

Velimir Živojinović

Kristusova postava je pač zelo težka in preabstraktna, za šibke ljudi je neznosna. Dostojevski

Zlo zadene človeka globlje, kot ga more ozdraviti njegov razum.

Tone Stres

RADLJE OB DRAVI

☀	ščip	5. ob 20 ^h 35 ^m
☾	zadnji krajec	12. ob 22 ^h 24 ^m
☾	mlaj	21. ob 03 ^h 23 ^m
☾	prvi krajec	28. ob 14 ^h 06 ^m

Sonce stopi v znamenje Škorpijona 24. ob 01^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	06.00	17.43	11.43
6.	06.06	17.34	11.28
11.	06.12	17.25	11.13
16.	06.19	17.15	10.56
21.	06.25	17.06	10.41
26.	06.34	16.58	10.24
31.	06.40	16.51	10.11

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 32 minut.

- 1 Ponedeljek
- 2 Torek
- 3 Sreda
- 4 Četrtek
- 5 Petek
- 6 Sobota

7 Nedelja

- 8 Ponedeljek
- 9 Torek
- 10 Sreda
- 11 Četrtek
- 12 Petek
- 13 Sobota

14 Nedelja

- 15 Ponedeljek
- 16 Torek
- 17 Sreda
- 18 Četrtek
- 19 Petek
- 20 Sobota

21 Nedelja

- 22 Ponedeljek
- 23 Torek
- 24 Sreda
- 25 Četrtek
- 26 Petek
- 27 Sobota

28 Nedelja

- 29 Ponedeljek
- 30 Torek
- 31 Sreda

Terezija Deteta Jezusa (3) • Remigij, škof
 Angeli varuhi (3) • Legerij, škof
 • Evald, mučenec; Kandid (Žarko), mučenec
 Frančišek Asiški, red. ust. (3) • Petronij, škof
 • Marcelin, škof; Flavija, mučenka
 Bruno, redovni ustanovitelj (4) • Renato, škof

27. NAVADNA (2) ROŽNOVENSKA; Marko I., papež Sveti zakon je nerazvezljiv (Mr 10, 2–16)

• Demetrij, mučenec; Pelagija, spokornica
 Dioniz, šk. in tov., muč.; Janez Leonardi, duh. (4) •
 • Frančišek Borgia, redovnik; Hugolin, mučenec
 • Emilijan (Milan, Milko), škof; Aleksander Sauli, škof
 Maksimilijan Celjski, škof (4) • Serafin, redovnik
 • Edvard, kralj; Koloman, mučenec

28. NAVADNA (2) • Kalist I., papež, mučenec Jezus o nevarnosti bogastva (Mr 10, 17–30)

Terezija (Zinka) Velika, dev., c. u. (3) • Avrelija, devica
 Hedvika, red.; Marjeta M. Alakok, dev. (4) • Gal, op.
 Ignacij Antiohijski, škof, muč. (3) • Viktor, škof
 Luka, evangelist (2) • Julijan, puščavnik
 Izak Jogues in kanadski mučenci; Pavel od Križa (4) •
 • Irena (Miroslava), mučenka; Vendelin, opat

29. NAVADNA (2), MISIJONSKA • Uršula, d. m. Jezus o lastnostih apostolov (Mr 10, 35–45)

• Marija Saloma, svetopis. žena; Bertila Boscardin, red.
 Janez Kapistran, duh. (4) • Severin iz Kölna, škof
 Anton M. Claret, škof (4) • Feliks, škof, mučenec
 • Krizant in Darija, muč.; Krišpin in Krišpinijan, muč.
 • Lucijan, mučenec; Amand iz Strassbourga, škof
 • Vincenc in Sabina, mučenca; Frumencij, škof

30. NAVADNA (2), ŽEGNANJSKA (1) • Simon in Juda Jezus ozdravi slepega (Mr 10, 46–52)

• Narcis, škof; Ermelinda Brabantka, devica
 • Marcel, mučenec; Alfonz Rodriguez, redovnik
 • Volbenk (Bolfenk) škof; Kvintin, mučenec

Navdih pride velikokrat šele med delom. Stane Kregar

Vsak avantgardizem je v bistvu zvestoba resnici, zvestoba svojemu notranjemu svetu.

Stane Kregar

Večina ljudi zahteva od življenja preveč, več, kot jim more v normalnih okoliščinah dati. Na lovu za velikimi veselji prezirajo mala. Umethnost pa je v tem, da ta mala veselja sploh opazimo, najdemo in občutimo.

Bruno Bürgel

Preobrazbe morejo povzročiti le spremenjeni ljudje.

Sören Kierkegaard

Kolikor više kdo pride v življenju, toliko bolj je odvisen od nosilne moči drugih.

Romano Guardini

Moči, pridobljene v prostem času, nam pomagajo, da delo ne samo obvladujemo, temveč ga tudi spreminjamo.

Romano Guardini

Ljubezen je edina stvar, ki raste,
ko jo tratimo.

Romano Guardini

Najgloblji pomen gostoljubja je ta, da drug drugemu dajemo počitek na poti proti večnemu domu. Romano Guardini

Romano Guardini

Okras hiše so prijatelji, ki zahajajo vanjo. R. W. Emerson

KRIŽE PRI TRŽIČU

☉ ščip	4. ob 06 ^h 47 ^m
☾ zadnji krajec	11. ob 17 ^h 24 ^m
☀ mlaj	19. ob 19 ^h 03 ^m
☾ prvi krajec	26. ob 22 ^h 08 ^m

Sonce stopi v znamenje Strelca
22. ob 22^h.

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	06.41	16.49	10.08
6.	06.49	16.42	09.53
11.	06.56	16.35	09.39
16.	07.03	16.30	09.27
21.	07.10	16.25	09.15
26.	07.16	16.21	09.05

Do konca meseca se dan skrajša
za 1 uro 11 minut.

1 Četrtek

- 2 Petek
3 Sobota

4 Nedelja

- 5 Ponedeljek
6 Torek
7 Sreda
8 Četrtek
9 Petek
10 Sobota

11 Nedelja

- 12 Ponedeljek
13 Torek
14 Sreda
15 Četrtek
16 Petek
17 Sobota

18 Nedelja

- 19 Ponedeljek
20 Torek
21 Sreda
22 Četrtek
23 Petek
24 Sobota

25 Nedelja

- 26 Ponedeljek
27 Torek
28 Sreda
29 Četrtek
30 Petek

VSI SVETI (1) • Cezarij, diakon, mučenec

Spomin vseh vernih rajnih (1) • Marcijan, puščavnik
Viktorin Ptujski, šk., m.; Just, tržaški m., Martin Porres, šk. (4) •

31. NAVADNA (2), ZAHVALNA • Karel Bor., škof Največja zapoved (Mr 12, 28–34)

- Zaharija in Elizabeta, starši Janeza Krst.; Bertilda, op.
- Lenart (Narte), opat; Sever, škof, mučenec
- Engelbert, škof, mučenec; Ernest, opat; Vilibrord, škof
- Bogomir (Mirko), škof; Deodat (Bogdan), papež
- Posvetitev lateranske bazilike (2) • Teodor (Božidar)
- Leon Vel., papež, c. u. (3) • Andrej Avelinski, duh.

32. NAVADNA (2) • Martin iz Toursa, škof Dan uboge vdove (Mr 12, 38–44)

- Jozafat Kunčević, škof, muč. (3) • Kunibert, škof
- Stanislav Kostka, redovn. (4) • Homobonus, trgovec
- Nikolaj Tavelić, mučenec; Lovrenc O'Toole, škof
- Albert Veliki, škof, cerkv. uč. (4) • Leopold, knez
- Marjeta Škotska; Jedrt iz Helfte (4) • Otmar, opat
- Elizabeta Ogrska, redovn. (3) • Evfemija in Tekla, muč.

33. NAVADNA (2) • Abdija, prerok Jezus napoveduje konec sveta (Mr 13, 24–32)

- Narsej, škof, mučenec; Barlam, mučenec
- Edmund, kralj, muč.; Feliks Valois, redovnik
- Marijino darovanje (3) • Gelazij I., papež
- Cecilija (Cilka), dev., muč. (3) • Maver, škof, muč.
- Klemen, papež, mučenec; Kolumban, opat (4) •
- Krizogon Oglejski, mučenec; Flora, devica, muč.

JEZUS KRISTUS, KRALJ (VLADAR) VESOLJSTVA (1) • Moje kraljestvo ni od tega sveta (Jan 18, 33–37)

- Leonard Portomavriški, red.; Valerijan Oglejski, šk.
- Virgil, apostol Karantanije; Jožef Pignatelli, red.
- Jakob de Marchia, duhovnik; Eberhard, škof
- DAN REPUBLIKE; Saturnin, mučenec
- Andrej, apostol (2) • Justina, devica

KAMNIK

Spal sem in sanjal – življenje je bilo veselje; zbudil sem se in videl – življenje je dolžnost; deloval sem in glej – dolžnost je bila veselje. Rabindranath Tagore

Kdor živi brez sleherne norosti, ni tako moder, kot se mu zdi.

La Rochefoucauld

Samo obnovljena vera v Boga more povzročiti spremembe, ki morejo naš svet rešiti pred katastrofo. Znanost in vera sta si pri tem sestrji, ne nasprotnici.

Wernher von Braun

Obvladovanje samega sebe nam ni dano tako kakor bujni lasje ali brki – to je sad dolgega, vztrajnega truda.

F. W. Foerster

Vse poznejše življenje je odvisno od nekaj Da ali Ne, ki jih izrečemo pred enaindvajsetim letom.

F. W. Foerster

Iskal sem svojega Boga, pa se mi je izmikalo, iskal sem svojo dušo in je nisem našel; iskal sem svojega brata, pa sem našel vse tri.

Nekdanji zapornik iz taborišča v Sibiriji

Kako težko je imeti za pametnega človeka nekoga, čigar mnenje je drugačno od našega.

Sv. Avguštin

Kdor izgubi potrpljenje, izgubi moč.

Sv. Avguštin

BREZJE

☀️ ščip	3. ob 19 ^h 07 ^m
🌅 zadnji krajec	11. ob 14 ^h 59 ^m
🌙 mlaj	19. ob 09 ^h 23 ^m
🌅 prvi krajec	26. ob 06 ^h 11 ^m

Sonce stopi v znamenje Kozoroga 22. ob 12^h (začetek zime).

Dan	Vzhod Sonca	Zahod Sonca	Dolžina dneva
1.	07.23	16.18	08.55
6.	07.28	16.17	08.49
11.	07.33	16.17	08.44
16.	07.38	16.18	08.40
21.	07.41	16.20	08.39
26.	07.43	16.22	08.39
31.	07.44	16.26	08.42

Do 22. decembra se dan skrajša za 16 minut, potem pa podaljša do konca meseca za 3 minute.

1 Sobota

2 Nedelja

3 Ponedeljek

4 Torek

5 Sreda

6 Četrtek

7 Petek

8 Sobota

9 Nedelja

10 Ponedeljek

11 Torek

12 Sreda

13 Četrtek

14 Petek

15 Sobota

16 Nedelja

17 Ponedeljek

18 Torek

19 Sreda

20 Četrtek

21 Petek

22 Sobota

23 Nedelja

24 Ponedeljek

25 Torek

26 Sreda

27 Četrtek

28 Petek

29 Sobota

30 Nedelja

31 Ponedeljek

• Natalija (Božena), spokornica; Eligij, škof

1. ADVENTNA (1) • Blanka, spokornica
Opomin k čuječnosti (Lk 21, 25–28, 34–36)

Francišek Ksaver, duh. (3) • Kasijan, mučenec
Janez Damaščan, duh., c. u. (4) • Barbara, dev., m.

• Saba (Sava), opat; Gerald iz Brage
Nikolaj (Miklavž), škof (4) • Apolinarij Tržaški, m.
Ambrož, škof, cerkv. uč. (3) • Agaton, mučenec

BREZMADEZNO SPOČETJE DEVICE MARIJE (1) •

2. ADVENTNA (1) • Valerija, mučenka
Janez Krstnik pripravlja Jezusu pot (Lk 3, 1–6)

• Melkijad, papež, mučenec; Judita, svetopis. žena
Damaz I., papež (4) • Danijel Stilit, puščavnik
Ivana Franciška Šantalska, red. (4) • Amalija, mučenka
Lucija, devica, muč. (3) • Otilija, dev.; Jošt, puščavnik
Janez od Križa, duh., c. u. (3) • Spiridion (Dušan), šk.
• Kristina (Krista), devica; Marija K. di Rosa, red. ust.

3. ADVENTNA (1) • Albina, devica, mučenka
Janez Krstnik pričuje o Kristusu (Lk 3, 10–18)

• Lazar iz Betanije; Olimpija, redov. ustanov.
• Teotim in Bazilijan, mučenca; Gacijan, škof
• Urban V., papež; Favsta, spok.; Tea, mučenka
• Evgenij in Makarij, mučenca; Dominik Siloški, op.
Peter Kanizij, duhovnik, c. u. (4) • Severin, škof
Kvatre • Demetrij, m.; Franciška C., red.; Dan JLA

4. ADVENTNA (1) • Viktorija, devica, muč.
Marija obišče Elizabeto (Lk 1, 39–45)

• Sveti večer; Adam in Eva; Hermina (Irma), devica
BOŽIČ, GOSPODOVO ROJSTVO (1) • Anastazija, m.

Štefan, prvi mučenec (2) • Zosim, papež
Janez Evangelist, apostol (2) • Fabiola, spokornica
Nedolžni otroci, mučenci (2) • Kastor in tov., mučenci
Tomaž Becket, škof, mučenec (4) • David, kralj

SV. DRUŽINA (2) • Evgen, škof
Dvanajstletni Jezus v templju (Lk 2, 41–52)

Silvester I., papež (4) • Melanija, opatinja

LENART V SLOVENSKIH GORICAH

Najplemenitejši sad resnega učenja naj bi bila zmožnost, da moremo brez zadrege ali pridržka izgovarjati besedo Bog.

Anatole France

Kakor je z želodcem, tako je z otrokom: ne potrebuje vsega, kar bi mu lahko dali.

Anatole France

Kaj je popotovanje? Sprememba kraja? Nikakor. Popotovanje je spreminjanje mnenj in predsodkov.

Anatole France

Mnogi naši predsodki so podobni narobe obrnjenim piramidam. Slonijo na drobnih, nepomembnih pripetljajih, pa se širijo navzgor in navzven, dokler nam ne napolnijo duha.

Anatole France

Nesreča je stanje, v katerem človek najlažje spozna samega sebe, ker ga tedaj ne motijo občudovalci.

Samuel Johnson

Kdor spodbuja druge in jim vliva pogum do življenja, pri tem tudi sam postaja pogumnejši.

A. Trstenjak

Dve leti potrebujemo, da se naučimo govoriti, petdeset let, da se naučimo molčati.

E. Hemingway

Če je kak človek povzročil, da je bilo na svetu malo več ljubezni in dobrote, malo več svetlobe in resnice, je imelo njegovo življenje smisel.

P. Delp

JANUAR

- 1 P Novo leto
- 2 T Bazilij
- 3 S Genovefa
- 4 Č Angela Fol.
- 5 P Milena ☽
- 6 S Trije kralji
- 7 N Jezusov krst
- 8 P Severin
- 9 T Julijan
- 10 S Viljem, šk.
- 11 Č Pavlin Oglej.
- 12 P Tatjana
- 13 S Veronika Mil. ☽
- 14 N 2. nav., Odon
- 15 P Maver
- 16 T Marcel
- 17 S Anton Pušč.
- 18 Č Suzana
- 19 P Knut
- 20 S Boštjan
- 21 N 3. nav., Neža ☽
- 22 P Vinko
- 23 T Ildefonz
- 24 S Frančišek Sal.
- 25 Č Pavlova spr.
- 26 P Timotej, Tit
- 27 S Angela Mer.
- 28 N 4. nav., Tomaž ☽
- 29 P Valerij
- 30 T Hijacinta
- 31 S Janez Bosko

APRIL

- 1 N 5. postna
- 2 P Frančišek P.
- 3 T Rihard, šk.
- 4 S Izidor Sev. ☽
- 5 Č Vincenc Fer.
- 6 P Irenej
- 7 S Saturnin
- 8 N Cvetna
- 9 P Valtruda
- 10 T Apolonij
- 11 S Stanislav, m.
- 12 Č Vel. četrtek ☽
- 13 P Vel. petek
- 14 S Vel. sobota
- 15 N Vel. noč
- 16 P Vel. ponedeljek
- 17 T Rudolf
- 18 S Eleverij
- 19 Č Leon, p. ☽
- 20 P Hilda
- 21 S Anzelm
- 22 N Bela n.
- 23 P Jurij
- 24 T Fidel
- 25 S Marko
- 26 Č Pashazij ☽
- 27 P Ustan. OF
- 28 S Vital
- 29 N 3. velikon.
- 30 P Pij V.

FEBRUAR

- 1 Č Brigita Irska
- 2 P Svečnica
- 3 S Blaž
- 4 N 5. nav., Andrej ☽
- 5 P Agata
- 6 T Ljubo
- 7 S Rihard, kr.
- 8 Č Hieronim E.
- 9 P Apolonija
- 10 S Sholastika
- 11 N 6. nav., Lurška MB
- 12 P Evlalija ☽
- 13 T Katarina
- 14 S Valentin
- 15 Č Jordan
- 16 P Julijana
- 17 S Silvin
- 18 N 7. nav., Flavijan
- 19 P Konrad
- 20 T Sadot ☽
- 21 S Irena
- 22 Č Marjeta K.
- 23 P Polikarp
- 24 S Sergej
- 25 N 8. nav., Taras
- 26 P Matilda ☽
- 27 T Pust
- 28 S Pepelnica

MAJ

- 1 T Jožef Delavec
- 2 S Boris
- 3 Č Filip, Jakob
- 4 P Florijan ☽
- 5 S Angel
- 6 N 4. velikon.
- 7 P Gizela
- 8 T Viktor Milan.
- 9 S Pahomij
- 10 Č Antonin
- 11 P Žiga
- 12 S Pankracij ☽
- 13 N 5. v., Servacij
- 14 P Bonifacij
- 15 T Zofija
- 16 S Janez Nep.
- 17 Č Jošt
- 18 P Erik
- 19 S Peter Celestin ☽
- 20 N 6. v., Bernardin
- 21 P Valens
- 22 T Renata
- 23 S Željko
- 24 Č Vnebohod
- 25 P Beda Čast.
- 26 S Filip Neri ☽
- 27 N 7. vel., Avgušt.
- 28 P German
- 29 T Maksim Emon.
- 30 S Ferdinand
- 31 Č Mar. obisk

MAREC

- 1 Č Albin
- 2 P Neža Praška
- 3 S Kunigunda
- 4 N 1. postna
- 5 P Evzebij ☽
- 6 T Fridolin
- 7 S Perpetua
- 8 Č Janez od B.
- 9 P Frančiška R.
- 10 S 40. muč.
- 11 N 2. postna
- 12 P Doroteja
- 13 T Kristina ☽
- 14 S Matilda, kr.
- 15 Č Klemen Dvořak
- 16 P Herbert
- 17 S Jedrt
- 18 N 3. postna
- 19 P Jožef
- 20 T Klavdija
- 21 S Serapijon ☽
- 22 Č Lea
- 23 P Turibij
- 24 S Dioniz in tov.
- 25 N 4. postna
- 26 P Evgenija
- 27 T Rupert
- 28 S Bojan ☽
- 29 Č Bertold
- 30 P Amadej
- 31 S Modest

JUNIJ

- 1 P Justin
- 2 S Erazem ☽
- 3 N Binkošti
- 4 P Kvirin
- 5 T Svetko
- 6 S Norbert
- 7 Č Robert
- 8 P Medard
- 9 S Primož
- 10 N Sv. Trojica ☽
- 11 P Barnaba
- 12 T Adelhajda
- 13 S Anton Pad.
- 14 Č Telovo
- 15 P Vido
- 16 S Gvido, šk.
- 17 N 11. nav., Adolf ☽
- 18 P Marcel
- 19 T Romuald
- 20 S Silverij
- 21 Č Alojzij
- 22 P Jezusovo Srce
- 23 S Marijino Srce ☽
- 24 N Janez Krstnik
- 25 P Viljem
- 26 T Vigili
- 27 S Ladislav
- 28 Č Irenej
- 29 P Peter, Pavel
- 30 S Prvi mučenci

JULIJ

- 1 N 13. nav., Estera
2 P Oton ☽
3 T Tomaž
4 S Dan borca
5 Č Ciril in Metod
6 P Bogomila
7 S Izaija
8 N 14. nav., Kilijan ☺
9 P Veronika
10 T Amalija
11 S Olga
12 Č Mohor, Fortunat
13 P Henrik
14 S Kamil
15 N 15. nav., Vladimir
16 P Karmelska MB ☾
17 T Aleš
18 S Friderik
19 Č Arsen
20 P Marjeta Ant.
21 S Danijel
22 N 16. nav., Dan vst.
23 P Brigita Švedska
24 T Kristina ☺
25 S Jakob st.
26 Č Ana, Joahim
27 P Gorazd in tov.
28 S Viktor, p.
29 N 17. nav., Marta
30 P Peter Krizolog
31 T Ignacij Loj.

OKTOBER

- 1 P Terezija DJ
2 T Angeli varuhi
3 S Evald
4 Č Frančišek As.
5 P Marcellin ☺
6 S Bruno
7 N Rožnovenska
8 P Pelagija
9 T Dioniz
10 S Hugolin
11 Č Emilijan
12 P Maksimilijan ☾
13 S Edvard, kr.
14 N 28. nav., Kalist
15 P Terezija
16 T Hedvika
17 S Ignacij Ant.
18 Č Luka
19 P Etbin
20 S Vendelin
21 N Misijonska ☺
22 P Uršula
23 T Jan. Kapistr.
24 S Feliks, šk.
25 Č Krizant, Darija
26 P Lucijan
27 S Sabina
28 N Zegnanjska ☽
29 P Narcis
30 T Alfonz Rodr.
31 S Bolfenk

AVGUST

- 1 S Alfonz Ligv. ☽
2 Č Evzebij
3 P Lidija
4 S Janez Vianney
5 N 18. n., M. Snežna
6 P Jezus, spremen.
7 T Kajetan
8 S Dominik ☺
9 Č Jaroslav
10 P Lovrenc, m.
11 S Klara
12 N 19. nav., Inocenc
13 P Radegunda
14 T Maks. Kolbe ☾
15 S Vel. Šmaren
16 Č Rok
17 P Hijacint
18 S Helena
19 N 20. nav., Boleslav
20 P Bernard
21 T Pij X.
22 S Marija Kraljica ☺
23 Č Roza iz Lime
24 P Jernej
25 S Ludvik
26 N 21. nav., Rufin
27 P Monika
28 T Avguštin
29 S Mučen. Jan. Kr.
30 Č Feliks, muč. ☽
31 P Rajmund Nonat

NOVEMBER

- 1 Č Vsi sveti
2 P Verne duše
3 S Just
4 N Zahvalna ☺
5 P Zaharija
6 T Lenart
7 S Engelbert
8 Č Bogomir
9 P Božidar
10 S Leon Vel.
11 N 32. nav., Martin ☾
12 P Jozafat
13 T Stanislav K.
14 S Nikolaj Tav.
15 Č Leopold
16 P Otmar
17 S Elizabeta
18 N 33. nav., Roman
19 P Narsej ☺
20 T Edmund
21 S Darovanje DM
22 Č Cecilija
23 P Klemen
24 S Krizogon
25 N Kristus Vlado
26 P Peter Aleks. ☽
27 T Virgil
28 S Eberhard
29 Č Dan republ.
30 P Andrej

SEPTEMBER

- 1 S Egidij
2 N Angelska
3 P Gregor Vel.
4 T Rozalija
5 S Lovrenc Giust.
6 Č Petronij ☺
7 P Regina
8 S Mali Šmaren
9 N 23. n., Peter Kl.
10 P Otokar
11 T Erna
12 S Gvido
13 Č Jan. Zlatoust ☾
14 P Pov. sv. Križa
15 S Žalostna MB
16 N 24. n., Ljudmila
17 P Lambert
18 T Irena
19 S Januarij
20 Č Evstahij
21 P Matej ☺
22 S Mavricij
23 N 25. nav., Paternij
24 P Gerard
25 T Avrelia
26 S Kozma, Damijan
27 Č Vincenc Pav.
28 P Venčeslav
29 S Mihael ☽
30 N 26. n., Hieronim

DECEMBER

- 1 S Natalija
2 N 1. adventna
3 P Frančišek Ks. ☺
4 T Barbara
5 S Saba
6 Č Miklavž
7 P Ambrož
8 S Brezmadežna
9 N 2. adventna
10 P Melkijad
11 T Damaz ☾
12 S Ivan Šant.
13 Č Lucija
14 P Dušan
15 S Kristina
16 N 3. adventna
17 P Lazar
18 T Gacijan
19 S Favsta ☺
20 Č Evgen
21 P Peter Kan.
22 S Demetri
23 N 4. adventna
24 P Adam, Eva
25 T Božič
26 S Štefan ☽
27 Č Janez Evang.
28 P Nedolžni otr.
29 S David
30 N Sv. Družina
31 P Silvester

Imena mesecev

	slovensko	hrvatsko	srbsko	makedonsko
I.	prosinec	siječanj	januar	januari
II.	svečan	veljača	februar	februari
III.	sušec	ožujak	mart	mart
IV.	mali traven	travanj	april	april
V.	veliki traven	svibanj	maj	maj
VI.	rožnik	lipanj	jun	juni
VII.	mali srpan	srpanj	jul	juli
VIII.	veliki srpan	kolovoz	avgust	avgust
IX.	kimavec	rujan	septembar	septemvri
X.	vinotok	listopad	oktobar	oktomvri
XI.	listopad	studen	novembar	noemvri
XII.	gruden	prosinac	decembar	dekemvri
	nemško	angleško	francosko	italijansko
I.	Januar	January	janvier	gennaio
II.	Februar	February	février	febbraio
III.	März	March	mars	marzo
IV.	April	April	avril	aprile
V.	Mai	May	mai	maggio
VI.	Juni	June	juin	giugno
VII.	Juli	July	juillet	luglio
VIII.	August	August	août	agosto
IX.	September	September	septembre	settembre
X.	Oktober	October	octobre	ottobre
XI.	November	November	novembre	novembre
XII.	Dezember	December	décembre	dicembre

Imena dni

	slovensko	hrvatsko	srbsko	makedonsko
	ponedeljek	ponedeljak	ponedeljak	ponedelnik
	torek	utorak	utorak	vtornik
	sreda	srijeda	sreda	sreda
	četrtak	četvrtak	četvrtak	četvrtok
	petek	petak	petak	petok
	sobota	subota	subota	sabota
	nedelja	nedelja	nedelja	nedela
	nemško	angleško	francosko	italijansko
	Montag	Monday	lundi	lunedì
	Dienstag	Tuesday	mardi	martedì
	Mittwoch	Wednesday	mercredi	mercoledì
	Donnerstag	Thursday	jeudi	giovedì
	Freitag	Friday	vendredi	venerdì
	Samstag	Saturday	samedi	sabato
	Sonntag	Sunday	dimanche	domenica

»V imenu Gospodovem«

Na večer praznika Kristusovega spremenjenja na gori (6. avgusta 1978) je za ves svet nepričakovano v papeški letni rezidenci Castel Gandolfo ugasnilo življenje 262 naslednika apostola Petra, papeža Pavla VI. Skrivnost praznika je tokrat doživel drugače, kot takrat apostoli na gori (Tabor), saj bo smel Pavel vso večnost doživljati slavo in poveljčanje Kristusa, ki mu je zvesto služil vse življenje in je smel, kot vrhovni poglavar petnajst let voditi njegovo Cerkev. Le dober mesec pred svojo smrtjo (29. junija 1978) je namreč v baziliki sv. Petra obhajal petnajsto obletnico svojega vladanja. Nepregledna množica Rimljanov in romarjev vsega sveta se je 14. avgusta v poznih popoldanskih urah na trgu sv. Petra poslovila od dragega pokojnika, nato pa so ga v ožjem krogu sodelavcev in sorodnikov položili k zasluženemu počitku v kripti cerkve sv. Petra v Rimu.

Ko so 21. junija 1963 kardinali izbrali za papeža 65-letnega milanskega nadškofa Montinija, si je ta za moto svojega vladanja izbral geslo: »V imenu Gospodovem«, kot bi hotel v to geslo povzeti vse svoje dosedanje življenje in mu tako dati soliden temelj za odgovornosti polno prihodnost. Ko so mu na praznik prvakov apostolov položili na glavo še trojno krono, imenovano tiaro, je tudi na zunaj prevzel vso oblast v Cerkvi v svoje roke.

Giovanni Battista (Janez Krstnik) Montini se je rodil 26. septembra 1897 v Concesio pri Bresciji. Za duhovnika je bil posvečen 29. maja 1920 v Bresciji. Še isto leto je doktoriral iz kanonskega prava v Milanu, nato pa danaljeval študije v Rimu na Gregorijani, Sapienzi in papeški akademiji za vatikansko diplomacijo. Leta 1923 ga srečamo na nunciatu v Varšavi, od leta 1924 dalje pa je v državnem tajništvu v Vatikanu, kjer kmalu postane eden najožjih sodelavcev kardinala Eugenia Pacelli, poznejšega papeža Pija XII. Za njegovo vestno delo na odgovornih položajih v osrednjih papeških uradih, mu je Pij XII. dal lepo priznanje, ko ga je 1. novembra imenoval za milanskega nadškofa. Kot pastir te največje italijanske škofije je postal govornik italijanskih škofov. Za njegovo škofovsko službo je bilo značilno iskanje neposrednega stika z vsemi sloji vernikov. Ta neposreden stik z verniki, tudi tistimi, ki

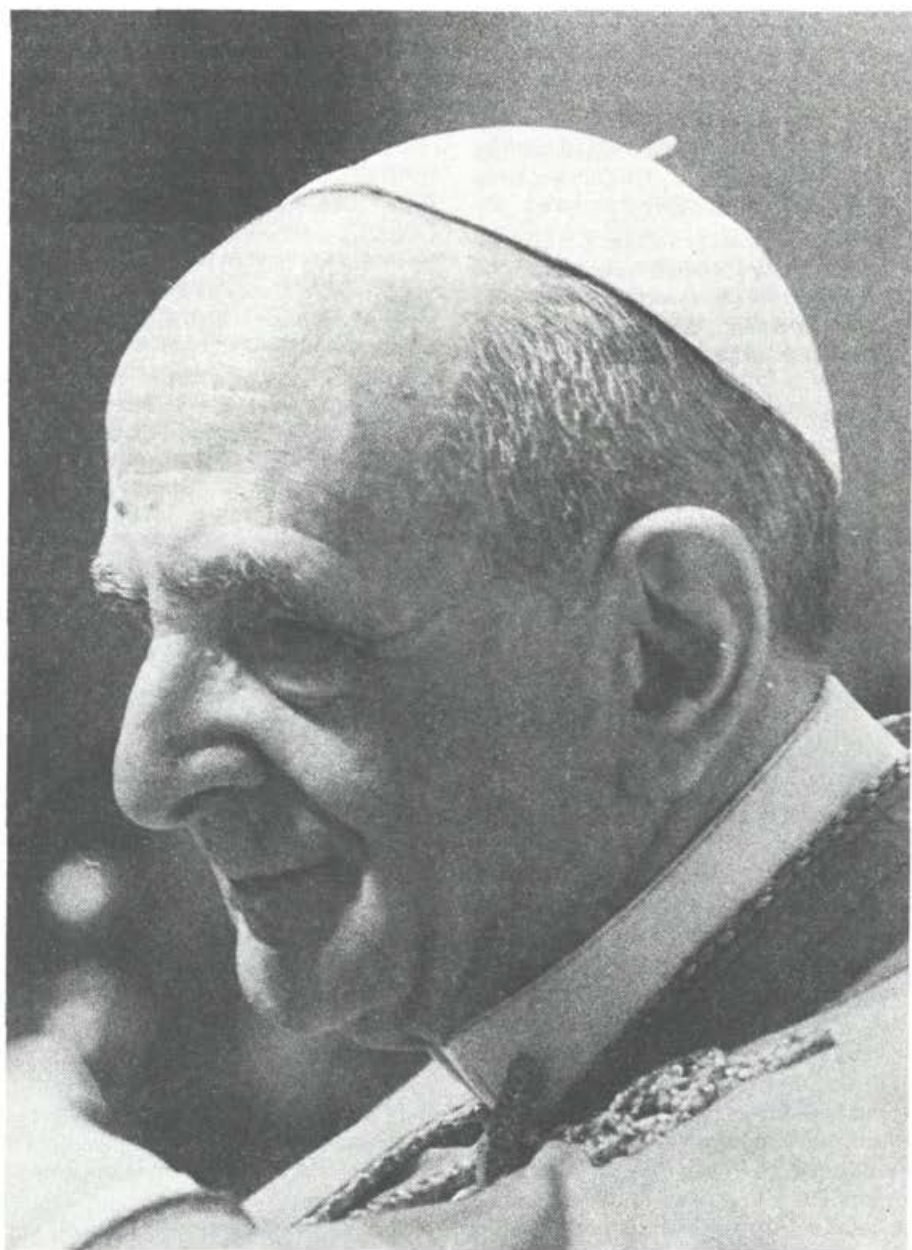
stoje ob robu cerkvenega življenja, je štel za eno temeljnih dolžnosti vsakega dušnega pastirja in je nanjo opozoril tudi rimsko duhovščino kmalu po izvolitvi za papeža. Papež Janez XXIII. ga je 15. decembra 1958 imenoval za kardinala.

Na drugem Vatikanskem cerkvenem zboru (1962–1965) je milanski nadškof sicer aktivno deloval v komisiji za izredne zadeve koncila, manj pa je posegal v koncilске debate, čeprav jih je budno spremljal.

Po izvolitvi za papeža je imel za eno najvažnejših dolžnosti svoje papeške službe nadaljevanje II. Vatikanskega koncila, obnovo zakonika cerkvenega prava, ki naj bi bolj odseval potrebe modernega človeka, prizadevanje za socialno pravičnost in mir v svetu, ter za edinost med kristjani. Nekatoličani naj zvedo, da bodo v Rimu našli očetovo hišo, ki bo bogastvo njihovega verskega življenja le še povečala. Program svojega dela in prizadevanja je morda najjasneje izrazil v uvodnem nagovoru ob otvoritvi drugega zasedanja koncila in ga strnil v štiri točke: poglobitev samoumevnosti Cerkve, notranja cerkvena obnova, pospeševanje edinosti med kristjani in dialog s svetom.

Drugi vatikanski vesoljni cerkveni zbor je označil Cerkev za skupnost vere, upanja in ljubezni. Pred očmi je imel najprej vidno družbo, oskrbljeno s hierhičnim vodstvom, in Kristusovo skrivnostno telo. Vidno družbo, Kristusovo Cerkev, vodijo Petrovi nasledniki, to so rimski škofje ali, kot jim pravimo, papeži ter z njimi povezani škofje po vsem svetu. Na svetu je danes nekaj več kot štiri milijarde ljudi. Od teh je približno ena četrtina kristjanov. Katoličanov je po statistiki iz leta 1976 nekako 725 milijonov.

Upravno je katoliška Cerkev čudovito organizirana. Njen vrhovni predstojnik je rimski papež. Pavel VI. je bil 262. naslednik apostola Petra. Pri vodstvu vesoljne Cerkve mu pomagajo najprej centralni papeški uradi, imenovani kongregacije (neke vrste ministrstva za posamezna področja bi jih lahko imenovali). Od tu prihajajo navodila posameznim škofom, ki vodijo Cerkev na terenu. Vesoljna Cerkev je namreč upravno razdeljena na posamezne (nad)škofije. Več škofij, ki sestavljajo neko zaključeno (narodnostno ali geografsko) celoto, se združuje v metropolijo ali cerkveno provinco. Škofje neke dežele ali nekega naroda se redno sestajajo na t. im. škofovskih konferencah, na katerih usklajajo enotno dušno pastirstvo na določenem teritoriju. Vsaka škofija je razdeljena na še manjše upravne enote, župnije.

Trenutno je na svetu 2581 škofij, oziroma nadškofij, ki so razdeljene na 327.878 župnij. Kjer tako urejene upravne razdelitve iz določenih razlogov še ni bilo mogoče izvesti, je t. im. misijonsko področje. Misijonarji, ki delujejo na tem področju, so direktno podrejeni odgovarjajoči kongregaciji v Rimu. Takšnih misijonskih postaj je trenutno v Cerkvi 83.007.

Iz teh nekaj drobnih skopih podatkov o vesoljni Cerkvi nam postane morda bolj razumljiva odgovornost in teža službe, ki jo je petnajst let na svojih krhkih ramah nosil papež Pavel VI.

Papež je večkrat poudaril važnost Cerkve-ljubni kot predpogoj za obnovo sveta. Cerkev bo verodostojna samo, če bo res vsak član te Cerkve resno vzel svojo nalogo, namreč, da s svojim življenjem in delom priča za resničnost evangelija, ki mu veruje.

Da bi se seme obnove Cerkve, ki je vzkliklo na drugem vatikanskem cerkvenem zboru, moglo skladno razvijati in rasti do zaželenе žetve, je papež 14. septembra 1965 ustanovil t. im. škofovsko sinodo kot poseben papežev posvetovalni organ, ki se sedaj sestane vsaka tri leta. Člani te sinode so predvsem škofje s terena, ki skupaj s papežem razpravljajo o ključnih problemih, s katerimi se srečuje Cerkev v sedanji družbi. Da bi Cerkev v Rimu mogla kar najbolj odsevati probleme vsega sveta, je Pavel VI. nadaljeval s prakso svojega prednika Janeza XXIII. in v osrednje cerkvene urade v Rimu poklical škofo in duhovnike z vseh krajev sveta. Veliko skrb je posvečal tudi čim hitrejši ureditvi cerkvenega življenja v t. im. misijonskih deželah, kjer je lani ustanovil kar 34 novih škofij.

Papež ni opustil nobene prilike, da bi vzpostavil stik s svetom, pa naj gre za verne ali neverne, in pri tem z vso obzirnostjo, vendar dovolj jasno in nedvoumno povedal celoten in neponarejen nauk Cerkve, čeprav mu je to prineslo marsikatero grenko uro tudi v lastnih vrstah. Spomnimo se nekaterih njegovih važnejših dokumentov:

Z encikliko »*Ecclesiam Suam*« (Svojo Cerkev) je 6. avgusta 1964 nagovoril vse ljudi dobre volje in jim predstavil skrivnost Cerkve. Kristusova Cerkev mora biti v neprestanem dialogu sama s seboj, z ostalimi kristjani, nekristjani in tudi z ateisti. V apostolskem pismu »*Mysterium fidei*« (Skrivnost vere) je 3. septembra 1965 potrdil dosedanj nauk Cerkve o spremenjenju pri maši. Veliko pozornost je brez dvoma vzbudila njegova enciklika »*Populorum progressio*« (o napredku

narodov) 27. marca 1967. V njej je posebej poudaril potrebnost socialne izravnave med družbenimi razredi ter med industrijskimi deželami in deželami v razvoju. Pavel VI. je bil prepričan, da miru v svetu ni mogoče doseči, dokler se bo večal prepad med revnimi in bogatimi. Zato je pozival, da bi ustanovili poseben fond za razvoj v svetu. Leta 1971 je bil dejansko ustanovljen svet za pomoč v nesrečah in v razvoju. Zelo pa so se razšli duhovi, tudi znotraj Cerkve, ob njegovi okrožnici »*Humanae vitae*« (Človeškega življenja), s katero je 25. julija 1968 kratko, vendar zelo jasno ponovil tradicionalni nauk Cerkve o zakonu in urejevanju rojstev. Ob osemdesetletnici prve socialne okrožnice papeža Leona XIII. (*Rerum novarum*) je v posebnem apostolskem pismu »*Octogesima advenians*« leta 1971 želel dati jasno usmeritev v nekaterih današnjih socialnih vprašanih in pozival k prizadevanju za večjo socialno pravičnost v svetu.

K dokumentom njegove učiteljske službe moramo pristeti tudi veroizpoved, ki jo je molil ob zaključku leta vere 30. junija 1968. V njej je povzel veroizpoved nicejskega koncila in jo dopolnil z izjavami o Marijinem devištvu, o izvirnem grehu, potrebnosti krsta otrok, daritvenem značaju maše, obstoju angelov in skrivnosti evharistije. S to veroizpovedjo je papež Pavel VI. izrekel jasno besedo širšim slojem vernikov, na katero so že toliko časa čakali, kakšno važnost pa ji je prideval tudi sam, priča dejstvo, da je v svojem govoru ob obletnici kronanja nanjo posebej opozoril.

Kot vrhovni pastir Kristusove Cerkve je posebno boleče občutil needinost med kristjani. K duhovnemu zbližanju s pravoslavnimi je veliko pripomoglo njegovo srečanje s tudi že pokojnim carigrajskim patriarhom Atenagoro najprej v Jeruzalemu januarja 1964 in nato v Carigradu julija 1967 ter patriarhov obisk v Rimu dve leti pozneje. Pavel VI. je v prispodobi imenoval carigrajsko Cerkev sestro rimske Cerkve. Na njegovo pobudo sta obe strani 7. decembra 1965 slovesno preklicali medsebojno izobčenje iz leta 1054 in tako tudi formalno odstranili neljubo oviro, ki je toliko stoletij kot temna senca ležala na medsebojnih odnosih med Rimom in Carigradom. Ta poziv k edinosti ni ostal osamljen. Ne samo posamezne pravoslavne cerkve, ampak tudi mnoge druge krščanske skupnosti, zlasti anglikanci, so navezali stike z rimsko Cerkvijo, da bi skupaj iskali pot k uresničitvi Kristusove goreče prošnje, da bi bila ena čreda in en pastir, da bi bili vsi eno.

Novo pot v zgodovini papežev je ubral Pavel VI. tudi s svojim poizkusom seznaniti se s problemi Cerkve na terenu samem. V času svojega petnajstletnega vladanja je obiskal praktično vse celine. Leta 1964 je romal v sveto deželo. Še isto leto se je udeležil evharističnega kongresa v Bombayju; leta 1965 je govoril v New Yorku pred Združenimi narodi, 1967 je romal v Fatimo. Iste leta je obiskal tudi carigrajskega patriarha Atenagoro v Carigradu. Leta 1968 je potoval v Bogoto, 1969 najprej v Ženevo v Švici, nato še v Ugando, leto dni pozneje pa je obiskal kar tri celine: Teheran, Ceylon, Manila, Samoa, Sidney, Honkong.

Med najbolj razgibana prizadevanja papeža Pavla VI. sodijo brez dvoma njegovi pozivi za mir v svetu. Čeprav se je Pavel VI. dobro zavedal, da bi njegovo prizadevanje moglo v politični situaciji, v kateri se je znašel svet ob nastopu njegove službe, imeti le omejene uspehe, je vendar hotel s svojimi nagovori in pozivi k miru v svetu prispevati k preusmeritvi mišljenja in tako ustvariti v

svetu zavest miru, ki bi izrinila vojno iz politične stvarnosti. Dal je pobudo za svetovni dan miru, ki ga od leta 1968 praznujemo vsako leto na novega leta dan.

V luči teh prizadevanj moramo gledati tudi na t. im. vatikansko vzhodno politiko. Tudi na tem področju je nadaljeval pot svojega predhodnika Janeza XXIII., ki je navezal prve stike s Sovjetsko zvezo. Pavel VI. je dvakrat sprejel sovjetskega zunanjega ministra Gromika (marca 1962 in novembra 1970), ter predsednika Podgornega 30. januarja 1967. Ob tej priliki je bila ena glavnih tem razgovora položaj Cerkve v Sovjetski zvezi in v ostalih vzhodnih državah. Papeževa prizadevanja niso ostala brez vidnih uspehov. Na Poljskem so se začele normalizirati cerkvene zadeve. Dolgotrajni pogovori v izredno težkih okoliščinah s češko vlado so bili kronani z imenovanjem 78-letnega Františka Tomaška za praške-

Jugoslovanski škofje na obisku »ad limina« pri papežu Pavlu VI. 21. novembra 1977.

ga nadškofa in z ustanovitvijo samostojne slovaške cerkvene pokrajine s sedežem v Trnavi (1978). Madžarska vlada je dovolila septembra 1971 kardinalu Mindszentyju, da je smel zapustiti domovino. Njegovo administrativno umaknitev z nadškofijskega sedeža je Vatikan utemeljil s pastoralno potrebo pri urejanju cerkvene hierarhije. Leta 1978 sta navezala diplomatske stike sv. sedež in Madžarska. Po obisku državnega in partijskega voditelja Ceausesca pri papežu maja 1971 se je začelo novo obdobje tudi za Cerkev v Romuniji, zlasti za katoličane bizantinskega obreda, ki so bili leta 1948 nasilno priključeni pravoslavni Cerkvi. V teku pa so pogajanja za dokončno ureditev cerkvenih meja v Nemški demokratični republiki, ki je cerkveno pravno v veliki meri še vedno odvisna od škofijskih središč v Zvezni republiki Nemčiji.

Najlepše priznanje pa je papeževim pobudam in njegovemu prizadevanju za mir v svetu brez dvoma dala Jugoslavija, ko je že leta 1970 navezala stike s sv. sedežem na ravni diplomatskih predstavništev. Ti stiki so bili sad medsebojnega zaupanja in so se rodili iz notranje potrebe po medsebojnem prijateljskem sodelovanju pri urejanju odnosov med katoliško Cerkvijo in samoupravno družbo v Jugoslaviji, kar je predsednik Tito ob svojem obisku v Vatikanu 29. marca 1971 še posebej poudaril.

Novo usmeritev dejavnosti Cerkve je praktično čutili na vseh straneh sveta: v Južni Afriki in Rodeziji se je Cerkev postavila na stran tistih, ki se borijo za enakopravnost črncev, proti mučenju in za socialno pravičnost. V San Šalvadorju je prišlo do preganjanja Cerkve prav zaradi njene dejavnosti na strani revnih. V Braziliji si večina škofov prizadeva za socialno pravičnost, kar je pripeljalo do določene napetosti v vrstah tistih, ki še vedno z nezaupanjem gledajo na odprtost Cerkve do problemov sodobne družbe. V Čilu cerkveni predstavniki ne odobravajo nepravilne vladne politike. V Španiji, na Portugalskem in indirektno tudi v Franciji je Cerkev polna pripravljenosti podpreti politično in socialno ravnotežje v državi. V Zvezni republiki Nemčiji prihaja vedno bolj do izraza želja Cerkve, da bi se ne vezala z nobeno politično stranko. V Italiji, ki doživlja hudo politično, gospodarsko in socialno krizo, pa previdno, čeprav morda ne vedno dovolj odločno, svari pred površnimi in plitvimi rešitvami problemov.

Poleg obiskov državnikov z vsega sveta ne smemo prezreti diplomatske dejavnosti sv. sede-

ža v teh petnajstih letih vladanja papeža Pavla VI. Število diplomatskih predstavništev se je podvojilo. Rastoči ugled sv. sedeža se je pokazal tudi s sodelovanjem vatikanskih predstavnikov na konferenci o evropski varnosti in sodelovanju v Helsinkih 1973 in v Beogradu 1978. Prvič po dunajskem kongresu (1815) se je Vatikan udeležil kot polnopraven član neke konference evropskih držav.

Prva in glavna naloga papeža Pavla VI. je bila brez dvoma njegova **duhovna služba** Kristusovi Cerkvi, kateri je bil postavljen za pastirja, učitelja in vodnika. Ko je razglasil leto 1975 za sveto leto, je želel, da se verniki nanj prej pripravijo po škofijah in župnijah. Postavil ga je pod geslo »Bratstvo in prenova«.

Ta prenova naj bi kot novo vino izčistila Kristusovo Cerkev vseh usedlin in ji ponovno dala pristen Kristusov obraz. Pokoncilsko vrenje je namreč porodilo tudi znotraj Cerkve vrsto duhovnih gibanj in napetosti. Pod pritiskom verske nezadovoljnosti in nezadostnosti rastejo tudi v Cerkvi vedno bolj razna gibanja, ki niso bila predvidena, pa naj gre za temeljna občestva, molitvene skupine, ki so bolj ali manj karizmatičnega značaja, ali življenjske skupnosti zunaj reda. Žito, pa tudi plevel rasteta skupaj do dneva žetve. Evangelij priporoča potrpežljivost in cerkvena avtoriteta jo je v večini primerov tudi ohranila, kar zelo nazorno dokazuje primer škofa Lefebvreja, ki je pod krinko zvestobe izročilu spregledal temeljno Kristusovo zapoved ljubezni in medsebojne edinosti.

Ne moremo zanikati, da je Cerkev zaradi pritiska od zunaj, napetosti in cepljenja od znotraj oslabljen, da ima često težave prilagoditi se hitro spreminjajočemu se svetu, da je na nekaterih mestih celo vidno pomankanje sigurnega vodstva. Nihče se tega ni bolj zavedal in ne jasneje občutil kot papež, nihče ni trpel bolj kot on.

Prekmalu je še, da bi mogel zgodovinar dati pravično sodbo o vladanju papeža Pavla VI. in njegovih raznovrstnih prizadevanjih. Morda se vsakdo – tudi med kristjani – ni strinjal z vsemi pobudami in prizadevanji papeža Pavla VI. Toda enega mu gotovo nihče ne more odrekati, namreč, da so vse njegove pobude in vsa njegova prizadevanja izvirala iz njegove žive zavesti, da je Bog Gospodar zgodovine in iz njegovega neomajnega zaupanja v Kristusovo besedo: Ti si skala in na to skalo bom sezidal svojo Cerkev, ki je peklenska vrata ne bodo premagala.

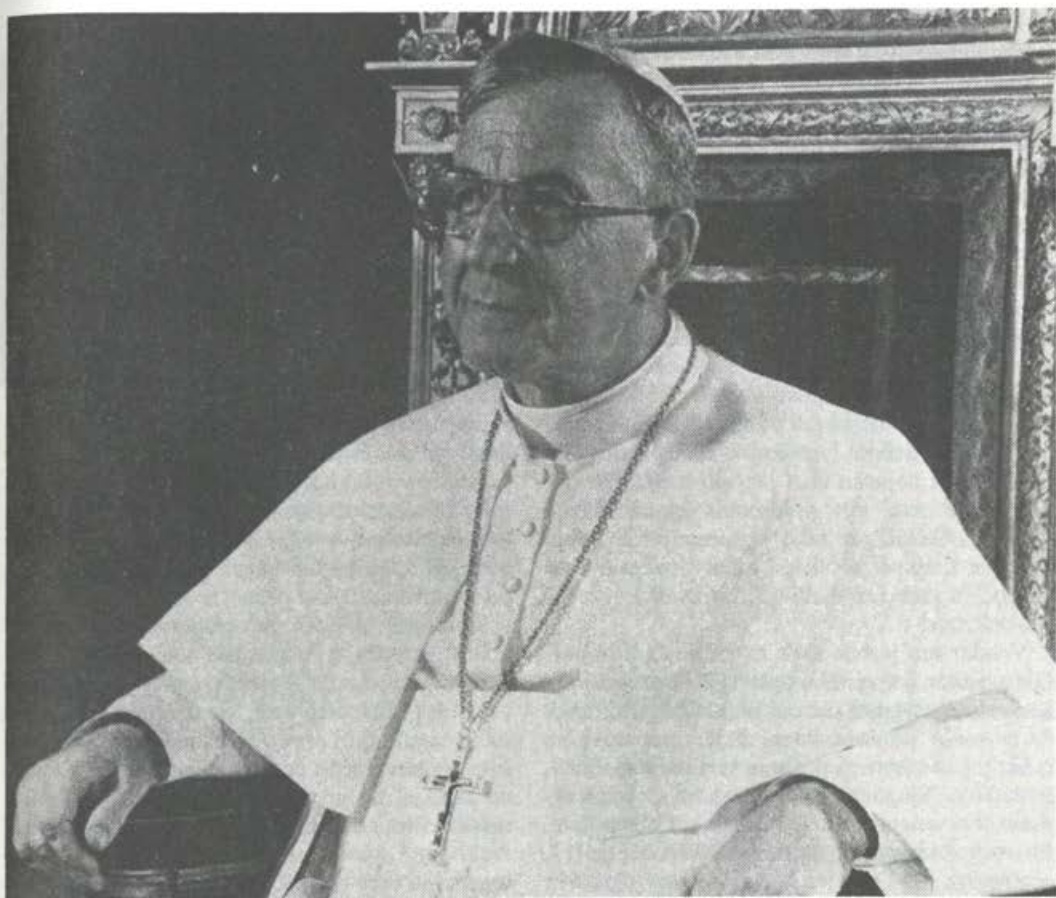
F. M. Dolinar

Janez Pavel I.

Vse napovedi so bile obrnjene na glavo, kandidatske liste svetovnega časopisja so se izkazale za nične, resničen pa edino stari rimski rek, po katerem tisti, ki vstopa v konklave kot papež, pride ven kardinal. In narobe. – Stoenajstčlanski kardinalski zbor je namreč 26. avgusta 1978 ob

sin podedoval velik smisel za socialna vprašanja), mati pa verna katoličanka. Duhovnik je postal leta 1935; bil je kaplan, katehet, profesor (doktoriral je na rimski Gregoriani), generalni vikar v domači škofiji, nato pa leta 1958 škof v Vittorio Veneto. Enajst let pozneje ga je papež Pavel VI. postavil za beneškega patriarha, kardinalski klub pa mu je zaupal v konzistoriju 5. marca leta 1973.

V programskem govoru kardinalom je novi papež poudaril, da bo nadaljeval v smeri, ki sta jo

17.24 z belim dimom iz Sikstinske kapele sporočil, da bo naslednja leta vodil katoliško Cerkev dosedanji beneški patriarh, 66-letni Albino Luciani.

Albino Luciani se je rodil 17. oktobra leta 1912 v italijanskem mestecu Forno di Canale (provinca Belluno) v proletarski družini sezonskega delavca in snažilke. Življenjepisci poudarjajo, da je bil oče zavzet socialist (po njem naj bi

začrtala njegova prednika Janez XXIII. in Pavel VI., kar hoče izraziti že izbira imena Janez Pavel.

Stroji v tiskarni so začeli že s tiskom Koledarja, ko nas je pretresla žalostna novica, da je 29. septembra zjutraj papež Janez Pavel I., umrl. Zadela ga je srčna kap. Donu Albinu, kakor so papeža klicali v Benetkah, je bilo dano voditi vesoljno Cerkev le dober mesec.

Škof Maksimiljan Držičnik

13. maja 1978 je umrl v ljubljanskih kliničnih bolnišnicah starosta slovenskih škofov dr. Maksimiljan Držičnik. Pokopan je bil 17. maja ob veliki udeležbi škofov, vernikov in predstavnikov ljudske oblasti v kripti mariborske stolnice.

Rojen je bil 5. oktobra 1903 v Ribnici na Pohorju, njegova študijska pot ga je peljala v Maribor in nato v Rim, kjer je končal teologijo in si pridobil doktorat iz filozofije in teologije. Bil je kaplan v Celju, prefekt in podravnatelj v mariborskem bogoslovju do l. 1941, bil pregnan na Hrvaško, se l. 1945 vrnil in postal ravnatelj mariborskega bogoslovja v Ljubljani in docent za biblične vede na Teološki fakulteti. L. 1946 je bil imenovan in posvečen za škofa ter dodeljen v pomoč bolnemu mariborskemu škofu Ivanu Jožefu Tomažiču, po njegovi smrti pa je prevzel vodstvo škofije najprej kot apostolski administrator in nato od l. 1960 rezidencialni škof do smrti.

Tako je skoraj vso povojno dobo vodil pastoralno delo v škofiji, hkrati pa se je živo zanimal za probleme v širšem jugoslovanskem prostoru in bil do smrti dejaven član jugoslovanske škofovske konference kot predsednik ekumenskega sveta pri ŠKJ. Prav tako je spremljal življenje vesoljne Cerkve in bil kot edini slovenski škof navzoč na vseh zasedanjih 2. vatikanskega cerkvenega zbora.

Vendar mu je bila skrb za lastno škofijo najbolj pri srcu. S svojimi sodelavci je še pred koncilom sklical sestanek, ki naj bi preučil potrebnost načrtovanja v pastoralnem delu, predvsem pa poskrbel za smotrno zbiranje verskih statističnih podatkov. Njegova intervencija na 2. vatikanskem cerkvenem zboru je bila več kot razumljiva. Po njegovem predlogu so koncilski očetje 17. septembra 1964 sprejeli izjavo, da »sociološka in verstvena raziskovanja, ki jih opravljajo ustanove pastoralne sociologije, zelo pripomorejo k uspešnosti in učinkovitosti tega dela in jih zato nujno priporočamo«. Ta sodobna usmerjenost škofijske pastorale je pripomogla, da je mariborska škofija kmalu dobila svet za pastoralno sociologijo, škofijski pastoralni svet po koncilu, ki se je hitro uveljavil, kar dokazuje tudi redna priloga škofijskih sporočil »Pastoralni pogovori«. Prvi v Sloveniji je škof Maksimiljan začel ustanavljati

župnijske svete. Tako je pred in po koncilu uveljavil pobude koncila.

Gotovo je bilo pokoncilsko obdobje v delovanju škofa Maksimiljana najplodnejše. Odprtost za sodobno pastoracijo in razumevanje za spodbude, ki so prihajale včasih prezdaj, pa so se pozneje izkazale kot primerne in so se upravičile v konkretni situaciji, sta pripomogla, da so se novosti koncila in pokoncilске teologije razmeroma hitro udomačile. Škof Maksimiljan je razumel duh časa, razumel tudi, da ne gre odlašati z reformami, saj bi prav odlašanje in neutemeljeno čakanje povzročilo nepopravljivo škodo. Značilno zanj je, da je sprejel pobude duhovnikov o reformi birmovanja, ki je škofu omogočila, da je vsako leto obiskal vso škofijo, se srečeval z duhovniki in verniki, se seznanil s položajem in tako mogel predloge in želje hitreje uresničevati. V tem okviru moramo videti tudi njegovo prizadevanje za prenovu dekanije in dekanske službe.

Zavedal se je, da bodo prizadevanja za pastoralno neuspešna, če ne bo škofija imela dovolj duhovniških in redovnih poklicev. Zato je ustanovil Slomškovo semenišče 1960 in delno obnovil delo bogoslovja 1968, ki ga je začasno prekinil okupator 1941, pa se je pozneje preselil v Ljubljano. Teološka fakulteta v Ljubljani ima svoj

oddelek v Mariboru. S široko akcijo za nove poklice in z obema zavodoma je dal škofiji trden temelj, na katerem bodo prihodnje generacije mogle graditi svoja upanja in načrte.

V času njegovega škofovanja se je škofija prenovila zunanje (obnova porušenih cerkva, gradnja novih cerkva, obnova cerkva, ki so bila potrebne popravila, preureditev bogoslužnih prostorov za prenovljeno liturgijo, novi zvonovi, prenovljena župnišča, nove učilnice) in notranje (misijoni, med njimi veliki misijon v Mariboru 1960, duhovne obnove, duhovne vaje, skrb za verski tisk). Versko življenje v 32 letih njegovega škofovanja ni nazadovalo, temveč se je prenovilo v duhu koncila in pokoncilске duhovnosti. Z njim se je začela resnična »prenova src«. Krščanstvo ni zgolj svetovni nazor, temveč dejavno življenje v službi bližnjega, služenje Bogu »brez hinavščine«.

Razumljivo je, da je škof Maksimiljan našel kmalu stik s socialistično družbo, ki je cenila njegovo iskreno prizadevanje za ureditev medsebojnih odnosov. Zato tudi ni bila le gesta visoko odlikovanje reda republike s srebrnim vencem. Vedno se je trudil, da bi pokazal pot k sožitju v smislu koncilске konstitucije o Cerkvi v sedanjem svetu tudi tistim, ki so še vedno stali ob strani. Prav to njegovo dediščino naj bi mariborska škofija prevzela in pomagala na poti v prihodnost slovenske Cerkve, saj ni mogoče zidati božje Cerkve na pesek, temveč na skalo zrelega

presojanja trenutka časa ter tako uveljaviti evangeljske smernice.

Bil je pokrovitelj Mohorjeve družbe. Zavedal se je svoje odgovornosti, saj je Mohorjeva družba najstarejša knjižna družba na Slovenskem in je zrasla z ljudstvom v trdno enoto. Zato je pogumno branil njene pravice, ji utiral pot k ljudstvu, zavračal očitke, ki so večkrat skušali zamajati družbo v njenih temeljih. Pogosto so bili ti očitki iz vrst duhovnikov in prav njihovo nerazumevanje ga je bolelo, kot ga je bolela vsaka ozkosrčnost in zaverovanost v tradicijo, v preteklo, predvsem pa neevangeljsko soočanje s stvarnostjo s pozicij moči in želje po oblasti.

Doba Maksimiljanovega škofovanja je bila doba prehoda iz predkoncilске v pokoncilsko miselnost, doba prehoda iz kapitalističnega predvojnega pojmovanja tudi pastoralnega dela v vse bolj socialistično usmerjeno pastoralo. S svojimi osebnimi karizmami, med njimi naj naštejemo krotkost, potrpežljivost in zavest nemoči, je zmožgel nositi svojo odgovorno službo. Zgodovina, ki je vedno neusmiljena sodnica, ne bo mogla mimo njegovega obdobja kot obdobja, ki je po Slomšku prineslo mariborski škofiji zagotovilo, da bo v prihodnje mogla še zvesteje služiti kot božja ustanova svojemu vernemu ljudstvu in uresničiti Slomškov ideal o bratstvu in slogi med ljudmi dobre volje.

Jože Rajhman

»Glej, vse delam novo« (Raz. 21,5)

Razmišljanje o prenovi Cerkve na Slovenskem

Razodetje, zadnja knjiga nove zaveze, govori v preroškem gledanju v prihodnost o novem nebu in novi zemlji. S to podobo nakaže, kaj bo nastalo, ko preide sedanji svet. Vse bo novo. To novo ne bo delo človeških rok, tudi ne bo nastalo samo od sebe, ampak ga bo naredil Bog. Bog govori: »Glej, vse delam novo.«

Novo bo prišlo ob koncu in bo božje delo – to je krščanska resnica na temelju knjige Razodetja. Kakšen smisel pa naj potem ima prenova in prizadevanje za novo v Cerkvi, tudi v Cerkvi na

Slovenskem? Ali mislimo, da bomo novo naredili sami in ga dosegli že sedaj, pred dopolnitvijo božjih načrtov? Ali ne bi bilo bolj pametno, da verujemo in zaupamo v božje delovanje, kakor pa da se s svojo prenovo vtikamo v božje delo in mešamo božje načrte?

Res je krščanska resnica, da Bog ustvarja novo in da ga bo popolnoma uresničil še, ko ta svet preide. Krščanska resnica pa tudi pravi, da Bog noče imeti človeka le kot sodelavca. Božje stvariteljsko delovanje na vseh področjih se kaže v vedno novih bitjih, življenjskih oblikah, dogajanjih in razsežnostih, ki so tako bogate, da jih nihče ne more pregledati in obseči. Človekovo sodelovanje pri ustvarjanju novega ima prav tako nešteto oblik. Mnogi imajo celo vtis, da človek sam ustvarja in dela novo in da pri tem sodeluje le z naravo in njenimi silami in zakoni, ne pa z

Bogom. Odkar se je človeku posrečilo na podlagi znanosti in tehnike vedno bolj obvladati naravo, stalno spreminja in prenavlja obličje zemlje. Prenova ne zajema le površja sveta, ampak tudi človeka samega, njegovo osebno in družbeno življenje, družbene ustanove in strukture in sploh vse, kar zadeva človekovo življenje. Zdi se celo, da je človek s svojimi močmi in s svojim delovanjem ovrgel krščansko resnico, da je novo božje delo. Nekateri pravijo: kaj bi prosili: »Pošlji svojega duha in prenovil boš obličje zemlje.« Raje pogumno vzemimo usodo v svoje roke in ustvarjajmo novo, Boga in to, kar pride ob koncu sveta, lahko pustimo ob strani. Kristjan odklanja tako pojmovanje človeškega prizadevanja za prenavo in tako razlaganje ustvarjanja novega, pa naj si bo v umetnosti, tehniki ali družbenem življenju. Nikdar ne more človek odstaviti ali nadomestiti Boga. Vse človekovo delovanje je le sodelovanje z Bogom. Vse človeško ustvarjanje novega je le uresničevanje skritih božjih zamisli, naj se človek tega zaveda ali ne. Težko je sicer razumljivo, zakaj je Bog pri svojem delovanju in ustvarjanju novega tako zelo skrit. Še težje je razumljivo, kako da Bog ostane skrit in molči tudi tedaj, ko ga ljudje tajijo in izrivajo iz osebne in družbene zavesti, iz zasebnega in javnega mnenja in življenja in se obnašajo, kakor da je vse novo na svetu le njihovo delo.

Kaj ima vse to razmišljanje opravka s prenavo Cerkve na Slovenskem? In kaj to sploh zanima navadnega slovenskega kristjana? Čemu bi ga vznemirjali in mučili z vprašanji kot npr.: kdaj pride novo in kdo ga bo naredil, kje in kako naj sodeluje. Sicer pa tudi tiste, ki so v zadnjih letih že nekaj slišali ali brali o prenovi Cerkve na Slovenskem, to preveč ne razburja. Večina pa o tem komaj kaj ve in – po pravici rečeno – tudi ne zanima jih dosti. Dovolj dela imajo z drugimi prenovami, s prenovami stanovanj in hiš, avtomobilov in cest, zdravstva in šolstva, industrije in trgovine in še nešteto življenjskih oblik. Prenova Cerkve na Slovenskem – če je že kaj na tem – naj ostane stvar škofov in duhovnikov in morda še nekaterih posebno zavzetih in gorečih laikov, ki so člani župnijskih svetov.

Čisto tako vendar ni. Izkušnja kaže, da tudi tisti, ki se sicer ne zanimajo posebno za Cerkev in njeno življenje, kaj hitro reagirajo, če se kje kaj spremeni. Že zunanje stvari kot npr.: maša ob drugi uri kot doslej, nov način obhajila, drugačen obred pri pogrebu ali poroki, novi pogoji za krst otrok ali za prvo obhajilo, drugačna priprava na

birmo jih močno prizadenejo. Nikakor jim ni vseeno, ali vse ostane pri starem ali pa se kaj spremeni in prenovi.

Leta po drugem vatikanskem cerkvenem zboru so povsod po svetu in tudi pri nas pokazala, da prenova v Cerkvi nikakor ni stvar, ki bi jo večina hotela prepustiti samo drugim ali pa bi hotela v njej gledati le božje delo. Kjer se kdo čuti sam neposredno prizadetega, hoče tudi sam soodločati. Najmanj, kar pričakuje, je, da pri prenovi ne bodo šli kar mimo njega, ampak da bodo tudi njega vprašali za mnenje ali pa ga vsaj pravočasno obvestili, kaj se pripravlja. in mu dovolj jasno razložili, kaj in zakaj se bo spremenilo in prenovilo.

Iz takih izkušenj bi se dalo sklepati, da je zanimanje za prenavo v Cerkvi vendarle večje, kakor pa navadno mislimo, in da je tudi pripravljenost za sodelovanje večja, kakor pa se večinoma pokaže. Če kljub temu še vedno prevladuje vtis, da prenova na Slovenskem ne zaživi prav, da še vedno vse preveč ostaja uraden program in naročilo od zgoraj, da je še vse premalo zajela ljudi in postala ljudsko gibanje in življenjski proces – kje so vzroki za to? Zakaj ima prizadevanje za prenavo med duhovniki in verniki sorazmerno malo odmeva? Zakaj najdejo prvi zvezki preнове »Srečanje s Kristusom v zakramentih«, ki so doslej izšli, tako malo zanimanja. V gospodarskem in družbenem življenju ter v poklicnem delu je pri spremembah in prenovah vendar precej drugače. Zanimanje in sodelovanje je mnogo večje.

Primerjanje med prenavo v Cerkvi in v družbi nas opozori, kje je razlika, hkrati pa nam pokaže, kje je podobnost. Tudi v svetu in družbi se ljudje navadno toliko zanimajo za prenavo, kolikor si od nje obetajo kake koristi ali ugodnosti, se pravi, kolikor so sami neposredno prizadeti. Kjer imajo vtis, da spremembe ali prenove zanje nič ne pomenijo, so brezbrizni. Kjer so vnaprej prepričani, da sami tako ne morejo kaj prida prispevati, da za njihovo mnenje nihče ne vpraša, ali, če že zanj vpraša, da ga ne upošteva, tam jih prenova prav tako ne zanima.

Ta splošna izkušnja nam pove za prenavo v Cerkvi dvoje. Prvič bo kristjane prenova v Cerkvi toliko zanimala, kolikor bodo ugotovili, da jih neposredno prizadene. Drugič pa bodo za sodelovanje toliko pripravljeni, kolikor bodo imeli vtis, da njihovo mnenje tudi nekaj pomeni in da imajo sami kak vpliv na odločitve in spremembe in da morejo pri njih soodločati.

Vzemimo za zgled družino z odraslimi otroki. Gre za prenovo hiše ali stanovanja ali morda gospodarskega poslojja. Pri članih družine bo toliko zanimanja, kolikor se bodo čutili neposredno prizadete. In pripravljeni bodo sodelovati toliko, kolikor je videti, da bo njihov prispevek tudi prišel na tak ali drugačen način do veljave. Če ni povezanosti v zanimanju in ne solidarnosti v sodelovanju, prenova ne bo postala skupno delo vseh. Če odločajo le starši ali le oče, bodo otroci stali ob strani. Če pa bodo otroci proti zamisli in volji staršev izsilili prenovo ali jo hoteli izvesti le po svoji glavi, se bosta oče in mati čutila odrinjena na stran. Kar bi naj bilo skupno delo, predmet skupnega iskanja, razmišljanja, načrtovanja in prizadevanja, postane razlog za spor in razhod.

Kje je ob tej primeri prenova Cerkve na Slovenskem? Ali ni zanimanja, ker se večina ne čuti prizadeto? Ali ni pripravljenosti za sodelovanje, ker ne verjamejo v moč in veljavo svojega prispevka? Ali manjka skupnih zamisli in predstav zgoraj in spodaj, pri starejših in mlajših, pri duhovnikih in laikih in v škofijah? Ali hočejo določiti samo nekateri proti volji drugih? Ali je sploh dovolj zanimanja za prenovo, tako da bi bilo mogoče reči, da jo večina občuti kot potrebno? Ali je mogoče priti do povezanosti, solidarnosti in sodelovanja? Ali se sploh splešča govoriti o prenovi in se truditi zanjo? Ali ne bi bilo bolje priznati, da delo za prenovo sploh ni življenjska potreba? Kje in kako bi bilo treba zastaviti, da bi res prišlo do prenove Cerkve na Slovenskem? Odgovori na vsa ta vprašanja so različni. Naj pa bodo taki ali drugačni, temeljna vprašanja, ki jih je treba razjasniti in se ob njih odločiti, so predvsem tale:

1. Brez stalne prenove ni Cerkve in ne krščanskega življenja. Če že povsod v živi naravi velja: ali stalno prenavljanje ali pa odmiranje, velja to tem bolj za Cerkev. Protestantska reformacija in katoliška prenova v 16. in 17. stoletju nista samo zgodovinsko dejstvo. Prenova je stalna življenjska naloga Cerkve. Njena dolžnost izhaja iz Kristusovega naročila in iz izkušnje in potrebe ljudi. Kdor tega ne spozna in ne prizna, ne jemlje resno Cerkve kot živo krščansko občestvo. Še manj mu je mar opomina svetega Pavla, naj se prenavlja po duhu svojega mišljenja in si oblečemo novega človeka, ki je po Bogu ustvarjen v resnični pravičnosti in svetosti (prim. Ef 4, 23–24).

2. Prenova ne pomeni kratko in malo zankanja in rušenja dosedanjega, ampak predvsem

iskanje, odkrivanje in uresničevanje novega. Brez dvoma pomeni novo marsikdaj tudi odklonitev starega ali vsaj zahtevo po njegovi spremembi. Kjer pa se kaj prenavlja, se to lahko dogaja tudi tako, da se odstrani navlaka, tako da pride do veljave spet pristno in prvotno. To velja še posebej za prenovo v Cerkvi. Ne gre za znikanje cerkvenega izročila ali za rušenje dosedanjih oblik, ampak za iskanje pristne evangelijske resnice in prvotne Kristusove volje. Gre za odstranitev človeške in posvetne navlake, ki se je v Cerkvi nabrala v teku zgodovine. Gre za spremembo življenjskih oblik in struktur, ki so v teku časa preveč okostenele. Kjer je prevladal formalizem in pozunanjenost, naj prenova pomaga spet odkriti pravega duha in notranjo globino. Prenova naj Cerkvi spet vrne njen pravi in pristni obraz in jo pripelje do nove zvestobe Kristusu.

3. Prenova v Cerkvi je uspešna le, kolikor se kdo sam odloči zanjo. Cerkev, cerkveno občestvo in krščansko življenje se ne dajo prenoviti tako, kot se pobeli hiša. Kristus v evangeliju izrecno svari pred pobeljenimi grobovi. Novega v Cerkvi ni mogoče zgraditi, kakor se zgradi cesta ali stavba. Temeljnega pomena je svobodna osebna odločitev iz lastnega prepričanja. Pravo ime za prenovo je spreobrnjenje. Sveto pismo ga imenuje metanoia, to je, novo mišljenje, nova usmeritev, novo življenje. Zato v Cerkvi nihče ni le predmet prenove. Vsakdo je tudi nosilec prenove, ki jo uresničuje najprej v samem sebi in hkrati pomaga drugim. Kdor pa ima v Cerkvi pomembnejše mesto in večjo odgovornost, ima tudi večjo nalogo pri prenovi in mora bolj pomagati drugim.

4. Prvi korak pri prenovi je osebno zanimanje za krščansko življenje in za Cerkev. Brez zavesti, da gre za lastno stvar in ne za nekaj tujega in vsiljenega, prenova v Cerkvi ni mogoča. Le kdor se čuti prizadetega, je sprejemljiv za pobude in pripravljen za sodelovanje. Kdor je s samim seboj in z vsem, kar najde v Cerkvi, zadovoljen, za tega je prenova le nepotrebno sitnarjenje. Samozadovoljnost pa je v krščanskem življenju nekaj najbolj nevarnega, ker najbolj nasprotuje temeljnemu Kristusovemu klicu: »Spreobrnite se!« Drugi vatikanski cerkveni zbor je spet poudaril misel, da je Cerkev vedno le na poti in v svoji zemeljski zgodovini nikakor še ni na cilju. To velja tako za posameznika kakor za cerkveno občestvo, tako za Cerkev kot ustanovo kot za vse njeno življenje.

5. Prenove ni mogoče kratko in malo organizirati. Možno je le dajati pobude, odkrivati po-

trebe, iskati poti in si neprestano prizadevati zanj. Prenova je nenehno trdo in resno delo. Brez dvoma je prav in potrebno, da tisti, ki imajo v Cerkvi vodilno službo in posebno odgovornost, opozarjajo, kje in v čem je prenova v luči evangelija nujna in da to tudi z jasnimi besedami povedo. Toda bolj važno kot izjave in dokumenti je oprijemljivo delovanje. Sicer ostane vse samo papir. Prenova v Cerkvi se ne uresničuje s tem, da komisije izdelujejo tekste, čeprav so tudi ti potrebni in koristni, ampak s pristnejšim in globljim življenjem iz vere, upanja in ljubezni. Vse načrtovanje in organiziranje, vse ustanove in strukture morajo služiti poglobljanju krščanskega življenja v resnici in svobodi, v osebni hoji za Kristusom.

6. Za delo prenove je potrebno čim jasnejše poznavanje dejanskega položaja in trezno presojanje možnosti in določenih prvih korakov, a tudi nadaljevanja poti. Ni mogoče uresničiti vsega naenkrat in ne vsega popolnoma doseči. Brez vztrajnosti in potrpežljivosti ne gre. Statistični in oprijemljivi zunanji uspehi niso prvo in najvažnejše. Večjega pomena je nenehno prizadevanje, medsebojno vzpodbujanje in solidarna pomoč. Prenova živi od jasnih in velikih ciljev, na katere so kristjani naravnani v zaupanju in optimizmu, živijo tudi od majhnih in ponovnih korakov na poti v treznem realizmu. Zato prenova nikdar ni delo posameznika, ampak vedno skupna naloga občestva. Preroške in karizmatične osebnosti so v zgodovini Cerkve že neštetokrat sprožile velike in globoke preнове, a vedno le, če so navdušile in potegnile za seboj tudi druge. Le tako je prenova postala življenjski proces in ni ostala le trenutno navdušenje, je ugasne kakor slamnati ogenj.

7. Prenova v Cerkvi nikdar ni le človeško delo. Kristjan veruje in zaupa v delovanje božjega Duha, ki prenavlja obličje zemlje in obličje Cerkve. Cerkve črpa svojo življenjsko moč in se prenavlja iz svojega zadnjega vira, ki je Sv. Duh, Duh resnice in ljubezni. Vera v delovanje Sv. Duha kristjana ne odveže od resnega človeškega prizadevanja. Ravno nasprotno: daje mu še večjo resnost in zadnjo trdnost in moč v zaupanju, da človeško delovanje nikoli ni zaman, ker je le sodelovanje z božjim Duhom. Zato je bistveni sestavni del prenove goreča in vztrajna molitev: »Pošlji svojega Duha in prenovljeni bomo in prenovil boš obličje Zemlje.«

Danes radi govorimo o zgodovinski uri v Cerkvi, posebno po drugem vatikanskem cerkvenem zboru, in o znamenjih časa, iz katerih naj razbe-

remo božjo voljo in svoje naloge. Brez dvoma tudi Cerkve na Slovenskem na poseben način znova doživlja svojo zgodovinsko uro in se mora znova učiti spoznavati znamenja časov. Tudi prenovno je treba gledati v tej notranji zvezi. Naj se ne bi zgodilo, da bi nam poznejši rodovi očitali, da nismo spoznali zgodovinske ure in ne znamenj časov, da nismo bili dovolj budni, zreli in močni, da bi izpolnili svojo zgodovinsko nalogo.

Lojze Šuštar

Biblija v naših hišah in v našem življenju

V zadnjih desetletjih je sv. pismo v Sloveniji doživelo več izdaj, tako da bi lahko doseglo vsako slovensko družino. Sv. pismo bi tako lahko dobilo mesto v vsakem domu, kjer živijo Slovenci, ki jim ta knjiga nekaj pomeni. In res ga najdemo danes celo tam, kjer ga niti ne bi pričakovali. Odprto pa seveda ostane vprašanje, ali ga ljudje sploh kdaj resno vzamejo v roke ali ne.

Danes se knjigam na splošno ne godi najbolje. Ljudje jih sicer kupujejo, toda navadno jih bolj redko prebirajo. Mnogi jih postavljajo v omare samo na ogled, zato jim je večkrat malo mar, kakšna je njihova vsebina, pomembnejše se jim zdi, da je njihova zunanja podoba lepa. Drugi pa jih kmalu zavržejo, potem ko so jih nekoliko prelistali. Zato bi lahko rekli, da se knjigam danes godi »predobro« ali hudo, nikakor pa ne tako, kakor bi bilo zanje primerno. Človek ima nehote v spominu še prizore iz življenja naših prednikov, ki so se ob petrolejki ali sveči sklanjali nad knjige, da bi si prisvojili njihovo vsebino in se tako duhovno obogatili. Ker si takrat ni mogel kdorkoli kupiti knjige, je dobra knjiga romala od hiše do hiše, od človeka do človeka. Sicer tudi danes ne moremo trditi, da bi nihče ne imel pravega odnosa do knjige, vendar je ena izmed potez, ki so dokaj vidne na duhovnem liku današnjega človeka, tudi ta, da se ljudje ne zanimajo več za knjige tako kakor včasih, da nimajo zanje tistega pomena, ki so ga imele nekoč. V marsikaterem oziru jih je izpodrinila televizija in sploh spremenjen način življenja.

Tako kakor z drugimi knjigami je najbrž s Sv. pismom. Res je, da je to knjiga posebne vrste, ki

bi jo najprej smeli imenovati »knjigo življenja« v najpopolnejšem pomenu besede. H. Lilje npr. pravi o njej: »Biblija ni knjiga, ki bi jo samo brali, temveč je knjiga, ki nas usmerja v življenje, ni knjiga, ki bi ob njej samo premišljevali, temveč knjiga, ki nas spodbuja k posnemanju. Pozabljam, da je knjiga sv. pisma naš ukaz za mobilizacijo, pismo Boga za nas, ki ga ne smemo samo brati, temveč se mu moramo tudi pokoravati, klic za rešenje iz večnosti je. Gre za to, da iz našega branja postane življenje, iz našega znanja pa poslušnost.« V tej knjigi je zapisano nekaj, kar se nas tiče, in sicer tako zelo tiče, kakor je to mogoče samo takrat, kadar spregovori tisti, od katerega smo odvisni vsak trenutek življenja in ki »v njem živimo in se gibljemo in smo« (Apd 17,28). Ta knjiga življenja je namreč nastajala pod posebnim božjim navdihom in je odsev božjega popotovanja s človekom, ki je doseglo svoj vrh v učlovečenjem Boga. Vendar iz tega nikakor ne sledi, da bi ljudje na to knjigo danes tudi tako gledali. Niti verni je ne cenijo, kakor bi jo morali. Zato ne bo odveč, če se ob njej nekoliko pomudimo.

Ob branju sv. pisma bi moralo biti naše srce »goreče«, kakor sta mogla reči o sebi učenca, ko se jima je na poti v Emavs prikazal Kristus in jima razlagala sv. pismo. Samo človek, ki na tak način bere to knjigo, more iz nje razbrati tudi globljo vsebino, ki se skriva za na videz preprostimi pripovedmi. Hkrati, ko na tak način beremo sv. pismo, nam namreč neposredno govori božji Duh in nas razsvetljuje, da moremo odkriti to globljo vsebino. Vendar je mogoče zaznati njegov navdih samo, če smo mu pripravljeni prisluhniti, če znamo biti kakor odprta posoda, v katero sijejo žarki božje milosti. Vprašanje, ki nas prešinja v tistih trenutkih, je samo eno: Kaj mi hoče Bog povedati? Da, kaj hoče povedati meni, to je vprašanje.

Na to vprašanje v sv. pismu, ni tako enostavno najti odgovor, kajti ta knjiga je nastala v nekih zgodovinskih okoliščinah, ki so se močno razliko-

Trg pred baziliko sv. Petra v Rimu, kjer se je preko sto tisoč ljudi zadnjič poslovilo od pokojnega papeža, kjer so prav tako tisoči in tisoči pričakali novico o izvolitvi novega papeža

vale od naših, in je zato tudi govorica v njej takšna, kakršno so zahtevale razmere in čas. Razen tega je odgovor, ki ga daje na življenjsko pomembna vprašanja, pač takšen, kakršna so bila vprašanja. Toda ta odgovor odseva duha, v katerega obnebu je mogoče najti odgovor tudi na podobna vprašanja današnjega človeka. V tem primeru se na poseben način izpolnjujejo Kristusove besede o prihodu Sv. Duha, ki nas bo uničil vsega in spomnil vsega, kar je Kristus povedal. Kajti prav zaradi tega, da lahko razberemo iz sv. pisma odgovor na vprašanja, ki se nam zastavljajo in nas vznemirjajo, je potrebna pomoč Sv. Duha.

Bog pa nas po sv. pismu ogovarja zato, da nas povabi v svojo skupnost in nas naravna na tisto pot v življenju, ki se bo končala v njegovi posebni bližini. Naravna nas na pot, ki pomeni hojo za Kristusom; biti človek v polnem pomenu in biti drugi Kristus. Tako pa je tam bolj potrebna pomoč Sv. Duha, kajti brez te pomoči je naša volja preslabotna, da bi se za to zahtevno pot mogli odločiti in na njej vztrajati. Pomislimo samo na Kristusove besede o odpovedi, o pripravljenosti na najtežje žrtve v službi brezpogojne ljubezni, o blagih in številne druge zahteve, ki jih postavlja evangelij.

Predvsem bi morali omeniti še besede o zaupanju v Boga, ki naj bi ostalo trdno celo takrat, ko se z grehom oddaljimo od njega ali se nam je zrušilo vse, na čemer smo zidali svojo življenjsko stavbo. V takih primerih nam je še posebej potrebna božja pomoč, da razumemo besede apostolu Pavlu, ki pa veljajo tudi nam: »Dovolj ti je moja milost, zakaj moč se v slabosti spopolnjuje« (2 Kor 12,9).

Priznati moramo, da je naše krščanstvo večkrat zelo malo evangelijsko, in sicer najbrž prav zato, ker sv. pisma ne poznamo dovolj, ker ga zelo redko beremo ali ga beremo zelo površno, brez potrebne zbranosti in odprtosti za navdihe božjega Duha. Rajši beremo osladno versko branje, če že kaj beremo, ker bolj prija naši radovednosti in ne postavlja takšnih zahtev za življenje kakor npr. evangelij. V tem pogledu bi gotovo morali močno spremeniti svojo miselnost, če se hočemo resnično spreobrniti v duhu evangelija, se pravi, v Kristusovem duhu.

Ta ugotovitev je danes, ko govorimo o prenovi slovenske Cerkve, še posebno pomembna. Takšne preнове ni brez preнове posameznih vernikov, te pa zopet ni brez trdne osnove, ki jo predstavlja sv. pismo, evangelij. Čim bolj bodo

vsi verniki poznali sv. pismo in se vanj poglobljali, tem bolj bodo tudi sposobni za sodelovanje v Cerkvi, za apostolat, ki ga je 2. vatikanski cerkveni zbor tako poudaril.

Vsako prenovu moramo začeti s trdnimi temeli, med katerimi je sv. pismo na posebno odličnem mestu. Pri tem mislim na biblične krožke, ki naj bi zaživel v verskih občestvih, na biblično razmišljanje ali molitev, na branje sv. pisma v družinah in tudi sicer. Sv. pismo ne bo nikdar dobilo dovolj poudarka v našem življenju. V današnji življenjski mrzlici smo močno potrebni oddiha in poglobitve ob sv. pismu. Prinesimo to dragoceno in morda preveč pozabljeno knjigo na dovolj vidno in izzivalno mesto, tako da ne bomo mogli mimo nje, ne da bi jo vzeli v roke. Naj bo naša spremljevalka tudi na poti, ko večkrat ne vemo, kaj bi od dolgočasia počeli.

Evangelij je veselo oznanilo, naj nas torej razveseljuje in osrečuje, naj naredi iz nas graditelje sveta, v katerem bosta vladala veselje in sreča tudi danes.

Vekoslav Grmič

Obnovitev povečane koprške škofije

Ustanovitev škofije

8. 1. 1978 je razglasitev nove škofije v Slovenskem Primorju spremljala veličastna cerkvena slovestnost v Kopru. Kar 9 škofov (vseh 5 slovenskih škofov, reško-senjski nadškof Pavlišić, beograjski nadškof Bukatko, poreško-puljski škof Nežić in apostolski pronuncij v SFRJ nadškof Michele Cecchini), blizu 100 duhovnikov in številna množica vernikov so povzdignili izjemno slavo. Predstavniki družbeno-političnih oblasti so s svojo prisotnostjo še podčrtali važnost zgodovinskega dogodka.

Sama vzpostavitev obnovljene koprške škofije je bila pravzaprav izvedena že 17. 10. 1977, ko je papež Pavel VI. z apostolskim pismom »V prvih letih« ločil koprsko škofijo od tržaške, jo osamosvojil in ji dodal, potem ko jih je odtrgal od škofij, katerim so doslej pripadali, tiste dele goriške, tržaške in reške škofije, ki se nahajajo znotraj meja SR Slovenije v Jugoslaviji. Koprsko škofijo je naposled ločil od goriške cerkvene

pokrajine in jo pridružil slovenski metropoliji v Ljubljani. Obenem je imenoval dr. Janeza Jenka, dotedanjega apostolskega upravitelja Slovenskega Primorja, za prvega rednega škofa obnovljene škofije.

Te spremembe na slovenskem cerkvenem prostoru niso nastale slučajno in tudi ne kar naenkrat. Ni dvoma, da so k taki rešitvi pripomogli številni razlogi. Res je – kakor je bilo ob tej priložnosti povedano – da je Cerkvi pri ustanavljanju novih škofij vedno pred očmi blagor duš, to se pravi koristi in potrebe vernikov. Res pa je tudi, da so odločilno ozadje in podlago ustvarili predvsem politični in nacionalni razlogi, ko so bile z osimskim sporazumom (1975–1977) vendarle dokončno urejene državne meje med Italijo in Jugoslavijo. Tako je osvobodjena Primorska v novi Jugoslaviji dobila pravico do svoje škofije.

Cerkvena preteklost Slovenskega Primorja

Kršćanstvo je na ozemlju Slovenskega Primorja pognalo globoke korenine že v rimski dobi. Verske razmere so prejemale odločilno spodbudo iz Ogleja, čigar vpliv je bil v prvi krščanski dobi močno prisoten ne le v bližnjih furlanskih krajih, v beneških in istrskih deželah ter na Goriškem in na Krasu, temveč tudi onstran Alp do dežel srednjega Podonavja. O tem nam pričajo tudi številni mučenci iz prvih stoletij, npr. sv. Kancijan in Kancijanila iz Ogleja, sv. Just v Trstu, posebej sv. Mohor in Fortunat, katerih ostanke so v Oglej prinesli iz Sirmija.

Že pred prihodom Slovencev v naše kraje sre-

Malo semenišče v Vipavi

Kostanjevica pri Novi Gorici

čamo na primorskih tleh urejene škofije. Najstarejša in najpomembnejša je vsekakor oglejska škofija, katere začetke postavljajo v sredino 3. stol. in je v drugi polovici 4. stol. tudi izvrševala metropolitno službo daleč tja čez Alpe do severne meje rimskega cesarstva. – Druga po nastanku je škofija v Trstu, kamor se je krščanstvo razširilo iz bližnjega Ogleja. Škofija se v Trstu pojavi ob koncu 5. stol. in je bila domala ves čas (razen od 7. do 8. stol.) tja do 18. stol. podrejena oglejski metropoliji. – Kot zadnja je nastala škofija v Kopru, kjer sicer začasno srečamo škofa že ob koncu 6. stol., vendar so ustanovitvi redne koprške škofije botrovali begunci z ozemlja, ki so ga zasedli Slovenci v 6. in 7. stol. Ko so se razmere ustalile sredi 8. stol., je papež Štefan II. na prošnjo duhovščine in ljudstva določil – po vsej priliki l. 756 –, naj bo v Kopru škofija.

Posamezne škofije so imele na slovenski prostor različen vpliv. Najbolj markantne sledove je v versko-cerkvenih razmerah na Slovenskem pustila oglejska škofija. Sredi 6. stol., v času spora »treh poglavij«, so si oglejski škofje prisvojili naslov patriarha, tako da poslej govorimo o oglejskem patriarhatu. Patriarška ustanova je v eni osebi združevala trije različni funkciji: bila je škofija, metropolija in svetna kneževina. Kot škofija se je v dobi Karla Velikega l. 811 z razmejitvijo po Dravi izoblikovala tako, da je obsegala Furlanijo, Goriško po Vipavski dolini do Podnanosa in čez Kras do Repentabra ter Koroško, južno Štajersko in Kranjsko. Bila je največja škofija v Evropi in je v svojih mejah združevala predstavnike treh narodov: Slovence, Furlane in Nemce. To je bila hkrati doba, v kateri se je ta del slovenske zemlje pokristjanil predvsem po zaslugi patriarha sv. Pavlina II.

(787–802) in menihov benediktinskega samostana Štivan pri Devinu. Zgodovinarji so si edini v tem, da so bile človeške in prepričevalne metode oglejskih misijonarjev pravo nasprotje delovanja nemških misijonarjev iz Salzburga. Zato nosi sv. Pavlin upravičeno naslov apostola Slovencev. Dalje ne kaže prezreti siceršnjega spodbudnega odnosa patriarhov do slovenstva z dopuščanjem naših narodnih posebnosti, ne nazadnje njihovega pozitivnega stališča do glagolice. Patriarhi imajo tudi zaslugo za organizacijo farnega življenja na slovenskih tleh, saj nastopi prva znana fara v oglejski Sloveniji že l. 1015 v Volčah na Tolminkem. Nadzorstvo nad verskim in cerkvenim življenjem so po škofijskem ozemlju vršili arhidiakonati, na primorskih tleh »spodnjefurlanski arhidiakonati«, ki mu je v 16. stol. sledil goriški arhidiakonati za goriške in vipavske kraje; za gornje Posočje je to vlogo opravljal tolminski arhidiakonati, Beneška Slovenija pa je bila vključena v zgornjefurlanski arhidiakonati. – Cerkvena ureditev oglejske škofije je svojim trem narodom hkrati nudila priložnost za razvoj medsebojnih stikov in za medsebojno spoznavanje, kakor tudi za izmenjavo verskega, gospodarskega, jezikovnega in umetnostnega zaklada.

Oglejska metropolija, ki se je sicer pojavila že v 4. stol., je svojo končno podobo dobila v 9. stol. in je kot taka ostala do l. 1751. Poleg številnih škofij v severovzhodni Italiji je na naših tleh vključevala škofije Poreč, Pulj, Pičan, Novigrad v Istri, Trst in Koper. – Nenavaden splet okoliščin ali igra usode sta hotela, da je razglasitev obnovljene koprške škofije 8. 1. 1978 opravil imenski naslednik oglejskih patriarhov, naslovni oglejski nadškof pronuncij Michele Cecchini. OKC

Svetna kneževina oglejskih patriarhov je nastajala polagoma od 8. stol. dalje z raznimi cesarskimi darovnicami, dokler niso patriarhi l. 1077 prešli oblasti nad Furlanijo, Kransko in Istro. Zanimivo je, da je v dobi oglejskih patriarhov prav Koper bil sedež patriarhovih svetnih namestnikov v Istri in se je takrat namesto naziva Capris oz. Justinopolis uveljavilo za mesto ime Caput Ystriae, to je glava Istre. – Svetni velikaši (Benečani, goriški grofje, Habsburžani) so vztrajno krčili patriarhovo svetno posest vse do l. 1420, ko so Benečani naredili konec oglejski posvetni oblasti. Ostala je le še oglejska Cerkev.

Častitljiva ustanova s tako slavno preteklostjo se je poslej sicer žilavo upirala zobu časa in politični igri beneške in habsburške države, ki sta si razdelili njeno ozemlje. Po dolgotrajnih, dvesto

let trajajočih pogajanjih, je končno papež Benedikt XIV. 6. 7. 1751 ukinil oglejski patriarhat (kot škofijo in metropolijo) in ustanovil za oglejsko ozemlje na avstrijskih tleh goriško nadškofijo (1752), za beneško ozemlje v Furlaniji in Beneški Sloveniji pa videmsko nadškofijo (1753).

Jožefinske reforme so dodelile izvengoriško škofijsko ozemlje drugim škofijam (sekovski, krški, lavantinski, največji del pa ljubljanski nadškofiji), začasno je bila tudi ukinjena goriška škofija (1788) in ustanovljena nova škofija v Gradiški iz ozemlja goriške in gradiščanske grofije ter iz ozemlja zatrtih škofij v Trstu in Pičnu, vendar je le-ta kmalu prenehala obstojati (1791) in se je sedež škofije vrnil v Gorico. Obnovljena škofija v Gorici (toda brez dekanij Idrija in Vipava, ki sta bili pod Ljubljano do konca prve svetovne vojne, potem pa zopet pod Gorico) je postala l. 1830 središče metropolije, ki je obsegala ljubljanske, tržaško-koprške, poreško-puljske škofije in škofije na otoku Krku. Po prvi svetovni vojni je goriško škofijsko ozemlje s Furlani v nižinski Furlaniji in Slovenci v dolinskogričevnatem in gorskem svetu prišlo pod Italijo. To stanje je trajalo do razmejitve l. 1947.

Kakor je bilo severnoprimorsko ozemlje pod odločilnim cerkvenim vplivom iz Ogleja in kasneje iz Gorice tja do današnjih dni, tako dolguje južna Primorska svojo cerkveno ureditev škofijama v Trstu in v Kopru.

Tržaška škofija je poleg mesta Trst obsegala tudi del Krasa, del Notranjske (Postojna, Trnovo–Ilirska Bistrica) in del Istre. Nekaj časa (od 10. stol. do konca 14. stol.) so tržaški škofje bili tudi svetni vladarji nad mestom in bližnjo okolico. V jožefinskem obdobju je bila škofija sicer začasno zatrta in vključena v gradiščansko škofijo (1788), toda po obnovitvi (1791) ji je bila najprej dodeljena pičanska škofija in kmalu še ukinjena škofija Novigrad v Istri (1828). Istočasno je bila tržaški škofiji na poseben način pridružena koprška škofija (1828), tako da govorimo poslej o tržaško-koprski škofiji (dekaniji Postojna in Trnovo prideta takrat pod Ljubljano, kjer ostane do konca prve svetovne vojne). Na škofijskem ozemlju se srečujejo tri narodnosti: slovenska, hrvaška in italijanska. Spremembe po prvi svetovni vojni so sicer Trstu vrnilo dekanijo Postojna, medtem ko sta dekaniji Jelšane in Trnovo prišli v sklop novoustanovljene škofije na Reki (l. 1925).

Najmanjša po obsegu je bila koprška škofija, ki je zavzemala v glavnem prostor med rekama

Dragonjo in Rižano in je prav zaradi skromnosti kmalu po svoji ustanovitvi v 8. stol. vključena v tržaško škofijo, dokler ni 5. 7. 1186, ko so se uredile potrebne gmotne razmere, ponovno zaživela samostojno. Narodnostna podoba škofije je bila sicer taka, da so bila mesta ob morju romanska, toda s stalnim dotokom slovenskega življa, ki pa je povečini zapadel romanizaciji, zaledje je bilo slovensko, obalni pas med Miljami in Piranom pa narodnostno mešan. – Podeželje kopske škofije je tako do 19. stol. imelo praviloma le staroslovansko (glagoljaško) bogoslužje, k čemur so veliko pripomogli redovniki tretjeredniki-glagoljaši, ki so se naselili v Kopru l. 1467, in ilirsko (glagoljaško) semenišče, ki ga je l. 1710 v Kopru ustanovil škof Naldini. – Na pobudo avstrijske vlade je bila l. 1828 kopska škofija zedinjena s tržaško, kar je trajalo do najnovejših sprememb.

Obseg nove škofije

Razmejitev po drugi svetovni vojni je Primorski prinesla ne le politično-teritorialne spremembe, ampak tudi pomembne cerkveno-upravne preureditve.

Po mirovni pogodbi iz l. 1947 je pripadel Jugoslaviji večji del goriške nadškofije (šlo je za 13 dekanij s 139 župnijami oz. duhovnijami, vse na ozemlju SR Slovenije), pretežni del tržaške škofije (na ozemlju SR Slovenije 36 župnij oz. duhovnij), po londonskem sporazumu iz l. 1945 pa domala v celoti tudi kopska škofija (na ozemlju SR Slovenije pretežna večina stare škofije, ki šteje po sedanjosti ureditvi 25 župnij, 3 župnije so na ozemlju SR Hrvatske in sedaj del poreške škofije, 2 župniji sta ostali v Italiji in sta v tržaški škofiji).

Vsak škofijski del je bil prvotno organiziran v lastno cerkveno-upravno enoto, tako da so od l. 1947 do l. 1964 obstojale na ozemlju SR Slovenije tri apostolske administrature: goriška, tržaško-kopska in reška apostolska administratura. Čeprav so se v teh enotah vse do l. 1964 menjavali različni apostolski upravitelji, je vendarle središče cerkvenega dogajanja bilo v goriškem delu, kjer je bila v l. 1948–1963 v Novi Gorici osrednja osebnost mons. dr. Mihael Toroš. Z njegovim delovanjem sta povezani dve ustanovi: verski list Družina in Slovensko Malo semenišče v Vipavi, obe iz l. 1952. Z imenovanjem dr. Janeza Jenka za ap. upravitelja vseh treh administratur l. 1964,

Nad Piranom kraljuje ponosni stolp farne cerkve

je cerkveno središče Primorske postal Koper. Po škofovskem posvečenju se je namreč dr. J. Jenko 4. 12. 1964 preselil iz Nove Gorice v Koper in dosegel, da so od 1. 1. 1965 vse tri administrature imele enotno cerkveno upravo z naslovom »Apostolska administracija za Slovensko Primorje«. Vzpostavitev obnovljene kopske škofije 17. 10. 1977 je torej formalno združila v enotno škofijo ozemlje, ki je bilo dejansko cerkveno-upravno povezano že od l. 1965.

V sedanjem obsegu znaša površina škofije približno 4400 km² in ima okoli 240.000 prebivalcev, v pretežni večini katoličanov. Šteje med srednje velike škofije na svetu. Njena posebna značilnost je geografska razpotečenost, saj je razmeroma ozka, dolga pa nad 200 km. Segi od najvišjih vrhov Julijskih Alp, po slovenskem Posočju in Vipavski do Pivke, končno zaobjema Kras in slovensko Istro: pripada ji torej zahodno obrobje slovenskega ozemlja vzdolž jugoslovansko-italijanske meje. – Dasi je Koper starodavni škofijski sedež, največje mesto na Primorskem in hkrati vodilno morsko pristanišče Slovenije, je vendar geografsko središče predvsem južnoprimorske regije; severnoprimorska regija ima svoje

geografsko središče v Novi Gorici. – Tako stanje terja večjo prožnost pri upravljanju škofije in primerno prilagajanje danim okoliščinam.

Upravno se škofija deli na 16 dekanij in ima 209 župnij oz. duhovnij. Mnoge župnije oz. duhovnije so za slovenske razmere majhne, saj jih ima kar 95 manj kot 500 ljudi in je zato 73 duhovnij soupravljanjih. – Vse bogoslužje je redno v slovenskem jeziku; v obalnih župnijah, kjer prebiva kakih 2600 pripadnikov italijanske narodnosti, imajo bogoslužje v 6 cerkvah tudi v italijanščini. – Dušno pastirstvo vodijo praviloma škofijski duhovniki (184); v pomoč so jim redovniki (32), ki upravljajo tudi znana romarska svetišča sv. Goro pri Gorici, Mirenski grad, Strunjan; opazno in cenjeno je končno sodelovanje redovnic (130).

Pomen koprške škofije za slovensko Cerkev

Ob razglasitvi koprške škofije so bili podčrtani versko-cerkveni in narodnostni vidiki te ustanove za slovenski prostor.

Od časov sv. Metoda v 9. stol., ko je bila ustanovljena sremsko-panonska slovanska metropolija, v katero so spadale tudi vzhodne slovenske Kocljave dežele, smo Slovenci šele v zadnjem obdobju prišli do lastne cerkvene pokrajine. Slovenska metropolija s sedežem v Ljubljani je bila sicer ustanovljena 22. 11. 1968, toda šele z vključitvijo koprške škofije v to metropolijo je bilo doseženo, da smo Slovenci v Jugoslaviji prvič v zgodovini združeni v eno, sorazmerno majhno, vendar samostojno cerkveno-upravno enoto.

Zgodovinski pomen tega dogodka naj bi se odražal v bodočnosti Cerkve pri nas, zlasti še, ker si slovenska Cerkev v zadnjem času močno prizadeva za svojo prenovu. Z novo ureditvijo so dane možnosti za bolj smotrno in učinkovito slovensko pastoralo, prilagojeno času in razmeram, v katerih živijo slovenski verniki.

Ta ugotovitev je prav tako trdna, četudi istočasno poudarjamo, kako je vsaka škofija nosilka še posebnega poslanstva na določenih tleh in med določenim ljudstvom: na dodeljenem življenjskem prostoru je predstavnica Kristusove Cerkve in tako prispeva k rasti vesoljnega občestva.

Obnovljena koprška škofija je že pred svojo formalno vzpostavitev odločilno posegala v slovenski cerkveni prostor z nekaterimi svojimi ustanovami. V prvi vrsti velja omeniti Slovensko

Malo semenišče v Vipavi, ki je v svojem 25-letnem obstoju imelo 227 maturantov iz vseh treh slovenskih škofij in je 121 njegovih nekdanjih gojencev že duhovnikov, 36 pa jih je v bogoslovju. – Dalje ne kaže prezreti niti tega, da je verski list Družina zrasel na primorskih tleh, niti pozitivne vloge mladinskega verskega glasila Ognjišče, ki že 14. leto izhaja v Kopru. Končno je še vsakoletni enotedenski ali dvotedenski tečaj za izpopolnjevanje katehetov in katehistinj, ki ga že osmo leto zapored uspešno pripravljajo na Mirenskem gradu pri Gorici za vseslovenske potrebe. – Nova razmejitev seveda vključuje obveznost duhovne oskrbe, čeprav še tako skromne, skupine vernikov italijanske narodnosti v njihovem jeziku. Zavest, da ima vsaka narodnost v Cerkvi domovinsko pravico, bo hkrati moralna opora in spodbuda slovenskim zamejcem in poziv odgovornim v Cerkvi v sosednji Italiji.

Ekumenski dialog

Kristjani smo se po velikem vzhodnem razkolu (1054) in poskusih sprave na 2. lyonskem (1274) in florentinskem (1439) koncilu ter po velikem zahodnem razkolu ali reformaciji (16. stol.) skoro odvadili med seboj pogovarjati v duhu evangelijskega bratstva. V ospredju so bili medsebojni očitki, polemika in boj za pravovernost, včasih tudi do krvi. Šele sredi 20. stoletja, posebno po 2. vatikanskem koncilu (1962–1965), je na splošno prevladalo prepričanje, da si moramo kristjani raznih tradicij stopiti naproti kot bratje v Kristusu in da se moramo začeti med seboj pogovarjati.

Ta medkrščanski dialog se je danes, hvala Bogu, razrastel in je zaobjel že skoro vse krščanske Cerkve in skupnosti. Odvija se na svetovni in krajevni ravni, uradno, poluradno in tudi iz osebnih ali skupinskih pobud ter prinaša lepe sadove. Katoliška Cerkev se vanj vključuje in ga pospešuje z vso iskrenostjo.

Razne mešane komisije

Med najbolj uspešne sodobne ekumenske pogovore se uvršča prizadevanje anglikansko-kato-

liške mednarodne teološke komisije, ki je v letih 1970–1976 dosegla kar presenetljivo soglasje glede evharistije, duhovniške službe in avtoritet v Cerkvi.

Posebno dolgo pogovorno tradicijo ima Skupina Dombes, ki jo je ustanovil že leta 1937 veliki lyonski pospeševalec molitvene osmine za edinost kristjanov, katoliški duhovnik Paul Couturier († 1953). Ta neuradna prijateljska skupina, ki se zbira v trapistovskem samostanu Dombes pri Lyonu in vključuje poleg katoliških predvsem reformirane in luteranske teologe, je v svojih pogovorih obdelala že celo vrsto teoloških vprašanj in že večkrat izdala poročilo o doseženih soglasjih, med katerimi je posebno pomembno soglasje o evharistiji (1971) in duhovniški službi (1972).

Mešana komisija Luteranske svetovne zveze, Reformirane svetovne zveze in katoliškega Tajništva za edinost kristjanov je v letih 1971–1977 obravnavala teologijo zakona in problem mešanih zakonov, ki je danes zelo pereč v vseh krščanskih Cerkvah. Na zasedanju v Benetkah (1976) je pripravila sklepno poročilo in ga poslala svojim Cerkvam v proučitev. Iz poročila je razvidno, da so člani komisije v svojem teološkem pogovoru dosegli medsebojno razumevanje in v mnogih pogledih tudi soglasje.

Mešana katoliško-luteranska študijska komisija teoloških strokovnjakov je že leta 1967 začela obravnavati obširno vprašanje »Evangelij in Cerkve«, razdeljeno v tri dele: 1. Struktura Cerkve, 2. Evangelij in pravo, 3. Svet in Cerkve v luči evangelija. Podobno se je katoliško-reformirana študijska komisija leta 1970 lotila vprašanja »Kristusova navzočnost v Cerkvi in svetu«.

Katoliška Cerkve vodi dialog tudi z metodisti in binkoštniki. Do velikega sodelovanja je prišlo med Ekumenskim svetom Cerkva in katoliško Cerkvijo, ki ni formalna članica tega najpomembnejšega sodobnega ekumenskega združenja. Že leta 1965 je bila ustanovljena »Mešana delovna skupina«, ki odtlej načrtuje in usklajuje medsebojne odnose, pogovore in vsakovrstno sodelovanje.

Leta 1973 sta papež Pavel VI. in starovzhodni koptski patriarh Šenuda III. ustanovila mešano katoliško-koptsko komisijo, ki se posveča predvsem kristološkim in ekleziološkim vprašanjem.

Končno bo kmalu stekel poglobljeni teološki dialog med katoliško Cerkvijo in pravoslavnimi Cerkvami. Obe pripravljali komisiji, ustanovljeni leta 1976, sta že pripravili svoje predloge.

Ta pogovor bo posebno pomemben, saj sta si katoliška in pravoslavna teologija zelo blizu. Sedanje prijateljsko ozračje med katoliško in pravoslavnimi Cerkvami bo moglo voditi k vsestranskemu sodelovanju in polni edinosti šele po iskrenem teološkem dialogu.

Ekumenski pogovori v Prekmurju

Tudi v Jugoslaviji bi si želeli teološki dialog, kot je do tega prišlo med različnimi krajevnimi Cerkvami po svetu.

Neke vrste dialog med katoliško in pravoslavno Cerkvijo je stekel v obliki ekumenskih simpozijev, ki jih prirejajo ljubljanska, zagrebška in beograjska teološka fakulteta. Prvi je bil leta 1974 v Mariboru, drugi leta 1976 v Lovranu pri Reki, tretji letos (1978) v Beogradu. Upanje je, da bodo ta srečanja na fakultetni ravni pripomogla k zblizanju med katoliško in pravoslavno Cerkvijo v Jugoslaviji. Vendar bi bilo potrebno, da bi se poleg tega ožja skupina katoliških in pravoslavnihi teologov v naši državi sistematično lotila medsebojnih teoloških problemov in bi prek globljega spoznanja skušala najti soglasje v nauku, kar bi pomenilo spodbudo za pastoralno in liturgično sodelovanje.

V Sloveniji živi poleg katoličanov največ evangeličanskih (luteranskih) kristjanov, ki so strnjeno naseljeni v Prekmurju, kjer imajo vrsto svojih župnij. Njihovi stiki s katoličani so bili po dobah napetosti že tudi v preteklosti včasih dokaj dobri. Po 2. vatikanskem koncilu duh medsebojnega razumevanja in zblizovanja polagoma raste. Po svoje želijo k temu pripomoči tudi tako imenovani »Ekumenski pogovori«.

Začela jih je skupina mlajših ekumenskih delavcev pri Sv. Trojici v Slovenskih goricah (1972), od leta 1975 naprej pa so v Prekmurju. Pri Sv. Benediktu v Kančevcih (1975) so bili Ekumenski pogovori posvečeni misli: »Jezus Kristus osvobaja in zedinjuje«, v Pečarovcih (1976) so nosili naslov: »Jezus Kristus – naše upanje«, v Bodoncih (1977) so obravnavali temo: »V Kristusu – nova skupnost«, v Murski Soboti (1978) pa »Naloge ekumenizma v naši stvarnosti«.

Pogovori so namenjeni predvsem mladim kristjanom, udeležujejo pa se jih tudi starejši, katoličani, evangeličani, binkoštniki, pravoslavni in drugi. Poleg predavanj in debate zaobsegajo skupno ekumensko bogoslužje, petje, obisk ka-

kega bližnjega kulturnega spomenika ali bogoslužnega prostora, predvsem pa skupno življenje, pa čeprav samo za dva dni (v mesecu juliju).

Tako Ekumenski pogovori v Prekmurju postajajo tradicija in potreba. Tiho, počasi, nevsiljivo ustvarjajo ozračje medkrščanskega spoštovanja in bratske ljubezni.

Vzporedno ob teh pogovorih bi mogla zrasti skupina katoliških in evangelističnih (morda tudi binkoštnih) pastoralnih delavcev, ki bi se soočala z različnimi perečimi vprašanji skupaj živečih krajevnih Cerkva (krst, drugi zakramenti, mešani zakoni, pogrebi, liturgični prostori, skupni nastopi, prireditve itd.).

Končno je naša naloga, da drug drugemu pomagamo in skupno krepimo našo krščansko rast v Kristusu. Most do tega pa je iskren ekumenski dialog.

Ekumenski dialog ni le stvar uradnih, od cerkvenih vodstev potrjenih komisij na svetovni ali krajevni ravni, temveč je v neki obliki naloga nas vseh, ki verujemo v Kristusa in želimo uresničevati njegovo vabilo k vsekrščanskemu bratstvu in edinosti.

Vsi se moramo znati med seboj pogovarjati v duhu človečanske spoštljivosti in evangeljske ljubezni.

Stanko Janežič

Slovenske škofije

Leta 1978 – ko nastaja ta članek – obhaja mariborska škofija 750-letnico svoje ustanovitve, že na začetku leta pa smo v januarju doživeli obnovitev in osamosvojitve starodavne koprške škofije v mejah republike Slovenije. Tako je cerkvena pokrajina v Sloveniji dobila svojo zaočrto podobo, saj se razen večjega dela župnije Razkrižje iz zagrebške nadškofije njene meje krijejo z mejami republike Slovenije. Naj bo stališče posameznika do vere in zato tudi do Cerkve takšno ali drugačno, določeno poznanje Cerkve pri nas vendarle sodi k tisti splošni razgledanosti, ki se ji nihče ne bi smel popolnoma odreči ali izogibati.

Lahko si zastavimo vprašanje: Kaj na splošno ljudje vemo o Cerkvi pri nas? Kaj bi bilo prav, da bi vedeli, upoštevali in vsaj delno poznali, zato pa tudi bolje razumeli?

Takih reči je najbrž kar precej. Omejili se bomo samo na nekatere in jih nakazali s temile izrazi: župnije, oskrbovanje in velikost župnij, škofijski duhovniki, redovniki, redovni bratje in redovnice.

Župnije

Slovenija je imela 1. januarja 1978 skupno 791 župnij. Uporabimo skrajšane nazive za škofi-

je: Koper 211, Ljubljana 299, Maribor 281 župnij.

Župnije so navadno nastajale skozi posamezne faze razvoja in dobivale vedno večjo samostojnost. Te faze označujejo različni elementi. Najprej se pojavi v nekem kraju stalno bivanje duhovnika s skromnimi sredstvi vzdrževanja. Ta duhovnik oskrbuje redno maševanje in oznanjevanje, medtem ko bistvene zakramente uvajanja (krst, birma, poroka) prejemajo verniki samo v oddaljeni župnijski cerkvi. Počasi sledi večje osamosvajanje v naštetih rečeh in končno še dodelitev naziva župnija, ki resnično daje popolno pravno in dejansko samostojnost. Faze pred ustanovitvijo župnije nosijo naziv kaplanija, lokalija, kuracija, ekspozitura, vikariat. Za vsak posamezen primer bi bilo treba posebej ugotavljati, kolikšno samostojnost je imela ustanova z določenim nazivom v nekem kraju. Največkrat so vikariati že kar prave župnije, le glede sredstev vzdrževanja in ugleda jih nikakor ne dosegajo.

Nas lahko samo zanima, v katerem stoletju so današnje župnije v Sloveniji dobile naziv župnija, ne da bi se spuščali v druge podrobnosti. Nekaj primerov je, ko danes še ni mogoče jasno opredeliti letnice ustanovitve župnije, pa je vendar tudi take primere zaradi drugih podatkov mogoče uvrstiti v neko najbolj verjetno stoletje. Ti posamezni primeri ne kazijo bistveno prave podobe o nastajanju župnij. Nekaj je tudi primerov, ko še danes te samostojne pastoralne enote ne nosijo naziva župnije (Koper 17, Maribor 1 primer), a jih bomo vendar uvrstili med »župnije«. Potem je pa še 8 primerov v koprski škofiji, ki v letopisu 1978 nimajo navedene prav nobene letnice.

O nastajanju župnij dobimo takole tabelo:

	Koper	Ljubljana	Maribor	skupno
11. stoletje	6	7	5	18
12. stoletje	5	12	15	32
13. stoletje	9	29	23	61
14. stoletje	5	10	20	35
15. stoletje	12	14	10	36
16. stoletje	5	11	9	25
17. stoletje	4	14	18	38
18. stoletje	40	46	96	182
19. stoletje	39	116	57	212
20. stoletje	76	40	28	144
neznano	8	—	—	8
skupno	211	299	281	791

Relativno največ sedanjih župnij je dobila koprška škofija v 20., ljubljanska v 19., mariborska pa v 18. stoletju. To ozadje že nakaže, da med ureditvijo škofij in pastoracijo v njih obstajajo ob teh zgodovinskih zanesljivo tudi druge razlike.

Oskrbovanje in velikost župnij

Normalno bi bilo, da ima vsaka ustanovljena župnija redno svojega duhovnika, če je večja, pa celo dva ali več duhovnikov. Če so duhovniki resnično na voljo, je to skoraj v celoti izvedljivo. Kadar pa duhovnikov primanjkuje, morajo nekatere župnije ostati brez rednega duhovnika in more zanje skrbeti samo kdo iz kake sosednje župnije.

Upoštevati je treba tudi dejstvo, da približno 12 odstotkov škofijskih duhovnikov zaradi starosti in zdravstvenih razlogov ne more več polno opravljati samostojne službe, čeprav skoraj vsak od njih še vedno v marsičem pomaga pri oskrbovanju vernikov. Dodatno potrebuje škofija vsaj 5 odstotkov duhovnikov za drugo delo (veliko in malo semenišče, teološka fakulteta, ordinariat, zdomstvo, posebne službe). Za nadaljevalni študij, delo med zdomci in v misijonih bo spet škofija določila 2 do 5 odstotkov svojih duhovnikov. Večje župnije potrebujejo vsaj dva duhovnika – takih župnij je v Sloveniji, če upoštevamo samo tiste, ki imajo nad 3000 prebivalcev, vsaj četrtina. Pri sorazmerno pametnem številu župnij (ne smejo biti ne premajhne ne prevelike) bi torej vsaka škofija potrebovala nekako 50 odstotkov duhovnikov več, kakor ima župnij. Slovenija potrebuje okroglo 1200 škofijskih duhovnikov, 1. januarja 1978 pa jih je imela le 900. Ker

»primanjkuje« kar 300 škofijskih duhovnikov, morajo nujno nekatere župnije – zlasti manjše – ostati brez rednega dušnega pastirja.

Če upoštevamo samo sedanje število župnij, moremo prikazati, koliko duhovnikov posamezna škofija ima in koliko bi jih potrebovala.

	ima	bi potrebovala	primanjkljaj
Koper	185	270	85
Ljubljana	363	450	87
Maribor	352	440	88

Precej drugačno podobo pa bi dobili, če bi upoštevali tudi število manjših župnij v posamezni škofiji. Slovenija ima namreč kar 350 ali 44 odstotkov župnij, ki imajo manj kakor 1000 prebivalcev. V vseh teh župnijah je samo 181.212 prebivalcev, kar ne predstavlja niti polnih 10 odstotkov prebivalstva v Sloveniji. V posameznih škofijah je takih župnij: Koper 150 ali 71% vseh župnij, Ljubljana 127 ali 42% vseh župnij, Maribor 73 ali 26% vseh župnij. Zato se pač ne bomo čudili, da je pri sedanjem stanju bilo 1. januarja 1978 brez rednega dušnega pastirja

v koprski škofiji	75 župnij (35%)
v ljubljanski nadškofiji	58 župnij (19%)
v mariborski škofiji	41 župnij (14%)

To se vsaj nekoliko sklada tudi s povprečnim številom prebivalcev, ki v posamezni škofiji pridejo na eno ustanovljeno župnijo.

Spet drugačno podobo o številu duhovnikov pa dobimo, če upoštevamo samo število prebivalcev po škofijah. V tem primeru posamezna

škofija	ima	bi potrebovala	razlika
Koper	185	155	+30
Ljubljana	365	512	-147
Maribor	351	533	-182
	901	1200	-299

Tako razglabljanje o pomanjkanju duhovnikov v resnici ni lahko, saj mora upoštevati dejansko stanje v mnogih komponentah. Če bi za koprsko škofijo mogli reči, da ima kar zadostno število duhovnikov, čeprav ne more polno oskrbovati vseh župnij, ker so zelo majhne, pa dosega ljubljanska nadškofija samo 70, mariborska škofija pa samo 65 odstotkov minimalno potrebnega števila duhovnikov. Trenutno število bogoslovcev in gojencev malih semenšč komaj zadostuje za

vzdrževanje sedanjega števila duhovnikov. Tako pač »zadrega« v oskrbovanju župnij ostaja živa in bo nenehno prisotna.

Iz te »zadrega« v oskrbovanju župnij nekoliko pomagajo redovni duhovniki, ki redno vodijo 70 (8.85%), sooskrbujejo pa 13 (1.6%) župnij. Škofijski duhovniki pa redno vodijo 547 (69.15%) in sooskrbujejo 161 (20.35%) župnij.

Škofijski duhovniki

Za koprsko škofijo ni mogoče sestaviti primerjave s predvojnimi časom, ki jo bomo za ljubljansko in mariborsko škofijo vzeli iz leta 1937. Pri obeh škofijah bomo izločili duhovnike, ki po letu 1945 stalno delujejo v inozemstvu, čeprav škofijama še vedno pripadajo (Ljubljana 98, Maribor 16).

	1937	1978	razlika
Ljubljana	588	365	-223 (37.93%)
Maribor	458	351	-107 (23.36%)
skupno	1046	716	-330 (31.55%)

Položaj se še bolj zaostri, če upoštevamo, da je prebivalstvo v obeh škofijah po letu 1948 (zadnjih 30 let) naraslo v Ljubljani za 43, v Mariboru pa za 20 odstotkov.

Zelo poučna je tudi razdelitev teh duhovnikov po starosti, pri čemer moremo Koper upoštevati za leto 1978.

	1937		1978		KP
	LJ	MB	LJ	MB	
65 let in več	89	72	72	93	28
50-64 let	191	144	71	74	58
35-49 let	185	146	100	77	47
34 let in manj	123	96	122	108	52
skupno	588	458	365	352	185

Še bolj poučno je, če to prikažemo v odstotkih.

	1937		1978		KP
	LJ	MB	LJ	MB	
65 let in več	15.1	15.7	19.7	26.4	15.1
50-64 let	32.5	31.4	19.5	21.0	31.4
35-49 let	31.5	31.9	27.4	21.9	25.4
34 let in manj	20.9	21.0	33.4	30.7	28.1
skupno	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Ugotovimo, da je starostna razvrstitev škofijskih duhovnikov najmanj »ugodna« v maribor-

ski, najmlajša v ljubljanski, dosti izravnana in ugodna pa v koprski škofiji.

Redovni duhovniki

Redovniki imajo svoje posebno poslanstvo, ki se nikoli ne more in ne sme izčrpati zgolj v rednem oskrbovanju istih župnij. V glavnem pastoralno delo bistveno in v posebnih rečeh (misioni, duhovne obnove, duhovne vaje, specializacija...) redovniki dopolnjujejo, vendar pa tudi oskrbujejo precejšnje število župnij. Po škofijah je to oskrbovanje razdeljeno takole:

	Koper	Ljubljana	Maribor	skupno
oskrbujejo	7	31	32	70
sooskrbujejo	1	4	8	13
skupno	8	35	40	83

V Kopru gre za 4, v Ljubljani za 12, v Mariboru za 14 odstotkov župnij, ki jih redno oskrbujejo redovniki – v Sloveniji je to 10.5% vseh župnij.

Vedeti pa moramo, da so po škofijah redovniki tudi različno razdeljeni glede na število:

Koper	23	(8.39%)
Ljubljana	159	(58.03%)
Maribor	92	(33.58%)
skupno	274	(100.00%)

V jedru lahko število redovnikov iz leta 1937 in 1978 primerjamo samo v škofijah Ljubljana in Maribor. Teh redovnikov je bilo

	1937	1978
v Ljubljani	168	159
v Mariboru	106	92

Današnja starostna struktura vseh redovnikov v Sloveniji pa je takale:

65 let in več	70	25.5%
50-64 let	61	22.3%
35-49 let	87	31.8%
34 let in manj	56	20.4%
skupno	274	100.0%

Opazimo, da sta obe mlajši starostni skupini »pravilno« zastopani, medtem ko bi pri starejših dveh skupinah ustrezalo normalno razmerje 16:32 (ne pa 25:22).

Redovni bratje

»Krizo« tega poklica nam zadostno osvetli starostna struktura iz leta 1978, ki pa jo bomo razdelili nekoliko drugače kakor pri duhovnikih iz dveh razlogov. Najprej prihaja do tega poklica že okrog 20. leta ali celo prej. Izrazita »zareza« se pojavi po letu 55.

65 let in več	57	55.9%
55–64 let	21	20.6%
35–54 let	16	15.7%
34 let in manj	8	7.8%
skupno	102	100.0%

Redovnice

Zadostuje nam enak prikaz kakor za redovne brate in iz istih razlogov.

65 let in več	604	54.6%
55–64 let	225	20.3%
35–54 let	174	15.7%
34 let in manj	103	9.3%
skupno	1106	99.9%

Na prvi pogled opazimo veliko sličnost med starostno strukturo redovnih bratov in redovnic. Redovnic je (praktično) desetkrat več kakor redovnih bratov – to velja za celoto in za starostne skupine. Ta podoba pa bi se precej spremenila v prid redovnicam, če bi upoštevali še tiste slovenske redovnice in redovne brate, ki delujejo po Jugoslaviji (zunaj Slovenije) ali drugje po svetu.

Osvetlili smo nekaj vidikov cerkvenega življenja. Temu bi bilo treba dodati še razmišljanje o porastu in selitvi prebivalcev, o »verujočih« in drugih, ki na videz ne želijo imeti s tem nobenega enoumnega stika, o raznih spremembah in razvoju... da bi se zavedli, pred kolikšnimi nalogami in vprašanji v resnici pri nas stoji Cerkev, pa se tega na splošno vsi kaj malo zavedamo. Končno pa le gre za vprašanja, ki se tičejo nas vseh in jih moramo samo vsi solidarno reševati kot občestvo verujočih in kot Cerkev.

Rafko Lešnik

Pogled na Novo Gorico – drugo središče novoustanovljene kopske škofije

Popotnik spet doma

Odkar je profesorju Skočirju umrla žena, je čutil, v svojem življenju praznoto, ki jo je bilo težko s čim izpolniti. Hčeri sta bili že toliko časa poročeni, da sta se povsem zrasli v svoje novo življenjsko okolje in sta se očetu močno odtujili. Prihajali sta na obisk k njemu, a ne posebno pogosto, čeprav sta živeli v istem mestu kot on, in tudi kadar sta prišli, se pogovor ni hotel prav razživeti. Govorili sta mu o svojih družinskih zadevah, med katerimi so kajpada imeli poglavitno vlogo otroci s svojimi boleznimi, z majhnimi nezgodami ali s presenetljivimi uspehi, s šolskimi ocenami in s športnimi dosežki, pripovedovali sta nekaj malega o svojih možeh in nekaj več o sebi in svojem poklicnem življenju, a dostikrat ni bilo povedati česa posebno novega. Zanimali sta se za očetovo zdravje, vpraševali, kako mu gre v šoli, ali je zadovoljen s hrano v menzi in kaj počenja ob večerih, in ga pred odhodom vsakokrat povabili, naj ju kaj obišče. Skočir pa je šel le redkokdaj k eni ali k drugi, ker je bilo pri njima vedno precej hrupno, otrok v malih stanovanjih ni bilo mogoče spraviti kam proč in njihovo ščebetanje, kot je pravil temu, je Skočirju močno vznemirjalo živce, ker se je bil majhnih otrok že docela odvadil. Poučeval je na višji strokovni šoli, kjer so bili dijaki že toliko starejši, da so bili dovolj znosni, Skočir pa je bil strog profesor in si je znal v razredu ustvariti pazljivost in mir.

Prva leta po ženini smrti je bil Skočir nekako oмотen: kakor kak stroj je zvesto in natančno opravljal svoje šolske dolžnosti, in če se jim je zdaj pridružilo še precej hišnih, ga to ni posebno obremenjevalo, ker jih je dosti leglo na njegova ramena že med večletno ženino boleznijo. Hrano je že tisti čas povečini prinašal iz menze, tako da se ji je privadil, ko se je bilo treba povsem preseliti tja, in želodec je imel vedno dober, tako da prehod ni bil težaven. Minevali so dnevi in meseci, minilo je nekaj let v tej čudni otopelosti, ki je bila tako huda, da se je Skočir pozneje vpraševal, kaj je pravzaprav ves tisti dolgi čas počenjal, pa mu ni prišlo nič pravega v spomin. Vsak večer je legal z občutkom, da je spet en dan mimo, in drugo jutro se je vdano spoprijel z zmeraj enakimi dolžnostmi prihajajočega dne.

Prišel pa je vendarle tudi dan, ko se je Skočirju zadelo, kakor da mu je padla neka mrena z oči in zagledal pred seboj vse svoje klavno životar-

jenje zadnjih nekaj let. Stroj, ki je dotlej tako gladko tekel, se je mahoma ustavil in pokazalo se je, da je tekel v prazno. Kakšno življenje je neki to? se je vpraševal Skočir, ko so se mu pred očmi vrstile podobne nešteti prihodov v razred in odhodov iz njega, prihodov v menzo in hoje domov, nekaj sestankov in konferenc, vsako leto štirinajst dni na morju in štirinajst dni na Gorenjskem, in komaj še kaj drugega. Tako vendar ne morem nadaljevati, se je zgrozil ob tem pregledu svojega početja, to je vendar takšno življenje, kot sem ga zmeraj grajal, če sem ga opazil pri kom v svoji okolici, zdaj pa sem sam prav takšen ali še slabši.

Pomembne odločitve se včasih porajajo ob neznatnih povodih in dostikrat jih izzove golo naključje. Profesor Skočir je to vedel in je bil neizrekljivo hvaležen usodi, da se mu je oko v enem istih trenutkov, ko se je ves potr sklanjal nad svoje izpraznjeno življenje, ustavilo na perspektu, ki je s pošto prišel nepovabljen v hišo in s katerim je potovalna družba vabila na izlete in potovanja, ki jih prireja. Zares! je tisti hip prešinilo Skočirja, potovati! Kako je vendar v mladih dneh sanjal o tem, da bo v moških letih odhajal po svetu in prepotoval vsaj vso Evropo, če že ne sosednjih kopnin, potem pa je moral vse te visokoleteče načrte pokopati, ker ob rastoči družini ni bilo za potovanja ne časa ne denarja. Zdaj bi se brez težave našlo eno in drugo, njemu pa še na misel ni prišlo, da bi se mu zdaj lahko uresničile mladostne sanje! In kaj mar nima tukaj najlepše priložnosti, da spremeni tok svojega življenja, ki se je prežgodal umiril in ga zanesel v stoječe vode, da se zdaj spet nadiha svežega zraka, potem ko je vrsto let prečemel v zatohlem kotu! Tisti trenutek se je porodila Skočirjeva odločitev, da bo poslej živel drugače, da bo zapustil kot, v katerega se je bil zalezal, in bo zakoračil v širni svet.

Še skoraj deset let je imel do upokojitve, tedaj bo morda že bolehen in utrujen, da se mu ne bo nikamor ljubilo; če hoče še videti kaj sveta, se mora lotiti popotovanj zdaj, ko je še dovolj pri močeh in ga ne morijo kake večje tegobe. Natančno je pregledal zvežčič z vabljivo opisanimi popotovanji in se skoraj že za eno odločil, in zvečer tega dne je prvič po vseh teh pustih letih legal z občutkom, da se je nekaj spremenilo in da ta dan ni bil enak vsem drugim.

Tisto leto se Skočirjeve počitnice niso začele z zmeraj enako Kraljevico, kjer se je spreminjalo samo vreme, temveč je deset dni prebil na avto-

busnem izletu po Belgiji in Holandiji. Prve dni se mu je zdela vožnja s številnimi ustavljanji zelo naporna in prenočevanje v vedno novih hotelih ga je begalo, a že nekako na sredi popotovanja se je vsemu privadil in z veselim pričakovanjem zapuščal avtobus, kadar so se spet ustavili za kak ogled. Na koncu popotovanja, ko se je proti polnoči spet znašel v svoji domači postelji, je pred spanjem še bežno poskusil pregledati ta svoj izlet v neznani svet in si z zadovoljstvom rekel, da je v teh nekaj dneh videl toliko lepega kot prej v desetih, če ne dvajsetih letih. Naključje, ki mu je obrnilo življenjski tok v to smer, je bilo resnično srečno, našel je dejavnost, ki mu bo rodovitno dopolnjevala enolično poklicno življenje.

Preveč bi bilo reči, da je popotovanje zdaj postalo vsebina njegovega življenja, a bilo mu je res pomembno, sladilo mu je tegobe vsakdanjosti in mu izpolnjevalo dni s prijetnimi pričakovanji, ob katerih se je vse laže prenašalo. Resda vsako potovanje ni izpolnilo vseh svojih obetov, a v celoti gledano so ti pobegi iz vsakdanjosti prinesli v njegovo življenje polnost, kakršne prej ni imelo.

Ker ga je vezala služba, se seveda marsikateriga izleta ali potovanja, ki bi ga bilo mikalo, ni mogel udeležiti, a še zmeraj mu je ostajalo toliko priložnosti, da je vsako leto šel na eno daljše popotovanje in na kake tri ali štiri krajše, dvo- ali tridnevne izlete. Dosti več tudi denarno ne bi bil zmogel, saj so bili nekateri izleti zaradi valutne menjave dovolj dragi, nekaj pa si je moral tudi dajati na stran, da se ne bi kdaj v kaki stiski znašel brez prihranka. Sicer pa je imel kar precej nabranega iz prejšnjih let, ko v svoji zmračenosti ni hodil nikamor.

V tem novem predelu svojega življenja je prišel v stik tudi z novimi ljudmi, takimi, kakor jih dotlej še ni poznal. Zmeraj je bilo sicer vmes tudi nekaj takih, ki jih je v to družbo zaneslo le naključje, trenutna želja po spremembi ali kaka druga kratkodobna pobuda; a Skočir je kmalu spoznal, da jedro popotne družine sestavljajo ljudje posebne vrste, ki jim je popotovanje – bolj kot njemu, ki se še ni tako do kraja razvnel in ogrel – resnično poglavitni življenjski namen. Bilo je nekaj obrazov, ki jih je zapovrstjo srečeval na daljših popotovanjih, in ko se je zbližal z njimi, kot je bilo na teh poteh samoumevno, je odkril, da je vsak izmed njih obvozil in obhodil vsaj že pol Evrope in še kako sosednjo pokrajino. Včasih ga je bilo kar sram in počutil se je med njimi kot nebogljjen in neveden novinec, ko so

se poznavalsko pomenkovali med seboj o lepotah Španije ali Sicilije, o bogastvu italijanskih muzejev ali o divjosti škotske pokrajine, skratka o celi vrsti doživetih in spoznanih znamenitosti, o katerih je vedel on kvečjemu kaj iz knjig. Ob takih priložnostih se je vedno tudi zavedal, da so v tem pogledu neznansko daleč pred njim in da bi jih zaman skušal dohiteti, saj svojim dosedanjim izkušnjam še in še dodajajo nove, povečini tudi te obilneje od njega. A to navsezadnje le ni dosti motilo, saj so bili z redkimi izjemami povsem brez domišljavosti ali ošabnosti in so svoje bogate izkušnje šteli ne za večjo izobraženost, temveč bolj za neko posebnost, s katero imajo pač veseleje.

Sredi teh novih ljudi in zmeraj novih doživetij je profesor Skočir pet let preživel najljepše in najbogatejše dneve vsakega leta. Kar nekoliko začudeno in skoraj s strahom je začel sčasoma opaziti, da se tudi sam spreminja v takega strastnega popotnika, kakršni so njegovi novi znanci, in da tako rekoč živi za popotovanja, vmesne čase med popotovanji pa preživlja malo bolje ali malo slabše, kakor se mu pač posreči, in še celo neprijetnosti prenaša brez godrnjanja, ker se mu obetajo lepši dnevi na prihodnjem umiku iz vsakdanjosti.

Šesto leto je bil Skočir spomladi na desetdnevnem popotovanju po Severni in Srednji Italiji. Bili so dnevi okoli prvega maja, ko je že tako veliko prostega, in Skočir je moral samo zamenjati nekaj ur in nekajkrat nadomestiti dva kolega na šoli, pa je lahko brez zapletov odšel na pot. V Italiji je kajpada že bil in tudi v nekaterih mestih, kamor ga je zdaj vodila pot, se je bil že ustavljal, a vedno precej na kratko, tokrat pa je bilo obilo časa in ogledati so si mislili le nekaj mest, pa bi se lahko v vsakem pomudili po več dni in si ogledali tudi galerije in muzeje, ki ob vsem drugem navadno niso prišli na vrsto.

Prvi štirje dnevi so bili namenjeni Florenci in že drugi dan je Skočir pri sebi opazil neko čudno raztresenost. Kar nekajkrat se je tisti dan zalotil, da sploh ne posluša vodnikove razlage, a ko se je skušal domisliti, kam so bile medtem zablodile misli, se ni mogel ničesar spomniti. Jezil se je sam nase in skušal biti vnaprej pazljivejši, a njegovo prizadevanje ni imelo pravega uspeha, in ko je zvečer tistega dne legel v hotelsko posteljo in zatisnil oči, si je zaman skušal priklicati vsaj nekaj tistega, kar so obhodili in gledali čez dan: zdelo se je, kakor da je bilo zraven samo njegovo telo, duh pa je blodil kdove kod, tisto, kar je s

trudom le odkril v njem, skoraj ni bilo vredno omembe in gotovo ne truda.

Kaj neki je moglo to biti? Rekel si je, da je šel preutrujen na pot, zadnji dnevi v šoli so bili zaradi zamenjav in še drugih vzrokov res hudo naporni in potem je šel na pot nenaspan, ker si je šele zadnji večer spravljal reči v kovček, drugo jutro pa so se odpeljali navsezgodaj. Preobremenitev je bila prehuda – saj človek ni iz železa, da bi vzdržal ves ta pritisk, nič čudnega, da so se oglasile motnje, zdaj se bo pošteno naspal in jutri bo vse dobro. Razlaga je bila tako prepričljiva, da se je pri priči umiril in hitro zaspal.

Ampak drugi dan ni bilo vse dobro, bilo je skorajda še slabše. Nista še minili prvi dve uri obhoda po mestu, ki je bil za tisti dan na sporedu, ko je Skočir že spet začutil, da ne posluša tistega, kar se govori, temveč mu misli blodijo v prazno. Poskusil se je zbrati in res se mu je posrečilo, da se je za kratek čas imel v oblasti, vendar mu je neposlušni duh prav kmalu spet ušel z vajeti in se odpravil po svojih potih, kamor mu profesorjeva zavest ni mogla slediti. Nov napor budnosti in nova zdrsnitev v odsotnost – tako se je to profesorju menjavalo ves ljubi dan, dokler ni prišel večer in si je moral mož vnovič priznati, da je kakor tisti sloveči rimski cesar dan izgubil.

Ta večer se ni vdajal prazni tolažbi, zakaj čutil je, da je stvar resnejša, kot se mu je spočetka zdelo, in se zavedal, da mora kaj ukreniti. Ampak kaj? Nekaj temeljitega vsekakor – najboljše bo, da ostane jutrišnji dan v hotelu in si zares pošteno odpočije. Če tudi to ne bo pomagalo – no, potem bo treba storiti še kaj drugega, a o tem zdaj rajši ni premišljal.

In tako je drugo jutro pri zajtrku sporočil vodji popotovanja, da se ne počuti dobro in bo ta dan ostal v hotelu. Pogumno je prenesel dvomeče poglede tistih sopotnikov, ki so sedeli v bližini in v njegovem opravičilu po vsem videzu videli le pretvezo, za katero se skriva lenoba, če ne še kaj hujšega. Vedel je, da bodo njegovo ravnanje grajali, in je pričakoval tak odziv, tako da ga niso zbegali.

Dan si je krajšal z branjem in z gledanjem hotelske televizije, pa mu je bil še zmeraj dolg. A ko bi mu bil vsaj kaj pomagal – naslednji dan so zapustili Florenco in se ustavljali po raznih mestih, na kratko, tako da ogledov ni bilo dosti. Ko so zvečer ustavili v Perugii, Skočir ni prav vedel, kakšen je bil njegov dan, med tako vožnjo že sicer nikoli ni dobil prav jasnih vtisov. Ampak naslednje tri dni, ko so se iz Perugie vozili vsak

dan v kako drugo mesto in se zvečer vračali, je bilo s Skočirjem slabo, da bi težko moglo biti še slabše. Kakor izgubljen je stal med sopotniki in puščal, da je šlo vse mimo njega. Cerkve, samostani, muzeji, spomeniki, grobnice, občinske hiše, znamenite palače – njegov duh je od vsega tega dojemal prav malo in še tisto malo nerešljivo pomešal, da ni bilo kaj pokazati ne zavesti ne spominu. Profesor se je samo še z grozo spraševal, kdaj bo šla ta čudna otopelost in zmedenost še naprej in povzročila, da ne bo več razpoznaval svoje okolice, ali da bo na lepem začel vpiti in divjati, da ga bodo morali zgrabiti in zvezati. Ampak s tem mu je bilo vendarle prizaneseno, neznana sila, ki ga je imela v oblasti, se je zadovoljevala s tem, da mu je zameglila dojemanje in mu vzela zmožnost razločevanja sveta okoli njega.

Skočir pozneje sam ni več vedel, kako je prebil zadnje dni popotovanja. O čudni zmračenosti svojega duha ni spregovoril z nikomer, že sama misel na to se mu je upirala, a odgovori, ki jih je dajal na bolj ali manj naključna vprašanja ali odgovore svojih sopotnikov, so morali biti zelo čudni, saj so jih sprejemali osupli pogledi in potem pomenljiv sobesednikov molk, ki mu je dajal vedeti, da je odgovoril nekaj čisto mimo vprašanja. Da je z njim nekaj narobe, se je moral potem le razširiti med popotne tovariše, zakaj zadnja dva dni ga je komaj še kateri ogovoril.

In tako si je profesor globoko oddahnil, ko so zadnji dan popotovanja poslednjič sedli v avto-bus, da se po teh dolgih, za vse druge gotovo prelepih, za Skočirja pa neizrekljivo mučnih dneh vrnejo v domače mesto. Razhod je bil kakor po navadi že blizu polnoči in Skočir se je komaj proti eni znašel pred vrati svojega stanovanja. Čutil je eno samo željo: pošteno se prespati v svoji postelji in potem preudariti, kaj lahko ukrene. Srečno naključje je hotelo, da naslednja dva dni ni imel pouka, tako da mu ni bilo treba takoj prositi za bolniški dopust, če bi se pokazalo, da mu tudi za poučevanje manjka potrebne zbranosti in prisebnosti.

Drugo jutro se je zbudil pozno, sredi dopoldneva in z nekam težko glavo. Tudi črna kava, ki jo je proti svoji navadi popil na tešče, mu je ni dosti zbrila.

A čez kako uro ali dve mu je vendarle toliko odleglo, da je lahko v miru premislil, kaj mu je storiti. Ta njegova slabost, toliko mu je bilo zdaj že jasno, mora biti živčne narave. Kako priti hitro do pregleda? Imel je sošolca, priznanega nevro-

loga, s katerim pa že dolga leta ni imel bližnjih stikov, komaj da sta spregovorila nekaj besed, če so se njuna pota kje križala. Ali ga bo hotel sprejeti mimo ustaljenega reda in dolgega čakanja? Poskusiti je bilo vsekakor vredno. Skozi nekaj telefonskih klicev, na katere so mu bolj ali manj prijazno odgovarjale razne bolniške sestre, se je Skočir v svoje lastno začudenje dovolj hitro prebil do slovečega sošolca, ki mu je bil zdaj tako zelo zaželen in potreben; bil je prijazno sprejet in klicani mu je obljubil, da ga sprejme popoldne naslednjega dne.

Skočir je odložil slušalko z občutkom globokega olajšanja. Tako se utegne vse skupaj še kar ugodno izteči – še preden bi moral v šolo, bo vedel, kaj je z njim, sošolec mu bo predpisal zdravljenje in mu verjetno dal tudi kak teden dopusta, potem se morajo stvari obrniti na boljše. V šoli bo seveda zadrega, ker ga tako hitro ne bodo mogli nadomestiti, a mogoče le ne bo dolgo trajalo, morda se njegova bolezen v običajnem okolju sploh hitro umiri in jo je povzročalo le srečevanje z neznanimi kraji in predmeti. Tej razlagi sicer sam ni čisto verjel, a ga je vendarle toliko umirila, da je lahko svoje misli obrnil k bolj vsakdanjemu in bližnjemu vprašanju, kako naj prebije teh trideset ur, ki ga ločijo od obiska v zdravnikovi posvetovalnici.

Bilo je že skoraj poldne in ker se mu ni ljubilo hoditi iz hiše, si je pripravlil preprosto kosilo in si vnovič skuhal močno turško kavo, čeprav mu je ob tem prišlo na misel, da bi mu tudi ta utegnila škoditi. A prav vsemu se zaradi te prismojene bolezni tudi ne bo odpovedal, si je dejal kljubovalno in srknil še zadnji požirek iz skodelice.

Kadar človek ne ve prav, česa naj se loti, se mu bodo misli prej ali slej usmerile k tistemu, kar ima rad. In tako je tudi profesor Skočir, potem ko je kake pol ure pretehtaval razne možnosti, kako naj pretolče dolgi popoldan, preudaril, da bo še najpametnejše, če ostane kar doma in se posveti tistemu, kar ima v svojem stanovanju najrajši, svoji knjižnici.

Skočir je bil strasten zbiralec knjig in njegova knjižnica je med kolegi in znanci slovela po tem, da je združevala najboljša dela z vseh mogočih področij. Kolikokrat se je zgodilo, da je kateri izmed njegovih prijateljev poskusil vse, da bi dobil kako težko dosegljivo knjigo s svojega področja, potem pa, ko je že vse odpovedalo, samo za vsak primer in brez pravega upa povprašal Skočirja, ali bi morda imel to knjigo, Skočir pa jo je brez besed, a s toliko bolj zgovorno zmagoslav-

nim pogledom potegnil s kake svoje visoke police. Na srečo svojih prijateljev tudi ni bil knjigoljub tiste vrste, ki mu je pglavitna skrb, da mu knjige ostajajo brezmadežno lepe in nedotaknjene, tako da že načeloma nobene nikomur ne posodi. Skočir je knjige rad dajal iz rok, le skrbno si je vsakokrat zapisal, komu je kaj posodil, in je knjigo čez čas neusmiljeno izterjal od izposodnika. Tega so ga naučile bridke izkušnje njegovih prvih profesorskih let, v katerih se mu je pol knjig pogubilo s posojanjem. Pri poznejšem previdelem načinu je izginila le tu pa tam katera.

Skočirjeva knjižnica je bila zato po pravici znamenita in je štela med redke reči, na katere je bil odkrito ponosen. Knjige je imel skoraj v celoti postavljene na odprte police, ki so ga v njegovi delovni sobi obkrožale z vseh strani, komaj da je bilo prostora za vrata in dvoje visokih oken. Res so se knjige pri taki postavitvi bolj prašile, kot če bi bile zaprte v omarice, a videz sobe je bil zato neprimerljivo lepši in Skočir je knjige dovolj pogosto brisal, da se prah ni utegnil zažreti vanje.

In tudi zdaj ta dan si je prinesel iz shrambe zložljivo lestvico in dve cunji za prah, si naredil na pisalni mizi prostor za odlaganje knjig s polic in se lotil knjig na tisti strani, o kateri mu je bilo v spominu, da se je že nekaj časa ni bil dotaknil. Zložil je, kakor je imel navado, vse knjige z ene police na mizo, pa jih je začel posamič brisati in zlagati na kup, da jih potem spravi nazaj na polico.

Ampak če je bilo takšno brisanje prahu s knjig zanj običajno opravilo, se mu je ta dan, potem ko je zložil na kup kakih dvajset prebranih knjig, porodila misel, ki se je sicer sama ponujala, a se vendarle ni spominjal, da bi ga bila že kdaj zmotila pri brisanju knjig: pomislil je, koliko izmed teh knjig je tudi prebral, in ko je šel na tej dvajseterici knjig, s pogledom od naslova do naslova, si je moral nezadovoljen priznati, da je prebrana komaj četrtnina. A seveda je utegnilo biti to le naključje, da so bile skupaj zložene knjige, ki so pač ostale neprebrane, medtem ko drugod v njegovi knjižnici to nesorazmerje ne more biti takó hudo. To bo zlahka ugotovil, ko preloži še preostale knjige z mize in se loti naslednjih polic.

Skočir je snemal knjige s polic, brisal prah z njih, ko so bile zložene na pisalni mizi, in jih razvrščal nazaj na police, pri tem pa tudi v duhu nastavljal račun prebranih in neprebranih del, in kolikor daljši je bil ta račun, toliko večja groza je obhajala lastnika tega knjižnega bogastva, zakaj

račun je neizpodbitno kazal, da so bile neprebrane knjige – če seveda ni upošteval tistih temeljnih del, ki jih vsak izobraženec tako in tako mora prebrati že v šolskih letih – po številu enake prebranim, če jih niso celo presegale. Skočirja je še prav posebno prizadelo to, da se je ob marsikaterem naslovu, ko je držal knjigo v roki, razločno spominjal, koliko se je moral truditi, da si je knjigo omislil, ali s kakšnim veseljem jo je odkril v knjigarni, jo kupil in zmagošlavno prinesel domov, ali kako si je denar, potreben za naročilo drage tuje knjige, dobesečno pritrgal od ust, potem pa – da, to se je zdaj pokazalo njegovim nejeverno strmečim očem, potem je knjigo spravil na svojo polico in je ni nikoli odprl. Težko je bilo verjeti, a dejstva so neizprosno govorila svojo trdo govorico in polagala predenj pričevanja, ki so v svojem seštevku govorila, da je prebral kvečjemu polovico svojih toliko ljubljenih knjig, druga polovica, in med njimi kar po vrsti dela, ki so nekoč najbolj razvnamala njegovo duhovno zvedavost, pa je neodprta in neprebrana čakala na njegovih policah – česa neki? Da jih začne brati, ko bo upokojen? Ko se mu bo življenje prevesilo v tista leta, ki so samo še izzvenevanje? Večino ali vsaj velik del teh knjig je zbral zato, da bi spoznal njihovo vsebino, njihovo jedro, tisto, kar lahko dajo njegovemu življenju, vsaka izmed njih naj bi ga kako obogatila, izpolnila njegovo znanje in bolj ali manj preusmerila njegove nazore in poglede – in zdaj je vse to obležalo med njihovimi platnicami, na katere neusmiljeno lega prah, naj jih on še tako pogosto briše. Po nekakšnem miselnem preskoku se mu je mahoma zazdelo, da je tudi sam duhovno ostarel in zaprašen, tog in okostenel, zanemarjen in zapuščen, namesto da bi si bil s temi duhovnimi zakladi, zbranimi na njegovih policah, spet in spet poživiljal duha in si širil obzorje.

Profesor Skočir ni prišel čisto do kraja svoje knjižnice, že predtem se mu je njegovo početje uprlo, odnesel je lestvico in prašni krpi nazaj v shrambo, se vrnil v delovno sobo in se ugreznil v usnjeni naslanjač, ki ga je imel tam za obiskovalce. Kar pozabil je nevšečnosti, ki so ga pestile zadnjih deset dni, tako ga je pretreslo novo spoznanje, ki je bilo toliko bolj osupljivo, ker je ležalo tako rekoč na dlani in vsak dan pripravljeno zanj, pa ga ni znal videti, spoznanje, da je brez prida zase nakopičil vse to duhovno bogastvo, ki se košati po policah okoli njega, ne da bi bilo kaj daleč njegovemu življenju. kako se mu je neki moglo to zgoditi?

Spoznati to seveda ni moglo biti tako težavno, saj je šlo navsezadnje za njegovo lastno življenje. Da bi bil malo bral, nikakor ni bilo mogoče reči, nasprotno, večino svojega prostega časa je porabil v naslanjaču in z branjem pred očmi, tako da si je močno poslabšal vid. Ampak prebral je, to mu je tudi v hipu z osupljivo jasnostjo stopilo pred oči, neznanske množine dnevnega tiska in časopisov, bral je lahko pisana, bolj enodnevniška dela, ki so se dala preleteti v enem večeru, v dveh, treh dneh, bral je tudi reči, ki si jih je kje izposodil in jih je bilo treba kmalu vrniti, vse, kar se je zdelo nujno in neodložljivo – odlagal pa je tisto, kar je terjalo večji miselni napor ali vsaj dolge dni branja, torej prav tisto, kar se mu je zdelo resnično pomembno! Z malo izjemami si je vsa takšna dela nakopičil po policah svoje knjižnice v varljivem upanju, da mora kmalu priti dan, ko bo odrinil od sebe vse tisto lahkotno, minljivo blago, ki ga zasiplje, in se naposled pogreznil v globine pravega, resnično rodovitnega branja. Zdaj so vsi ti zakladi zbrani okoli njega, on pa doslej od njih ni imel drugega kot to, da jih je lahko imenoval svoje in se postavljaz z njimi pred tistimi, ki so kdaj sedeli pod njimi. Saj v resnici so imeli celo drugi včasih več od njih, ko je marsikaj posodil in verjetno ni prišlo neprebrano nazaj.

Ali je sploh mogoče, je premišljal Skočir, ko je skrušeno sedel v naslanjaču, ali je mogoče, da človek živi in dela tako narobe, zraven pa je kot udarjen s slepoto in se mu neodpustljiva zgrešnost njegovega vseskozi enako napačnega ravnanja razodene šele nekatere daleč, da ne reče proti koncu, in še tedaj le po čudnem spletu okoliščin? O svoji domišljiji je bil že dolga leta prepričan, da mu je povsem opešala, siloviti pretres, ki ga je doživel, pa mu jo je poživil, da mu je po vrsti ponujala prisposodbe, primerne, da ponazorijo njegov položaj. Najprej mu je prišla v spomin Andersenova pravljica o cesarjevi novi obleki – tudi sam je vsa ta leta mislil, da je imenitno oblečen, pa je bil v resnici gol. In komaj da se je otrešel te vsiljive prisposodbe, jo je že nadomestil spomin na zgodbo, ki jo je bil nekoč bral, o človeku, ki je imel v kotu svoje sobe postavljeno dragoceno, skoraj za moža visoko kitajsko vazo in jo štel za svoj največji zaklad, pa je lepega dne prišel v sobo in našel vazo sesuto v tisoč črepinj, ne da bi bilo mogoče vedeti, kako se je razbila. Nehote je pogledal proti kotu svoje sobe – črepinj ni bilo tam, bile so varno spravljene po policah.

Dolgo se ni mogel vzdigniti iz moreče pobito-

*In vendar
samo list sem
na drevesu
nekega poletja.*

IN VENDAR

*Tolažimo se,
da ni nič,
in vendar
v človeku vsakem
Bog je
in hudič.*

Lina Majer

sti, v katero ga je spravilo njegovo nepričakovano spoznanje. Naposled je vendarle zbral toliko moči, da si je lahko dejal, da je takšno brezdelno čemenje tisto, kar mu bo od vsega najmanj pomagalo. A preden se je zares vzdignil iz naslanjača in se postavil na noge, se je moral še spoprijeti z mislijo, kako varljiv je včasih videz – in človekovo življenje velika laž. Ko bi se zgodilo, da bi jutri umrl, ali ne bi ob popisu njegove knjižnice mislili, kaj vse je preštudiral, s čim vsem si je hranil duha? No, ker ni slaven človek, se seveda nihče ne bi povpraševal po tem, knjige bi samo popisali in razprodali, ampak bili so drugi, ki so umrli slavni, in njihove knjižnice so natanko popisovali in delali iz tega daljnosežne sklepe o njihovi razgledanosti, o vplivih nanje in drugih takih rečeh. Prazne marnje, si je rekel zdaj profesor Skočir, nobenega takega popisa poslej ne bom imel za vrednega kaj več, kot bi bil danes popis mojih knjig.

Ampak vzemimo, si je rekel potem, da ta moja popotna zmedenost ni nič hudega, da se bo dala s kakimi modernimi tabletami hitro pozdraviti, ali ji ne bi moral biti skoraj, kaj pravim skoraj, prav zares bi ji moral biti hvaležen, da me je s svojim sunkom in pretresom zdramila in mi dala videti kos resnice o mojem življenju, ki je bil mojim očem doslej prikrit, čeprav je ležal vsak dan prav očitno pred njimi? Ni še vse zamujeno, saj kakor sem potem, ko so mi že minila najboljša leta, odkril lepote popotovanja – in mislil, da je bilo samo to tisto, kar mi je še manjkalo, je pomislil z grenkobo – tako bi moralo biti mogoče, da poleg sveta naokoli zares spoznam še tisto, kar je ležalo nespoznano tu okoli mene. Odrinil bom od sebe vse tisto dnevno branje, ki me zavaja in me raztresa, naredil si bom seznam tistih med svojimi knjigami, ki jih moram najprej prebrati, in potem

– potem bom naredil in prebral še drug seznam. Popotoval bom, če bom zmožen za to – ampak ali bom zmožen branja? Ta misel mu je zbudila nove bojazni, a imel je vendarle občutek, da se je že skopal z najglobljšega dna potlačenosti, poleg bojazni se mu je oglašalo tudi rahlo upanje, da bo zmedo v njegovem duhu mogoče urediti in da mu je bila morda ob vsej svoji grozovitosti tudi znanilka novih, boljših časov v njegovem življenju. Toliko bolj željno bo zdaj čakal izida pregleda pri zdravniku.

Sošolec nevrolog ga je preiskoval dolgo in natanko, na razne načine, in enako natanko je poslušal Skočirjevo pripoved o tem, kar se mu je dogajalo v Italiji. Bil je trenutek, ko se je Skočirju zazdelo, da je z zdravnikovega obraza izginila napetost, kakor da ga je nehalo skrbeti, se mu je dozdevalo, in res ga je sošolec potem poslušal z vedrejšim obrazom, o tem ni bilo dvomiti. Ko so mu prinesli še neke izvide, narejene medtem v laboratoriju, je spregovoril in rekel Skočirju, da je res tako, kot je domneval že kar spočetka, ko je poslušal njegovo opisovanje simptomov, da se je Skočirja polotila precej redka živčna bolezen, povedal je tudi njeno latinsko ime, ki pa Skočirju ni izdalo ničesar, bolezen, ki ima dosti hude simptome, a v resnici ni tako nevarna, kot se zdi, in se da v veliki večini primerov prav lepo pozdraviti. Seveda, kar tako čez noč ne bo šlo, potrebno bo nekaj zdravljenja, šolo bo treba za nekaj časa pustiti, težko bi bilo vnaprej povedati, za koliko časa, ampak ostal bo lahko doma in prihajal samo na ambulantno zdravljenje, seveda če se bo zvesto držal vseh navodil in jemal vse tisto, kar mu bo zapisano in predpisano. Ali bo smel brati, je želel zvedeti Skočir, in sošolec je menil, da neka zmerna mera branja ne bi mogla škoditi, čez nekaj časa jo bo verjetno mogoče še zvečati, ampak potovati nekaj časa ne bo smel – temu se bo žal treba za lep čas odpovedati, da se ne bi stvar ponovila v času, ko še ne bi bila prav pozdravljena. In ob ponovnem nastopu bolezni bi bilo zdravljenje kajpada težavnejše.

Skočir pa je, kolikor dalj ga je poslušal, vse bolj verjel, da mu je bila ta redka bolezen s čudnim imenom poslana tudi v svarilo in dramilo, in komaj da mu je je bilo še kaj žal. In ko je v lekarni oddal sošolčeve recepte in se s celo vrečico zdravil napotil proti domu, da je bilo samo še strah, da ga ne bi podrl kak avto, preden pride med svoje neprebrane knjige.

Franc Jež

Veseli harmonikar

Pogosto nismo imeli ne strehe ne kruha, marsikakšno noč smo prebili na pohodih, dež nas je močil in sneg zametaval – imeli pa smo harmonikarja, zmeraj veselega kurirja od nekod iz revirjev. Nič ne vem, kako je prišel k hrvaškim partizanom, niti kaj drugega o njem, razen da se je pisal Romè. Pa še to sem zvedel komaj po njegovi smrti iz papirjev, ki sem mu jih vzel iz žepa, da jih spravim in izročim njegovim domačim, ko bo vojne konec.

Nikdar nisem govoril z njim, samo videl sem ga kdaj: bil je širokega obraza in črnih las; že tako dovolj razpotegnjena usta pod velikim nosom so mu venomer lezla v smeh. Še pogosteje sem slišal iz gozda ali iz koč, kjer se je nastanila njegova četa, hrupni, veseli glas harmonike, ki jo je kljub teži nosil povsod s seboj. Svojo spremljevalko je izročil drugim v varstvo le, kadar je moral sam na kurirsko pot.

Tudi tisto poznojesensko popoldne je zaupal harmoniko bolničarki v bataljonski ambulanti, potem pa se s torbo čez ramo spustil proti dolini. Toda ni minilo deset minut, že je nekajkrat počilo s tiste strani. Bataljonski poveljnik je poslal tja četo. Pokanju pušk se je pridružilo drdranje strojnice in vmes nekaj topih odmevov ročnih granat.

Ni trajalo dolgo. Četa je ustaše pognala in se vrnila. Le bolničarka ni dočakala harmonikarja, da bi prišel po svojo harmoniko, in harmonika se ni oglasila kakor vedno, kadar se je vrnil njen lastnik s kurirske poti.

Z muko sta ga prinesla v vas dva borca, eden za noge, drugi za pod pazduho in drugi je bil ves krvav po obleki, harmonikar pa je imel tam, kjer naj bi bila glava, vrat prekrit z robcem, prepojenim s krvjo, in desnica, odtrgana v zapestju, mu je opletala do zemlje.

Položili so ga v travo in povedali, kako je bilo. Zadel je na ustaše, ki so se bili prikradli ponoči pod Kalnik in začeli lesti v hrib. Zagledali so ga, prej kot on nje. Prestrelili so mu koleno in ga hoteli ujeti. Zavlekel se je za bukev, snel s pasu ročni granati, udaril s prvo ob kamen in jo zalučal med ustaše, udaril z drugo ob kamen, si jo podržal h glavi in se s čelom naslonil na torbo, da je razneslo glavo in torbo.

Proti večeru so ga prenesli na vaško pokopališče. Preden so ga položili v jamo – brez rjuhe,

brez krste – je komisar presekala tišino in rekel z mehkim, nič ukazujočim glasom:

»Sezujte ga!«

Oči vse čete so se zazrle v gojzarje, ki so gledali izpod oguljene deke. Okrog podplatov se jim je zlepila ilovica, a ob gležnjih so se rjavo svetili. Še zjutraj jih je vneto očistil in naložil s salom. Bili so še skoraj novi. Nekaj borcev v četi pa je bilo malodane bosih in zima pred vrati.

Doslej je sezuvala četa le mrtve sovražnike, medtem ko je tovariše pokopavala na hitro: ni dovolila, da bi ji čustva mehčala voljo, vojna je vojna in žalovanje je bilo treba preložiti na poznejši čas.

Ko se ni nihče zganil, je rekel komisar z istim mehkim glasom:

»Se ga mar bojite, tovariši?«

Komisarju, ki mu partizansko življenje še ni zbrisalo z bledega, podolgovatega obraza vseh sledov šolskih učilnic, je v kottičih ust strepetal komaj zaznaven nasmešek, ko da hoče pregnati negotovost in mōro, ki sta legli četi na dušo.

Četa je okamenela v eno telo, ostrmela. Potem se je – kot jata ptic pred odletom – zganila, se sklonila za spoznanje naprej, ko da bi hotela vsa hkrati klekniti k mrtvenu harmonikarju. Prehitela sta jo harmonikarjeva najboljša prijatelja, se odtrgala od čete in pokleknila k njegovim nogam.

Krotek sij poznojesenskega večera je legel na njivo razmajanih križev in rdečega ruja, blažil okamenelo podobo čete ter ozarjal sklonjena obraza in počasne gibe dveh parov prstov.

Takrat je vstopila skozi vrata, razžrta od rje in viseča na enem tečaju, rjavooka, temnopolta partizanka v ohlapni vojaški bluzi in v zakrpanih hlačah s črno kito izpod trirogele kape. Neslišno se je ustavila za četo, kamenela z njo, le lice, s katerih je poniknila kri, so splakovale solze, kot splakujejo goste, debele kaplje šipo v jesenskem dežju.

Komisarju je v kottičih ust spet strepetal tihi smehljaj, ki mu je pomagal čez človeške težave. Vse je bilo v njem – prošnja in olajšanje, in s posivelih ustnic so se mu odlepile besede, ko da prevzema nase breme dejanja in odvraca sivino nebesa, ki se je zgriňjal nad četo:

»Glejte, še poslednje nam daje tovariš, veseli harmonikar.«

Skozi četo je šlo kot dih, zganila se je in zravkala. Borca sta odložila čevlje ob rob plitke jame in položila vanjo harmonikarja, nekdo je privlekel desko, jo položil harmonikarju čez prsi in dvajset parov rok je hitro hitro zagreblo jamo,

ko da se jim mudi še pred nočjo zagrebsti sadiko v to mokro ilovnato prst.

Molče se je vračala četa po globokem kolovozu med koče, nemo ždeče v mraku, in eden izmed fantov je nosil v rokah skoraj nove, okrog podplatov ilovnate in v gležnjih svetlo naloščene gojzarice, ki se bodo še nocoj kot vsak dan odpravile na kurirsko pot, ko da se v četi ni nič spremenilo.

Cvetko Zagorski

Rojstvo

Sunkovito je odprla oči in se zastrmela v gluho temo, ki je v spalnici neusmiljeno dušila vsako življenje. Nehote je stegnila roko in otipala prazno vzglavje: groza, ki je plavala po sobi, je bila še večja. Svoj izsušeno blede, prezgodaj ostareli obraz je zarila v odejo, ki je bila mokra od solz, in že stotisočič so ji misli splavale na tiste lepe dni pred poroko, ko ji je govoril o ljubezni, zakonski zvestobi in o svoji veliki želji po otrocih. Bolečina pa je ponovno parala srce, ko da bi bilo še vedno celo in bi ne bilo že stotisočkrat razparano, strto, razklano, zdrobljeno.

Spet jo je zgrabilo v telesu pod srcem. Zastokala je, pa ni vedela, ali od bolečine ali od veselja. Popadki so postajali vse pogostejši in vse močnejši. Vroč znoj ji je planil v obraz, globoko je hlastnila po mrzli temi in bolečine so malo popustile. Pokrila se je čez glavo in v vlažno odejo sunkovito šepetala:

»Oh, moja mala dušica, kako si neučakana! Moj mali angelček, kako si močan! Ti boš gore premikaš ko boš velik.«

Spet je topo zaskalelo. Morala se je ugrizniti v ustnice, da ne bi zatulila od bolečin.

»Kako si neučakan, moj mali srček! Rad bi ponoči zagledal svet. Nikar! Počakaj dneva, prosim, lepo prosim, moja mala dušica...«

Ni vzdržala. Začela je premetavati odejo, se metati po trdih blazinah in zadevati v posteljnico, da je votlo bobnelo v noč. Zašlišalo se je hrope in stokanje, vse glasneje in glasneje.

Tam zadaj, v sosednji sobi, je zaškripala postelja in starčevski glas je zapiskal:

»Kakšnega hudiča pa si pripeljal k hiši, da še ponoči ne da miru?!«

Ko je zaslišala glas, se je zdrznila, kot bi se prebudila iz mučnih sanj. Krčevito je zgrabila vzglavno blazino in jo mašila v suha usta, da bi udušila krike srca. »Potrpi, moj mali, potrpi do jutra, usmili se svoje mamice, oh, moj mali angelček, moje življenje... Ne, ne sedaj, ouuu!« je zatulila, se v krčih zvijala in se prevalila na drugo stran. Stokanje se je prelevilo v kričanje, kričanje v rjovenje. Nič drugega ni vedela, le svojo bolečino je čutila, le na svoje novo življenje je mislila. Pozabila je na vse drugo in ni slišala ropota v sosednji sobi, kjer je nekdo godrnjaje vstal in od jeze prevrnil stol.

»Sem ti rekla, da je ne vlačí k hiši! Samo za zgago je!«

»Mati, zdi se mi, da bo treba po babico,« je malomarno zagodrnjal nizek moški glas.

»Kaj? Sredi noči? Ta je pa lepa! Ali ne more počakati jutra?« In starka je stegnila svoje stare hudobne roke ter besno udarila po steni:

»Ali bo mir, ali ga ne bo!«

Topo je zabobnelo skozi temo in bolečina pod srcem je postala še ostrejša, še krčevitejša, prežela je kosti, planila v glavo, v roke, noge; tudi nohti so skeleli. Prosila je Boga, da bi umrla. A ker je noč ostala gluha in brez odgovora, je skozi suho izmučeno grlo hotela prekričati svoje trpljenje.

»Mati, po babico bo treba!« se je spet tam zadaj v sosednji sobi malomarno oglasilo moško godrnjanje. Potem je zaškripala postelja, moški je vstal, prižgal luč, se pretegnil, zazeהל in se začel počasi oblačiti.

»Ne nori, sin! V tem mrazu in v tem snegu? Še prehladil se boš! Počakaj, da se naredi dan!«

Andrej pa se ni zmenil za te besede in je nadaljeval s svojim lenim oblačenjem.

»Bojim se sin, da boš iz svoje žene naredil polizano mestno razvajenko!« je polglasno siknila hudobija iz starkinih ust.

»Moram! Saj veš, kakšni so ljudje. Spet bodo brusili jezike, da ne skrbim za svojo ženo!« je zamrmral in se zaspano odmajal skozi vrata.

Ko je zagazil v sneg, ga je obilil oster zimski zrak. Tam na vzhodu, zadaj za obronki planin, se je začelo damiti. Temna modrina neba je postajala za spoznanje svetlejša, zvezde so ugašale. Andrej je pospešil korake, ker je mraz prodril skozi obleko in rezal v kosti. Zadaj za kapelo je s kolovoza zavil na neshojeno stezo in se hitreje pognal po rebri navzgor. Rahel pršič je dušil vsako stopinjo, košate smrekove veje ob stezi so se nemo upogibale pod težo snega, nikjer se ni

nič premaknilo, nikjer nič zašumelo. Andrej je za trenutek obstal, da si oddahne. Zadržal je sapo in se ozrl. Spet mu je spomin risal pred očmi tisto tiho noč, ko se je tihotapil čez sosedovo dvorišče pod Martino okno. Ko mu je takrat odprla okno, jo je prijel za tiste bele nežne roke, jo potegnil k sebi, kri mu je planila v glavo in začel je šepetati najlepše besede mladosti. Takrat mu je iz oči žarela strast, potapljala se je v njen nedolžni pogled in grabila po mehkem nežnem srcu. Ko ji je govoril o ljubezni in ji prisegel zvestobo, so ji roke omahnile. Počasi se je oklenila njegovega vratu in močne roke so jo prizele k vročemu telesu. Ko je takrat odhajal čez dvorišče, je slišal za sabo pritajen jok. Nekaj mesecev za tem sta se morala poročiti in Marta je prišla na Andrejevo domačijo, čeprav se je je njegova mati branila z vsemi štirimi.

Nenadoma se je Andrej zdrzil, kot bi ves zasneženi gozd zaječal in ponovil Martine krike. V prsih ga je zbolelo in tesnoben nemir mu je planil iz duše ter se preselil v temne sence dreves. Kamorkoli se je ozrl, povsod je videl Martin očitajoči pogled in slišal njeno onemoglo stokanje in premetavanje po stari plesnobni postelji. Groza se je režala iz teme in med gluhihimi postavami zasneženih smrek se je spet plazila skrivnost, ki ji je bil Andrej prepuščen na milost in nemilost. Vsakokrat, ko sta ga objela samota in tišina, se je v njem oglasil dekliški jok, kot bi hotel vprašati: »Kaj si storil iz vesele Martine mladosti? Zakaj si skalil njen bistri kristalni pogled? Čemu jo ženeš v še večje trpljenje?« Strah ga je postalo in begajoče je planil po stezi navgor. Nič več ga ni zeblo; znoj mu je lepil dolge lase.

Ko je prihitel v vas, je šel ob skednju za hlevom, kamor ni dosegla veriga renččega psa. Vsa okna so bila mrtva, brez svetlobe, brez življenja.

Sklonil se je, naredil kepo iz snega in jo zalučal v okno. Nič. Ponovno je vrgel, ponovno je votlo udarilo po steklu. Nič. Zaskrbelo ga je in spet se mu je zazdelo, da sliši Martino stokanje in premetavanje po postelji. Z noge je razgrnil sneg, poiskal kamen in ga zalučal. Staro okno je zaškripalo in pokazala se je ženska glava.

»Kaj hočete?«

»Ženo daje!«

»A ti si, Andrej! Kako je z Marto? Se muči?«

»Menda že!«

Glava je izginila, okno se je zaprlo, prižgala se je luč.

Bil je že skoraj dan, ko sta z babico stopila v Martino sobo. Ko je Andrej zagledal ženin trpeči pogled, ga je stisnilo v prsih in bilo mu je kot rablju, ki se mu žrtev z vso svojo dobroto in vdanostjo zazre v oči.

»Hitro, Andrej, pokličí mamo! Moški niste za te stvari!« je hitela babica in Andrej je s svinčeno težkimi koraki oddrsal iz sobe. Potem se je tam zadaj v sosednji sobi zaslišalo piskajoče kričanje:

»Kaj? Jaz da bi ji pomagala? Jaz da bi prestopila prag njene sobe? Seveda, da bo potem lahko opravljala, kako ji stikam po omarah. Ne, nikoli! Zakaj si jo pa privlekel k hiši – beračico! Prav treba ti je bilo otroka. Naj ga ima, če ga hoče, mene to nič ne briga!«

Ko je Marta zaslišala te besede, so ji vse bolečine vseh časov že stotič eksplodirale v razboleli duši. Zamižala je, pa iz pekočih oči ni bilo mogoče iztisniti nobene solze več. Potem je spet začutila življenje pod srcem. Krči so stisnili, trebuh je podivjal in bolečina je požirala vsako celico telesa. Popadki so stresali vse njeno slabotno telo.

»Globoko dihaj! Zdaj vdihni, pomagaj, pritisni...!« je mirno vodila babica, Andrej je pa stal zunaj v veži in molčal. Slišal je te vzdihne in krike, pa ni vedel, kako pomagati, kako ji olajšati trpljenje, kajti – čudno – njene bolečine so bolele tudi njega. Mimo je prišla mati, ogrnjena v svoje črno, obnošeno ogrinjalo in s starim molitvenikom v rokah.

»Toplo vodo bi bilo treba pripraviti in vse tiste stvari, ki so potrebne,« je tiho godel Andrej.

»Že zdavnaj je zvonilo in če se bom obirala, bom še mašo zamudila. Kaj postajaš tu na mrazu? Bodi pameten! Pusti jo, naj ima, kar je hotela! V kuhinji sem ti pripravila zajtrk, pa glej, da se ti ne ohladi!« je zapiskala in zaloputnila vrata.

V sobi se je nato bila težka bitka. Andrej je stal ob postelji in čakal na ukaze. Ko je gledal svojo ženo, je molil – morda prvič v življenju.

Naenkrat je nežno zajokalo. Drobnó bitje je tenko zapelo himno življenja. Marta je zaživela, bledica je izginila, oči so se ji zaiskrile, stegnila je svoje trepetajoče roke proti otroku in na razbolelih ustnicah je zaigral srečen nasmeh, prvič po dolgih mesecih.

»Punčka je!« je rekla babica, jo uredila in končno mehko položila Marti v naročje.

»V imenu Očeta in Sina in Svetega Duha,« je Marta počasi pokrižala svojo hčerko. »Naj te Kristus vodi skozi življenje, ti moj angelček, ti

VSE MINE

*Vse mine na tem planetu.
Mine cvetje in norost,
mine žalost in modrost,*

*kot preminejo spomini
po drobnem
enodnevnem izletu.*

Francè Lokar

moja mala dušica, moje življenje,« je šepetaje ponavljala in vse stiske, vse krivice in vsa razočaranja, vse trpljenje in bolečine, vse je bilo v hipu pozabljeno. Tu, na njenih prsih je jokalo novo življenje, njeno življenje, bitje njenega bitja, srce njenega srca. Kar ni zmoglo trpljenje, je zmogla sreča: iz Martinih izsušenih oči so drsele solze.

Ko je babica odhajala, je v vežo poklicala Andreja:

»Vidiš, kaka ti je žena! Pazi nanjo! Sobo moraš takoj zakuriti, sicer ti bosta obe umrli. Po porodu je žena zelo občutljiva na prehlad. Pre-skrbeti ji moraš močno in sočno hrano in veliko sadja.«

Ko je odšla, je Andrej obotavlja stopil v sobo in se približal ženini postelji. Ni zdržal nje-nega plašnega in skromnega pogleda, ni mogel prenesti teh oči, iz katerih je žarela vdana ljube-zen in sijalo neizmerno hrepenenje. Prisedel je na rob postelje, s svojo težko roko poiskal njene nežne prste in – molčal.

»Kako ji bova dala ime?« je slabotno zašepetala in se nasmehnila.

»Kako bi jo ti klicala?« je komaj iztisnil iz svojih pekočih prsi.

»Ančka, Ančka naj bo! Najina Ančka!«

Skozi oči, zamegljene od solz, je gledal njen jasni obraz. Pogladil bi jo, se sklonil nad njo in jo poljubil. Pa ni mogel. Bila je svetnica, on pa zločinec. Da, pravi zločinec! Nikoli ji ni privoščil nasmeha, nikoli ljubeznive besede. Ko je bila noseča, se je preselil v drugo sobo in jo pustil samo. Do zadnjega je morala delati in garati. Ne, on je ni vreden. Ni vreden tega angela! Hotel je poklekniti ob posteljo, zakopati glavo v njeno odejo in jo prositi odpuščanja...

»Andrej!« se je v veži zaslišal materin klic. Ravnokar je bila prispela od maše, od tiste maše, kjer se vsakokrat obnavlja Kristusova darovana ljubezen.

Andrej je pogledal Marto, oči so se srečale in v trenutku sta vse razumela. Tu med njima je že ves čas po poroki stala njegova mati in kot kuga razžirala edinost.

»Andrej!« je spet zaklicalo v veži.

»Pojdi, dragi! Da ne bo zamere,« mu je ljubez-nivo zašepetala žena.

»Mati, pridite pogledat! Punčka je. Vse je šlo po sreči!« je zaklical Andrej in ostal v sobi.

»Saj sem vedela, da sina ne zmore vsaka gri-ža!« je hreščeče zapiskalo v veži.

»Mati! Ne dovolim da tako govorite o moji ženi!« je razburjeno kriknil Andrej in še tesneje stisnil ženino roko. Vrata v kuhinjo so silovito treščila in v hiši je zavladala napeta tišina.

»Ne smeš tako, Andrej! Vidiš, da si jo užalil.«

»Kaj me briga!«

»Pojdi v kuhinjo in se pomeni, dokler je še čas, dokler še ni prepira,« je vztrajala Marta.

Šel je, Marti na ljubo. Nekaj časa je hodil po kuhinji gor in dol, nato pa začel pripovedovati, kako je šlo vse po sreči, kako bo sedaj treba v sobi zakuriti, kako mora Marta imeti boljšo hrano...

»Pri nas si ne bomo posebkali. Kar bova jedla midva, to bo tudi ona. Če ji ni všeč, lahko gre!«

»Te roke zaslužijo kruh,« je stegnil proti mami svoje močne roke, »in jaz bom določil, kaj bo ona jedla!« je pribil.

»Potem si pa dōbi drugo kuharico! Jaz že ne bom kuhala sto različnih jedi hkrati!«

Andrej je hodil po kuhinji in molče strmел v tla.

»Kako ste otroci nehvaležni!« je spet začenjala mama. »Človek trpi in gara za svoje otroke, potem mu pa še očitajo. Glej, babica je dala banane, pomaranče in nekaj medu. Vidiš, tebi sem prinesla, povsod samo nate mislim, ti si pa že navsezgodaj tako zadirčen. Na, jej in poboljšaj se!«

»To potrebuje Marta, njej nesem!«

»Kaj? To pa že ne! To je za tiste, ki garajo in delajo in ne za tiste, ki cele dneve poležavajo!« je razburjeno siknila starka.

Andrej pa je molče vzel skodelico mleka, kruh, med, banane in odnesel ženi. Ko je zakuril sobo, je spet sedel k njej.

»Ali ne boš šel danes na delo?« ga je pogledala s svojimi globokimi očmi.

»Danes je najin največji praznik!« se je nasmehnil, se sklonil nad njo, jo mehko pobožal in toplo poljubil – prvič, odkar sta se poročila.

France Cukjati

O knjigi

Prva knjiga, ki se je neizbrisno zarezala v moj spomin, so bile Zgodbe svetega pisma stare zaveze, velika, zajetna, vezana v čvrste platnice, ki je bilo v nji mnogo podob, od katerih sem z grozo pogledoval tisto o prvem uboju človeka pa z nepopisnim veseljem občudoval oni o milem egiptovskem Jožefu in o Samsonu z volovsko čeljustjo v roki.

Takrat še nisem hodil v šolo, a se natančno spominjam, kako sem občutil, da je knjiga nekaj lepšega in pomembnejšega kakor kruh, jabolko ali obleka.

Zelo sem želel, da bi znal jemati iz nje ne le podobe, ampak tudi črke in komaj sem čakal, kdaj me bodo izročili v uk stari učiteljici Urnerjevi.

Naučila me je brati. V začetku mi ni šlo prav lahko, zato me je ata nekega dne povprašal, kako je kaj z mojim branjem. Šel sem po mamin molitvenik, ki je bil v posteljni omarici, se stisnil k očetu in počasi, zlog za zlogom bral: V imenu Očeta in Sina in svetega Duha. In pozneje in zdaj in zmeraj sem in bom vedel, kako velike in mogočne in za zmeraj odločujoče so se nama videle te besede in kakšen čudež se je zgodil, ko so se odlepile od papirja in postale zveneče meso.

Takrat sem začutil, da je knjiga celo potrebnejša kakor kruh, jabolko ali obleka – ne le za človeka, ampak tudi za živali, za lepoto in mir in red na svetu.

Ni bilo mnogo denarja pri hiši, ampak za potrebno branje sta ga ata in mama zmeraj pričarala. Otroci smo smeli naročiti Naš rod in tri, štiri knjige, ki so sodile zraven. Naročeni smo bili tudi na Mohorjeve knjige. Ata je hotel, da bremo veliko in redno. Spominjam se, kako je nekoč hotel, naj preberem za otroka pretežke »nedeljske misli«, ki so izhajale v Slovencu, in mu povem vsebino. Načrtno nas je navajal k branju, kakor nam je, ko smo bili še predšolski, načrtno pripovedoval pravljice, povesti, zgodbe. Mama se pri tem ni vsiljevala – ona je rajši molila z nami, vendar je bil njen delež nadvse pomemben: oče nas je usmerjal, mama pa je prisadala k nam, nas jemala v naročje, z nami vred brala in tako uredničevala atovo hotenje. Že dolgo vem: to ni bilo branje, to so bili prelepi družinski koncerti – njihovi napevi mi nočejo iz spomina. Ah, kako lep, čist je bil mamin glas – posvečeval je vsebino

knjig, da smo jo sprejemali globoko vase s presvetlo radostjo in spoštovanjem.

Takrat se je vse začelo: ata in mama sta vedela, kam nas peljeta: k spoznavanju sveta in Boga, k usmiljenju in ljubezni do ljudi in živali, k vnemi za strpnost, svobodo in človekovo dostojanstvo, k notranjemu zadovoljstvu.

Ko smo nekoliko odrasli in smo sevé hoteli več vedeti, je ata, ki je, čeprav je končal samo vaško šolo z dvema razredoma, bral Tolstoja, Dostojevskega in Cankarja, naročil leposlovno zbirko Jugoslovanske knjigarne – Ozka vrata, Klic divjih gosi, Gobavca je poljubila... itd. Bile so dobre knjige, se pravi – nikoli se jih nisem naveličal, zmeraj sem se vračal k njim z žejo in veseljem. Vse je zapisano koncu, dobra knjiga pa je večna kakor Pismo, nobena sila ne more načeti njene svežosti in veljave.

Večkrat se spominam na knjigo, ki je od bratovih zašla med moje. Bila je oguljena, do kraja izrabljena: francosko-slovenski slovar. Navadna priročna knjiga – vendar je bilo na njeni zadnji strani zapisano: Ta knjiga je bila dolgo let moja najzvestejša prijateljica. Res, prijateljica. Ne papir, tiskarsko črnilo, platno in usnje, pač pa nekaj živega, s krvjo in duhom prepojenega in presvetljenega.

Minila so leta, naša zaveza s knjigo pa je ostala trdna in hvaležni smo staršem, ki so nam izbrali tako zanesljivega, modrega in osrečujočega spremljevalca.

Oče se je postaral in ker je bil zmeraj in tako rad s knjigami, je tudi sam postal kakor knjiga. Nad petdeset let nam je že bilo, pa smo občudovali njegova spoznanja in potrebovali njegovih nasvetov.

Rad je kdaj pa kdaj kaj povedal o naši skupni prijateljici.

Na primer, da radio in televizija ne bosta mogla nadomestiti knjige in da je treba ravnati z njima zelo previdno. Površna in povrhnja da sta, hipna, preveč navezana na množico, ne utegneta se ukvarjati s posameznikom. Knjiga pa je tehtna, potegne v globino in prostranstva, v jedro duha in stvari. Knjiga je lahko samo s tabo, samo z enim.

Rekel je, da se ti prilagodi. Tvojim možnostim in razpoloženju. Ker je potrpežljiva, te počaka, kadar zastaneš. Dopusča vračanje. Dopusča premljevanje, pogovor, tudi ugovor.

Hrani, ozdravlja, bogati, osrečuje.

Odpira smisel. Pomaga, da se zaveš odgovornosti do sebe in drugih.

Rekel je, da te modro in pomirjujoče približuje smrti.

Da te zanesljivo pripelje k Bogu, saj je v nji stalno navzoč. »Ja,« je rekel, »Bog je v nji – kakor v tabernaklju.«

Rekel je, da je edina na svetu, ki ti ponuja možnost sestanka in pogovora z največjimi misleci in umetniki človeštva.

Rad je bral Jurčiča, Kersnika, Miklovo Zalo.

»Naš rod je v naši knjigi, vsa vsebina slovenske zavesti, duha, duše in čustev.«

»Knjiga je vest človeštva,« je rekel. »In sodnik. In varuh.«

»Dokler ljudje niso poznali knjige, so bili barbari; če jo bodo zavrgli, bodo spet barbari,« je rekel.

»Nikoli mi ni dolgčas,« je dejal, »z mano sta knjiga in narava.«

In ko ni več mogel v naravo, mu je knjiga posredovala tudi naravo.

Umrli je z bogatim spoznanjem, preprost in vdan.

Mirko Mahnič

Ranjena ljubezen

»Tako! Spravi mi že končno ta obilni kotel izpred nosa, da bom bolj lahko pogledal po teh svojih ljudeh!« je zagodel leseni Lipš s svojega prestola. Vendar je na njem že več stoletij stal, ne pa sedel. Bil je zavetnik Zagorne, prostrane fare, a le maloštevilnih faranov, raztresenih daleč vsaksebi: v senčnih, ozkih globelih, po prisojnih in osojnih pobočjih skalnih gorskih vrhov. Toda do gora, kopajočih se v soncu, pogled le redkokdaj seže. Vigred s težavo stali led po cestah, da z občutno zamudo prodre na strme njive in morda še težje v srce.

Svojo pripombo o kotlu je Lipš namenil Johanu, ki je bil že blizu dvajset let zadolžen, da skrbi za dušne potrebe njegovih varovancev Zagornjanov in za njihovo skupno imetje, ki ga imajo z Lipšem v svoji božji hiši ali cerkvi. Johan se je najprej plašno ozrl okoli sebe, če nemara ni bila Lipševa odločna beseda namenjena komu drugemu, ne pa njemu. Vendar ni bilo tam nikogar živih razen njega. Zato je spoštljivo pobaral:

»Kaj misliš s tem kotlom, naš nebeški zavetnik

sveti Filip? Kotlov in kotličev za kuho tod že zdavnaj nimajo več. Kvečjemu jih potrebujejo še za žganjekuho, če se jim kje še sploh izplača. Saj ni veliko kaj žgati in kuhati. Kadar je potrebno in včasih je kar pogosto treba, se kar kupi. Za denar k sreči ni več tako hudo, kot je bilo v prejšnjih časih. Res ne razumem, kaj si ti želiš za svoje boljše počutje tukaj med temi gorami in nami?«

»Najprej me poslušaj zaradi ogovarjanja! Le nič ne uganjaj preveč hinavščine s tem svetim Filipom! Saj vem, kako mi vsakdanje pravite. Kar lepo po domače mi reci Šentlipš ali še bolj enostavno Lipš. Nič se ne pohujšuj, če sem večno luč poimenoval s kotlom. Še neko drugo besedo sem imel na jeziku, pa naj ti bo prizaneseno z njo. Ne, zdajle ne bova razpravljala o lepem pomenu, ki ga večna luč ima. O obliki, velikosti in mestu, kje in kako naj visi, si pa že lahko lastim pravico soodločati. In koliko časa luč v tem, če že hočeš – ,lestencu' – sploh ni gorela?«

»Če ni gorela zgoraj, je bila pa spodaj,« se je branil Johan. »Še celo živa luč je bila, petrolejka. Skoraj taka, kakor je predpisana.«

»Seveda, vsa čast ji, petrolejki! Kak dan je že brlela, potem pa žejna ugasnila. Izgleda, da bi tako najrajši imeli tiste čase s petrolejsko svetlobo nazaj. In da mi zdaj ne boš predložil kakega starega računa o tej slavni večni luči in njenem veličastnem držalu, češ: glej, kako je ta reč dragocena, starinska in seveda nadvse umetniška!«

Johan ni imel kaj ugovarjati. Kar je res, je res. Kaj pa se sploh dobro vidi na glavnem oltarju, ko ta veličastna večna luč, nekaj deset let stara obrtna roba, zastira dovršen del oltarja in seveda veže pogled predvsem nase. Toda temna slutnja je v njem dvignila preplah, da se mu je razvezal jezik.

»Ampak ljubi Lipš, samo kaj bodo ljudje rekli? Kaj jaz vem, lahko da dobitnik, ki je to večno luč poklonil, še živi. Gotovo budno bdi nad svojim darom. Strašno bi bil užaljen in bi se znesel celo nad samim ljubim Bogom, nad teboj in menoj kajpak še bolj, ko bi njegov dar, znak njegove vere in ljubezni, zapostavili. In če je sam darovalec že rajni, so prav gotovo tukaj njegovi potomci. Vidiš, ti bi res kar lahko šel za kak čas na dopust in bi tega še opazili ne, ker si tako lepo skrit za tistim medeninastim, svetlečim se kotličem večne luči. Če pa le-te ne bi bilo, bi budno oko takoj opazilo strašno nesrečo.«

»Ne samo, da bi lahko šel na dopust. Celó svoje zavetniško mesto in službo v oltarju bi mogel zapustiti, pa bi se najbrž nihče ne razburjal. Čeprav je prostora v klopih desetkrat preveč,

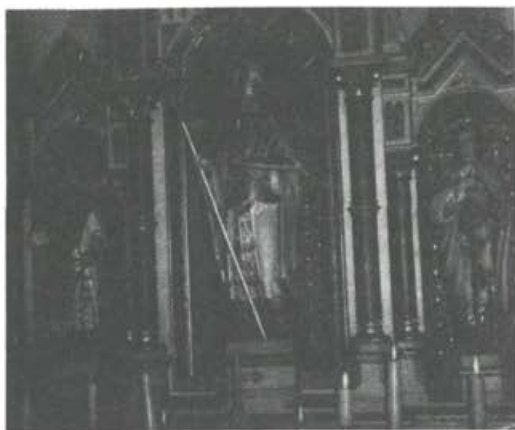
raje ostajajo zadaj, samo da se ne srečamo iz oči v oči.«

»No, no, takšni trdosrčneži vendarle niso. Še kako te imajo radi! Le gorjanska nprav je taka, da se ne dobrikajo tako sladkobno kot ravninci ali meščani. Nekoliko bolj počasi se vnema v njih. Ko se pa vname, tedaj gori, gori in ne ugasne!«

»Lepo od tebe, moj ljubi skrbnik Johan, da jih tako lepo braniš in zagovarjaš. Že veš, kaj govoriš, saj jih že dolgo poznaš. Bog daj, da bi ne bil zavoljo svoje ljubezni prehudo razočaran. Sicer pa mora ljubezen, če naj bo vredna svoje hvale, skozi trde preizkušnje nerazumevanj.«

Johan bi bil rad iz Lipša na oltarju izvelkel bolj jasno izražanje, saj je čutil, da svetnik preroško namiguje na dogodke, ki so zanj še prikriti. Tedaj pa sta se oba zdrznila, ker so se jele s težavo odpirati žagradске duri. Skozi nje je še vedno ponižno, a v prelepi tančici poveličanja, pridrsala sključena ženica.

»Naj ne zamerita, oba častivredna, ko ju motim pri njunem pogovoru. Tudi vsi svetniki in svetnice božje, ki ste tukaj v oltarjih in tudi Najsvetejše, bodite pozdravljeni. Mica sem, Johanova prababica, in koj za glavnim oltarjem počivam že dlje kot sto let. Sem menila, ali naj ne bi morda kaj postorila za vaju, vama s čim postrepla? Sem stopila sem pri teh bližnjih vratih. Ne bi si upala kdaj poprej, ko sem še živela, priti tako blizu do duhovnih gospodov in tako blizu h glavnemu oltarju. So bolj mogočni gospodarji in gospodinje tam posedali. Zdaj, ko so pa Johan, moj pravnuk, duhovni gospod v tej fari in posebej pri tej cerkvi, si pa le upam. Oh, zahvalim jih za duhovne dobrate, ki nam jih, rajnim in živim, prosijo iz nebes. Še zame, ubogo ovčjo pastirico, je zdaj taka čast in veselje, ko se v njih posvečenih rokah pretaka kri mojega rodu. Sem tedaj, kadar so se ovce pohlevno pasle po Jelšovi, z Lepega vrha otožna in sama gledala sem doli k Šentlipšu. Farani so se zbirali ob nedeljah in praznikih k maši. Svoje mogočnosti pa tudi niso skrivali, temveč so jo raje kazali, kakor je kdo bolj vedel in znal. Kdo bi se le bil spomnil name in na mojo samoto! Zdaj sem pa jaz vse drugače ponosna na kraj svojega večnega počitka, nad katerim bedi moj pravnuk, naj ne zamerijo oni častivredni gospod Johan, daljni blagoslovljeni sad moje ljubezni. Moja duša poveljuje Gospodu in ve hvalo in čast svetemu Lipšu. Mogočne je vrgel s prestola in povišal je nizke. Lačne je napolnil z dobrotami, bogate pa odpušča prazne...«

Oltar v podružnični cerkvi v Beli pri Špitaliču. Oltar je delo enega zadnjih slovenskih podobarjev – Ivana Klemena.

»Že dobro, Mica. Lepo si povedala. Midva pa ničesar ne potrebujeva. Le lepo se vrni in v miru počivaj. Tvoj Johan se te bo že še spominjal. Najbrž se sam še zaveda ne, da si si ga ti izprosila sem in ga še naprej vežeš v to odročnost.«

»Zares,« se je vtaknil še Johan.

»Sem si ob tistih najtežavnejših zimskih pogrebih, ko smo se prebijali skozi globok sneg in dolinski mraz gori k tebi, moj Lišp, želel tudi sam počivati s svojo prabico Mico ob tebi. Ko je bil spodaj mraz, si se ti kopal v nebeški sončni luči in toploti. In tisti, ki so šli in bi šli v takem za mojim pogrebom, bi se resnično izkazali za požrtvovalne prijatelje, ki dokažejo ljubezen in požrtvovalnost še preko groba. Manj ko bi jih bilo, bolj bi zanje vedel, da so pravi. In če bi le utegnil še zagrešiti zadnjo nečimurnost, bi tistemu, ki naj me pokoplje, sam napisal poslovilni govor in se mi ne bi bilo treba obračati v grobu zaradi kakih hvalisavih neumnosti pri govornikih. Prabica Mica! Vam pa lepa hvala, da ste postavili dobro besedo zame. Tako vsaj vem, da nisem tukaj pri Lipšu čisto sam, čeprav bi kdaj tako izgledalo.«

Blag, spokojen smehljal se je prelil preko Micinega poduhovljenega obličja, ko se je počaščen umikala iz družbe tako častitljive gosposke. Olajšana se je oddahnila, ko se je spomnila, da je še tistikrat, ko je mogla biti srečna in biti pri maši, odhajala od tod zaradi zagroženega ji pogubljenja bolj obupana kakor odrešena. V srcu je namreč tudi ona nosila ljubezen, a je večkrat slišala, da je ljubezen greh, kakor za resnico, da je prava ljubezen največja zapoved in da je Bog ljubezen.

»Šla je. Pristrčna je, da se še svetniku ne upira poklepetati z njo. Kako naj bi se človeku! Mica ni napačna ženska. Kaj pa je imela od življenja?«

»Od nje, reve, so pa le marsikaj imeli,« se je namuznil Lipš. »Vendar imava midva zdajle resnejše pogovore. Škoda, ker Mice nisem vprašal, kako neki je tale cerkev izgledala za njenih živih dni. Se pravi, jaz že vem, kako je bila, a lahko bi mi bila za pričo. Dandanašnji še človek človeku smrtniku ne zaupa, kaj šele svetniku! Sicer: če ni zdrave pameti, tako vse prepričevanje nič ne pomaga. Kar sama pogledja nekoliko okoli sebe, kaj bi bilo še primerno storiti.«

»Saj so gospod škof pri zadnji birmi tudi dejali, da bi bilo treba po cerkvi malo pospraviti,« je hitel zatrjevati Johan, zavedajoč se, kako bo neko veljavo imelo le, če bo kdo drugi od kod drugod kaj rekel, čeprav bi bil večja reva od njega samega. Nadaljeval je hlastno:

»Cehmošter (ključar) so bili zraven, ko so si gospod škof ogledovali cerkev. Najprej jim, cehmoštru, ni bilo čisto jasno, kaj gospod škof pravzaprav hočejo, saj je bila cerkev skrbno pomete-na in pobrisana. Potem pa je škofova beseda: Cerkev ni muzej, noč in dan glodala v njih. So bili cehmošter in z njimi še precej faranov očitno nejevoljni, ker sem jaz, ubogi Johan, čeprav tudi duhovni gospod, odstranil tisto lepo sladko spominsko podobo novomašnika, nekdanjega zagorskega prijatelja Petra. Kako radi bi se pustili navdušiti, ko bi bilo treba zbrati denar še za kako novo sliko ali kip. Dragi Šentlipš, vidiš, saj bi radi karkoli storili v božjo čast in tebi v veselje. Od povsod se sliši, kako obnavljajo cerkve. Zakaj ne bi tudi tukaj nekaj storili?«

»Dovolj sva govorila in pri tem skoraj pozabila, kaj sem te poprosil. Moj ljubi Johan, najprej odmakni tole večno luč nekam stran, če si je že ne upaš obesiti v kak svoj muzej. Poslej bi raje bolj dobro videl svoje varovance, kadar že morajo in utegnejo priti v to svojo hišo božjega ljudstva. Tudi tistih kolov po cerkvi je čisto preveč. Menda ne veljajo za zastopnike teh mojih varovancev faranov?«

»Kakšnih kolov?« je prestrašeno vprašal Johan.

»Čemu se sprenevedaš? Dva za ,lehterni', štirje za bandera, štirje za ,nebo' ... Kar lep les (gozd) na tako malem prostoru, ni kaj reči. Seveda, naj se le vidi, kaj vse je pri hiši. Škoda, da še ,tumble' nimate kje za ogled razpostavljene!«

Johan v svetnikovem vprašanju ni upal ra-

zumeti porogljivosti. Zato je uslužno razlagal in opravičeval, zakaj je ni.

»Saj bi jo imeli, pa pri najboljši volji ni prostora zanj čez leto, ker smo tisti novi oltar morali postaviti. Oprosti nam, da smo obhajilno mizo podrli. Saj vidiš, da je nismo zavrgli. Za otarno mizo smo jo uporabili in zdaj z nje skupaj uživamo.«

»Hvala Bogu, počasi boste pa le pogruntali, da je v gibanju življenje. Tudi v Cerkvi. In še kako prav v njej! Ko bi se pred več sto leti v svojih človeško božjih zadevah dobesedno držali molitvice: ,Kakor je bilo v začetku, tako zdaj in vselej in vekomaj', bi sploh ne imeli tele cerkve. Ampak dovolj je besedi. Loti se dela in ne ostani pri samem besedičenju.«

Johan si je vzel Lipševe in škofove napotke k srcu. Pljunil je v roke in se lotil pospravljanja. Ponižna, zanj neznana svetnica, devica in mučenka, se je z natrgane podobe sama ponudila, naj jo shranijo kam drugam. Priporoča se ji tako nihče. Johanu je bilo nerodno, da bi jo vprašal, kako ji je ime. Njene krepostne skromnosti ni maral omadeževati. Snel jo je in odnesel v župnišče.

Mogočen kip ,Srca Jezusovega' je v strahu umikal svojo glavo.

»Saj me že tako dovolj bolijo grehi neusmiljenega ljudstva, pa naj mi še to razpadajoče kame-nje tega votlinskega obzidka pade na glavo,« je milo potožilo. In če boš, Johan, že ravno pri delu: tegale betona nekdanjih stranskih oltarnih miz tudi ne boste več potrebovali. Saj jih od kraja, ko so bili to cerkev zgradili, sploh ni bilo. Nič se ne boj odstraniti teh, do pred nedavnim modnih prizidkov. Na pridobljeni prostor pa primakni klopi, seveda raje z ljudmi vred kot prazne.

Tako milo je prosilo ,Srce Jezusovo', da se prošnji ni bilo mogoče ustavljati. Johan je zavihel kramp, bet in lopato. Ko je odpeljal zadnjo samokolnico, se mu je od napa stemnilo pred očmi, da se je zgrudil v nezavestno omamo.

S stranskega oltarnega nastavka ga je zdramilo Petrovo rožljanje s ključi. Johan je s pogledom ujel Petra, ko je ta ravno hudomušno pomežiknil k Apoloniji, stoječi v nasprotnem stranskem oltarju. Petra je hladno spreletelo, ko mu je Apolonija sicer dobrohotno požugala s svojimi zobarskimi kleščami.

»Johan, lepa ti hvala, da si se zavzel za naju z Apolonijo,« je resno in slovesno povzel Peter. »Že sva obupavala nad tem, da bi se naju še kdo utegnil spomniti in rešiti iz vlažne ječe na žagrad-skem podstrešju. Ta ječa sicer ni bila zaklenjena,

ampak celo od zunaj lepo dostopna, samo da si se potrudil priti vanjo. Oh, ko bi bili za naju prej zvedeli dandanašnji tako veliki ljubitelji in prijatelji angelčkov in svetnikov! Za kako mogočne avtomobile bi na primer mogla biti prodana in v kakšnih salonih bahavega zapadnega sveta bi lahko stala! Saj se komaj moreva razumeti s tem današnjim svetom, ki bi bil z ljudmi vred kljub svoji starikavosti tako rad samo mlad. Midva sva pa tem bolj ponosna in dragocena zaradi svoje čistiljive starosti. Pravzaprav še sama sebi skoraj ne moreva verjeti, kako stara sva, namreč okoli pet sto let.«

»Res sta tako stara. – Toliko pa že znam brati, saj je celo tako lepo obnovljeno napisano na vajinih prvotnih oltarjih: na enem po latinsko, na drugem po slovensko, koliko sta stara. Sicer vaju pa tudi vajina moda in drža izdajata. Pa menda ne, da bi se sramovala svoje starosti?« ju je šegavo podrezal Johan.

»O, to pa ne, čeprav sem ženska, ki bojda med vami zlepa ne mara veljati za staro,« se je Apolonija naglo odzvala Johanu. »Z nami svetnicami in svetniki, kamnitimi, lesenimi ali naslikanimi, je ravno narobe. Bolj smo stari, raje nas imajo. Zato nama s Petrom ni prav nič več potrebna, a še manj nama je v čast betonska miza pod nogami. Kadar imate pa mašo, jo pa tako lahko imate na svojih navadnih mizah, čeprav so lesene in čisto navadne. Na njih je še vse kaj pomembnejšega in dragocenejšega kot naše lesene podobe, čeprav bi bile še tako stare.«

Vendar se Johan ni dal do kraja omamiti in zapeljati prikupnemu Apolonijinemu in Petrovemu govorjenju. Plašno se je ozrl v okenski niši, kamor sta se morali s stranskih oltarjev umakniti ljubljenci svojega časa: Mala Terezika in Majniška Kraljica.

»Saj nista užaljeni, kajne, ker sta se morali umakniti s svojih prestolov, kjer sta kraljevali pičlih petdeset let?«

»Kar veste skrbni bodi, dragi Johan,« je za obe spregovorila Majniška Kraljica. »Prav prijetno se midve, novinki, tako nisva mogli počutiti v teh dveh starih oltarjih, ker sva bili za njiju preveliki. Naravnost grbasto bi se bili morali držati! In da sploh ne razpravljava, kako na ta način res ni združljivo staro in novo. Gotovo se spomniš prisposode mojega Sina, naj se ne šiva nova zaplata na staro obleko.«

»Lepa hvala za vajino razumevanje!«

S svetniki se je Johan očitno lepo pogodil in ga pred njimi niti najmanj ni bilo več strah. Toliko

bolj se je vanj zaglodala skrb in bojazen pred ljudmi. Zato se je skušal zavarovati.

»Nekatere župljane bo pa nemara strah, da bi se jim zlasti vidve, ponižani in odstavljeni, Terezika in Majniška, utegnili maščevati.«

Tedaj se je še Mala Terezika, ki ji njeno svetništvo ni zbrisalo bolesi z lic, z nebeško milino nasmehnila in neskončno dobrohotno dahnila:

»Medve, pa maščevali? Kaj meniš, da so v tem kraju res še taki pogani, ki spoštujejo ali se bojijo najinih lesenih soh bolj kot Resnice, Dobrote in Lepote? Mene raje skriv v najskrivnejši kot in čeprav bi me celo sežgali. Samo na poti ne maram biti ali pa kaliti reda, kakršen se spodobi!«

Z vso odločnostjo in mogočnostjo Kraljice se je oglasila še ta.

»Meni pa bolj pristojta biti dekla Gospodova, kakor nastopati pred svojimi otroci in podaniki v vlogi Kraljice. Oh, ta sladkobna obleka kraljice in ta izumetničena krona na moji glavi! Kako naju imaš, Johan, rad, si že več kot prepričljivo dokazal. Tereziko si že tri ali štirikrat obiskal v njenih domačih francoskih krajih in pri njenem veličastnem svetišču. Kolikokrat si pa mene srečal doma v Sveti deželi Palestini in po vseh mojih domačih slovenskih ali največjih evropskih središčih in svetiščih, se več ne spomnim. Le to ti povem: mene se nikar ne boj. Boj se neumnih in hinavsko vernih ljudi!«

»Halo, halo! Črni Džon je na pohodu. Pravkar se je pojavil v kanjonu. Prepričani smo, da bo tokrat nadaljeval svoje uničevalno početje. Pohitite, ne mudite se, zdaj ga boste lahko ujeli pri samem zločinskem dejanju. Priložnost je več kot ugodna.«

Šerif Stan je osebno sprejel to nujno telefonsko sporočilo iz najoddaljenejšega in najbolj ogroženega področja svojega šerifata. Počasi in preudarno je odlagal telefonsko slušalko. Medtem je namreč že ocenjeval nastali alarmni položaj in v hipu zasnoval obrambno maščevalno akcijo. Nemudoma je zaradi še večje uspešnosti nevarnega podviga pritegnil tudi svojega pomočnika.

»Džimi, hitro zaprezi fajča! Kličejo naju na pomoč. Črni Džon se je zopet pojavil. Ropa, podira. Najbrž bi tudi ubijal, če bi mu kak mrčes prišel v pest. Pogum velja! Nikar se ne boj! Če bo sila, nama bodo na pomoč priskočili kavboji z bližnjih rančev. Nagrada za ujetega, živega ali mrtvega, nama ne bo ušla.«

Srečno in brez presenečenj sta se šerif Stan in

njegov pomočnik Džimi prebila skozi nevarni kanjon. Abner, kanjonski zaupnik in modrec, ki je klical na pomoč, si je oddahnil v sladki in zmagošlavni zavesti, da je rešil kanjon pred nevarnim vsiljivcem. Njegova dolžnost je opravljena, vse ostalo bo opravil šerif, s katerim se bo zlikovec moral soočiti in se pred njim zagovarjati.

Stan in Džimi sta zalotila črnega Džona sredi razbijaškega dela. Uglajeni šerif Stan se je s presenečenim Džonom najprej zapletel v prijazen pogovor. Le-ta je bil zaradi nenadnega, nenačelnega naskoka tako presenečen, da ni utegnil seči po svojem koltu znamke »Kramp«, s katerim bi ju mogel v hipu podreti na tla. Zgodilo se je nasprotno: voljno kot ovčka je pospremil šerifa Stana in njegovega pomočnika Džimija v salon. Brez ugovaranja jima je odprl skriti trezor, kjer je zablestel v oči zlati lonec, ki ga je črni Džon snel, da bi ga prodal za nesluteno drage denarje. Denar je seveda potreboval za trenutno sicer nedokazljive, vendar več kot verjetne temne posle svojega klana.

Stan je bil kos nalogi, v kakršno ga je privedla odgovorna služba. Premagal se je in hlinil nevednost:

»Jaz se na umetnosti in dragocenosti ne spoznam. Ščititi jih pa seveda moram in varovati kot punčico svojega očesa.«

Zatem je pomežiknil svojemu pomočniku, češ: poznam pa tebe, ki že trideset let šariš tod okoli in nam krađeš lep razgled in ugled. Doslej ti nismo mogli dokazati ničesar, zdaj se nam je slednjič vendarle posrečilo. Sicer pa se še spomniš ne, da hodiš po tujih tleh. Vse to ti je bilo doslej oproščeno in dovoljeno. Zlatega lonca pa si ne pustimo vzeti. K sreči ga še nisi utegnil zabarantati... Stan je vedel, s kom ima opraviti. Niso ga zastonj svarili, naj bo buden zlasti na tem področju, kjer se pojavlja črni Džon. Kljub temu se je zmozel prisiliti k vljudnemu in prijaznemu vprašanju.

»Ali niso bile tukaj neke dragocene podobe? Kako jih že imenujete? Friške ali nekaj podobnega?«

»Freske mislite? No, saj je vseeno: po nemško ali po italijansko. Podob na svež omet sicer ni, a tudi čisto navadne so za nas nekaj vredne in poučne. Ko bi se le hoteli z njih česa naučiti! Razstavo kiča pa nameravamo urediti kje drugje.«

Črni Džon je skušal zavesti pozornost očesa postave. Menil je, da se mu je to celo posrečilo, ker se je pomočnik Džimi zaveoval v sliko ne-

znane svetnice lepote, ki ni skrivala svojih ženskih čarov. Od osuplosti zaradi presenetljivega obiska si je bil hitro opomogel. Šerifa sta se znala prekanjeno skriti za igrano nevednostjo o dragocenostih, ki sta jih morala ščititi. Džoni je še vneto razlagal in se skušal izvleči zaradi svojega razdiralnega in uničujočega početja. Pred salonom »Čerč« pa se je medtem že nabrala razjarjena množica.

Ko se je črni Džon pojavil med Stanom in Džimijem pred njimi, so zagnali strahoten vik in krik. Le šerifu in njegovemu pomočniku se je lahko zahvalil, da se ga niso polastili in nad njim krvavo maščevali. Pretepli bi ga, utopili v žlici vode.

»Ljudje božji! Saj smo vendar kulturni ljudje, čeprav živimo na daljnem Zpadu,« je pokroviteljsko povzel pobudo Abner. »Lahko, da je tale črni Džon tudi umetnik, ki kleše neko podobo. Ampak tudi umetnik je lahko kriminallec. Moral bi najprej vprašati vas, ali in kakšno umetnino hočete. Skratka: biti bi moral nekoliko bolj spreten čvekač. Tako pa se ti sam loti dela, takega dela, ki bi se ga noben trezen človek ne lotil!«

*

Množica se je voljno pomirila in odobravajoče prikimala. Potem so se nekateri opogumili in pripovedovali obtežilne izkušnje.

»Motorko ima in je hotel spodrezati korenine naši tradiciji.«

»Š krampom in kladivom ruši našo samozadovoljnost.«

»Vera, upanje, ljubezen? Zastareli pojmi! Smo za umetnost, starosvetnosti, za zgodovino in znanost!«

Dok Mimek se je v hipu pojavil med njimi z zajetnim svežnjem natanko popisanih in poslikanih trezorskih dragocenosti. V razočaranje napeto pričakujočih tožnikov je ugotovil:

»Nič ne manjka. Abner in šerif sta se mi že opravičila, da se na te zadevščine okoli umetnosti ne razumeta mnogo. Drugi pa se še manj. Račun za mojo izjavo bo kajpak masten in ga boste po stari navadi z veseljem plačali.«

Sam vase se je škodoželjno smejal zaradi lahko prisluženega dohodka. Tudi šerif Stan in Džimi sta uvidela, da je najpametneje slediti ljudski modrosti, ki ugotavlja, da pametni raje molči in odneha.

Toda farmer z bližnjega ranča se ni dal ugnati v mržnji nad Džonom, ko je le-ta planila na plan in

se razplamtela. Prebrisano se je skril za osebo Nushi Pahleva, ki je omamljen zagrozil:

»Od žeje naj pogine! Ne privoščim mu kaplje vode!«

»Sami si bomo krojili svojo lepoto. Sami si bomo izbirali, kdo nam bo nudil potrebne usluge in storitve. Saj že imamo drugega, tale pa naj pobere šila in kopita.«

Ajvosajtz se je podpisal pod pripravljeno listino. Zanesel se je na ljudi, ki so odobraval njegov nastop. Toda Frenka, Ričarda, Beti, Ani, Meri in vseh ostalih oseb z imenom in lastno odločnostjo in svojim prepričanjem kljub temu ni bilo, da bi se podpisali. Navzoči so bili le brezimni ljudje.

Oče James si ni več upal predložiti računov, ki naj bi bili pričali za Džonovo koristolovstvo. Ostrmel je, ko mu je Džon molče pokazal svoje račune in izdatke.

Tedaj je izza skalnega grebena nad kanjonom privršal strašen tornado. Zavrtel je v uničujoč vrtinec Jamesa in Abnerja, Ajvosajtza, Meri, Ričarda, Beti in vse ostale zmeglenele in zmaličene obraze. Z neznansko naglico se je oddaljil. Zatem je vsaki tornadski navadi navkljub le rahlo porosilo z blagodejnim dežjem, ki je shladil razgreto ozračje.

*

Ko se je Johan osvestil, so mu po licih polzele potne srage, med katere se je pomešala še neka slana vlaga iz oči, ki ji včasih pravijo tudi solze. Le počasi si je opomogel od strahu mučnih sanj in se olajšan oddahnil. Ko se je še pretipal po telesu in ugotovil, da se mu ni nič hudega pripetilo, ko je imel pred seboj še vedno svojo navadno samokolnico s krampom in lopato, se je vsaj na zunaj pomiril. Tistega sanjskega krika in vika bi se bil sicer moral tako ustrašiti, da bi pri priči zbežal s trdnim sklepom v srcu, da se semkaj nikoli več ne bo vrnil. Toda daljne, globoke korenine ne poganjajo le enoletne zeli. Vztrajajo tudi ob suši, čeprav bi ta še tako zavistno skušala uničiti zvesto rast vsake nove pomladi.

*

Lipš se je dobrohotno smehljal s svojega oltarnega prestola, ko se je Johan upehan in znojen zleknil predenj.

»Zdaj vsaj veš, s kom imaš opravka: s temi najinimi jagnjeti, ovčami in kostruni. Kaj ti pomaga, če se ti po Evropi sprehajaš tako sprošče-

no, kakor se oni po tejle svoji dolini in planini. Kaj ti pomaga, če si v Parizu, na Dunaju in ne vem kje še, kakor oni v tejle sosedni Žolci. In čeprav pojdeš na Kitajsko! Vidiš, in kaj je tvojih dvajset let šole, ko si se sam učil in vse tvoje izkušnje in vsa tvoja učena žlahta in ugledni znanci in prijatelji, ki jih vlačiš sem! Tukaj ti bodo tvojo revno pamet že posolili...«

»Moj Lipš, saj te razumem, da se samo delaš škodoželjnega in mi na videz privoščiš te hude sanje ob belem dnevu in kakor na licu mesta, čeprav se je zdelo, da sva se znašla v prejšnjem stoletju daleč tam preko velike Luže. Zlahka si pa mogel tudi uvideti, da so ljudje ali bolj sodobno rečeno »občani« kdaj hudo samozavestni, pametni, zahtevni in samozadostni. Jakiji, Joziji, Mice in Jere pa le voljno in vdano molčijo, ker se zavedajo, da jih ima nek Johan še najbolj iskreno rad.«

»No, no! Saj se razumeva, moj ljubi Johan, in tvoja prabica Mica, pa vsi tisti, ki se zanje zavzemaš, čeprav človeško rečeno tega še vredni niso. Vsi jim hočete dobro, a nihče ne ve prav, kaj ima pravo vrednost. Pojdi zdaj ven, na sonce. V gore naokoli, ki jih imaš rad, nemara še bolj ko ljudi, se oglej in videl boš, da so visoke kakor prej. Saj ne smem zatajiti, kako me imajo radi tile moji sosedje, ki mi zvesto odpirajo usta, da se z zvono-vi oglašam. Toda to bi in tudi bo mogla narediti danes moja zvesta božja dekla električarka. Človek s službo – kot ti – je pa le nekaj drugega in bolj odličnega. Pojdi zdaj in se spočij!«

Johan je šel, spočiti pa se ni mogel. Meščanski, kamniti nagrobni spomini so ga zaposlili s svojimi zlatimi napismi. Za vsakim prebranim imenom na pokopališču je razpoznal bedno človeško skrivnost.

Na pokopališkem smetišču, kamor odlagajo znake ljubezni, papirnate, steljne, plastične ovesene oblike trajnih in celo večnih spominov, je Johan našel zavržen križ z nekega groba. Križanega gotovo ni izrezbaril kak znamenit oblikovalec-umetnik. Toda Križani je bil dovolj zgovoren in privlačen, da se ga je Johan z veseljem usmili. Zdelo se mu je, kakor da bi se mu bil Križani sam nastavil za plačilo in nagrado zavoljo malega velikega petka, ki ga je moral pravkar prestati.

Vsem kruto resničnim sanjam navkljub je Johan zapuščal zagrenjeni raj v prijateljstvu in ljubezni s Križanim, ki ga je našel na pokopališkem smetišču. Koliko sta si imela povedati! Izprana, vendar še vedno lepo oblikovana in zgovorna podoba Križanega ni utihnila. Neštetokrat je že

bila povedana in vselej na novo doživeta. Dobrota, zavrženost, poveljčanje...

Johanu je šinil čez lice porogljiv nasmeh, kardakoli se je ozrl na svojega križanega prijatelja.

»Vsaj tebe mi menda nihče ne bo branil vzeti v zaščito, ko so te že tako očitno zavrgli. Naj kar veljam za tepca in kriminalca, če tebe rešujem in če mi ugajaš bolj kot tista krama znotraj pod streho.«

Pobožen in hvaležen pogled Nanj, ki ga je našel, je Johana očistil madeža maščevalnosti, namenjene nekaterim hinavskim Zagornjanom. S spranih ustnic velikega Trpina je še vedno glasno zvenela nikoli preglášena beseda ljubezni: Oče, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo.

Smrtna groza Križanega s smetišča ob pokopališču v Zagorni je zažarela v vstajenski zori. Iznakaženo obličje, v katerem je Johan srečal svojo podobo, se je presvetlilo s spokojnostjo neznane svetlobe. Le-ta je odsevala z gora, ki se skozi desetletja in stoletja pogovarjajo z neznanim Neznancem.

Johan se spranemu Križanemu iz lesa ni nehal zahvaljevati, ker se mu je zaupal v varstvo. Obljubil mu je, da bo vsem bridkim izkušnjam navkljub oznanjal Njegovo ljubezen. In ta ne sme biti umetna, betonska in sladka, votla in brez hrbtnice, kakršni sta sohi – seveda samo sohi v Zagorni – Terezike in Kraljice.

Jože Lodrant

Čika Strajin

Strah pred zimo in bližajočimi se vojno-političnimi dogodki je marsikoga v večjih in manjših mestih nagnil k odločitvi, da se je umaknil kam na deželo ali, kakor je bila takrat na splošno v rabi fraza, »sklonio se na selo«. Bilo pa je seveda še mnogo več takih, ki se niso imeli kam zateči in so čakali na svojo usodo – kjerkoli že.

Tako je poznega jesenskega popoldne priložljala v Gornjo Dobrinjo malone že razklopotana staromodna kočija, v katero je bilo vpreženo ne preveč reprezentativno kljuse, na kozlu pa je poskušal elegantno »pozirati«¹ že prileten kočijaž, napravljen tako, da ni bil ne seljak ne poklicni »fijakerist«. Na samem sedežu kočije je pol sključen pol leže prebil večurno vožnjo starec, oblečen skoraj skrbno meščansko, in to »kom-

pletno«²: s klobukom na glavi, poškrbljenim ovratnikom in rožnato, že nekoliko obledelo kravato in, razume se, s poškrbljenimi manšetami. Z desnico se je krčevito opiral na s srebrom okovano palico in kdor je imel bistre oči, je mogel na telovniku opaziti zlato verižico, ki se je izgubljala v telovnikov žep prej ko ne k dragoceni, če že ne starožitno častitljivi zlati uri.

Kočijaž je zapeljal naravnost k sodnikovim v njihovo avlijo, kjer so skoraj po patriarhalnem knežjem ceremonialu pomagali staremu gospodu vsi, od sodnika Pače, njegove žene, profesorice zore do služinčadi, da so čiko Strajina varno spravili s kočije in ga položili v prostrani sobi na že posebej pripravljeno in odgrnjeno posteljo.

Že nekaj dni smo sicer vedeli, da se je k sodnikovim zatekel neki ugleden stric, star samec, šolan in imeniten, vse drugo pa naj bi menda ostalo skrito. Ne dolgo zatem pride k meni sodnikov sluga, ki so mu na kratko dejali čika Tihomir, z vestjo, da želi sodnik Pača govoriti z menoj in da naj se čimprej oglasim pri njem.

Sodniki so me pričakali kar v njihovi prostori avliji. Brez posebnega uvoda mi nato sodnik pove, da je stari gospod, ki sem ga verjetno že ob njegovem prihodu videl, njegov stric, nekoč znameniti srbski politik in advokat v Užicu, trenutno pa sploh najstarejši še živeči advokat v sedanji Srbiji. Sedaj je beden, osamljen in betežen. Zato me prosi, da bi prihajal vsak teden po enkrat k njemu, ker mu bo treba med drugim tudi puščati »vodo«, ki se mu že nekaj tednov nabira v prsni votlini.

Čika Strajin, tako so dejali sodnikovemu stricu, je imel pri sebi kopico receptov svojih zdravnikov, pa tudi nekaj rentgenogramov in navodila raznih specialistov, vendar ob vsem tem »medicinskem pleonazmu«³ nikjer ni bilo prave diagnoze. Očitno je šlo za starostno izčrpanost, resno pa je že začelo pešati tudi njegovo srce. To so govorile tudi oteklina na spodnjih udih in »voda«⁴ v prsni votlini.

Prihajal sem k čiki Strajinu, kakor sva se s sodnikom Pačo domenila. Zdravniško delo sem pri njem sicer opravljal, kolikor je takrat sploh bilo možno, le da bolnik ni imel prave nege. Bolezen se je nekam vlekla in domači niso bili kdo ve kako pripravljeni v nedogled prenašati tegobe, ki jih je stričeva bolezen kar sproti prinašala in nalagala na njihova ramena.

Veliko se s čiko Strajinom nisem mogel pomeniti. Starec je bil do mene etiketno par distance. Nemara sem se mu zdel v obledelih modrih de-

lavskih hlačah, ki sem jih nosil še iz dni v meljskem taborišču, in oguljenem suknjiču premalo imeniten zdravnik. Kdo neki pa je že kdaj videl takega doktorja in koliko naj bi zaleglo njegovo delo?!

S takimi in podobnimi občutki sem se moral srečevati vse dotlej, dokler nisem spoznal vse tragike nekdanjega političnega silaka, premožnega advokata.

Nekega dne, ko ga rodbini ni bilo več dosti mar in sem vstopil v njegovo sobo, skoraj ne bi bil mogel verjeti lastnim očem, ko sem videl, da sedi ob njem stara Grozda in mu daje v usta na star žepni nož nataknjene jabolčne rezine, pri tem pa ga »čisto po svoje« spodbuja, da bi jih čimprej pospravljal; med drugim sem slišal, kako se je zadirala nad bolnikom – »ajd, stari, zini, ajd, gutaj nešto brže...«

Kdo je bila Grozda? Nekoč brhko mlado dekletko in pri sodnikovih deklica za vse. Tudi Strajin se je nekoč oziral po njej, morda si je študentska prešernost kdaj pa kdaj celo kaj več zaželela, kdo ve?! Sedaj je tega že več desetletij – in stara Grozda je spet ob njem, da nudi zadnje usluge enemu svojih lažnih kavalirjev...

Čika Strajin je bil že na koncu, le od časa do časa je še zastokal. Pregledal sem ga še enkrat. Vse v njem je bilo izčrpano, nikjer znamenja, da bi se njegovo zdravstveno stanje še moglo količkaj izboljšati. Tisto megleno, vlažno zimsko dopoldne sem mu dal zadnjo injekcijo in kmalu zatem je izdihnil.

Naslednjega jutra sem bil ob njegovem mrtvaškem odru. Zelo preprost je bil. Čiko Strajina so oblekli prav v tisto obleko in ga napravili prav tako, kakor sem ga videl jesenskega popoldneva, ko ga je fijakar pripeljal vsega izmučenega v Dobrinjo. In niti na njegov klobuk niso pozabili: globoko so mu ga posadili na glavo, da je segal malone prek uhljev, in da mu le ne bi zdrsel z glave, ga je nekdo s pisano vrstico trdno prevezal.

Takega sem torej našel mrtvega advokata čisto samega, v prostorni, ledeno mrzli in popolnoma izpraznjeni sobani. Smrtno tišino okrog njega je v kratkih preslednikih trgal čuden zven. Ko se ozrem proti stropu, opazim na njem veliko vlažno liso, s katere je kapljalo na tla tik ob Strajinovi glavi. Naposled prepoznam v poltemi ob mrličevem vzočju staro Grozdo, ki je tamkaj skoraj malomarno napol čepela. Tedaj mi skoraj hudomušno pomežikne in zamrmra: »Dobro se stari spase... Da mu Bog dušo oprosti!«

Eman Pertl

PRIDE ČAS

*Pride čas,
ko človek
se vpraša;
kdo prižiga
ugaša
svetle kresnice,
kdo zlate resnice
v temo zavite
odnaša
mimo cvetočih
jasminov
na otok
bolečih spominov.*

NI ČAS

*Kjer stol
rahlo majav
je stal,
stoji zdaj nov
bahav.
Toda vrata,
kje so vrata
zdaj,
nekoč odprta
na stečaj?
In rožmarin
in roženkravt?*

*A zdaj ni čas,
ko za okras
nosili venčke
bi v laseh
in v zimskih dneh
s kraguljčki
na saneh
bi šli na vas.*

Lina Majer

V Slovenski Benečiji pred štiridesetimi leti

(Iz dnevnika duhovnika Cuffola – kaplana Martina Čedermaca)

Za uvod naj navedem zapis pisatelja Franceta Bevka, avtorja znamenitega romana »Kaplan Martin Čedermac«, o pokojnem kaplanu Cuffolu, pa nam bodo Cuffolovi zapiski iz dnevnika še bolj živo pred očmi. Ko prebiramo njegov dnevnik, se človeku nehote utrnejo spomini in primerjave dogodkov, ki jih opisuje Bevk v svojem romanu. Ko so proti koncu leta (menda konec oktobra) 1959 listi prinesli notico, da je v čedadski bolnišnici umrl Anton Cuffolo, kaplan v Lazah pri Podbonescu v Beneški Sloveniji, piše Bevk, da se je ob tej novici boleče zdrznil: »Moj Martin Čedermac!«, in nadaljuje: »Številne strani te knjige (»Kaplan Martin Čedermac« – roman je izšel pod pisateljevim psevdonimom Pavle Sedmak leta 1938 pri Slovenski Matici v Ljubljani, torej v letu, ko je Cuffolo začel pisati svoj dnevnik) so opisovale Cuffolovo notranjo podobo boja za svoj in svojih rojakov materinski jezik. Predolgo sem se pripravljaj, da ga po mnogih letih zopet enkrat obiščem. Ni me čakal. Odšel je v svojem sedemdesetem letu, zdaj leži pri cerkvi svoje majhne duhovnije.

Tedaj, ko sem nabiral gradivo, da opišem boj beneških Slovencev za svoj jezik, sem nekajkrat obiskal kraje in ljudi ob Nadiži. Največkrat, najmanj trikrat sem se oglasil pri kaplanu Cuffolu (italijanska oblika za Kofol). Priporočil mi ga je bil njegov vzornik in učitelj Ivan Trinko, pri katerem sem se večkrat oglasil v Vidmu. Pot me je vodila skozi Čedad, mimo Sv. Kvirina in skozi Št. Peter Slovenov do Lipe, a od onod na desni breg Nadiže in v Laze na položnem pobočju. Srečaval sem preproste ljudi, ki so me ponižno pozdravljali: »Bon giorno!« Na moj slovenski pozdrav se je vsakdo najprej zdrznil, se zavzel, nato so mu zasijale oči: »Vi ste Slovenec? Od Gorice, kaj?« Kakor da ne verjame, da bi mestno oblečen človek mogel biti Slovenec, če ni od Gorice.

Cuffolo me je vsakikrat prijazno sprejel. Bilo mi je nerodno zaradi njegovega gostoljubja, zakaj male beneške duhovnije so zelo revne, glavne dohodke poberejo župniki. Saj mi o tem ni govo-

ril, a bilo je tako na dlani, da sem lahko opazil. Zanimale so naju druge stvari.

Njegove vnanje podobe se po tolikih letih komaj spominjam. Bil bi v zadregi, če bi ga hotel opisati. Ni bil podoben slokemu, že osivilemu Martinu Čedermacu v knjigi. Toda Čedermacova notranja podoba je bila večji del njegova. Gledal me je z mirnimi, razumnimi očmi in že po prvih besedah doumel, s čim mi kot pisatelju lahko postreže. In ker je bil v središču boja za pravice slovenskega jezika v cerkvi, je to storil s srčno zavzetostjo.

Obzirno, a vendar brez strahu mi je govoril o svojih stanoških tovariših, o njihovem deležu v tistem boju za in proti. A najdragocenejša so mi bila njegova osebna doživetja z žigom srčne prizadetosti. Zaradi tega sem se pri pisanju največ opiral nanj in na njegovo okolico. Domačinom ni bilo težko uganiti, da sem opisal njegovo duhovnijo in njegovo delovno sobo. On je doživel, da so mu ponujali denar, če odstopi od svojega trdnega stališča. On je bil, ki je v temni noči nesel slovenske katekizme v neko samotno cerkev, da bi jih rešil pred zaplenitvijo. Dalje: njega so vaščani opozorili, da ga iščejo fašisti, in je nato sredi noči v temi pobegnil skozi samote v Videm pred nadškofa, s katerim se je zapletel v razburljiv razgovor.

Ko je knjiga izšla in našla močan odmev tudi v Beneški Sloveniji, so najožji znanci kazali nanj kot na model za kaplana Čedermaca. Nekoliko jih je begala le različna vnanja podoba in starost, ki se nista ujemali. Nikoli nisem izvedel, kakšna je bila njegova sodba o tej zgodbi, ki ji je on dal hrbtnico s svojim pripovedovanjem. Pozneje sva se namreč le še enkrat srečala v Gorici, a to je bilo menda pred izidom knjige. Vedno težje razmere mi niso pustile, da bi se sprehajal po Beneški Sloveniji. S Cuffolom sva si včasih le po znancih pošiljala pozdrave.

Toda v mislih sem večkrat vasoval pri njem. Najbolj živo nekoč v jeseni leta štirinštiridesetega, med osvobodilnim bojem. Bilo je sredi sovražnikove ofenzive, ko smo se ustavili v neki samotni hiši na Otlici pri Trnovskem gozdu. Kljub trdim bojem niso bile pretrgane vse kurirske poti; nekega dne je prišla kaj obilna pošta. Eno pismo – iz Beneške Slovenije – je bilo naslovljeno name, kot na pisatelja »Kaplan Martina Čedermaca«. Velika pola črtanega papirja je bila s krepko pisavo popisana na treh straneh. Nobeno pismo, ki sem ga kdaj prejel v življenju, me ni tako prevzelo kot to. Bral sem ga

Ena izmed redkih fotografij Antona Cuffola, ki ga je Bevk upodobil kot kaplana Martina Čedermaca.

med drdranjem strojnic in pokanjem tankovskih topičev, ki je odmevalo od Predmeje. Pismo je bilo kot en sam krik, porojen iz srčne bolečine. Črke so vpile in prosile, izražale upanje, »da bo Osvobodilna fronta napela vse sile za rešitev beneških Slovencev pred neizbežnim poginom«.

O tem sem nekoč že obširneje pisal. Ne bom se ponavljal. Pod pismo se ni nihče podpisal. Kdo bi bil v tistih dneh tvegati svoj podpis pod tako pismo? Na koncu je stalo le: »Več Čedermacev.« A za vrsticami pisma, ki so izražale strah in bolečino vseh rodoljubov Beneške Slovenije, sem že tedaj slutil obraz Antona Cuffola. Ni bilo priložnosti, da bi mi sam to potrdil, a sem še danes prepričan o tem.

To ali ono, kar sem zgoraj povedal, je bilo že znano. Ne bi se vračal k temu, če bi ne imel za svojo dolžnost, da povem, kdo je bil Anton Cuffola. Tistim, ki so me kaj izpraševali o nastanku »Kaplana Martina Čedermaca«, sem zamolčal njegovo ime. Že tako je dovolj pretrpel od fašistov, po vojni pa so ga napadali šovinisti. In

vendar ni storil nič drugega, kot da je ljubil svoj materinski jezik in ga branil pred nasiljem.

Siromašna beneška zemlja in njeni ljudje se ga s hvaležnostjo spominjajo. In tudi jaz sem mu v zahvalo in v znamenju hvaležnosti napisal te vrstice. (Delo, 1. novembra 1959).

Tako pisatelj Bevk o svojem kaplanu Martinu Čedermacu – Antonu Cuffolu, zdaj pa naj nam spregovori še Anton Cuffola sam iz svojega dnevnika. Cuffolov tipkani rokopis ima naslov »MOJ DNEVNIK z važnimi dogodki od leta 1938 do leta 1946«. V uvodu pravi, da njegov dnevnik še ni za javnost, ker bi v tistem času še utegnil škodovati osebam, ki jih v njem imenuje, more pa biti koristen v prihodnosti, ko bodo morda obrekovali Benečijo, da je prespala usodne čase. Potem nadaljuje: »V njem je zabeleženo le, kar sem osebno videl iz svojega okna ali slišal od zanesljivih oseb – torej vse resnično. Ni literarno delo, ker nisem nikoli študiral svojega jezika: to mi je bilo prepovedano. Je le gradivo za bolj veččega in sposobnega rodoljuba, ki naj bi dnevniku dal slovstveno obliko in ga uredil bolj prikupno...«

Iz dnevnika za leto 1938 in 1939 povzemamo le nekatere značilne odlomke.

Da se ohrani spomin na dogodke v Benečiji v dobi zadnje vojne, bom dnevno sproti zapisoval, kar bom videl in slišal doma v okolici, da bodo potomci vedeli, kako je bilo v nadiški dolini, ko se je odločala usoda Benečije.

26. januarja 1938

Aurora boreale – severni sij

Sinoči ob 9. uri je bilo vse nebo od Ivanca prek Mije do Matajurja strašno, temno ognjeno, kot če bi za hribi od Kobarida do Platišč vse gorelo. Po vsej dolini alarm. Iz Mersina, Erbeča in drugih vasi se sliši zvonjenje in se vidijo luči, ki se pomikajo proti vrhu. V Mersini mislijo, da gore planske kočice za Matajurjem, Erbecanji, da gori Robedišče, Log in vse vasi kobariškega kota, v dolini pa smo mislili, da gorijo Črni vrh, Vogel in drugi sosednji hribi. To peklensko strašilo se je od trenutka do trenutka spreminjalo, zdaj pa zdaj se ti je zdelo, da vidiš ognjene pošasti, ki so postajale čedalje večje in strašnejše. Ljudi se je polastil preplah; prestrašene žene in otroci se zbirajo v gručice in molijo. Tu pa tam sem slišal tudi moške, ki so se pogovarjali: »Sodni dan bo; svet gori! Ali niste videli že prejšnji večer, kako

so zvezde padale z neba, kakor bi jih kdo tresel na zemljo. » Nekateri pogumnejši fantje so tekli na več kakor 800 metrov visoko Kragujnico, od koder se vidi do Prestreljenika in do Triglava. Hitro so pritekli nazaj praviti, da v kobaridskem kotu ni nič, da pa je za Kaninom in Rombonom pa do Triglava vse v plamenih. Najbrž gore vse vasi od Pontebe do Jesenic; pogled s Kragujnice je grozljiv. No, ljudje so se naposled le nekoliko pomirili, češ da je vse to daleč od njih, vendar ni šel nihče spat; povsod so molili ali ugibali, kaj bi to utegnilo biti. Šele okoli enajstih ponoči, ko je ognjena prikazen polagoma izginjala, so se ljudje vrnili v svoje domove in nekateri so šli mirno spat.

Danes so se ljudje že navsezgodaj zbirali na vasi in se razgovarjali o sinočnji prikazni. Stari očanci so mlajšim razlagali, da so v starih časih, kadar je luna vzhajala vsa rdeča, ko so se »utrinjale zvezde«, ko je bilo nebo rdeče, potem vedno sledile »velike štrafinge božje«: vojske, revolucije, ujme, lakota, neznane in prečudne bolezni itd.

Ob tretji uri popoldne se je oglasil radio in zvedeli smo, da je bila sinoči več ali manj vsa Evropa v strahu in da je bila sinočnja prikazen čisto naravni pojav, »fenomen«, ki se imenuje

Nedelja 6. marca 1938

»Adunata«

Od »Vsemogočnega« v Rimu je bil poslan v Benečijo najzaupnejši ducejev svetovalec, inšpektor fašizma De Francischi, rektor rimske univerze. Miličniki so hodili že tri dni prej opozarjat, da mora vse staro in mlado priti ob 4. uri popoldne v Podbonesec poslušat tako visokega dostoj-

Prizor iz Karnije – Čarnjelka gre v mesto

Čedad ob Nadiži

»aurora boreale« ali slovensko »polarni sij«, ki so ga videli zadnjikrat pred kakšnimi 70 leti. Ves dan sem moral to razlagati preprostim ljudem, da so se pomirili.

janstvenika, ki bo prišel v ducejevem imenu. Seveda smo vsi šli, saj nam pod takim pritiskom ni kazalo nič drugega. Na trgu je bilo vse v zastavah: okrašen oder, ballila, piccole italiane, avangardisti, la disperata, milicija in čisto zadaj preprosti ljudje. Jaz in tovariši smo bili na vratih neke gostilne, da smo se lahko pokazali ali prikri-li kakor osebe v poniževalnem položaju. Prišli so avtomobili in vsa uniformirana snoparska nadle-ga je začela klepati: »Duče, duče, duče, duče!« Vaščani so le mirno poslušali. Nekateri robati gorjani niti klobuka niso sneli z glave; nato jih je spomnila šele krepka miličnikova klofuta. Celo govorniku se je zdela čudna ta nenavadna mlač-nost in je zato skušal navdušiti poslušalce z našte-vanjem dobrot, s katerimi je Mussolini osrečil ta »košček Italije, ki mu je najbolj pri srcu«, ker je italianissima, in še bolj jo bo osrečil s tem, da jo bo prej ali slej prišel osebno obiskat. Snoparji so spet močno zaploskali in vzdikali: Duče, duče, duče. »Vogliamo il duce!« (Hočemo dučerja!). De Francischi pa se je čudil, da domače ljudstvo ni prav nič ploskalo in ne vzdikalo. Komaj je nehal govoriti, so se ljudje molče razšli na svoje domo-ve, dučejeva desna roka pa je ostala sama med črnosrajčniki. Na gostilniškem oknu sem do zad-njega opazoval vse dogajanje. Ducejev odposla-nec je stopil v avto resnega obraza.

Središče mesta Vidma (Udine) z Gradom

4. aprila 1938

»Očenaš« zopet na prefekturi

Fašisti so spet začeli živčno vojno proti slovenskim duhovnikom, ker molijo v cerkvi slovenski očenaš. Povsod jih zasledujejo, natančno poizvedujejo, kaj so rekli, kaj pridigali, kako so molili itn. Kaj pa hočejo sedaj?

Dne 25. marca je bil vikar iz Kosce po karabinerjih pozvan na videmsko prefekturo. Sam prefekt ga je nahrulil, ker je med pridigo vpletal tudi slovenske stavke, češ da ga bodo verniki bolje razumeli. Očital mu je, da se je celo tako spoza-bil, da je v cerkvi molil očenaš v slovenskem jeziku. Vikar se je skušal zagovarjati, da to dela zaradi ljudi, ki ne razumejo in ne znajo moliti latinsko. Prefekt mu je odgovoril, da to njega nič ne briga, ali razumejo ali ne razumejo, in mu zagrozil, da ga bo poslal v konfinacijo, če bodo prišle ponovne ovadbe, da pridiga in moli slovensko. Danes je bilo pri videmskem nadškofu odposlanstvo treh duhovnikov, od katerih je bil eden Furlan, da so ga opozorili na novo fašistično ofenzivo in da poizve, kaj nameravajo s to novo ofenzivo, saj so vendar že vse dosegli, kar so hoteli glede jezika v cerkvi. Prevzvišeni je izjavil, da nima nič proti temu, da pridigajo in molijo v slovenskem jeziku, da pa bi bilo vse njegovo posredovanje pri oblasteh neuspešno, ker je glede uporabe slovenskega jezika v cerkvi prišla prepoved naravnost od duceja.

25. marca 1938

Vikarija v Črnem vrhu

Italijanska vlada je priznala samo tri fare v Benečiji: Sv. Peter, Sv. Lenart in Dreka, ki jih je

podedovala od Avstrije; vse druge duhovnije so bile navadne ekspoziture ali kaplanije, popolnoma odvisne od treh župnikov – tako do danes. Tega ni nikjer drugje v Italiji. Samo tem trem župnikom izplačuje vlada malenkostno kongruo, kaplani pa morajo beračiti po hišah za vsakdanji živež. Vlada noče priznati slovenskih duhovnikov, da ji ni treba plačevati kongruo. Vendar je bil kot prvi primer danes Črni vrh povzdignjen v vikarijo (neodvisno) in vikar je – Lah!

15. aprila 1938

Preiskava?

Med zaupniki OVRE (italijanska fašistična politična policija) se šepeta, da bodo pri meni izvršili strogo hišno preiskavo, češ da imam vse polno slovenskih knjig, ki jih skrivaj dajem ljudem, da mi prihajajo, in da odpošiljam sumljiva pisma po »kurirjih« itd. Seveda! Zaradi knjig, največ mi jih bodo zaplenili – saj jih je toliko, da mi jih ni mogoče skriti – če je pa kaj takega, iz česar bi si mogli delati račune proti meni, je stalno zunaj nevarnosti. No, vendar bi mi napravili preveliko reklamo, ki bi mi škodovala.

Tudi tokrat sem se domislil zvijače. Znanemu zaupniku OVRE, ki pa ni vedel, da vem za njegov posel, sem na vprašanje, zakaj ne hodim na sprehode, da bi se naužil dobrega zraka, namesto da se tiščim zmerom le doma odgovoril: »Vidiš pobič! Tebi zaupam, vendar glej, da nikomur ne poveš: od dneva do dneva, od ure do ure pričakujem preiskavo in zato ne grem iz hiše, ker hočem sodelovati pri preiskavi in na lastne oči videti, kako se bo policiji povesil nos po preiskavi!« In preiskave ni bilo.

V kmečki kuhinji v Slovenski Benečiji

Sobota, 28. maja 1938
Princ Umberto v Podbonescu

Princ Umberto je na povratku iz Gorice čez Kobarid obiskal tudi Podbonesec. Nisem ga šel gledat. Bilo je le malo radovednežev.

24. junija 1938
V Landarski jami

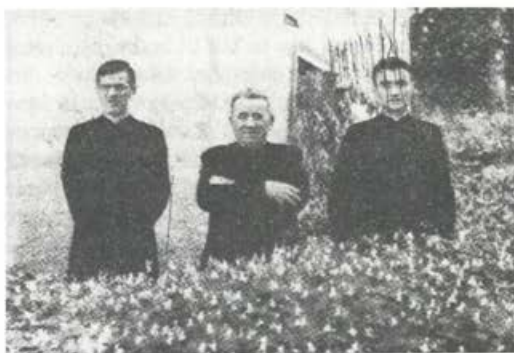
V Landarski jami je bil shod sv. Ivana. Odkar so odpravljeni stari običaji, pride na ta shod vsako leto manj ljudi. V jami so nekatere stvari nekoliko popravili z vsoto, ki jo je dala vlada – zato marmornata plošča v zahvalo Mussoliniju. Ob prvi priložnosti bo zletela – pod »Čelo«.

Torek, 20. septembra 1938
Mussolini v Podbonescu

Danes ob petih in pol popoldne se je peljal skozi Podbonesec Mussolini. Prišel je iz Trsta, kjer je glasno kričal o zmagovitem fašizmu in o prepiru med Hitlerjem in Češko zaradi spora za Sudete. Češkoslovaško je imenoval zaničljivo »salsiccia« – klobasa. V Gorici je močno zaropotal proti Slovencem in Goričanom namignil na razširitev zaledja.

Ob dveh popoldne smo se na znamenje z zvonovi vsi morali zbrati v Podbonescu. Vse so nas razpostavili na določena mesta ob cesti, kjer smo morali čakati do pol šestih – vsak na svojem mestu, vedno eden za drugim kontrolirani od karabinjerjev, miličnikov in policistov. Posrečilo se mi je, da sem se izmuznil in polagoma prišel do vogala neke gostilne, od koder bi mogel vse

Vaška cesta v Karniji

Anton Cuffolo ob štiridesetletnici mašništva

videti, ne da bi drugi mogli mene gledati. Polagoma so se izmuznili iz vrste ob cesti še trije drugi znanci, s katerimi sem se zabaval z dovtipi na račun pričakovanega duceja. Hiše vzdolž ceste so bile vse na novo prebeljene, povsod so vihrale zastave in na mnogih krajih so bili postavljeni slavoloki. Napeto pričakanje je trajalo že tako dolgo, da so se ga mnogi naveličali, zlasti prisiljenci, kakršen sem bil jaz, da bi se najrajši odpovedali sreči, da bi videli duceja, in se izmuznili domov, če bi bilo to mogoče, a kaj ko si še za opravek telesne potrebe moral prositi karabinjerja za dovoljenje. No, hvala Bogu, ob petih in pol se je zaslíšal iznad Stupce močan strel, kateremu so se oglasili, kakor na ukaz, vsi zvonovi doline. Pozor! Duce je tu! Podesta je nervozen pritekel do mene in me vabil, da bi šel z drugimi duhovniki na prostor, ki je bil določen za oblasti in odlične osebe. Saj je vseeno, če kar tukaj počakamo, sem mu odgovoril, saj nismo bili uradno povabljeni!

Privozila je dolga vrsta avtomobilov, ki je na začetku vasi zmanjšala hitrost in vozila zelo počasi. Ljudje so ploskali in z očmi iskali duceja. Duce, čokate postave, zagorelega obraza, debeloglav, se je vzdignil s svojega sedeža v avtomobilu, stegnil roko v rimski pozdrav in se oziral naokrog, kot bi nekoga iskal. Peljal se je mimo vzklikajočih predstavnikov oblasti in se za minuto ustavil šele, ko je prišel do duhovnikov; šele zdaj se je nekoliko izrazil nasmehnil. Šele tokrat so duhovniki, ki niso stegnili roke v fašistični pozdrav, sneli klobuke. »Grazie!« jih je nagovoril duce, nato pa vprašal: »Kje je podesta?« Ko je podesta pritekel bliže, ga je vprašal: »Come va il comune?« – »Moralmente bene, ma...« – »Ho capito, ho capito!« je odgovoril

duce in se peljal dalje, držoč stegnjeno roko, kakor marmornati kip in kot bi hotel reči: »Kaj meni mar!« Med nepretrganimi vzkliki duce, duce se je Mussolini peljal skozi Podbonesec in nato so avtomobili s spremstvom sfrčali proti Šempe-tru. V drugem avtomobilu so bili nemški generali in v naslednjih fašistični gerarki (dostojanstveniki, oblastniki).

Zanimivo je bilo gledati vtis prisotnih po Mussolinijevem odhodu. Nekatere ženice in učiteljice so si brisale solze veselja, da so mogle vsaj viseti »največjega« moža na svetu. Podesta se ni mogel zahvaliti svoji prisotnosti duha, ker je z enim »ma« povedal duceju, da je tu mizerija. Možje pa so komentirali: »Sem mislil, kdove kakšen da je! Saj je res navaden človek – saj je črn kakor Sicilijanec; saj je videti kot kakšen pijanec; saj se ni splačalo, da smo prišli semkaj in tako dolgo čakali, da smo videli moža, ki živi v Rimu, molze naše krave,« itd.

Kaplan Čedermac

V »Slovincu«, ki sem ga kupil v Čedadu, sem bral oceno novega psihološkega romana »Kaplan Čedermac«, ki ga je spisal neki Pavle Sedmak in ga je izdala kot svoje najboljšo letošnjo delo Slovenska Matica v Ljubljani. V »Kaplanu Čedermacu« je Sedmak mojstrsko opisal preganjanje in trpljenje slovenskih duhovnikov videmske nadškofije v letih 1933/1934 in naslednjih zaradi slovenskega jezika v cerkvi. Dolgo sem si prizadeval, da bi ga dobil v roke, in končno se mi je posrečilo dobiti ga po prijateljih skozi Avstrijo čez Trbiž. Ko sem ga prebral, mi ni bilo težko spoznati, da se pod psevdonimom Pavle Sedmak skriva moj znani prijatelj in pisatelj France Bevk, ki se je v času preganjanja znal tako spretno gibati po naših vaseh, da nihče ni niti dvomil, da bi bil tujec. Že tako je mogel neposredno zabeležiti podatke, ki so mu bili potrebni za roman. Da je on, mi potrjuje tudi to, da je vpraševal po tukajšnjih priimkih. Da je izbral za kaplana priimek Čedermac, je najbrž naslednji povod: ko sva ravno sedela pri skromnem kosilu, je vstopil v obednico neki mutec iz sosednje vasi, ki mi je skušal s kretnjami rok, nog itd. nekaj povedati s takim navdušenjem, da se je Bevk glasno smejal. Povedal sem mu da se mutec imenuje A. Čedermac iz O.

Kar je pisano v romanu, ni izmišljeno, ni preti-

rano, je le gola resnica, in sicer umetno omiljena, da bi se ne zdela pretirana. »Kaplan Čedermac« je historični psihološki roman in prepričan sem, da ne bo zbudil pri slovenskem narodu le zanimanja za zapuščene Slovence v Benečiji, marveč da bo tudi bolj škodoval fašistični Italiji, kot je svoj čas škodovala Avstrija knjiga Silvia Pellica »Le mie prigionie« (Moje ječe).

4. januar 1939

Narodne pesmi na kvesturi

Že več dni orožniki prihajajo v vas in stikajo po hišah. Kaj iščejo? Ljudje, če le morejo, se me izogibajo. Brez dvoma se že spet nekaj kuha proti meni!

7. januarja 1939

Včeraj sta prišla dva orožnika v hišo in mi sporočila, da se moram jutri ob deveti uri zglasiti na kvesturi v Vidmu. Vprašal sem ju, zakaj se moram zglasiti, a sta mi odgovorila, da ne vesta. Izpraševal sem svojo vest, a nisem našel nobene pregrehe. Kaj pa bo sedaj? Sklenil sem, da bom šel šele čez dva dni, pa naj se zgodi, kar hoče!

9. januarja 1939

Točno ob deveti uri sem se znašel na kvesturi, a so mi rekli, naj počakam, ker še ni bilo kvestorja. Do desete ure se ni nihče zmenil zame; ob deseti uri sem prosil stražnika, naj me spet najavi. Ko se je vrnil iz sobe, mi je rekel, naj potrpim, češ da je kvestor zaposlen. Ob enajstih me je nestrpnost že premagala in sem prosil stražnika, naj opozori kvestorja, da čakam že dve uri. Ko je vstopil stražnik noter, sem skozi napol priprta vrata videl kvestorja, ki je imel cigareto v ustih in je mirno bral časopis. Ko se je stražnik vrnil iz sobe, mi je rekel, naj še malo počakam. Ob pol dvanajstih me je popolnoma minila vsaka potrepljivost. »Pojdite in povejte kvestorju,« sem rekel stražniku, »naj me ali takoj sprejme, ali pa pojdem takoj na vlak in se vrnem domov.« – »Naj vstopi!« se je zadržal nad stražnikom. Vstopil sem in pozdravil: »Buon giorno, signor questo-

re!« A ta odurni možakar z zabuhlim obrazom in temne polti mi ni nič odgovoril, niti pogledal me ni. Vzel je zaboj kart in jih ježno pregledoval. Bil sem v zadregi, ker mi ni ukazal, naj se usedem, pa sem se kar brez dovoljenja usedel na stol in mirno čakal, kdaj bo začelo grmeti. Po dolgem, četrtturnem pregledovanju je vendar prelomil molk: »Kako se imenujete?« – »Saj sem vam že tolikokrat povedal, da me gotovo poznate, in jaz ne spreminjam imena.«

»Tukaj je velik »kartolar« (seznam) ovadb na vaš račun.«

»To že vem in tudi vem, da so vse te ovadbe brez podlage.«

»Zdaj ste vpeljali nov način propagande za Jugoslavijo: zbirate otroke v svoji hiši, da po radiu poslušajo narodne pesmi (canti patriotici) iz Ljubljane, in kako se navdušujejo za Jugoslavijo.«

»Prosim, gospod kvestor, tudi ta ovadba je popolnoma brez vsake podlage, neresnična je. A tudi če bi to delal, bi ne prelomil nobenega zakona, ker narodne pesmi niso patriotične pesmi, marveč ljudske pesmi, folklorne pesmi, domače pesmi in nimajo nobene politične vsebine.«

»Vendar niso to italijanske pesmi, marveč slovenske, vi in otroci pa ste Italijani.«

»Italijanski podaniki slovenskega jezika.«

»Tiho! Vi ste protifašist in zato protiitalijan, vedite, da smo imeli že preveč potrpljenja z vami in da je skrajni čas, da prekinemo vašo protifašistično in protiitalijansko propagando.«

»Gospod kvestor, jaz sem že kakor domač tukaj na kvesturi tako osebno, kakor po ovadbah drugih, o katerih pravite, da jih je poln »kartolar«. Doslej mi niste mogli še nikoli dokazati, da bi se pregrešil v tem, kar mi očitajte, sicer bi res že davno prekinili mojo propagando. Vaši informatorji (obveščevalci, vohljači) vas vodijo za nos, mene pa šikanirajo. Glejte: ovadili so me, da zbiram otroke, da poslušajo »narodne pesmi« iz Ljubljane, v resnici pa otrok nisem nikoli zbiral v svoji hiši s takimi nameni, zlati v zadnjih časih ne, ker je moj radijski sprejemnik že tri mesece pokvarjen, da ga niti sam ne morem poslušati, in ga tudi zato nisem dal v popravilo, da bi me vaši brezvestni informatorji pustili pri miru. Saj se niti toliko niso potrudili, da bi s svojim prisluškovanjem ugotovili, ali imam sploh še radio in če dejansko dela. Gospod kvestor, po vaši krivdi sem že zamudil opoldanski vlak, vi pa imate na razpolago avto. Pojdite z menoj v Laze in se sami prepričajte, da je moj radijski sprejemnik pok-

varjen in boste tako sami spoznali podlost vaših informatorjev.«

Kvestor je bil v zadregi, jaz sam pa tudi, ker sem se bal, da bo sprejel moj predlog, zakaj radijski sprejemnik je bil v redu. »No! Ne!« Pogledal me je, rekel bi, da skoraj na pol prijazno, in je dejal: »Žal, ne morem, sem preveč zaposlen; lahko boste šli z vlakom ob pol petih. To vam pa rečem: ako bodo še dalje prihajale ovadbe o vaši protinarodni dejavnosti, se bomo morali naposled odločiti za to, kar vam je bilo že ponovno omenjeno in zagroženo: za konfincijo!«

»Gospod kvestor, ovadbe vam bodo prihajale še v bodoče in jim boste verjeli, ker se ne boste hoteli prepričati o njihovi resničnosti. Vaši plačani informatorji, morajo pač pokazati, da ne stojte križem rok! Buon giorno!«

Moja hladnokrvnost in odločnost v odgovorih je razorožila kvestorja, vendar nisem bil mirnega srca, dokler nisem prišel domov. Kaj bi bilo, če bi me kvestor z avtom prehitel, hotel pregledati moj radijski sprejemnik in bi po vasi povpraševal otroke? Ko sem prišel domov, sem takoj zamenjal dobro »volvo« z drugo, prežgano, in radijski sprejemnik, ki je deloval, sem spravil na varno.

10. januarja 1939

Zvedel sem, da je občinski politični tajnik tukajšnjega fascija sklical zaupnike, da so skupaj razpravljali o meni in o zgoraj omenjeni ovadbi. Začudili so se, kako sem se mogel izmuzniti iz te zagate in so sklenili, da ne bodo odnehali in me bodo zasledovali in vohunili za mano, dokler se me ne bodo znebili.

To mi je povedal eden izmed nezaupljivih zaupnikov in me opozoril, naj bom skrajno previden in naj pazim.

Cuffolov dnevnik bi bil vreden celotne objave, da bi nam bila še popolnejša podoba tega čudovitega človeka in duhovnika in ob njem duhovno zaslužnjenga ljudstva v Beneški Sloveniji. Boj za pravice beneških Slovencev se je nadaljeval tudi po končani drugi svetovni vojni. Ko je apostolski sedež imenoval Alfreda Battistija za novega videdskega nadškofa, so mu beneški duhovniki 13. februarja 1973 poslali spomenico, v kateri so mu prikazali verski in gospodarsko-socialni položaj v

Človek, ki zameta svojo narodnost in svoj jezik, nima lastne osebnosti, nima značaja ne časti ter dela krivico sami naravi...

Sveta dolžnost je skrbeti, da si ohranimo svojo narodnost in svoj jezik. Nobena pozemska oblast nima pravice poseči po tem našem zakladu, če ga sami ne zametamo...

Sam Bog nam je dal nedotakljivo pravo braniti ga proti kakršnemukoli nasilju, in hraniti ga moramo kakor svojo osebnost.

S tem ne rušimo zakonov ne reda ne miru ne tujih pravic; ne delamo škode nikomur in ne ustvarjamo nikakršnih nevarnosti.

Ti torej, mladi prijatelj, lepo skrbi, da naš jezik ne bo zaničevan in teptan; vžigaj ljubezen do njega med preprostim ljudstvom, da si bo pomagalo vsaj z njegovo pomočjo do one relativne omike in blaginje, do katerih ne more priti drugače...

(Tako je pisal pokojni Ivan Trinko leta 1903 v Vidmu.)

Beneški Sloveniji. V spomenici so postavili tudi zahtevo, naj potrdi rabo slovenskega jezika v bogoslužju, in dobra tri leta zatem – 25. marca 1976 – je videmski nadškof podpisal odlok o uporabi slovenščine v bogoslužju. Duhovnik Cufolo tega ni doživel, saj je bil že več kot petnajst let v grobu, s svojim vztrajnim bojem in tveganjem pa je ostal svetel zgled drugim duhovnikom, ki so ta boj nadaljevali.

Jože Dolenc

Koroški Slovenci zdaj – in kako naprej?

Trenutni položaj koroških Slovencev na prvi površni pogled ni spodbuden. Sedmojuljska zakonodaja iz leta 1976 je uradno likvidirala dve tretjini slovenske Koroške. Ostali so le še delčki velikovškega in celovškega okraja (Podjuna in spodnji ter srednji Rož z delom Gur); beljaški (zgornji Rož ter spodnja Zilja) in šmohorski okraj (srednja Zilja) sta »uradno« nemška.

V primerjavi z veljavnostnim območjem zakona o dvojezičnih krajevnih napisih iz leta 1972, ki je vsaj še upošteval celotno naselitveno območje, so naše ozemlje še bolj skrčili, da seveda ne

govorimo o poslabšanju v primerjavi z zakonom o obveznem dvojezičnem šolstvu iz leta 1945.

Sedmojuljski zakon o narodnih skupnostih iz leta 1976 (sklenile so ga vse tri avstrijske parlamentarne stranke SPÖ, ÖVP, FPÖ in bi naj bil dokončna ureditev člena 7 Državne pogodbe, toda po priznanju kanclerja Kreiskega pomeni »minimalno rešitev«) sta oba edina zakonita zastopnika koroških Slovencev, Narodni svet koroških Slovencev (NSKS, predsednik dr. Matevž Grile) in Zveza slovenskih organizacij na Koroškem (ZSO, predsednik dr. Franci Zwitter) odklonila povsem upravičeno, ker nasprotuje tako črki kot duhu člena 7 Državne pogodbe od 15. maja 1955 in s tem avstrijski ustavi, osnovnemu naravnemu pravu in ker sploh ne upošteva osnovnih življenjskih zahtev koroških Slovencev. Ta zakon je bil sklenjen proti izrecni volji koroških Slovencev, potem ko je vlada maja 1976 samovoljno prekinila razmeroma uspešne pogovore o »pragmatični rešitvi« koroškega problema (pogovori so potekali v t. i. Kontaktnem komiteju). Priznanje tega zakona bi pomenilo odpoved lastnim pravicam, pomenilo bi, da bi mi, Slovenci, priznali in sopodpisali lastno smrtno obsodbo (v obliki statističnega, nekrvavega genocida). Iz tega izvira tudi odklonilno stališče koroških Slovencev do t. i. manjšinskih svetov, v katere so skušale z vsemi sredstvi zvabiti slovensko skupnost avstrijske stranke. V to umazano igro se je vključila še KPÖ (komunistična partija), ki je v posebnem razglasu po zavitih poteh skušala Slovence spraviti do tega, da bi le v tej ali drugačni obliki videli tudi pozitivne strani tega zakona. Znana je želja KPÖ (ta stranka je leta 1948 po sporu med Stalinom in Titovo Jugoslavijo izključila vse zavedne slovenske člane), da bi sodelovali Slovenci v t. i. manjšinskih svetovih, če že drugače ne, vsaj ob primernem protestu v začetku sodelovanja.

Sedmojuljska zakonodaja je krasen primer, kako najmanjši v neki skupini diktira. FPÖ (svobodnjaška stranka, nemškonacionalna, trenutni predsednik Friedrich Peter je bil SS-ovski častnik) se je sama upravičeno bahala s tem, da so se njene zamisli v največji meri uresničile. ÖVP (ljudska stranka, po lastnih izjavah krščansko-demokratska) se je čedalje bolj pridruževala ozkim naziranjem FPÖ in Heimatdiensta (Kärntner Heimatdienst, pred plebiscitom leta 1920 se je celo sam imenoval tudi Koroški domovinski urad), njeno razmerje do Slovencev je zlasti na Koroškem skrajno negativno. In ker odločajo o

ravnanju s Slovenci v Avstriji koroški dejavniki, čeprav je manjšinsko vprašanje po izjavah politikov vseh strank vezna zadeva, imajo tudi pri socialistih glavno besedo brambovci »rumeno-rdeče-bele koroške svobode in nedeljenosti« z deželnim gladarjem Leopoldom Wagnerjem na čelu. Pri njih je postal glavno vodilo politični oportunizem, ki ga je zelo ostro obsodil dolgoletni poslevoedeči predsednik Deželnega šolskega sveta za Koroško in sedanji predsednik deželnega zbora, socialist Josef Guttenbrunner.

Ideale krščanstva pri ÖVP in socializma ter napredka pri SPÖ je zagnilo z mastno rjavo prstjo hlastanje po naklonjenosti volilcev. SPÖ bi rada obdržala absolutno večino v koroškem deželnem zboru (20 od 36 poslancev), ÖVP bi rada postala močnejša (12; FPÖ 4). Obe veliki stranki se dobro zavedata, kaj dolgujeta »koroškemu vzdušju«; zaradi tega vsaj ob sedanjem razvoju v doglednem času ni pričakovati bistvenega izboljšanja v odnosih do Slovencev.

40 let po Hitlerjevem vdoru je položaj v Avstriji, zlasti pa še na Koroškem tak, da se lahko v javnosti šopirijo stari nacisti ter njihovi mlajši in mladi nasledniki; tisti pa, ki so se bojevali proti nacizmu in pomagali izbojevati svobodo Avstriji, predvsem slovenski partizani, ki so se bojevali v sklopu NOV (edini organizirani vojaški upor in odpor proti hitleriji na ozemlju Avstrije), so deželni zdaj kakih odlikovanj in počastitev (da pač šega ne izumrje in da lahko svetu nekaj pokažejo), večinoma pa zasmehovanj, sramotenj, blatenj, podtikovanj, žalitev in groženj ob spremljavi orkestra državnega aparata.

Marsikdo se bo vprašal, zakaj se Slovenci ne trudimo bolj za zavezništvo v vrstah nemškogovorečega prebivalstva. Večkrat slišimo, da je v Italiji to povsem drugače. Nova Italija je sad protifašističnega boja in je morala zaradi Mussoolinija plačati visok davek. Tega Avstriji zaradi Avstrijca Hitlerja ni bilo treba, kajti veljala je uradno (in še danes velja) za prvo žrtev nacizma. V Italiji so protifašistične sile močen politični dejavnik, tam lahko spravijo na cesto tisoče in tisoče protifašističnih demonstrantov. Naposled je v Italiji politična polarizacija veliko bolj izrazita kot v Avstriji.

V zvezi z manjšinskim, predvsem koroškim vprašanjem je bilo ustanovljenih več Solidarnostnih komitejev (npr. Celovec, Dunaj, Salzburg), ki pa so zaradi notranjih političnih trenj zašli v težave. Klico težav je treba vsekakor iskati v organizacijsko-prestižnih ozadjih. Iskati in pridobi-

bivati bo treba še naprej poštene zaveznike med nemškogovorečo večino, kljub pritiskom in težavam.

Družbeno in narodno politično važna dogodka nas čakata v letih 1979 in 1980, najprej občinske volitve, naslednje leto pa deželnozborske. Leta 1975 je poleg SPÖ, ÖVP, FPÖ, KPÖ in neke »perutninarske stranke« nastopila tudi samostojna slovenska lista KEL (Koroška enotna lista). Glavni kandidat je bil dr. Pavel Apovnik. Dosegla je 6103 glasove (sploh največji slovenski uspeh po letu 1945), postala s tem četrta skupina v deželi, a bilo je kljub temu približno 1500 glasov premalo za dosego samostojnega poslanca v deželnem zboru. Več vzrokov je treba videti, da ni bilo zaželenega uspeha. Doba priprav je bila prekratka, ni uspelo dobiti na listo kakega vidnega predstavnika nemškogovoreče večine, precejšen del Slovencev pa je »tradicionalno« volil SPÖ, manj ÖVP in KPÖ. Ne smemo tudi prezreti pritiska, ki se je složno zlil na KEL. Za leto 1980 bo treba resnih in temeljitih priprav, da bi le dosegli zaželeni uspeh. Tak politični uspeh bi gotovo pomenil važno prelomnico v našem življenju. V deželnem zboru bi imeli človeka, ki ne bi bil vezan na ozka navodila večinskih strank. Zaradi stroge klubske discipline mora glasovati vsakdo tako, kakor sklene poprej frakcija, tudi proti lastni vesti.

Časovno bolj za petami so občinske volitve. Po letu 1945 so Slovenci vedno nastopali s samostojnimi listami in dosegli zdaj boljše uspehe, zdaj pa so morali pogoltniti bridkost poraza. Leta 1973 je bilo izvoljenih na 19 samostojnih listah v 19 občinah (Djekše, Dobrla vas, Galicija, Globasnica, Pliberk, Suha, Škocijan, Železna Kapla, Žitara vas v velikovškem, Bistrica v Rožu, Borovlje, Hodiše, Kotmara vas, Škofiče, Šmarjete v Rožu v celovškem, Bekštanj, Rožek, Šentjakob v Rožu v beljaškem okraju) skupno 40 odbornikov. Na visokih Djekšah je bil izvoljen po 40 letih spet slovenski občinski odbornik (Filip Warasch, osrednji tajnik NSKS). Poleg tega so bili izvoljeni zavedni Slovenci v vrstah SPÖ, predvsem v Železni Kapli, Selah in Bilčovsu; v zadnjih dveh občinah sta postala zavedna Slovenca tudi župana, v Selah Herman Velik, ki je avgusta 1976 mnogo prezgodaj umrl in zapustil veliko vrzel, v Bilčovsu pa Hanzej Ogris, pd. Miklavž, podpredsednik ZSO in v letih 1970–75 socialistični deželnozborski poslanec. V Železni Kapli je tudi edini Slovenec, izvoljen na listi KPÖ. Od leta 1973 so vsi odborniki, izvoljeni na samostojnih sloven-

skih listah, združeni v Klubu slovenskih občinskih odbornikov (KSOO). Prav v zvezi z občinskimi volitvami bo treba napeti vse sile, da bomo obdržali, kar smo si pribojevali, in po možnosti tudi povečali število slovenskih odbornikov in takih, ki so Slovencem naklonjeni. Toda po volitvah 1973 so socialisti v Pliberku raje oddali svoje glasove članu ÖVP kot pa da bi s pomočjo močne slovenske frakcije (sedem odbornikov) izvolili za župana svojega kandidata. Taka je pač strankarska disciplina in taktika. Taka pa je tudi resnica.

V začetku sem omenil, da površni pogled ni spodbuden. Po eni strani se germanizacija nadaljuje, ponekod skokovito. Seveda ni tako nasilna kot nekdaj. A pritiski so ostali. Na sporedu je vrsta političnih procesov proti koroškim Slovencem. Proti takim, ki so dodajali napise in z nočnimi akcijami protestirali proti zatiranju koroških Slovencev ter proti prekrškom zoper Državno pogodbo, zlasti člena 7. Proti selskim fantom, ki so 14. novembra 1976, na dan ugotavljanja manjšine (»štetje posebne vrste«), ugrabili skrinjico z oddanimi glasovnicami. Proti tistim, ki so demonstrirali avgusta 1976 v Škocijanu proti neonacistični prireditvi. Proti tistim, ki so se septembra 1977 v Pliberku uprli protizakoniti odstranitvi dvojezične table, ki so jo na privatnem zemljišču postavili slovenski mladinci. Čedalje očitnejši pritisk državnih oblasti in načrtna kriminalizacija slovenskega vprašanja pa tudi dokazuje, da se Slovenci, zlasti mladina, prebujajo in se ne zadovoljujejo več z drobtinami, ki padajo z mastno obloženih večinskih miz.

Glavni vzrok naraščajoči samozvesti slovenske mladine in s tem celotne narodne skupnosti je treba iskati v Zvezni gimnaziji za Slovence v Celovcu, ki jo je Avstrija morala dati na podlagi člena 7 Državne pogodbe. Z zlatimi črkami bo ostalo zapisano v naši zgodovini ime njenega prvega ravnatelja dr. Joška Tischlerja, očeta Slovenske gimnazije, ki je vodil to ustanovo v prvem desetletju, od 1957 do 1967. Do konca 1977 je bil ravnatelj dr. Pavle Zablatnik, od 1. 1. 1978 naprej pa dr. Reginald Vospernik.

Vprašanje gimnazije in morebitne razširitve mreže srednjih šol (potrebna bi bila vsaj ena šola trgovsko-gospodarske smeri) je samo del šolskega vprašanja. Najbolj nas žuli osnovno šolstvo. Trenutna ureditev iz leta 1959 je posmeh vsaki pravični rešitvi in v vseh točkah nasprotuje členu 7 Državne pogodbe. V zvezi z avstrijsko manjšinsko zakonodajo je treba še pibiti, da je doslej vsaka nova ureditev naš položaj poslabšala, z

namenom, da bi nas končno likvidirali. (Nekaj podobnega, samo še hujšega, se dogaja z našimi makedonskimi brati v Bolgariji, s katero nastopa Avstrija redno z ramo ob rami, kadar v mednarodnih forumih razpravljajo o manjšinskem vprašanju.)

Tudi vprašanje predšolskega pouka in otroških vrtcev je docela odprto. Edini dvojezični otroški vrtec imajo v Šentpetru pri Šentjakobu v Rožu slovenske šolske sestre, ki vodijo tudi strokovno srednjo šolo za ženske poklice. V Celovcu deluje društvo Naš otrok, ki skrbi za predšolsko vzgojo slovenskih otrok in ki namerava ustanoviti slovenski otroški vrtec.

Nikakor seveda ne smemo prezreti gospodarskega vprašanja, ki smo ga v preteklosti veliko preveč zanemarjali. Južna Koroška sodi med gospodarsko najbolj zaostale predele v Avstriji. Zaradi svoje gospodarske šibkosti in odvisnosti moramo Slovenci plačevati grozoten davek. Gospodarsko vprašanje je eden najvažnejših ključev do boljše prihodnosti koroških Slovencev. Nekaj korakov je bilo že narejenih, na žalost ne vedno posrečenih, deloma celo v našo škodo.

V okviru tega tesno odmerjenega prostora mi nikakor ni uspelo, da bi podal količikaj zadovoljiv pregled o našem položaju. Bogatega in plodnega kulturno-prosvetnega ustvarjanja se nisem dotaknil, ker sem se osredotočil bolj na politično plat. Upam pa, da je postalo jasno vsaj to, da »naša Koroška« nikakor ni zadeva sladkobnih čustvenih izlivov, da ni samo »zibelka slovenstva«, temveč prostor, v katerem skušajo nemško-šovinistične in neonacistične sile uresničiti svoje sanje o velikem nemštvu in se vsaj delno oddolžiti za posledice poraza 1945.

Koroški Slovenci se tega trdno zavedamo. Vidimo tudi, da smo sami preslabi, čeprav je vedno prva vera vase. Zaveznitva in pomoči iščemo predvsem v SR Sloveniji in v SFR Jugoslaviji, državi matičnega naroda. Z močno pomočjo SFR Jugoslavije je prodrlo naše vprašanje daleč v mednarodno javnost in pred mednarodne forume. Smo živ, čeprav nekoliko – morda celo zelo – bolan ud slovenskega naroda, in živ ud hočemo ostati. To smo dokazali že v najhujših časih in to bomo tudi dokazali, pa naj pride, kar hoče priti.

Zavedamo pa se tudi, da prede našim slovenskim bratom na avstrijskem Štajerskem še mnogo slabša. O njih bo treba bolj resno razmišljati, tu in tam.

(Napisano aprila 1978)

Jože Wakounig

Anton Janežič

(Ob 150-letnici rojstva)

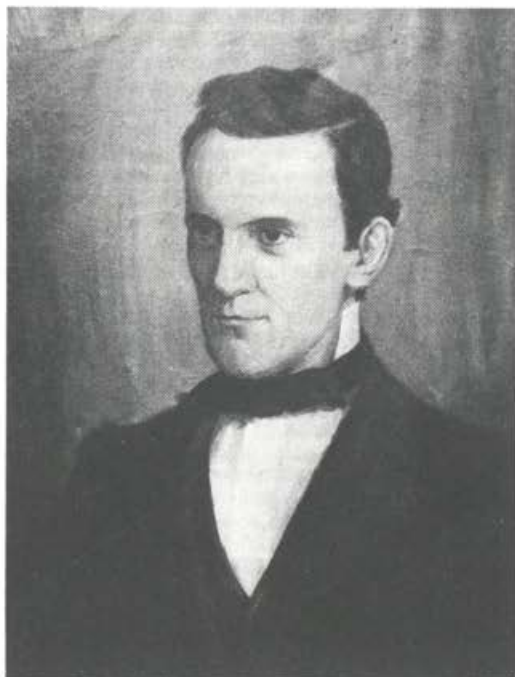
V mohorskem koledarju za leto 1970 smo se ga v posebnem članku spomnili ob stoletnici njegove smrti (umrl je leta 1869) ob 150-letnici njegovega rojstva pa mu je pripravilo posebno počastitev Društvo slovenskih pisateljev ob sodelovanju Slovenskega prosvetnega društva »Rož« v Šentjakobu v Rožu. Nedelja 2. aprila 1978 je bila v Šentjakobu v Rožu posvečena njegovega spominu. Dopoldne so mu v lopi šentjabske cerkve ob kratkem kulturnem programu odkrili spominsko ploščo. Anton Janežič je bil vzor slovenskega kulturnega delavca in eden največjih Slovencev v minullem stoletju. Nanj smo skoraj po krivici pozabili, pozabili tudi na njegov veliki pomen za slovenski jezik, književnost in kulturo sploh. Saj njegovo delovanje ni bilo pomembno le za Koroško, marveč za celotno slovensko ozemlje. Lahko bi rekli o njem, da je bil v težavnih okoliščinah, v katerih je deloval, najuspešnejši slovstveni organizator preteklega stoletja. Položil je temelje uspešnemu pouku slovenskega jezika in slovstva v srednjih šolah ter zdravemu razvoju slovenskega jezika sploh. Ob Slovenskem glasniku je združil tedaj mlade in nadarjene pisatelje in pesnike: Simona Jenka, Frana Erjavca, Valentina Žarnika, Ivana Tuška in Vaclava Brila, predvsem pa vse tri dolenske velike: Levstika, Stritarja in Jurčiča. Mnoge od teh je pritegnil tudi k sodelovanju pri Mohorjevi družbi. Tako ima mohorska povest, tako koledarska kakor večerniška, svoje začetke v nekaterih najboljših delih tedanjega časa, zlasti v Jurčičevih in Erjavčevih.

Janežičevo burno, delavno bogato, a kratko življenje je na spominski plošči zajeto v besedah: Imel je na skrbi slovensko slovnico, slovenski pouk, slovensko slovstvo in Mohorjevo družbo.

»Kar sta v Ljubljani s Kranjsko Čbelico storila Matija Čop in France Prešeren za razvoj slovenske umetne poezije, to je storil Anton Janežič v Celovcu s Slovensko Bčelo in Slovenskim glasnikom za razvoj slovenske posvete proze.

Slovenci smo bili tedaj med evropskimi kulturnimi narodi zamudniki; nekateri pravijo celo, da nismo zgodovinski narod. No – če je zgodovina fevdalno nasilje in imperializem, tedaj je res nimamo; in ni nam treba biti žal zaradi tega. Zato pa imamo kmečke prednike, ki so se nasilju fevdalizma upirali, zato imamo šentjabsko Gradišče pri Miklovih, zato imamo največjastnejšo zmago naših zelenih gozdnarjev nad najgrozovitejšim nasiljem vseh časov, nad Hitlerjevimi nacizmom...

Z Ivanom Cankarjem se Slovenci šele postavimo v isto vrsto, kjer so Norvežani in Francozi – z našo moderno. Ali bi brez Antona Janežiča imeli Ivana Cankarja? Kdaj bi ga imeli? – Brez Antona Janežiča, ki je v Glasniku s Franom Levstikom in Francem Cegnarjem zmagovito izbojeval bitko za upravičenost literarne in družbene kritike, z odločno, vendar spravno besedo proti Koseskemu in okostenelim Bleiweisovim Novicam v Ljubljani? Brez Popotovanja iz Litije do Čateža, brez Martina Krpana, brez Tilke in Jeprškega učitelja? In bi imeli Ketteja, Murna in Župančiča – brez Jenko-

Anton Janežič

vih obrazov? Kdaj bi jih imeli? Ali pa Prežiha? Bile so potrebne Janežičeve mohorjevke in Zofka Kvedrova.

V nobeni rasti ni skokov, najmanj v kulturni rasti kakega naroda. Tako pa so imeli mladi pesniki in pisatelji iz vseh krajev tedanje Slovenije v Celovcu, v Janežičevi Bčeli in njegovem Glasniku domače ognjišče z blagim mentorjem in skrbnim mecenom: Levstik, Jenko, Erjavce, Mencinger, Jurčič, Stritar in mladi Gregorčič in še mnogi drugi.

Kdo je vendar ta Anton Janežič? Kakšen človek je to? – Nekaj čez dvajset let ima komaj, pa opravlja toliko poslov hkrati? Delo v odboru celovskega Slovenskega društva, brezplačni pouk slovenščine v več razredih gimnazije in pri celovških uradnikih, mentorstvo višjegimnazijcem za njihov list Slavija, nižjegimnazijcem pa Daničico, sestavljanje slovarja, urejanje Slovenske Bčele, prevajanje Deželnega zakonika, priprave za izpite na univerzi, priprave za ustanovitev Društva sv. Mohorja... In ko je na vrhu svoje ustvarjalnosti – star trideset let – poslušajmo, kako odgovarja konservativnemu, popadljivemu fajmostru Hicingerju v Ljubljani, ki mu Levstikova kritika nikakor neče v glavo: »Ali bi se ne dalo gospoda Hicingerja besede, ki jih je po svetu poslal zoper Glasnika, oberniti z enako pravico tudi proti Novicam? Toda Bog nas obvari enacega obrekovanja! Rajši mi krivico trpimo in se v prihodnje še bolj potrudimo, naše obrekovavce na laž postaviti. Če pa bo uhajalo naše pisanje na krivo pot, hvaležni mu bomo, če nam kdo s pošteno besedo pokaže, kaj ni prav in zakaj ni prav. Poboljšali se bomo, ako nas prepriča, da naša in naših sodelavcev pisarija služi našemu narodu res na sramoto in kvar...«

Odkod, vprašam, tolikšna samokritičnost, tolikšna spravnost v Janežičevih nazorih? – Od nikoder drugod kakor iz njegove čiste misli, iz njegovega blagega srca. Iz resnične izobrazbe, ki mu ni služila ne za brezobzirno pridobitno komolčarstvo ne za dosego osebnih slave.

O tej Janežičevi srčni kulturi tedaj razmišljamo danes in tu, kajti naš zoženi slovenski prostor pod koroškim soncem terja od nas vseh resnične izobrazbe, terja resničnih, nesebičnih, širokosrčnih publicistov in javnih delavcev, da nas pred Janežičevim spominom ne bo treba biti sram...«

(Iz govora ob odkritju spominske plošče)

Popoldne je bil v farni dvorani posvet o delu in življenju Antona Janežiča. V kratkih predavanjih so ljubljanski slavisti osvetlili široko področje Janežičeve dejavnosti, iz katere se kažejo njegove zasluge za razvoj slovenskega jezika, slovstva in slovenske kulture sploh v prejšnjem stoletju.

Spominska slovesnost se je po teh predavanjih nadaljevala z akademijo, pri kateri so brali besedila iz Janežičevih literarnih glasil, nastopili so domači pevski zbor pod vodstvom Ljilke Milosavljeviča, oktet Donit iz Sodražice pod vodstvom A. Lovrenčiča, dijaki slovenske gimnazije iz Celovca in najstarejši član Društva slovenskih pisateljev v Avstriji, devetdesetletni Anton Gabrijel iz Janežičevega rojstnega kraja Leš pri Šentjakobu, ki jebral svoje pesmi.

Spominska slovesnost, ki ni bila samo nekakšna zunanja manifestacija, marveč kulturna prireditve, ki je Janežičovo delo na novo osvetlila in mu dala polno priznanje, je bila zaključena v večernih urah z uprizoritvijo igre »Miklova Zala« v Špicarjevi dramatizaciji in v režiji domačega župnika Stickerja.

Sedemdesetletnica slovenske prosvetne zveze na Koroškem

Za slovesnostjo ob odkritju spominske plošče velikemu kulturnemu delavcu Antonu Janežiču so naši koroški rojaki imeli drugo pomembno slovesnost: proslavo 70-letnice Slovenske prosvetne zveze v Celovcu – 16. aprila 1978. Pod streho celovskega Mestnega gledališča se je zbralo izredno mnogo ljudi, med njimi številni častni gosti z jugoslovanskim veleposlanikom na Dunaju Novakom Pribečevićem na čelu, zastopniki avstrijskih in jugoslovanskih oblasti, predstavniki kulturnih in prosvetnih organizacij ter ustanov koroških Slovencev, Slovencev iz matične domovine, iz obmejnih občin in zamejstva.

»Ljubezen v srcu, ponos in zavest, radost v očeh! Tako smo se zbrali na današnji slavnosti v počastitev 70-letnice Slovenske prosvetne zveze. Vsak je prinesel iz svojega kraja gorečo plamenico: slovensko ljubezen do naše krvi, naše materinščine, naše slovenske kulture. Vsak je pustil svojo vsakdanjost na delovnem mestu in se okrepil s ponosom za današnji skupni narodni praznik. Vsak si je prihranil v požrtvovalnih pripravah in spodbujajočih pričakovanjih šopek radosti, da z njo olepša današnje slanje sredi Celovca.

Naša skupna ljubezen do slovenske kulture, naš upravičeni ponos na skupne dosežke, naša svetla radost, naj nas tesneje strnejo v skupno srečo! Naj poka-

žejo sosedu in svetu našo avtohtonost v koroški deželi, naj izpričajo kulturno samobitnost mestu Celovcu, koroški deželi in avstrijski državi. Naša slovenska narodna zavest je globoka človečanska zavest! – je svobodi, pravici in napredku odprta kulturna zavest...«

S temi vznesenimi besedami je začel svoj slavnostni govor predsednik Slovenske prosvetne zveze Valentin Polanšek, ravnatelj osnovne šole v hribovskem slovenskem kraju Obirskem nad Železno Kaplo, znan, uveljavljen slovenski pesnik, in v njem prikazal najznačilnejša obdobja te osrednje kulturno-prosvetne organizacije. Dne 12. januarja 1908 je imela takratna Slovenska krščanska socialna zveza za Koroško ustanovni občni zbor in je vanjo takoj vstopilo 12 izobraževalnih društev. Leta 1910 je bilo na Koroškem 134.920 Slovencev – uradno nemško štetje jih je priznalo le 82.212. Polanšek ironično pripominja, da je šestdeset let pred tem, leta 1850, obiskal Celovec mladi cesar Franc Jožef in takrat so mu uradno povedali, da je tretjina celovških prebivalcev slovenska. Leta 1911 je predhodnica Slovenske prosvetne zveze združevala že 34 društev. Samo v Celovcu je bilo pred prvo svetovno vojno 32 različnih slovenskih organizacij, od Mohorjeve družbe in Osrednje organizacije za vnovčevanje živine in pospeševanje živinoreje do Abstinentskega društva, Slovenskega delavskega društva, prvega koroškega tamburaškega društva Bisernica, Telovadnega oddelka in Zveze slovenskih koroških županov. Na občnem zboru leta 1913 se je zbralo v Celovcu nad 200 delegatov iz vseh krajev Koroške.

Po prvi svetovni vojni in usodnem plebiscitu so kljub raznarodovalnim, političnim, nacionalnim in socialnim pritiskom izpostavljenim Slovencem prosvetna društva na koroškem podežlju spet zaživela. Prvi povojni občni zbor 2. marca 1922 je pokazal nezlomljivo voljo Slovencev do samostojnega kulturnega življenja, čeprav v teh povojnih letih ni bilo slovenske prireditve, ki je ne bi motili z uradnim nasiljem ali z napadi narodnih odpadnikov in drugih nestrpnih. Franc Aichholzer je ustanovil slovenski časopis »Koroški Slovenec«; tiskali so ga dunajski Čehi, ker ga v Celovcu nihče ni hotel. Po vrnitvi iz nacističnih taborišč je isti Aichholzer leta 1952 začel skupaj s slovenskimi koroškimi učitelji izdajati šolski list »Mladi rođ«, ki je eden najbolj urejevalnih slovenskih mladinskih listov sploh in še danes razveseljuje k dvojezičnemu pouku prijavljene slovenske šolarje na Koroškem.

Leta 1934 se je ta osrednja kulturna organizacija koroških Slovencev preimenovala v Slovensko prosvetno zvezo; njen prvi predsednik je bil Vinko Poljanec, ki je bil po prihodu nacistov na oblast ena izmed njihovih prvih žrtev.

Obdobje nacizma – od 1938 do 1945 – spada v najtemnejše obdobje slovenske koroške zgodovine. Z matičnimi Slovenci vred so nas obsodili na smrt. Nacisti so izselili 300 slovenskih koroških družin v Nemčijo, pregnali ali pozaprli so 50 slovenskih duhovnikov in drugih narodno zavednih izobražencev in le preobrat na frontah je preprečil množično izselitev 50.000 koroških Slovencev v Ukrajino.

Po razsulu nadutega rajha in zmagi zaveznikov je v maju 1945 Slovenska prosvetna zveza ponovno zaživela; leto dni zatem je že priredila prvo kulturno manifestacijo koroških Slovencev – dan slovenskih izseljencev. Leta 1947, meseca aprila, je odšlo 99 pevcev Slov. prosv. zveze na prvo povojno turnejo po Jugoslaviji. V

poletju istega leta je uradno zahtevala na Dunaju, da je v Celovcu treba ustanoviti slovensko gimnazijo in učiteljske. Junija 1947 so prvič uprizorili Cankarjevo dramo Hlapec Jernej in Sket–Žižkovo Miklovo Zalo, zbori Slovenske prosvetne zveze pa so to leto prvič nastopili tudi v celovškem mestnem gledališču.

Leta 1948 je prišlo do prvih znamenj razhajanja med koroškimi Slovenci, kar je naposled pripeljalo do ceptive organizirane slovenske kulturne dejavnosti. Ob svojem zlatem jubileju leta 1958 je SPZ ustanovila »Drabosnjakovo priznanje«, s katerim odlikuje najbolj požrtvovalne in delovne kulturno-prosvetne delavce. Takrat so se koroški Slovenci borili za obstoj dvojezičnega šolstva, ki so ga deželne oblasti leta 1948 še zagovarjale, deset let pozneje pa ga je pod pritiskom nacistov deželni glavar Wedenig ukinil, kar je za vse koroške Slovence hud udarec.

Svoj govor ob sedemdesetletnici Slovenske prosvetne zveze je končal s pomenljivimi in spodbudnimi besedami: »Samo ena slovenska kultura je, tako kot je samo en France Prešeren, ki je pred več kot 130 leti v nazadnjaških kraljevskocesarskih razmerah vžgal svojim sodobnikom kulturno zavest, »ki smo zato se zbrali, ker v srcu dobro mislimo«. Samo en Oton Župančič je, ki je v strašnih dneh zadnje svetovne vojne prižgal plamenico slovenske vere in zapisal: »... ne izpustim iz srca Korotana.« In ob današnji sedemdesetletnici SPZ smo se zbrali koroški Slovenci, da ne izpustimo iz srca Korotana... Koroška dežela, skupna dežela obeh narodov, Slovencev in Nemcev, naj bi si štela v čast, da jo opevamo v dveh jezikih. Kulturni svet ne pozna večinske in manjšinske kulture, marveč pozna samo kulturo, ki je last vsega človeštva in je odlika svobode, napredka in človečnosti!«

Bridka spominska slovesnost

Ko se že v zapiskih nekaterih spominov in jubilejev mudimo pri naših rojstnih na Koroškem, ne moremo mimo bridke slovesnosti, ki je bila 22. aprila na Dunaju ob 35-letnici obglavljenja trinajstih Slovencev iz Sel pri Borovljah in nekaterih bližnjih krajev.

V cerkvi Svetega Duha je daroval spominsko mašo duhovnik Ivan Olip iz Sel, sam potomec in sorodnik selskih žrtev – njegovega deda so nacisti ustrelili tik pred osvoboditvijo. Med mašo je pel pevski zbor iz Sel. Mašnik je v pridigi dejal: »Danes smo prišli na Dunaj, da bi se v globokem spoštovanju spomnili tistih 13 žrtev, ki so pred 35 leti dali za svobodo najdragocenejše, kar so imeli – svoje življenje. Položili so dar življenja na oltar. Obglavljeni so bili veliki značajniki, možje in žene s plemenitim in hrabrim značajem... Bili so zvesti svojemu prepričanju. Svojo značajnost so pokazali prav v zadnjih dneh svojega življenja, pred smrtno obsodbo in obglavljenjem, ko so jih na vse načine trpinčili in mučili...«

Obglavljeni so ljubili svobodo in narod v prepričanju, da nasilje in vojska nista opravičljiva. Uprli so se nečloveškemu Hitlerjevemu režimu iz ljubezni do svobode in do teptanega naroda. Uprli so se iz prepričanja, da po božjem pravu noben narod nima pravice povzdigovati se nad druge narode, jih tlačiti in teptati... Obglavljeni so bili verni ljudje. Globoka vera, prežeta z upanjem na svobodo in z ljubeznijo do naroda, jim je bila luč v najtemnejših urah življenja. Veliko izseljenih

Korošcev, ki so se po grozotah vojske srečno vrnili domov, je reklo: »Če bi vere ne imeli, bi obupali!« Obglavljeni so bili kot verni kristjani prepričani, da smrt ni zadnja postaja človekovega potovanja, da je ljubezen močnejša kot smrt in da nam smrt odpira vrata do večjih in neminljivih dobrin...«

Po maši so šli udeleženci spominske slovesnosti v stavbo prvega dunajskega kazenskega sodišča, kjer je v pritličju majhen spominski prostor žrtvam nacizma, ki so jih nacistični rablji usmrtili v tej hiši. Na plošči, ki pokriva skoraj celo steno, so vklesana imena žrtev. Pliberški oktet je zapel žalostinko, avstrijski državni predsednik dr. Kirchschläger, zastopnika obeh osrednjih slovenskih organizacij na Koroškem, zastopniki selskih in kapelskih žrtev, jugoslovanski veleposlanik na Dunaju Novak Pribičević in drugi so položili vence. Zatem je bila kratka spominska slovesnost v bližnjem Domu Alberta Schweitzerja, na kateri so govorili predsednik Narodnega sveta koroških Slovencev dr. Matevž Grlic, predsednik Zveze slovenskih organizacij dr. Franci Zwitner in predsednik avstrijske republike dr. Rudolf Kirchschläger. Ta je v spoštljivem spominskem govoru dejal, da selske in kapelske žrtve niso bile »brez časti«, kakor je bilo rečeno v njihovi obsodbi, temveč, da so te žrtve »vredne častnega spomina naše republike«. Ob spominu na te žrtve je predsednik moral priznati: »Zavedam se, da ni bilo izpolnjenih veliko upov, ki jih je slovenska narodna skupnost na Koroškem pričakovala po vojni od svoje republike.« Predsednik dr. Kirchschläger je s temi besedami vrnil ugled obglavljenim, kar je kakih štiristo udeležencev sprejelo z močnim odobravanjem, priznal pa je hkrati, da avstrijska vlada ni izpolnila in ne izpolnjuje svojega dolga do tistih koroških Slovencev, ki so se borili proti nacizmu, ki so bili žrtve njegovega nasilja in so se na strani poštenih Avstrijcev borili tudi za svobodno Avstrijo. Z njegovim priznanjem in z njegovo slovesno izjavo, da so od njega po imenu našteje žrtve »vredne častnega spomina naše republike«, je hkrati priznal čast in ugled vsemu odporniškemu gibanju koroških Slovencev za časa nacističnega nasilja. Avstrijska vlada naj bi se tega zavedala ne samo ob takih spominskih slovesnostih, marveč tudi tedaj, ko sedanji dediči nacizma kratijo pravice slovenskega koroškega ljudstva.

Po spominski slovesnosti se je predsednik dr. Kirchschläger še dolgo pogovarjal s Selani, saj je sam želel, da bi rad spoznal sorodnike obglavljenih, ki so mu jih tudi predstavili, in z zastopniki obeh osrednjih slovenskih organizacij.

Pozabljeni jubilej

Lani je obhajal sedemdesetletnico svojega plodnega življenja duhovnik, pisatelj in prevajalec dr. Ferdinand Kolednik. Kot velik dolgoletni prijatelj Mohorjeve družbe zasluži, da se ga spomnimo ob tem jubileju, na katerega lahko gleda s ponosom, saj ima za seboj bogato žetev svojega dela. Jubilar se je rodil 24. aprila 1907 v Mariboru. Kot duhovnik je deloval v raznih krajih, nekaj let tudi v Dalmaciji. Med vojno je moral preskusiti surovost gestapovskih zaporov. Od leta 1948 do leta 1953, ko se je vrnil v Podgorje na Koroškem, je živel in deloval v Ameriki. V Podgorju je v nekaj letih ob pomoči dobrih ljudi in z lastno iznajdljivostjo posta-

vil dom za ostarele duhovnike Domus Cristi, kjer najdejo prijazno zatočišče ne le upokojeni duhovniki, marveč tudi številni Kolednikovi znanci in prijatelji.

Ferdinand Kolednik si je pridobil neminljive zasluge kot prevajalec slovenskih leposlovnih del v tuje jezike. Edinstven dosežek na prevajalskem področju je Jurčičeva povest »Jurij Kozjak, slovenski janičar«. Izšla je leta 1864 pri Mohorjevi družbi v Celovcu, danes je tako rekoč že poznana po Kolednikovi zaslugi po vsem svetu, saj je prevedena v več kakor petdesetih jezikih. Jurij Kozjak je bil preveden v vse evropske jezike, zraven tega pa še v kitajščino, japonsščino, vietnamsščino, v abesinščino, arabščino, armenščino, bengalščino, v sirski in indijski jezik in celo v afriški jezik kinyarvardu, ki ga govorijo v državi Ruanda Urundi (bivši belgijski Kongo). Povest je doživela celo štiri izdaje v francoščini in tri v italijanščini, na Portugalskem jo bero kot obvezno šolsko čtivo. Francoski in angleški prevod – v oboja jezika ju je prevedel Kolednik sam – sta bila najboljša posredovalca za vstop Jurčiča v množico drugih literatur, tudi takih, ki se je v njih nemara prvič oglašil odmev slovenskega slovstva. Tudi to pridobivanje prevajalcev je sad prizadevanj in posredovanj dr. Kolednika. Sam je »Jurija Kozjaka« prevedel tudi v hrvaščino, nemščino in latinščino. Ob Jurčičevem »Juriju Kozjaku« pa se ni ustavilo Kolednikovo prevajalsko delo. Prevedel je še njegov roman »Deseti brat« in povest »Sosedov sin«, več Finžgarjevih povesti, med njimi v nemščino »Deklo Ančko« in »Strice«, »Tale naš Jaka«, »Na petelina« (tudi v francoščino), Finžgarjev roman »Pod svobodnim soncem«, ki je izšel tudi v francoščini pod naslovom »Iztok sous le soleil de la liberté« s predgovorom in kratkim pisateljevim življenjepisom.

Kolednika je za njegovo prevajalsko delo ob šestdesetletnici Društvo slovenskih književnih prevajalcev izvolilo za svojega častnega člana. V letih, ko je živel v Kanadi, ga je tamkajšnje pisateljsko društvo kot doslej edinega Jugoslovana sprejelo med svoje člane. Francoska akademija pa ga je že pred 40 leti odlikovala z zlato kolajno, med dopisne člane ga je izvolila tudi rimska akademija Tiburina.

Prizadevnemu prevajalcu in prijatelju Mohorjeve družbe želimo še vrsto zdravih in srečnih let!

Ob stotem rojstnem dnevu Zofke Kvedrove

(22. april 1878 – 21. november 1926)

Ivan Cankar, ki je bil njen prijatelj, jo je označil za »prvo zaresno slovensko pisateljico, ki je zapustila izhujeno pot; ona je sama svoja; povedati je hotela, kar je videla sama, in kar je čutila sama; njene slike niso kopije del ustvarjenih od moških umetnikov; gledala je s svojimi očmi...« Morebiti prav zato, ker je kot pisateljica hodila svoja pota in je hotela povedati to, kar je videla in čutila sama, njenim sodobnikom ni bilo všeč in zato tudi njenega dela niso hoteli pravično ocenjevati. In vendar je bilo njeno življenje tesno povezano z nekim obdobjem naše preteklosti, naše zgodovine, z obdobjem naših narodnih, gospodarskih, kulturnih, ozkih političnih in drugih razmer. Morda je bila za svoj čas in za svoja zgodnja leta preveč razgledana po vseh razmerah, socialnih in družbenih vprašanjih, ki jih je v

svojih člankih, povestih, črticah, romanih in dramah razkrivala. Tako je stoletnica njenega rojstva priložnost za nov kritičen pregled in vrednotenje njenega dela, kar so in še bodo opravili poklicni ocenjevalci.

Pisateljica Zofka Kveder se je rodila 22. aprila 1878 v Ljubljani, v ljudsko šolo pa je hodila v Novi vasi na Blokah, vmes je živela s starši v Ložu, v Dragi nad Loškimi potokom in v Loškem potoku, od koder je prišla v Ljubljano na meščansko šolo pri uršulinkah. Po končani meščanski šoli je službovala pri geometrskem uradu v Kočevju, nato v odvetniški pisarni dr. Šušteršiča. Želja po znanju jo je gnala v svet; najprej v Trst, potem v Švico, kjer je v Zürichu in Bernu obiskovala univerzitetna predavanja in si ob njih širila obzorje. V začetku leta 1900 je prišla v Prago, kjer je hitro našla stik s številnimi predstavnicami ženskega gibanja, s pisateljicami in pisatelji, uredniki revij in z drugimi kulturnimi delavci. V Pragi je prebila šest let, tukaj je po letih pomanjkanja in nezadovoljstva dobila vse, kar je potrebovala za ustvarjalno delo, predvsem mir, zaslužek, prijetno okolje in prijatelje. Tukaj je objavljala prevode iz hrvaščine in slovenščine, iz slovenščine predvsem Cankarjeva dela, po njeni zaslugi so v Pragi že leta 1905 uprizorili Cankarjevo dramo Za narodov blagor, torej dve leti prej kot v Ljubljani. V Pragi se je seznanila s tovarnarjem kavnih izdelkov Vydro in ga pridobila, da je začel izdajati Domačega prijatelja (1904 do 1915), ki mu je bila sama tudi urednica in je za sodelavce kmalu pridobila več mladih talentov začetnikov, med njimi Prežihovega Voranca, Franceta Bevka, Janka Lavrina in druge.

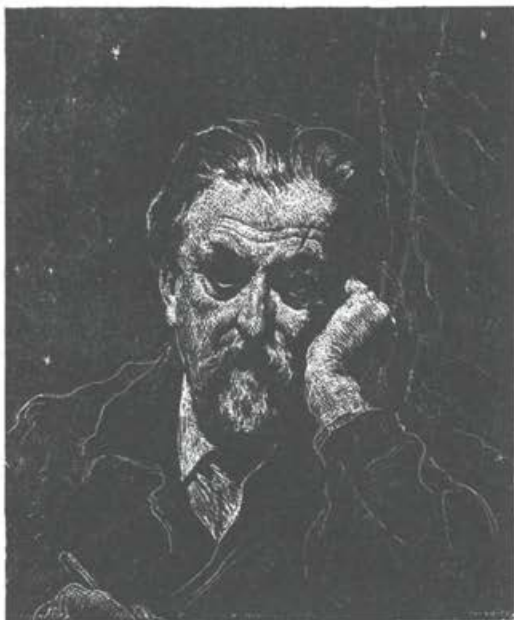
Komaj dvajsetletni je Ljubljanski zvon objavil prve črtice in pesmi, ki jih je objavljala pod raznimi psevdonimi. S svojimi leposlovnimi prispevki je zalagala tržaška lista Edinost in Slovenko – prvi ženski slovenski list. Pol leta je v Trstu vodila upravo obeh omenjenih listov. V Trstu je živela malo dlje kakor pol leta, a je v tem času dodobra spoznala tisti Trst, »ki je neprestano vsrkaval slovenski življenj iz zaledja, ga prekuhal, ponemčeval, poitalijančeval, utapljal na dno, a ga tudi dvigal in gnetel v razredno in narodno zavedne ljudi« (Erna Muserjeva). Zgodba v romanu nesrečne žene in matere »Njeno življenje«, ki je njeno najboljšo delo, se večji del dogaja v Trstu in njegovi okolici. Napisala ga je že leta 1914, a je zaradi razpusta Slovenske Matice izšlo šele 1918. Njeno glavno leposlovno delo pa se je začelo pravzaprav šele v Pragi, kjer je tudi izšlo večino njenih knjig tako v slovenščini kakor v češčini. Že kmalu po prihodu v Prago je izdala v samozaložbi zbirko črtic »Misterij žene« (1900), ki je sprožila vihar ogorčenja pri domačih kritikih. Temu delu je sledila knjiga slovenskih in hrvaških črtic z naslovom »Iskre« (1905). Že pred tem je izšla zbirka enodejank in prizorov »Ljubezen« (1901), pripovedna zbirka »Odsevi« (1902), zbirka novel »Iz naših krajev« (1903). Pri Slovenski Matici je izšlo več njenih črtic in nekaj dramatičnih spisov pod skupnim naslovom »Amerikanci« (1908) in roman »Njeno življenje« (1914). Mnogo njenih del je izšlo v češčini v prevodih raznih prevajalcev, čeprav so domnevali, da je Kvedrova nekatera svoja dela sama napisala v češčini. Po preselitvi v Zagreb, kjer je živela dvajset let, vse do smrti 21. novembra 1926, je napisala več knjig v hrvaščini, med njimi zbirko »Enajst novel«, vojni roman »Hanka«; pod psevdonimom Dimitrije Gvozdanović – v spomin na srbskega socialista Dimitrija Tucovića, ki so ga

navdušile njene vojne novele iz balkanskih vojska in mu je v svojem vojnem romanu Hanka postavila spomenik, je napisala dramo »Vnuk kraljeviča Marka« (1922), v kateri povečuje vzore bojevnikov za svobodo, v dramskih slikah »Arditi na otoku Krku« (1922) pa je prikazala divjanje italijanskega fašizma po naših krajih. V »Žalostinke« je prelila svojo bolečino zaradi slovenskih in hrvatskih krajev, ki smo jih izgubili po rapalski pogodbi.

Osemdeset let Božidarja Jakca

Potek življenja in dela Božidarja Jakca je bil že ob njegovih prejšnjih jubilejih v poglavitnih potezah zapišan. Ob osemdesetletnici se njegovo življenje in delo še vedno prepletata v istem ritmu kot v mladih letih, še vedno je poln načrtov, slika, potuje, razstavlja, kadar ga nova notranja doživetja in zunanje pobude ne zvabi-jo znova v atelje in nas ne preseneti z novimi stvaritvami.

Božidar Jakac se je rodil 16. julija 1899 v Novem mestu, kjer je hodil v osnovno in nekaj let v srednjo šolo, ki jo je nadaljeval na realki v Idriji in končal v začetku leta 1918 z vojno maturo. Kot vojak je doživel konec prve svetovne vojske na italijanski fronti. Vesele do risanja in glasbe je že v zgodnjih letih prebudilo v njem nagnjenje k umetniškemu poklicu, do katerega pa je moral prehoditi dolgo in trnovo pot, pot vztrajnega študija in dela. Risati in slikati je začel že v Novem mestu kot dijak. Nanj je postal pozoren njegov novomeški rojak slikar Ivan Vavpotič, ki ga je tudi priporočil, da je bilo nekaj njegovih risb sprejetih na XV. umetniško razstavo v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani 1918. Naslednje leto se je odpravil v Prago, kjer je do leta 1923 študiral na umetniški akademiji slikarstvo in grafiko. Leta 1924 se je začasno naselil v Novem mestu, sodeloval kot ilustrator pri raznih listih in revijah, naslednje leto pa je odšel s štipendijo v Pariz, se zatem odpravil v Afriko in se za dalj časa ustavil v Tunisu. Po vrnitvi je postal profesor risanja v Ljubljani, hkrati pa izkoristil vsako možno priložnost za potovanja, s katerih se je zmerom vračal z zajetno mapo novih del v risbi in grafiki, v pastelu in olju. Leta 1928 je bil spet v Tunisu, naslednje leto pa se je odpravil v Ameriko, od koder se je vrnil leta 1931. O doživetjih in srečanjih v Ameriki je s sodelovanjem Mirana Jarca napisal dve vsebinsko in slikovno izredno zanimivi in bogati knjigi »Odmevi rdeče zemlje«. Amerika ga je znova zvalila v letih 1958 do 1959. Leta 1943 je odšel v partizane, kjer je ustvaril nešteto skic, risb in grafik, monumentalnih pričevanj našega osvobodilnega boja. Ko se je vrnil v osvobodeno Ljubljano, se je z vsem vplivom potegoval za ustanovitev Akademije za likovno umetnost, postal profesor na njej in njen prvi rektor. Za svoje delo je dobil trikrat Prešernovo nagrado, pred leti pa tudi nagrado AVNOJ za svoje življenjsko delo. Slovenska akademija znanosti in umetnosti ga je izvolila za rednega člana, Jugoslovanska akademija v Zagrebu in Srbska v Beogradu sta ga odlikovali z dopisnim članstvom, pred petnajstimi leti pa ga je med častne akademike sprejela Accademia delle Arti del Disegno v Firencah. Božidar Jakac je tudi mohorski knjigi in drugim njenim publikacijam, predvsem predvojni Mladiki vtisnil svoj pečat. Oskrbel je zunanjo in notranjo opremo Lesarjeve knjige Apostoli

Božidar Jakac

Gospodovi, ki je izšla v dveh delih leta 1924 in 1925, Turkovi knjigi o travništvu (1924) in ilustracije za Hudalesovo knjigo Med vulkani in atoli (1946), najpomembnejši pa je njegov ilustrativno bogati delež h Kocbekovi knjigi »Slovensko poslanstvo« (1964). Prav ta knjiga je zaradi živega pričevanja dveh odličnih udeležencev slovenskega odposlanstva na znamenitem drugem zasedanju AVNOJ v Jajcu leta 1943 eden najbolj pomembnih dokumentov tega zgodovinskega dogodka.

Mohorjev koledar in predvsem Mladika sta objavila več sto reprodukcij Jakčevih slik in grafik. Več let zapored je ilustriral nekatere rubrike v Mladiki, kot n.p.: Pisano polje, Po okrogli zemlji, Šale in uganke. Mladika je objavila v svojem ilustrativnem delu njegove božične in velikonočne voščilnice, slike iz jeseniške železarne. Koledar pa številne portrete zaslužnih slovenskih mož.

B. Jakac: Novo mesto

Petinsedemdeset let Franceta Vodnika

Profesor in pisatelj France Vodnik je 5. marca 1978 dopolnil petinsedemdeset let življenja. V rast slovenske kulture je kot izredno mnogostranska ustvarjalna osebnost vgradil toliko svojega dela, znanja in moči, kritičnih spoznanj in dognanj, da se bo moral večkrat obračati k njegovim objavam, glosam, literarnim ocenam, raziskovanju slovstvene in gledališke zgodovine vsakdo, ki bo hotel pravično ocenjevati slovensko kulturno zgodovino zadnjih petdeset let. Bil je pesnik in pisatelj, pedagog in predavatelj, literarni in gledališki zgodovinar, esejist in kritik, prevajalec, jezikoslovec in sestavljalec Poljsko-slovenskega slovarja. Pisan in vsebinsko bogat je mozaik njegovega dela.

Rojen je bil 5. marca leta 1903 v Podutiku pri Ljubljani, kamor se je rod preselil iz krajev med Škofjo Loko in Idrijo. Oče je bil kajzar in kamnosek. France je mlajši brat pesnika in kritika Antona Vodnika in po materini strani bratranec pokojnega slikarja Staneta Kregarja. V osnovno šolo je hodil v bližnjem Št. Vidu nad Ljubljano, v gimnazijo na Poljane v Ljubljani, na vseučilišču v Ljubljani je končal slavistiko in nato študij kot štipendist nadaljeval eno leto na jagelonski univerzi v Krakovu na Poljskem, si v tem študijskem letu hkrati ogledal Poljsko od Lvoa do Gdynje in od Vilne do Poznania in se temeljito seznanil s poljsko književnostjo in kulturno zgodovino. Ob vrnitvi v Ljubljano je kot suplent in profesor poučeval slovenščino na gimnaziji, a že po dveh letih službe je bil odpuščen. To je bil čas Živkovičeve diktature in njegovih slovenskih hlapcev, ki niso trpeli značajnih, odkritih in svobodnih demokratičnih ljudi, kakršen je bil France Vodnik. V tem času je živl od literarnega dela, nekaj časa pa je poučeval na zasebni gimnaziji pri ljubljanskih uršulinkah. Leta 1936 je bil spet sprejet v državno službo, poleg katere je veliko študiral, pisal, prevajal in predaval, med drugim tudi pogosto v ljubljanskem radiu. Med okupacijo je bil od konca junija 1942 do prvih dni julija naslednjega leta interniran v Gonarsu. Med vojno mu je črna roka ubila sestro, njemu pa je bilo prepovedano nadaljnje poučevanje na visoki šoli za dramsko umetnost pri Glasbeni akademiji v Ljubljani, kjer je poučeval dramaturgijo in zgodovino gledališča.

Z literarnim delom je začel že v gimnaziji, kjer je bil član »Razora« in literarne družine »Polet«, ki sta jo med drugimi vodila pisatelj France Bevk in pesnik Miran Jarc. Prve pesmi mu je že kot petošolcu objavila »Zora-Luč«, ki je izhajala v Ljubljani in Zagrebu, potem dijaški list »Mentor«, kateremu je ostal zvest sodelavec še v poznejših letih, ko je bil že profesor, in »Lepa Vida«. Iz omenjenih dijaških listov je kmalu prešel k »Domu in svetu« in »Ljubljanskemu zvonu«; kot osmošollec je že sodeloval pri obeh listih.

Poleg pesmi je zgodaj začel objavljati tudi kritike, med katerimi je zlasti ocena znane in sporne pesniške zbirke Antona Podbevška »Človek z bombami« sprožila ostre polemike. Da Franceta Vodnika in za njegovo duhovno usmerjenost je značilno, da je zrasel iz slovenskega križarskega gibanja, ki do danes, žal, še ni doživelo monografije (razen obširnejšega orisa Marka Dvofaka), v kateri bi bilo kritično ocenjeno in poudarjen njegov pomen. Sodeloval je v obdobju med obema

France Vodnik

vojnama skoraj pri vseh pomembnejših slovenskih revijah in listih, a največ v »Križu na gori«, ki se je pozneje preimenoval v »Križ« (obe omenjeni reviji sta kot glasili slovenskega mladinskega gibanja sprožili pobude za religiozno obnovo in nič manj tudi za družbeno, kulturno in socialno obnovo), v »Mladiki«, »Modri ptici«, v »Obzorjih«, v »Gledališkem listu«, »Ženskem svetu«, s podlistki v »Slovincu«, predvsem pa v »Domu in svetu«, ki mu je bil nekaj let tudi sourednik, pozneje pri »Dejanju«, kjer je bil tudi član uredniškega odbora, po vojni v »Prostoru in času« ter nazadnje v reviji »Znamenje«, ki ji je tudi odgovorni urednik. Bil je od ustanovitve predsednik Mladega Penkluba, nato član Penkluba, Slavističnega društva, Društva slovenskih pisateljev, Društva književnih prevajalcev Slovenije in drugih. Pri nekaterih je bil dalj časa tudi odbornik, kar je še zdaj pri Slovenski Matici in Mohorjevi družbi.

Kot pesnika ga literarna zgodovina uvršča med ekspresioniste. Petdeset let je tega, kar je izšla v njegovem izboru in uredništvu »Slovenska religiozna lirika« (1928), ki bi jo želeli imeti v novem in razširjenem ponatisu. Svojo prvo in edino pesniško zbirko »Borivec z Bogom« je izdal leta 1932. O teh pesmih je zapisal: »Skoraj vsaka moja pesem je izpoved človeka, ki stalno niha nad breznom skrajnosti vere in nevere, posvetnosti in religioznosti, narave in milosti...«

Drugo, skoraj bi lahko rekli, da glavno torišče Vodnikovega dela, ki mu je posvetil najlepša leta svojega življenja, je njegovo proforsorsko, pedagoško delovanje. To delovanje pa ne sega samo na šolsko službo, saj

so vsi njegovi spisi usmerjeni v vzgojne cilje: služiti življenju, človeku in narodu, se pravi služiti vzgoji takega človeka, ki se bo zavedal svojega dostojanstva, svoje etične naravnosti, srčne omike in resnične izobrazbe. Odsev teh njegovih pedagoških prizadevanj je tudi knjiga »Od obzorja do obzorja«, ki je izšla pri Mohorjevi družbi kot redna knjiga za leto 1972. Posvetil jo je predvsem mladim bralcem, ki naj bi jim, odprtim in dovzetnim za vse lepo in plemenito, odpirala nove razglede, jim širila obzorja, jih vnela za duhovne vrednote in oblikovala njihov odnos do kulture in njenih stvaritev. Neutrudno delovno zagnanost in ustvarjalno živost je France Vodnik pokazal kot urednik, knjižni ocenjevalec, esejist, glosator, gledališki kritik, oster, a pravičen polemik, prevajalec in znanstvenik.

Bibliografija njegovih del obsega več sto naslovov. Del njegove obilne ustvarjalne žetve je že zbran v treh knjigah. Izbor kritik in esejev je izšel leta 1964 v Mariboru pod naslovom »Ideja in kvaliteta«. Knjiga prinaša le delni prerez iz obsežnega, po raznih revijah in listih raztresenega gradiva; dr. Bratko Kreft ji je napisal spremno študijo, dr. Marko Dvofak pa je zanj sestavil izčrpen bibliografski pregled. Slovenska Matica v Ljubljani pa mu je leta 1968 izdala »Kritično dramaturgijo«, ki zajema skoraj celotno Vodnikovo gledali-

ško publicistiko. Tri leta zatem mu je mariborska založba Obzorja natisnila še tretjo knjigo z naslovom »Prevednotenja« (Maribor, 1971). Tudi ta knjiga prinaša le del pisateljevih razprav z raznih področij, ideoloških in literarnih esejev, književnih ocen študij in fragmentov, polemik in glos. Vsaka izmed teh treh knjig posebej potrjuje, kako kritično in tankočutno je znal prisluhniti sočasni ustvarjalnosti. Za nekaj knjig gradiva ima še zbranega; eni izmed njih je že dal naslov »Spomini, ugovori in popravki«.

Izjemno je Vodnikovo prevajalsko delo. Značilno zanj je, da je skoraj v vseh prevodih ostal zvest poljskemu jeziku in poljski književnosti. S svojimi odličnimi prevodi nam je odprl pogled v poljsko slovstvo preteklosti in sedanosti, nam ob njem odprl tudi del bogastva poljske kulture. Za njegovo zaslužno kulturno posredovanje so ga Poljaki že dvakrat z visokimi priznanji odlikovali, letos pa je prav ob svoji petdesetletnici dobil tudi doma zaslužno priznanje – Sovretovo nagrado, ki jo vsako leto podeljuje Društvo književnih prevajalcev Slovenije. Iz poljščine je prevedel nad dvajset del. Tudi njegov Poljsko-slovenski slovar je zrel sad dolgotrajnega znanstvenega dela.

Dragemu Francetu Vodniku želimo predvsem trdno zdravje, da bi še dolgo s svojim delom bogatil slovensko kulturo.

Sedemdeset let Jožeta Gregoriča

Kakor so drobni kamenčki, ki jih je profesor in duhovnik Jože Gregorič vgradil v mozaik slovenske kulture, niso zato nič manj pomembni, kakor velike plošče najzaslužnejših slovenskih mož; rekel bi, da so prav tako del celote, ki jo po svoje povezujejo. Koliko temnih kotičkov slovenske domovine in zgodovine je osvetlil, koliko skritega, že pozabljenega narodnega blaga odkril ali rešil pozabe in s tem tudi osiromašenje naše kulturne dediščine.

Jože Gregorič se je rodil 27. novembra 1908 v vasi Delač, v župniji Fara pri Kočevju. Ta del Bele krajine, sijnjen med nekdanje Kočevarje in Kolpo, se imenuje Kostel, prebivalci pa Kostelci, ker je vse to ozemlje nekoč spadalo pod gospodstvo Kostel. Oče je bil mali kmet in se je moral, da je prehranil družino, ubadati tudi s krošnjarstvom kakor premnogi drugi Kostelci.

Po maturi se je brez notranjih težav prijavil v ljubljansko bogoslovje, saj ga je ravno misel na duhovništvo krepila v gimnaziji v Kočevju, da je prenesel vse težave. Leta 1932 je bil posvečen v mašnika – na novi maši pri Fari mu je govoril pisatelj Fran Finžgar. Nato je bil imenovan za vzgojnega prefekta v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano, kjer je bila škofijska klasična gimnazija. Hkrati je poučeval verouk na osnovni šoli v Št. Vidu in v Dravljah. V jeseni 1934 je na pobudo profesorja Šolarja šel v Zagreb študirat slavistiko, ker je gimnazija potrebovala kroatista.

Ko se je jeseni 1945 vrnil v Slovenijo, je bil nastavljen za vikarja namestnika v Trziču na Gorenjskem, hkrati pa je upravljal sosednjo župnijo Lom nad Trzičem. Leta 1954 je prišel na Krko pri Stični. Leta bivanja na Dolenjskem je opisal v Mohorskem koledarju: Moje krške poti. Na Krki je ostal 16 let, nato pa si je zaželel manjše župnije in se je leta 1970 preselil na Polico pri Višnji gori. Zdravnik mu je svetoval, naj si

Jože Gregorič

poišče lažje delo, če hoče okrevati. Zaprošil je za upokojitev in se naselil na ekspozituri Bevke pri Vrhniki, kjer se mu je zdravje deloma popravilo in kjer od jeseni 1973 opravlja dušno pastirstvo, pridno piše, zbira gradivo in nas kar pogosto preseneča z novimi prispevki s področja narodopisja, s knjižnimi ocenami, članki, z literarno-zgodovinskimi članki in poročili.

Pri Mohorjevi družbi je sodeloval pravzaprav že od bogoslovskih let. Od 1960 do 1969 je bil član založniškega sveta MD, 1970 član uredniškega odbora »Nove mladike« in tajnik MD, od 1970 član odbora MD. V mohorskem koledarju in v Književnem glasniku MD je od leta 1955 izšlo več njegovih člankov kulturno zgodovinske vsebine in nekaj leposlovnih prispevkov. Leta 1971 je prevzel uredništvo Glasnika Slovenskega duhovniškega društva, ki ga še vedno ureja, leta 1974 pa je bil izvoljen za predsednika tega društva.

To je poleg opravljanja dušnopastirskega dela lepa žetev. Jožetu Gregoriču ob njegovi 70-letnici želimo trdnega zdravja in veliko volje pri njegovem nadaljnjem duhovniškem in kulturno prosvetnem delu. -nc.

Beneška listina

Predstavniki beneških kulturnih društev so dne 7. aprila 1978 v Vidmu predstavili javnosti svojo »Listino o pravicah Slovencev v videmski pokrajini«. Dokument, ki naj bi bil nekakšen uvod v pokrajinsko konferenco o narodnostnih skupinah (ta je zasedala od 5. do 7. maja 1978 v Vidmu), je rezultat skupnega dela, obsežnih in poglobljenih posvetovanj vseh beneških kulturnih društev in obsega temeljne zahteve slovenske narodnostne skupnosti, ki živi v videmski pokrajini. Zaradi izjemnega pomena Listine, na katero se bodo naši rojaki v videmski pokrajini in tudi drugi Slovenci zunaj meja in v matični domovini poslej gotovo večkrat sklicevali, objavljamo nekaj najpomembnejših odlomkov:

»Slovenci v videmski pokrajini doživljajo zaradi potresa leta 1976 najbolj dramatičen trenutek v svoji zgodovini.

Posledicam dolgotrajne represivne politike, ki je potiskala slovensko narodnostno skupnost na rob dogajanja ter načela njene materialne in duhovne osnove, se zdaj pridružujejo naravne katastrofe, ki niso pretresle samo družine in vasi, temveč tudi vse še ohranjene gospodarske in družbene strukture ter povzročile posledice, kakršnih ne zasledimo nikjer drugje.

Žrtve dvojne katastrofe se Slovenci v videmski pokrajini v trenutku, ko je hudo ogrožen njihov obstoj, obračajo s to listino na politične, družbene, kulturne in sindikalne dejavnike ter na vso javnost in v prepričanju, da pomeni ta skupnost neprecenljivo vrednoto za Italijo in daje Furlaniji evropsko obeležje, pozivajo k solidarnosti z naporji za njeno rešitev. Kakor je nujno obnoviti po potresu prizadete kraje, tako je na ozemlju, kjer živijo Slovenci, v prvi vrsti potrebno oživiti družbene in gospodarske strukture, kar bo tudi povračilo za škodo, ki so jo te strukture utrpeli zaradi političnih krivic.

Da bo ta težavna akcija uspela, je treba pospešiti vračanje slovenske narodnostne skupnosti k svojemu narodnostnemu izvoru tudi s tem, da jo država kot taka prizna. Na ta način bo ponovno našla zavest same sebe in ob solidarnosti drugih Slovencev postala subjekt svojega prera. Ob tridesetletnici ustave se Slovenci sklicujejo na njena še neveljavljena določila in zahtevajo uresničitev demokratičnih svoboščin, ki zagotavljajo posameznikom in skupnostim pravico do lastnega humanega razvoja, do svobode v pluralizmu, spodbud v političnih, verskih in sindikalnih združevanjih, do izražanja misli in izvirni obliki, ki je vezana na materin

jezik, do gospodarske svobode, ki naj jo zagotovi delo kot osnovna pravica. Slovenci videmske pokrajine živijo že več kot tisoč let ob današnji vzhodni italijanski meji, na ozemlju, ki zajema več občin od Kanalske doline do reke Idrije. Porazdeljeni v štiri narečne skupine, so skozi stoletja ohranili svojo narodnostno in jezikovno identiteto, kar dokazuje tako zgodovina, kot še danes živa kulturna dediščina, ki je med drugim tudi nasledek široke uprave in politične avtonomije, ki jo je to ozemlje v preteklosti uživalo kot mejni pas oglejskega patriarhata in beneške republike. V ta okvir, ki sega do današnjih dni, spada nekaj beneških likovnih in literarnih spomenikov, ki zavzemajo častno mesto v zgodovini slovenske ustvarjalnosti.

Avtonomijo je po napoleonskih vojskah Avstrija ukinila in beneškim Slovincem ni bila več povrnjena, tudi po letu 1866 ne, ko so bili priključeni k italijanskemu kraljestvu. Nasprotno, od leta 1866 so začeli izvajati načrt, katerega cilj je bil izbrisati vse izvirne lastnosti narodnostne skupnosti. Učinki te načrtne akcije trajajo še danes ...»

V nadaljnjem ugotavlja Listina, kako je državni aparat izvajal pritisk na prebivalstvo, da zataji lastno kulturo, svoj jezik in celo svoj izvor. Vsaka javna oblika slovenskega izražanja je doživljala napade, najuglednejši slovenski kulturniki, književniki, zgodovinarji in znanstveniki so bili preganjani. Spomenika govori dalje, kako je bilo mladini onemogočeno izobraževanje v šoli, kako je fašizem ta pritisk stopnjeval do zaplomb katekizmov in do prepovedi rabe slovenskega jezika v cerkvi. Čeprav je v boju za svobodo slovensko prebivalstvo dalo pomemben delež, je bila njegova odpornost po vojni s silo oslabiljena. Tako se je lahko uveljavljala nacionalistična prevara, ki je zanikovala že sam obstoj Slovencev v videmski pokrajini. A kljub pritiskom in političnim oviram, kljub tragičnemu pojavu izseljenstva, ki je v teh krajih zadobilo razsežnosti množičnega odhajanja mladine in povzročilo demografsko krvavitev slovenske skupnosti in njeno številčno znižanje na polovico, kljub vsemu temu je ob močni etnični zavesti poglala in zrasla volja volja po prerodu Slovencev v videmski pokrajini. Listina dalje govori o velikodušni pomoči, ki jo je Slovenija nudila po potresu prizadetim krajem, o osimskem sporazumu, ki naj bi bil podlaga vsem možnim oblikam sodelovanja in izmenjavanja misli med Furlanijo in Slovenijo. Z osimsko pogodbo, ki je porok za stabilnost meja in za zeleno prijateljsko sodelovanje med Italijo in Jugoslavijo, je neopravičljiv vsak političen izgovor proti priznanju pravic slovenske skupnosti v videmski pokrajini, pravic, ki so po ustavi enake pravicam tržaških in goriških Slovencev. V Listini je dalje rečeno:

»Slovenci v videmski pokrajini odločno odklanjajo vsakršno razlikovanje med njimi in drugimi deli slovenske skupnosti, ker je to jasen poskus nadaljevanja politike, ki jih je doslej izolirala in potiskala na raven krajevnih posebnosti. Nasprotno, poudarjajo nujnost ukrepov, ki naj popravijo sedanje stanje kulturnega razkroja, v katerem so se znašli zaradi dolgotrajnega izvajanja take politike.

Slovenska skupnost v videmski pokrajini, danes porazdeljena v narečne skupine, se bo lahko v polnosti izražala, kadar bo njena dragocena skupna jezikovna in kulturna dediščina rešena sedanje uničujoče brezbržnosti in bo v slovenskem izobraževanju, torej v plodnem stiku s slovenskim knjižnim jezikom, našla narav-

ni združujoči okvir za svoj specifični, sodoben, ustvarjalen in prispevku vseh Slovencev odprt razvoj.

Slovensko izobraževanje, ki naj se organizira na šolah različnih stopenj v okviru avtonomnega slovenskega šolskega okraja, se bo moralo opreti na vsemu prebivalstvu odprte ustanove in službe, kot so knjižnice, gledališče, muzej, prostori za društveno delovanje, televizijska služba, tisk. Za slovensko izobrazbo učiteljev in kulturnih delavcev naj bi skrbela fakulteta za vzhodnoevropske jezike pri novoustanovljeni videmski univerzi, ki naj bi dala Furlaniji evropsko vlogo.

Vendar moramo poudariti, da bo lahko ponovna pridobitev izvirnih duhovnih in ustvarjalnih možnosti povsem učinkovita le, če bo skupnost ponovno pridobila tudi svoje človeške sile, ki jih je izgubila najprej zaradi prisiljenega izseljevanja, potem še zaradi množičnega odhajanja prebivalstva po potresu.

Na slovenskem ozemlju je zato treba smernico državnega zakona o obnovi Furlanije, „naj se v pričakovanju odobritve deželnega načrta takoj izvedejo tisti posegi, ki so nujni in neodložljivi“, izvajati tako, da bo v okviru obnove osnovni cilj vrnitev izseljene delovne sile in njena ponovna vključitev v proizvodno dejavnost doma. Samo tako bo obnova na tem ozemlju dejansko usmerjena k ciljem, ki jih omenjeni zakon določa, to je „h gospodarskemu in družbenemu razvoju ter k ponovni ureditvi teritorija, k pospeševanju industrijske in kmetijske proizvodnje, k krepitvi storitev in k rasti zaposlitvene ravni, ob ohranjanju etnične in kulturne dediščine prebivalstva.“

V tem programu, ki ga za obnovo in prerod vsebuje Listina, bodo imele osrednjo in odločilno vlogo prizadeje gorske skupnosti, katerim je potrebna, poleg izrednih sredstev in pooblastil, primernih izjemnosti nalog, tudi prenovitev njihovih sedanjih struktur, kar bo omogočilo sodelovanje najširših plasti prebivalstva. Nadaljnji prostor za njihovo delo bo treba iskati v perspektivah „gospodarskega sodelovanja v obmejnih pokrajinah“, o katerih govori poseben člen osimskega sporazuma in ki še posebej zadevajo gorske skupnosti, v katerih živijo Slovenci videmske pokrajine. Z uresničitvijo teh ukrepov bodo Slovencem šele zagotovljene človeške in državljanske pravice, določene v ustavi in deželnem statutu, saj bo le tako Slovencem v Furlaniji-Juljski krajini vrnjena možnost razvoja in napredka, ki jim pripada.

Še nekaj zgodovinskih obletnic

Leto za letom je nekaj koledarskih strani posvečenih nekaterim zgodovinskim dogodkom iz naše preteklosti, ki so bili pomembni za naš narodni in kulturni razvoj in še posebej za našo osvoboditev in naše socialne pridobitve. Spominjamo se pomembnih osebnosti, ki so v naš narodni, kulturni in socialni razvoj vgradili svoje znanje in moči. Bolj kot kdajkoli se ob takih spominskih dnevih zavemo, kaj smo in kaj hočemo, kakšno pot smo prehodili in kakšna se nam odpira v prihodnost.

Kakor je bila v letu 1977 osrednja kulturna proslava povezana s stoletnico rojstva pisatelja Ivana Cankarja, je bila v letu 1978 taka proslava v zvezi s stoletnico rojstva pesnika Otona Župančiča, v letu 1979 pa se bomo spominjali drugega pevcu slovenske moderne, Josipa Murna-Aleksandrova, ki je ustvarila Slovencem neminljive umetnine. V letu 1978 smo se spominjali še

drugih pomembnih obletnic: poteklo je 35 let kočevskega zbora in ustanovitve XVIII. divizije, prav toliko let od sprejetja sklepa SNOS in AVNOJ o priključitvi Primorske in Istre k Jugoslaviji. V aprilu 1978 je minilo 25 let od smrti prvega predsednika slovenske vlada Borisa Kidriča. Leto 1978 so označili kot kongresno leto Zveze komunistov Jugoslavije, Slovenije in vseh drugih republik in pokrajin. Leto 1978 je pomenilo zaključek prvega in začetek drugega mandatnega razdobja delegatskih skupščin, tej veliki šoli samoupravnega odločanja, ki zajema množice do zadnjega človeka. Ob proslavljanju dogodkov, ki pomenijo nadaljevanje izročil naše revolucije in NOB, se letos posebej ustavljamo ob **Kočevskem zboru odposlancev slovenskega naroda** zaradi njegovega zgodovinskega pomena, saj je ta zbor pomenil naše prvo državotvorno dejavnost.

J. D.

Črnomelj, mesto nad Lahinjo (Ob 750 letnici)

Kos slovenske zemlje, ki jo je Bog na Slovenskem ustvaril in nam v last podaril, krševito, ali nam zlato, je postavil v kotlino med Kolpo in Gorjance. Od kočevskih hribov nad Mavrlenom vse tja do vivodinskih vinskih bregov v Žumberku so jo v zgodnjem srednjem veku naselili Slovenci. Počez in čez pol jo je prerezal s tiho, zasanjano temnozeleno reko Lahinjo, ki se je z zobmi časa zagrizla v globoke tesni in se molče, komaj vidno, med zelenimi obrovi vije iz naših tal in hrepeni v naročje čiste Kolpe za Primostkom, pod zgodovinskim Kučerjem nad Podzemljem, polnim skrivnosti iz časa Keltov, Ilirov in Japodov ter Rimljanov vse do prihoda naših prednikov.

Vsa dolga stoletja je bila ta »deželica sonca in grozja« odmaknjena od Ljubljane in ostalih predelov naše lepe domovine in živila je svojisko, idilično, skromno življenje. Revno ljudstvo, ki se je preživljalo zgolj s kmetijstvom, živinorejo in vinogradništvom vse do novejših časov, ko se je prebila leta 1914 železnica od Novega mesta do Karlovca in pripeljala v ta svet nov utrip življenja. Leta 1952 je prevlekel lepe bele ceste asfalt, ki se je spustil po široki cesti čez Gorjance do Metlike in potem dalje do Črnomlja in Vinice in še odprl na stečaj vrata na morje in na sever, v Ljubljano in dalje v veliki svet. Pred farno cerkvijo so ob tej priliki naleteli delavci na grobove staroslovanskih časov iz 10 in 11 stoletja. Začetek mesta Črnomlja je zavil v temo. Valvazor je povedati, da si je Oton Kraški – von Karstberk – nekoliko zahodno od sotočja Dobličice in Lahinje – postavil grad, okoli katerega so se naselili njegovi služabniki in kmetje. Kraj je bil od vseh treh strani zavarovan in privlačen, število prebivalcev je rastlo in cerkveni upravitelji v Ogleju, kamor je ta kraj spadal, so razmišljali o ustanovitvi novega verskega središča. Ko je frankovski cesar Karol Veliki v Aachnu leta 811 določil področji oglejskemu patriarhatu in salzburški nadškofiji, ki ju je mejila Drava, so že prihajali v Belo krajino misijonarji iz Ogleja. Zaradi neznanja jezika in poganskih običajev niso imeli dosti uspe-

Pogled na Črnomelj

ha. Še 400 let pozneje je oglejski patriarh Berthold v svojem vizitacijskem poročilu tožil, »da tava ljudstvo v slepoti zmot in posnema poganse navade.« Da bi še pravi čas iztrgal zapeljane množice iz zmote, je dal sezidati v Črnomlju cerkev na čast Sv. Petru in ji ob ustanovitvi 1228 pridružil k matični cerkvi še štiri podružnice: v Metliki, Semiču, Podzemlju in Vinici ob Kolpi.

Ustanovna listina je bila podpisana 18. oktobra 1228 in jo hranijo v originalu v redovnem centralnem arhivu Križniškega reda na Dunaju, pisana je v latinskem jeziku in podpisana z desetimi pričami.

Besedilo se začne: »Mi Berthold, po božji milosti patriarh, naznanjamo sodobnikom in zanamcem... da smo ljudstvo, ki prebiva na skrajnem delu naše škofije, sprejeli v sveto Cerkev in ga privedli na pot resnice. Določili smo, da se v kraju ki se imenuje Črnomelj – Shirmel – posveti cerkev na čast prvaku apostolov Sv. Petru. Njej pridružujemo še štiri cerkve v imenovanj pokrajini...«

Višnjegorska grofica Zofija, ki je imela za moža Bertholdovega brata Henrika Višnjegorskega, se je odločila iti po moževi smrti v samostan, vse svoje veliko premoženje pa je podarila, ker ni imela potomstva, za ustanovitev župnije Črnomelj. Prvega župnika je določila ona in ta je bil Ivan.

Že leta 1268 je bila župnija dodeljena Križniškemu redu, ki je bil ustanovljen v Jeruzalemu 1190 z namenom, da bi opravljal dela krščanskega usmiljenja – skrbel za romarje, ki so priromali v svete kraje v Palestini in so bili oskrbovani v redovnem hospicu. Križniški red so poklicali v Slovenijo leta 1210 in prišel je do velike moči, svoje inkorporirane župnije pa ima še danes, po skoraj 800 letih, in vodi dušno pastirstvo v Beli krajini in na Štajerskem.

V kroniki beremo, da je imela črnomeljska farna cerkev leta 1526 že 16 podružnic, iz česar smemo sklepati, da je imel Križniški red dobre in goreče duhovnike ter je pridno skrbel za duhovno rast svojih vernikov.

Listina iz leta 1277 imenuje Črnomelj trg – forum. Leta 1407 je bil že dvignjen v vrsto mest: dobil je lastno mestno upravo, lastno sodstvo ter pravico do sedmih sejmov na leto.

Za časa kuge 1855 so na »suhem mostu« meščani zgradili kapelico – po zaobljubi vendar, se je ta morala umakniti, ko so širili cesto.

Skoraj 300 let so trpeli Belokranjci zaradi silovitih turških napadov, ko so ti prodirali čez Kolpo na Slovenko, požigali in plenili, kar so mogli zaseči, neštete množice pa odpeljali v sužnost. Prvič so Turki napadli močno utrjeni Črnomelj 9. oktobra 1408. leta, istočasno kot manj utrjeno Metliko. Tam so vdrl v mesto, polovili vse mestne očete, jih obglavili ter jih z glavami na mizi posedli okoli sejne mize, češ: »Zdaj se pa le posvetujte in zoper nas ukrepajte!« Mesta Črnomlja Turki niso nikdar zasedli, zato pa so se bolj divje znašali nad okoliškimi kmeti. Po turškem napadu 1523 je deželni kontur zapisal v svojem poročilu med drugim tudi tole: »V Beli krajini bo Turek vse posekal in odpeljal v sužnost. Belokranjski kmet bi rad svoje posestvo prodal za polovično ceno, a ga nihče ne mara, pa tudi prepovedano je pošiljati ali nositi denar iz osirotele dežele...«

Leta 1469 so se pred Turki umaknili Franciskani iz Bele krajine v Novo mesto in si tam za varnim mestnim obzidjem sezidali nov samostan. V njihovih kronikah, kakor tudi v župnijskih kronikah, je bilo veliko napisanega, pa so žal ob velikem požaru 1655 zgorele. Veliko je še ohranjenega v Redovnem arhivu Križniškega reda na Dunaju. Pokojni Modest Golia je mesece in mesece, leto za letom presedel v tem arhivu in iskal podatke za svojo knjigo »Delovanje križniških duhovnikov skozi stoletja v Beli krajini«, pa je smrt prekinila njegovo delo. – Leta 1578 so pojenjali turški napadi, ustanovljena je bila vojna krajina in poraz Turkov pri Sisku je prinesel nekoliko oddiha utrujenemu in obubožanemu ljudstvu. Za Turki so nadlegovali belokranjski živelj Uskoki in Pribegi, ki so pribežali iz južnih krajev in so jih naseljevali po Vojni krajini, njihovi potomci pa so še danes Vlahi ali Žumberčani, ki so se naseljevali vse bliže iz Gorjanec do Metlike. Neredni turški vojaki pa martolozijo so še dolgo ropali ubogo ljudstvo. Šele pozneje so avstrijske oblasti naredile v deželi red.

Omeniti moramo še nesrečo, ki je zadela ljudstvo v letih 1890 in 1898: trtna us je uničila vse vinograde. Moški in ženske so bili obupani in so se začeli trumoma seliti v Ameriko. Odhajali so od doma navadno najbolj in v velikem svetu so se imenitno znašli. Za njimi so odhajali tudi duhovniki, da bi jim pastirovali in tako najdemo med našimi odličnimi misijonarji v Ameriki škofa Ivana Vrtina iz Dobliči pri Črnomlju, škofa Stariha iz Semiča in druge. V velikem svetu so se nekateri naši ljudje pokvarili, pogoltnila jih je tujina in odtrgala od rodni korenin. Nekateri so se vrnili, podirali stare lesene bajte in gradili nove, zidane, opuščali stare običaje in prinesli v to idilično deželico ob Lahinji tudi novega duha.

Nekateri pa so se po dolgem hrepenenju vrnili domov samo umreti in na grobovih jim rjavi križ in se poveša, kakor poje veliki sin Bele krajine, poet Oton Župančič.

Živahno je bilo kulturno in versko delovanje med obema vojnama, gospodarskega razcveta pa ni bilo, ker se rane, ki jih je prizadejala prva svetovna vojna, niso zacelile. Pravi razmah in novo življenje se je začelo šele po osvoboditvi. Že med NOB sta se mesto in okolica začela na »osvobodnem ozemlju« kulturno razvijati. Z vsemi silami je ljudstvo podpiralo partizansko vojsko in vse ustanove mlade ljudske oblasti, ki je že tedaj polgala temelje novi slovenski državnosti.

Razne delavnice so s pridnostjo in ob podpori slovenske vlade prerastle v tovarne: nastal je »Belt«,

»Belsad«, pozneje »Beti«, razvijala se je prometna dejavnost, gradile so se šole, stanovanja, obnavljale so se požgane vasi in počasi je začel Črnomelj utripati v ritmu modernega življenja.

Kako vse drugačno je bilo to mesto skozi stoletja; danes pa je že kar moderno mesto, ki se še in še razvija, gradi in industrializira in vsestransko zasluži, da je center Bele krajine. In daleč mimo je vsa revščina in zaostalost in provincialnost.

Tudi Cerkev na Slovenskem je bila prisotna že za časa NOB. V Beli krajini, v črnomeljskem župnišču, je bila ustanovljena leta 1944 Komisija za verska vprašanja pri SNOS-u, na aprilski konferenci belokranjskih duhovnikov, katere so se udeležili najvidnejši predstavniki naše na novo porajajoče se ljudske oblasti, so polagali temelje, na katerih dejansko slonijo odnosi med Cerkvijo in samoupravno socialistično skupnostjo še danes, po 34 letih, in bodo tudi v bodoče in še bolj se bodo poglobljali. Najbolj vidna predstavnika Cerkve v Beli krajini sta bila vsekakor tedanji generalni vikar in dekan ter župnik v Podzemlju Andrej Ilc in župnik Lojze Jože Žabkar, ki je bil ves čas prisoten v Črnomlju, od leta 1941 do svojega odhoda v pokoj leta 1969, in živi sedaj v Kropi na Gorenjskem.

Kot rečeno, Cerkev je imela na osvobojenem ozemlju živahen dialog z Osvobodilno fronto in njenim vodstvom, sodelovala je po svojih najboljših močeh. Dr. Stanko Cajncar je prav tako veliko pripomogel k dobri odnosom, ves čas je bil v letih 1944–1945 vodilna osebnost v Komisiji za verska vprašanja, poz-

neje v Ljubljani pa nekaj časa celo njen predsednik. Na steni črnomeljskega župnišča je dal Lojze Jože Žabkar ob 10-letnici vzditi spominsko ploščo z napisom: »V tej hiši so se vršile seje Verske komisije v letih 1944–1945.« Še dandanes jo vidiš kot živo pričo naše dejavnosti pri urejanju odnosov med Cerkvijo in državo v tistih slavnih časih naše narodne zgodovine.

Cerkev tudi danes deluje v Beli krajini v duhu drugega vatikanskega koncila, skuša graditi na svetlih tradicijah cerkvene zgodovine skozi skoraj 8 stoletij in bogatiti vero in pospeševati rast božjega kraljestva na Zemlji, zvesta svojemu poslanstvu, ki ga je prejela ob svoji ustanovitvi te starodavne župnije v mestu nad Lahinjo.

Med drugo svetovno vojno in še dolgo po vojni do 1969 sem bil v vrsti premnogih župnikov, ki so bili »bene meriti pro Ecclesia et pro patria« – zaslužni za Cerkev in domovino – ves čas aktivno prisoten pri vseh dogajanjih, živel in delal sem s tem dobrim belokranjskim ljudstvom in moram reči, da je to pridno ljudstvo veliko doseglo in naredilo in da mirno lahko trdimo, da je že sposobno stopiti in korak z vsemi drugimi v naši lepi deželi – Sloveniji.

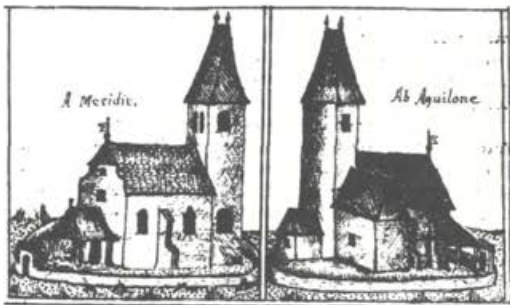
Ko bo kronist pisal nekoč podobne vrstice za osemstoletnico Črnomlja, mu želimo, da bo napisal še mnogo več, kar bo ta narod naredil in dosegel v nadaljnjem pol stoletju. Vsekakor pa je prav, da naši znaninci vedo, kaj je bilo v minulih stoletjih na našem prostoru narejena in dosežena.

Lojze Jože Žabkar

Zidani most v zgodovini

Ob izlivu Savinje v Savo je stisnjen med visoka in strma pobočja vsakemu Slovincu in ostalim Evropejcem dobro poznan kraj Zidani most, ki ima tri mostove in je važno mednarodno prometno križišče. Zidani most je skromna železniška vas, ki ima z neposredno okolico nad 500 prebivalcev. Prav geografska lega ob sotočju dveh rek je bila odločilna za razvoj kraja v pradednin. Prvi prebivalci neznane narodnosti so si utirali skromne poti po visokih pobočjih skozi savinjsko in savsko sotesko že v predzgodovinski dobi, tj. okrog 2500 let pred našim štetjem. Pred kakimi 3000 leti so jih nasledili prvi znani prebivalci Iliri. Po Keltih imata Savinja in Sava svoja imena (savam – reka), Ti prebivalci so napravili po pobočjih skromne steze ali pa so čolni pluli po rekah.

Ozemlje ob Savi in Savinji je prišlo pod rimsko oblast v letih 34–33 pred našim štetjem. Trajala je 500 let. Rimski kolonisti so se naseljevali na prejšnjih ilirskih in keltskih seliščih. Rimljani so se osredotočili predvsem na važnejše vojaške, gospodarske in trgovske prometne točke, med katerimi je bil tedaj zlasti Zidani most. Prejšnje zasilne steze so se spremenile v širše in trdne prevozne ceste. Uredili so tudi Savinjo in Savo kot plovno reko, zlasti pod cesarjem Vespazijanom (69–81 po kr. r.). V bližnjih Radečah je bilo glavno rimsko pristanišče za trgovino v Posavju. Tam je stala tudi 34. postaja na rimski cesti Oglej–Sisak. Od Zida-

Cerkev sv. Egidija v Zidanem mostu, kakor jo je v 18. stoletju narisal župnik Gajšnik

nega mosta do Radeč je takrat vodila cesta ob desnem bregu Save. Prehod s cest obeh bregov Save je bil v Zidanem mostu mogoč le z brodom.

Zaradi vojaških premikov na vse strani so Rimljani okrog leta 290 po našem štetju v Zidanem mostu zgradili mogočen kamniti most ob izlivu Save v Savinjo. Ob veliki suši leta 1834 so se prikazali ob desnem bregu Save ostanki stebra tega starorimskega mostu. Zaradi olajšanja plovbe so steber oblasti razstrelile in pri tem so naleteli na dva rimska novca: eden je bil iz dobe republike, drugi iz časa cesarja Galijena (254–268). Most je vezal levi breg Save z desnim bregom, od koder je vodila cesta dalje v Nevodunum (Drnovo pri Krškem). Iz Zidanega mosta pa je vodila cesta ob

Zidani most po B. Fiedlera sliki iz leta 1849

obronkih v Širje in dalje čez Grmado, mimo Rimskih Toplic v Laško. V Laškem preko broda na levi breg Savinje in ob levem bregu Savinje v Celje. Nad Zidanim mostom, na vrhu današnjega Klausenstein, so postavili rimsko stražnico (castellum) za obrambo in varnost mostu, cestnih zvez in plovbe.

Prvotni most je propadel po razpadu rimskega imperija. V letih 1222–1224 je vojvoda Leopold VI zgradil nov kamniti most preko Save, ki pa je bil 1442 porušen v bojih celjskih grofov. Nekako sočasno je Leopold VI postavil v bližini mostu med Savinjo in Savo tudi cerkev sv. Egidija, ki je bila zidana v romanskem slogu in je stala na prostoru stare šole. Imela je tri oltarje: sv. Egidija, sv. Pavla in Marijinega. V stolpu sta bila 2 zvona, okrog cerkve obzidano pokopališče. Cerkev so imenovali Capella st. Egidii in ponte. Tu so službovali stalni kaplani, ki so imeli vse pravice župnikov. Patronat nad cerkvijo so imeli Babenberžani. Do leta 1423 je bila cerkev samostojna župnija, nato pa so jo prevzeli kartuzijani v Jurklostru. Obsegala je današnje župnije Širje, Radeče in del loške župnije. Tu so bili stalni duhovniki do 18. stoletja. Leta 1784 je cesar Jožef II. odredil zaporo cerkve. Leta 1807 je bila prodana s pokopališčem vred za 500 gold. kranjskemu plovbenemu skladu. Lastništvo se je nekajkrat menjalo med privatniki, dokler ni vdova Posch cerkev leta 1847 prodala podjetju za gradnjo južne železnice, ki jo je takoj podrlo. V vasi Širje, 3 km nad Zidanim mostom so zgradili leta 1747 Marijino cerkev, ki pa je bila pozneje večkrat prezidana.

Zidani most ima ime po letu 1224, ko je bil odprt drugi most čez Savo, ki ga je dal graditi vojvoda Leopold. Ta je dal tudi obnoviti starorimsko utrdbo (castellum) Klausenstein v obliki manjšega gradu za obrambo mostu. V času od l. 1437 do 1443 je trajala vojna med Celjani in Habsburžani. Tedaj so most podrli. Hkrati z mostom so podrli tudi trdnjavo Klausenstein.

Cesto od Rimskih Toplic skozi Zidani most in dalje do Loke so hkrati s kamnitim mostom preko Savinje dogradili leta 1824. Železnica od Celja do Ljubljane je slavnostno stekla čez drugi most nad Savinjo dne 16. 9. 1849, proti Zagrebu pa 1. 10. 1862. Tretji most na Savinji, ki povezuje železniški promet Ljubljana–Zagreb pa je bil zgrajen leta 1931. Danes vozi skozi Zidani most dnevno 220 do 230 vlakov.

Zaradi ugodnega križišča prometnih zvez sta bili v Zidanem mostu zgrajeni leta 1852 oljarna, ki je pogorela 9. 1. 1914, in leta 1859 cementarna, ki še obratuje.

Pred izgradnjo železnice so stale v Zidanem mostu samo 4 skromne hiše. Za železniški most preko Savinje, ki so ga pričeli graditi 17. 8. 1846 in je bil dograjen 3. 6. 1849, so uporabili 1260 kvadratnih kamnov. Stroški so znašali 806.690 kron in 20 vinarjev. Pri gradnji mostu so bili večinoma Italijani, ki so stanovali v barakah na levem obrežju Savinje, in od takrat se imenuje ta zaselek nad sedanjo železniško kurilnico Majland, kakor ga še danes imenujemo.

Med zadnjo vojno je bil kraj po letalskih napadih silno razrušen, popolnoma uničeno je bilo šolsko poslopje, hotel Juvancič, mala kapela, močno poškodovani mostovi, železniška postaja in skoraj vse zgradbe in hiše. Na spominski plošči je vklesanih 23 vojnih žrtev. Danes se je v Zidanem mostu veliko spremenilo. Med leti 1967–1971 so bile asfaltirane ceste od Rimskih Toplic do Radeč, elektrificirane proge, postavljeni novi peroni in naprave, v bližini sezidana nova šola in postavljen kulturni in glasbeni dom železniške godbe, ki daje kraju utrip življenja.

Bilo je pred 100 leti, v noči med 15. in 16. januarjem 1877, ko se je okrog 3. ure zjutraj s severnega pobočja Pleša, nasproti kamnoloma in takratne oljarne, utrgal silovit plaz. Vas Briše pri Zidanem mostu je zadela ena najhujših naravnih katastrof v zgodovini tedanje spodnje Štajerske. Vas Briše je približno kilometer od Zidanega mostu, na levem bregu Savinje. Preden dospo do železniškega prehoda, še danes lahko zagleda desno nad progo železnice raztrgano pobočje strmega in plazovitega Pleša. S tega pobočja se je utrjala neizmerna gmota zemlje, kamenja in skalovja, pridrvela iznenada v dolino in terjala sredi mrzle zimske noči hude človeške žrtve in materialna razdejanja. V uničujočem plazu je izginilo šest stanovanjskih in osem gospodarskih poslopij ter trinajst prebivalcev. Da ni bilo še več človeških žrtev, se je bilo zlahkati domačemu kovaču Savšku, ki je šele pred kratkim najel v tem kraju kovačnico. Ko je mož zaslišal, da se podira sosednja hiša, je poklical svojo ženo in zbudil ostale najbližje stanovalce, ki so se zadnji hip rešili. Omenjeni kovač je pozneje pripovedoval, da je bilo bobnenje plazu prav takšno, kakor če bi pridrvel železniški vlak pod okno njegovega stanovanja. Prvi dan po katastrofi so izkopali trupelce 3-letnega sina Jamškove 5-članske družine, ki je bila vsa zasuta. Prva reševalna dela sta vodila župan občine Loka Potočin in železniški zdravnik dr. Kučera iz Radeč. Pomagali so delavci iz cementarne in oljarne ter železniški delavci. Toda že ob 11. uri dopoldne so se z izkopavanjem mučili samo še Potočin, občinski uslužbenci in nekaj rudarjev; šele popoldan je prišlo na pomoč več delavcev. Sploh je bilo tiste čase marsikaj še bolj »po domače«. Ko so prvi reševalci prosili upravo oljarne vsaj za bakle, so jim rekli, da jim ne morejo ustreči, »saj gospodje, ki o tem odločajo, vendar še spijo«. Pač pa se je izkazalo vodstvo trboveljskega rudnika, ki je že popoldne poslalo 40 delavcev, ki so nato noč in dan kopali, zlasti na območju Mačkove in Jamškove domačije. Šele v noči 18. januarja 1877 okrog desete ure zvečer je namreč začelo znova bobneti. Delavci so se naglo umaknili. Nekaj minut zatem je prihrumel s hriba nov plaz, strašnejši in močnejši od prvega: sunkoma je odrinil železniški nasip z obema tiroma in visoko škarpo iz kvadrov v dolžini 100 metrov prek Savinje na desni breg. Nekega delavca, ki je stal na nasipu, je silna moč vrgla čez Savinjo, kjer je kot po čudežu obležal živ in brez posebnih poškodb. Še danes

je videti ob desnem bregu Savinje pod opuščenimi apnenicami težke kvadre železniške škarpe, ki jih je tja zanesel plaz.

Struga Savinje je bila popolnoma zaprta s 120 metrov visoko goro kamenja in zemlje, in to v dolžini 100 metrov. Vsa niže ležeča zemljišča so bila poplavljenjena, tudi oljarna. Zaradi jezua, ki ga je ustvaril plaz, je Savinja v 12 urah narasla do polovice prvega nadstropja oljarne in odplavljala na stotine sodov olja in maščob. Ljudje so na obeh bregovih Savinje s posodami zajemali olje iz vode. Savinjina struga južno od plazu pa je ostala brez vode.

Ljudje so iz suhe struge Savinje odnašali cele vreče rib. Severno od plazu pa je Savinja naglo naraščala in nastalo je veliko, kalno jezero vse do Rimskih Toplic. Vsa okrajna cesta je bila pod vodo. Hudi vodni vrtnici so podrli leseni most pri oljarni in drugega na Gračnici, ki ga od tedaj niso več obnovili. Naslednji dan je prišlo še 100 rudarjev iz Trbovelj, da so odkopavali zasuto strugo Savinje. Okrajni glavar je zaprosil za pomoč vojake pionirje iz Gradca. Savinja je strahotno naraščala od ure do ure. Končno je prišlo na pomoč še okrog tisoč delavcev iz Celja, Ptuja, Maribora, Gradca in Dunaja. 19. januarja ob 3. uri popoldne si je Savinja sama izsilila pot: predrla je nasip v širini nekaj metrov. Naslednjega dne so prišle že nove pionirske in inženirske čete, Savinja pa je upadla že za tri metre. 21. januarja je vojakom in delavcem uspelo razstreliti večje skale, ki so ovirale rečni tok.

Urejali so tudi teren za železniški nasip. Zaradi varnosti množice delavcev in vojakov so postavili na razne kraje grozečega hriba stalne straže, v dolini pa sta bila na dveh mestih orožnika, ki sta neprestano opazovala straže na hribu. V primeru nevarnosti bi straže dale znamenja.

Tudi pred sto leti radovednežev ni manjkalo. Z vlaki in vozovi so prihajali iz bližnjih in daljnjih krajev, posebno s Kranjskega, in si ogledovali pošastno podobo uničenja, ki ga je povzročil plaz.

22. januarja 1877 je bilo pri očiščevalnih delih še vedno zaposlenih več kot 300 vojakov in 500 civilistov. Tega dne je prvič po katastrofi pripeljal iz Rimskih Toplic dunajski poštni vlak in potniki so s prestopanjem nadaljevali vožnjo proti Zidanemu mostu, Zagrebu in Ljubljani.

24. januarja je prek kraja katastrofe zapeljal prvi mešani vlak. Šele 15. februarja so popolnoma odprli in normalizirali pretok Savinje. Vojaštvo se je vrnilo v garnizije, tudi večina civilistov je odšla domov. Od 18. februarja so pogrešali 46-letnega rudarja Antona Močnika, doma iz Gornjega gradu, ki je najbrž utonil v deročih valovih Savinje.

Na pokopališču v Loki so pokopali le dele telesnih ostankov zakoncev Jamšek in malega Frančka. Vsi drugi so svoj večni počitek našli v kamniti grobnici pod plazom. Uradni zapiski žrtev plazu na navajajo poimensko, ampak samo s skupnim številom 13. Vpisane pa so v matični knjigi umrlih župnije Loka pri Zidanem mostu za leto 1877. Župnik Josip Bunček je vpisal kot dan smrti 15. 1. 1877, pod hišno številko 6 Sv. Peter je vpisana družina Maček, pod števil. 97 Sv. Peter družina Jamšek. Vsi zasuti člani obeh družin so vpisani poimensko in z letom starosti. Na loškem pokopališču so žrtvam plazu postavili mogočen granitni blok. Denar so prispevali cementarna, oljarna, železnice, loška občina in drugi. Po prvi svetovni vojni pa so spomenik prodali,

Zidani most leta 1931

ker groba ni nihče več vzdrževal. Železniška uprava je na kraju katastrofe postavile tri metre visok križ iz belega kamna. Tudi ta danes ni več ohranjen. Leseni most čez Savinjo pri oljarni, ki so ga zgradili namesto podrtega po katastrofi, prav tako ne stoji več: desno polovico je odnesla narasla Savinja leta 1926, levo polovico pa ledene plošče spomladi leta 1929. Na prostoru, kjer je stala oljarna, so še razvaline, v zadnjem času pa je zgrajen stanovanjski blok.

Da se katastrofa ne bi več ponovila, je uprava železniške sekcije leta 1917 izdelala gradbeni načrt, po katerem so na tem kraju zajeli vse vodne izvire in jih v višini 600 metrov ter v dolžini enega kilometra speljali v Savinjo. Naredili so več vodnih zbiralnikov, jih povezali z izviri, položili betonske cevi, skopali jarke in na koncu speljali v Briški potok, imenovan »studeneč« v Ameriki (po hiši, ki jo je njega dni kupil ameriški izseljenec), ter po posebnem kanalu pod železnico v Savinjo. Načrt železnice, ki vsebuje vse obrise nekdanjega plazu in zgovorne slike te katastrofe ter gradbeni načrt zajetja voda hrani bivši progovni nadzornik Jože Belak. Vse te načrtne odvodne naprave, ki so bile v letih 1917 in 1918 narejene s pomočjo bosanskih delavcev, ruskih vojnih ujetnikov, s prenašanjem gradbenega materiala na bosanskih konjčkih, so danes zasute, uničene, zanemarjene in preraščene. Samo vrh poboja Pleša, kjer se je plaz utrgal, je še neporaščena strmina.

O katastrofi pričajo le še stari zapisi in akti, orume ne fotografije ter ustno izročilo. Na nesrečno Mačkovo družino (mater in šest otrok) pa še danes spominja velik kamnit možnar. Mačkovi so ga tik pred katastrofo posodili sosedom Oberžanom, katerih domačija je bila severno od kraja katastrofe. Možnar je še danes drag in hkrati žalosten spomin na priljubljene sosedo.

Naključje je nanese, da se je ravno ob 100-letnici, tj. 16. januarja 1977, ponovno utrgal kamnit plaz nad železniško postajo Zidani most in zasul prostor pred postajnim poslopjem, tako da je bila cesta za vsa vozila iz postaje proti Radečam in Rimskim Toplicam neuporabna. Del ceste je bil očiščen, veliki bloki kamenja, ki so ostali od plazu, pa so še danes tam.

Podatke zbrala:
Lojze Oberžan, Laško
Edo Jelovšek, Laško

Združevanje v kmetijstvu

Nova ustava ter Zakon o združenem delu in zakoni s področja kmetijstva in živilstva dosledno opredeljujejo načelo samoupravnih družbenih in gospodarskih odnosov v kmetijstvu in na vasi. Že druga seja konference Zveze komunistov Slovenije je odprla nove vidike kmetijske politike, ki je spodbudila hitrejši napredek kmetijstva, novi Zakon o združevanju kmetov pa potrjuje samoupravno načelo, da so nosilci združevanja kmetje sami, ki skupaj z drugimi ljudmi v temeljnih združnih organizacijah (TZO), v kmetijskih združenjih (KZ) in temeljnih organizacijah kooperantov (TOK) združujejo delo, sredstva in zemljišča. S tem združevanjem se uveljavlja nov položaj kmeta in ustvarjajo v načelu enake pravice in obveznosti, kot jih imajo delavci v združenem delu:

- da enakopravno odločajo o poslovanju svoje zadružne organizacije ali skupnosti in
- da skupno ustvarjajo in razporejajo dohodek.

Glavni namen združevanja je povečanje pridelkov hrane, ki je temeljni dejavnik za ustvarjanje trajnejših in umirjenih gospodarskih gibanj, pogoj za povečanje storilnosti dela in dohodka ter pogoj za izboljšanje socialne varnosti (zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja). Čim večja bo storilnost in dohodek, tem višje bodo starostne pokojnine!

Združeni kmet je po zakonu o združenem delu in Zakonu o združevanju kmetov vsak kmetijski proizvajalec, ki s svojo proizvodnjo pogodbeno in trajno sodeluje z zadružno organizacijo, ki za določeno časovno obdobje združi v skupno proizvodnjo svoje delo, kmetijsko zemljišče in sredstva v celoti ali del teh, ki deli s svojo organizacijo dohodek na riziko. Združeni kmet lahko obdrži lastninsko pravico zemljišča in drugih združenih sredstev, če se sam prostovoljno ne odloči drugače. Družinski člani zadružnika (žena, mož, sin, hči in drugi) lahko postanejo združeni kmetje, čeprav združujejo samo svoje delo.

Združeni kmet je član kmetijske zadruge, temeljne zadružne organizacije ali temeljne organizacije kooperantov. Razmerje med člani in zadružno organizacijo urejajo zadružna pravila (statut) ali samoupravni sporazum o trajnejšem sodelovanju in jamstvu, ki je omejeno; kmet nikdar ne jamči z lastno zemljo!

Kooperant je kmet, ki proizvodno sodeluje z organizacijo združenega dela, ki ni zadružna organizacija (je pa podjetje z delavskim svetom). Razmerje med njima se ustvarja s pogodbo ali s samoupravnim sporazumom, če gre za trajnejše sodelovanje. V zadružništvu velja teritorialno načelo: na istem krajevnem območju lahko posluje samo ena zadružna organizacija, kjer lahko vsi kmetje ene ali več vasi uveljavljajo svoje interese.

Proizvodne skupnosti se lahko ustanavljajo znotraj vsake zadružne organizacije in organizacije kooperantov, če dvoje ali več združenih kmetov (ali kooperantov) za daljše obdobje združi svoje delo, sredstva in kmetijska zemljišča zaradi:

- skupnega pridelovanja določenih kmetijskih pridelkov (na primer sladkorne pese, krompirja, sadja, vina, hmelja),
- skupnega melioriranja kmetijskih zemljišč,
- skupne zgraditve gospodarskih objektov (hlevov, sušilnic, skladišč),
- skupne rabe zemljišč in strojev in
- skupne predelave lastnih pridelkov.

Ta oblika združevanja je najenostavnejša, najpomembnejša in tudi najučinkovitejša oblika uspešnega pridelovanja, rejo in predelavo na ožjem območju. Zakaj?

V Sloveniji meri povprečna kmetija 6.5 ha, od tega je samo 3.7 kmetijske zemlje, oziroma 2.6 ha obdelovalne zemlje. Za obdelovanje in sodobne proizvodne postopke je potrebna strojna oprema, traktor in mnogi priključki, ki so zelo dragi in so na naših malih kmetijah premalo izkoriščeni; zato nabavna cena za stroje preveč obremenjuje gospodarsko moč kmetije. Z združevanjem sosednjih parcel v večje obdelovalne celote, s skupnimi posevki in sadeži, z napravo večjih sadovnjakov, vinogradov in hmeljnikov na zaokroženih zemljiščih je možno poenostaviti pridelovalne postopke, poceniti stroške in doseči večje pridelke. V Sloveniji imamo že čez 3000 skupnosti, od tega je šele kakih 15% pridelovalnih skupnosti, npr. skupnosti za pridelovanje sladkorne pese v Pomurju, skupnosti za pridelovanje krompirja in zelenjave na Dolenjskem, pašne skupnosti za rejo mlade in plemenske živine v Posočju na Gorenjskem, skupna hmeljišča v Savinjski dolini, vinogradniške skupnosti v Beli krajini, v Vipavski dolini in Goriških brdih, sadjarske skupnosti v Kozini, Vipavski dolini, pod Pohorjem in v Slovenskih goricah, na Goričkem in drugod. Pred kratkim so na Tolminskem odprli

Če zadeneš vesoljstvo na enem koncu, se bo odzvalo na drugem koncu. Lažje bi bilo ptičkom in otrokom in sleherni živalci okoli tebe, ko bi bil ti sam čistejši in boljši kot sedaj, pa čeprav le za trohico.

Dostojevski

prvi skupni hlev, osem skupnih hlevov pa že načrtujejo ali gradijo. Prvi uspehi že dajejo dobre dosežke in kmetje se vedno bolj zanimajo za ustanavljanje novih skupnosti. V vse pridelovalne skupnosti vključujejo zasebni kmetje in polkmetje celotno ali pa del zemljišč, ki se z ustreznim kolobarjem menja, z načrtovanjem pa širi večje celote. Za zdaj imamo največ strojnih skupnosti, ki imajo važno vlogo pri osvoboditvi in olajšanju ročnega dela ter povečanju storilnosti zlasti na manjših kmetijah, ki ne morejo same prenesti drage obremenitve za nabavo lastnih strojev. Vsekakor so strojne skupnosti prvi korak k združevanju dela in sredstev ter pogoj za naslednji korak: v združevanju zemlje in skupno pridelovanje za trg. Skupni hlevi in hlevske ter pašne skupnosti imajo tudi druge ugodne posledice ter vpliv na družinsko življenje; z združevanjem in delitvijo dela ter dežurno službo si lahko živinorejci privoščijo dela prost dan v tednu ali konec tedna, vsa družina pa tudi letni dopust in počitnice. Prav zaradi tega pospešeno ustanovljajo živinorejske skupnosti tudi v Italiji, Franciji in drugih kapitalističnih deželah, na vidiku pa so številne hlevske skupnosti tudi v vseh regijah Slovenije.

Financiranje proizvodnje in vlaganj združenih kmetov v trajne objekte je zagotovljeno v sredstvih Kmetijske in živilske razvojne skupnosti Slovenije, v sredstvih Hranilno-kreditne službe (HKS), v skladih občin, gozdnogospodarskih organizacijah in drugod. Za leto 1978–79 je na razpolago 15 do 20 milijard starih dinarjev. Organizacije združenih kmetov in proizvodne ter druge skupnosti bodo lahko dobile posojila na podlagi strokovno in gospodarsko utemeljenih programov ter v okviru normativov in najmanjšega obsega za posamezna vlaganja pod naslednjimi pogoji:

1. za izgradnjo in adaptacijo hlevov za več kot 50 molznic ali za več kot 100 govejih pitalcev ali plemenskih telic ali za več kot 800 prašičev (če ga gradi en kmet) oziroma več kot 1500 prašičev (če ga gradi dva ali več kmetov) ali za več kot 40

plemenskih svinj ali za več kot 300 ovc za mleko ali za več kot 600 ovc za meso;

2. za obnovo vinogradov, sadovnjakov in hmeljnikov na najmanj 5 hektarih zemljišč;

3. Poljedelske skupnosti morajo obdelovati najmanj 20 hektarov združenih zasebnih zemljišč (ali vzetih v najem); na planinskih pašnikih morajo pasti najmanj 50 glav velike živine;

4. Kmetijske zadruge in temeljne organizacije kooperantov lahko dobijo posojila tudi za nakup zemljišč, če na njih organizirajo skupno pridelovanje združenih kmetov ali kooperantov ali če tako zemljišče potrebujejo za lastno proizvodnjo. V obdobju 1978–79 je za nakup zemljišč zagotovljeno okoli 10 starih milijard dinarjev.

5. za melioracije kmetijskih zemljišč se dajejo posojila iz skladov vodnih skupnosti, iz skladov zemljiških skupnosti in drugih virov, če je v melioracijsko skupnost vključenih več kot 50% zemljišč iz območja ene zaključene melioracijske celote.

6. Samoupravni sporazum o kreditiranju kmetijstva v letu 1978–79 določa razen gornjih pogojev in okvirov še višino obrestne mere, roke vračanja in deležev posameznih posojilodajalcev. Obrestna mera je za 90% vseh vrst naložb 3%; za naložbe v nasade in nabavo kmetijske mehanizacije se plača 6% obresti, za perutninarstvo pa 10%. Cenejši kredit za združene kmete v proizvodnih skupnostih pomeni tudi znižanje proizvodne cene.

7. Združeni kmetje lahko dobijo ugodna posojila tudi za potrebe kmečkega turizma, za stanovanjsko gradnjo in adaptacije ter za dokup dobe za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.

Ugodnosti, ki jih nudi Zakon o združevanju kmetov ter dosežki dosedanjega razvoja utira med kmeti spoznanje, da bodo svojo prihodnost zagotovili z združevanjem svojih zmogljivosti v skupnostih ter povezovanjem kmetijskih združenih organizacij s trgovino in predelovalno industrijo (mesno, mlečno, sadno, vinsko in drugo industrijo). To povezovanje in združevanje sloni na dohodkovnih odnosih, v katerih bo vsak pridelovalec deležen končnega dobička od prodaje pridelkov in izdelkov neposrednemu porabniku hrane. Za tako poslovanje je odgovorna organizacija združenih kmetov – Zadruga zveza Slovenije pa je porok, da bodo združeni proizvajalci deležni dosežkov svojega dela, vlaganj in prizadevanj.

F. A.

Med našimi izseljenci v Kanadi

Mala honda je tiho predla in požirala kilometre med kanadskima mestoma Kitchener in London v južnem Ontariu. Cesta je bila suha, vse naokrog, kolikor daleč je neslo oko, pa je bila pokrajina pod debelo snežno odejo. V obe smeri je bil gost promet, saj je sončno nedeljsko popoldne marsikoga zvabilo ven. Neskončno ravnino so v modrikasti daljavi obrobjali nizki griči. Ob cesti – po poljih, ki jih bodo morda že čez mesec ali dva pokrivala najrazličnejše poljedelske kulture, pa so od časa do časa zdrvele mimo motorne sani. največkrat hitreje od kolone avtomobilov.

S hamiltonskim slovenskim župnikom, salezijancem Karlom Ceglarjem sva za letošnjo tiho nedeljo hotela obiskati slovenski skupnosti v Kitchenerju in Londonu. Dopoldansko spovedovanje in bogoslužje v Kitchenerju je bilo že za nama. V soboto pozno zvečer sva v snežnem metežu prišla v Kitchener in našla gostoljubno streho v velikanskem župnišču, ki so ga bazilijanski patri spremenili v samostan. Zjutraj nama je pater, ki ni mogel skriti svojega indijskega porekla, pripravil zajtrk in vmes zgovorno spraševal o Sloveniji in Jugoslaviji.

Potem sem odšel v spodnjo cerkev spovedovat. V zgornji je bila jutranja maša in kakor iz skrivnostne daljave sem slišal glasove orgel in petja. Cerkev je morala biti polna in sodelovanje zelo dobro. V spodnji cerkvi pa so čez kakšno uro imeli nemško mašo. Mlad duhovnik je zelo lepo vodil bogoslužje in vneto razlagal božjo besedo. Toda ko sem za trenutek stopil iz spovednice, sem naštel v cerkvi šestnajst ljudi. In to v mestu, kjer je nekoč živela najmočnejša nemška kolonija v Kanadi (nad 30 tisoč ljudi) in ki je vse do prve svetovne vojne ponosno nosila ime Berlin.

Ali je takšna usoda vseh narodnostnih skupnosti, ki si skušajo urediti življenje v tujini? To vprašanje je nenehno ključalo v meni, čeprav sem pozneje doživel občutno slovensko bogoslužje z ubranim večglasnim petjem, tradicionalnim klepetom po maši pred cerkvijo in kosilom v urejeni družini primorskih Slovencev. Ali se bo tudi močna slovenska skupnost v ZDA in Kanadi počasi zlila z angleškim življenjem in utonila?

Prvi znani Slovenci, ki so prebrodili veliko lužo in se izkrcali v novem svetu, so bili misijonarji. Jezuit Marko Kapus iz Kamne gorice je leta 1685 odšel misijonarit v Mehiko, več let pa je deloval

tudi med Indijanci v Kaliforniji. Najbolj znan je gotovo svetniški kandidat škof Friderik Baraga, ki je stopil na ameriška tla v newyorškem pristanišču 31. decembra 1830. Najbrž bo držala trditev, da so še pred misijonarji prišli v Ameriko potujoči trgovci, krošnjarji. Križarili so po evropskih deželah in premamilo jih je pripovedovanje o »obljubljeni deželi« *onstran velikega morja. Nagel razvoj gospodarskega življenja jim je omogočil, da so si s pridnostjo in varčnostjo utrdili gospodarski in socialni položaj. Ko so nekaj dosegli, so začeli vabiti za seboj sorodnike in prijatelje in tako so se osnovele prve slovenske skupnosti na severnoameriških tleh.*

Škof Baraga je 10. avgusta 1831 pisal sestri Amaliji, da je v Ameriki srečal rojaka iz Bele krajine, ki je prišel tja že tri leta pred njim. To je bil Peter Pohek, ki je najprej služil v francoski vojski, leta 1827 pa je prišel v Ameriko. Baragova sestra je bila menda prva Slovenka, ki je prišla v Ameriko in prav gotovo tudi prva, ki se je spet vrnila domov. Za Friderika Barago je znano, da je številnim rojakom oskrbel dovoljenje za naselitev v Ameriki.

Potem pa je njihovo število stalno raslo. Natančnih podatkov o številu izseljenih Slovencev ni, pač pa lahko na to število sklepamo iz uradnih statističnih podatkov o gibanju prebivalstva. Za narodnostno ozemlje Slovencev (takrat je vključevalo še Trst, Gorico, večji del Istre in Celovec) imamo uradne podatke od leta 1857 dalje. Takrat je prebivalo na tem ozemlju 1,459.000 ljudi (Slovencev in drugih), do leta 1913 pa je to število naraslo na dobra dva milijona. V tem obdobju je znašal naravni prirastek 728 tisoč, dejanski pa le 550 tisoč, tako da lahko razliko, to se pravi 178 tisoč, pripišemo izseljevanju. Od tega odpade vsaj 150 tisoč na Kranjsko deželo.

Za preselitvena gibanja po prvi svetovni vojni so ti podatki težko primerljivi, ker je bilo slovensko narodnostno ozemlje razdeljeno med štiri države. Vsi podatki pa pričajo, da se izseljevanje ni ustavilo in niti svetovna gospodarska kriza ga ni bistveno zavrnila.

V Kanadi srečamo prve slovenske naseljence okrog leta 1910. Od takrat se je njihovo število stalno večalo. Zadnji veliki val je prišel v ZDA in Kanado takoj po drugi svetovni vojni; od takrat se je izseljevanje ustavilo, največ na račun začasnega zaposlovanja v državah zahodne Evrope, pa tudi bistveno boljših razmer doma. Danes cenijo, da je v ZDA blizu 300 tisoč Slovencev, v Kanadi pa nekaj nad 20 tisoč.

Z odkritja spomenika škofu Baragi v Trebnjem, kjer so trg pred cerkvijo poimenovali po svojem slavnem rojaku. Spomenik je izdelal kipar France Gorše.

London je znano univerzitetno središče. Mar-sikoga je že zmotila istost imena z angleškim glavnim mestom. Pripovedujejo celo anekdoto, kako je mladoletnica hotela potovati z letalom iz Montreala v ontarijski London. Vprašala je, kje je letalo za London, in letališki uslužbenci so ji z znano vljudnostjo pokazali na velikega »jumba« Air-Canada. Mirno so vzleteli in šele po dobri uri poleta je vprašala steverdoso, zakaj tako dolgo ne pristanejo. Takrat pa je nastal preplah. Seveda so takoj obvestili mamo, ki je čakala na letališču, in naslednjega dne zvečer so deklico varno pripeljali domov s celimi litanijami opravičil. Mala pa se je samo navihano smejala, saj je zastonj dvakrat preletela Atlantik in bila deležna nadvse prijazne pozornosti.

Tudi sicer imajo v Severni Ameriki navado svoja mesta poimenovati z evropskimi imeni, kot da bi hoteli na ta način prinesiti s seboj košček domovine. Tako sem se samo v enem dnevu peljal mimo Pariza, Breslaua, Londona in še nekaterih drugih znanih imen.

Londonski Slovenci (Primorci so v večini) so mi kar po vrsti pripovedovali, da delajo na univerzi. Nisem hotel vprašati, kaj delajo, malo čudno pa se mi je le zdelo, da bi imeli na kupu toliko univerzitetnih učiteljev. Končno so mi med smehom povedali, da je ekipa za vzdrževanje celega niza univerzitetnih stavb in študentskih domov skoraj v celoti slovenska. Administrativni direktor univerze je namreč Slovenec in je ekipo sestavil iz rojakov, na katere se lahko zanese.

Nedeljsko bogoslužje v dvorani. Londonski Slovenci imajo sicer enkrat na mesec rezervirano angleško cerkev, toda za to priložnost so se zbrali kar v dvorani. »Da nas ne bo nihče silil, češ da je naš čas že minil,« so mi pojasnjevali. »Od tod nas ne bo nihče metal ven.« Zasilni oltar na odru. Pred mašo tudi spovedovanje na odru za zagrje-no zaveso. Sodelovanje pa tako, da bi se ga ne sramovali v najbolj urejeni stolnici. Po maši pa prijazen klepet ob kozarčku tega ali onega. Prav kakor nekoč doma.

Družine londonskih Slovencev so večinoma mlade. Le redki otroci pa imajo stara slovenska imena; večina še za silo govori slovensko, med seboj pa se pogovarjajo v angleščini. To je posledica šole in okolja, čeprav doma starši redno govorijo slovensko, čeprav se vsakih nekaj let z vso družino podajo v »stari kraj«. Najbrž bo zavest, da pripadajo nekemu drugemu kraju, da izhajajo iz drugega naroda, tudi v teh otrocih še dolgo živa, toda slovenščina bo kaj kmalu utihnila. Ni dopolnilne slovenske šole, duhovnik prihaja mednje enkrat na mesec, sicer obiskujejo angleške župnije. »Pa bi tudi mi čisto lahko prežive-li svojega duhovnika,« mi je resno zatrdil mlad mož in se nekako zamišljeno zagledal v svoje žuljave dlani.

V Hamiltonu sem prebil (podaljšani) vikend pred cvetno nedeljo. Vrstili so se govori in spovedovanje, pa spet obiski in pogovori o najrazličnejših vprašanjih. Celo pozno zvečer, ko se je končno pretrgala vrsta pred spovednico, me je ob izhodu čakal slovenski možakar srednjih let in me odpeljal domov. »Samo za nekaj minut, da se malo pogovorimo,« mi je pojasnjeval spotoma. »Saj vas bom potem spet pripeljal v župnišče.«

Stari naselbini v železarskem Hamiltonu se je po zadnji vojni pridružila nova skupina Slovencev. najprej nekako ni šlo skupaj, pozneje pa so se le znašli in skovali medsebojne vezi. Župnijska cerkev me je nekoliko začudila. Velika večina kanadskih in ameriških župnij ima pod cerkvijo zgrajeno dvorano z vsemi pomožnimi prostori,

kjer imajo večja zborovanja, kulturne in družabne prireditve, včasih pa jo tudi dajo v najem za kakšno poročno kosilo ali kaj podobnega. V Hamiltonu so zgradili lepo dvorano, cerkev pa je pod njo. Ko sem nekega večera v cerkvi sodeloval, je bilo iz dvorane mogoče čisto razločno slišati kitare in bobne; župnijska mladina je imela svoje srečanje (v angleščini) in se je pripravljala na veliko noč.

Trije salezijanski duhovniki, ki skrbijo za Hamilton in okolico, pa živijo v zares skromnem in tesnem župnišču. Brez gospodinje so in se morajo ob preobitici drugega dela spopadati še z vsakdanjimi kuharskimi težavami. Ob župnijskem središču je ogromen parkirni prostor, kjer bi si Slovenci radi zgradili pravo cerkev. Župnik Ceglar je pribil, da samo v primeru, če bo dobil kakšnega mlajšega pomočnika.

Severna Amerika je po narodnostnem sestavu zelo zanimiva dežela. Pustimo ob strani odnos med Evropejci in Indijanci; to je poglavje zase. Ko sta se dva velika severnoameriška soseda, ZDA in Kanada, osvobodila kolonialnih razmerij, so se začeli bistveno spreminjati tudi odnosi med posameznimi etničnimi skupinami. Zmagoslavju svobode je sledila polarizacija, v kateri so krajši konec potegnili tisti, ki se niso mogli pohvaliti s svojim anglosaškim poreklom, razen morda Francozi na severovzhodu Kanade, v provinci Quebec. Celo Irci so bili v ZDA vedno le »prekleti Irci«, Slovani pa navadno »neumni Poljaki«. Znanega slovenskega strokovnjaka dr. Edija Gobca, profesorja sociologije na kentski univerzi, so sodelavci in študentje še v petdesetih letih stalno dražili, naj jim pove ime vsaj enega Slovenca, ki je v Ameriki dosegel kakšen izreden uspeh. To ga je spodbodlo, da je začel raziskovati delež Slovencev pri graditvi Amerike. Prišel je do presenetljivih zaključkov. Poleg vrste misijonskih škofov in verskih preroditeljev imamo Slovenci prav na vseh področjih znanosti, umetnosti, kulture, vojaške znanosti in politike ljudi, ki so posegli v sam vrh ameriške družbe. V svojih člankih in ob priložnostni razstavi ob 200 letnici neodvisnosti ZDA je večkrat našteval imena iz dolgega seznama Slovencev, ki so v Ameriki dosegli vse, kar je bilo mogoče doseči.

Kanada je v zadnjih letih zelo občutljiva za kulture posameznih narodov, ki sestavljajo njeno populacijo. Nič več ne govorijo o »talilnem loncu«, kjer naj bi vse skupine priseljencev izginile in se stopile v enoten kanadski narod. Imajo celo posebno ministrstvo pri zvezni vladi in pri vladah

posameznih provinc, ki skrbijo za »multikulturo«. Znatna finančna sredstva dajejo vsako leto kot podporo za organizacijo kulturnih in folklornih prireditev, tako imenovanih »karavan«, kjer skuša vsaka etnična skupina prikazati svoje značilnosti. Tudi časopisi v raznih jezikih in druga sredstva družbenega obveščanja nemoteno izhajajo in po potrebi dobivajo tudi denarno pomoč. Dopolnilne jezikovne šole – pri tem je čisto vseeno, ali jih organizirajo narodnostne župnije ali kakšne druge organizacije – lahko nastavijo učitelje, ki jih plača provincialna vlada iz svojih skladov. Še več. Naš rojak dr. Lojze Ambrožič je postal pomožni škof v Torontu s posebno nalogo, da skrbi za priseljence. Tako je gotovo škof, ki mora pri svojem pastoralnem delu in bogoslužju uporabljati največ jezikov. Nemci, Portugalci, Italijani, Španci in Portorikanci ter seveda Slovenci se v cerkvi počutijo kot doma, ko jih škof nagovori v njihovem domačem jeziku.

Toronto, velika sobota popoldne. Veliki teden se izteka. Vsak dan vse od ponedeljka sem stal pred polno cerkvijo Marije Pomagaj in v slovenščini razlagal božjo besedo. Vrste pred spovednico so se daljšale iz dneva v dan. Posebej danes ni bilo odmora že od ranega jutra. Popoldne je bil vsako uro blagoslov velikonočnih jedi. Posebej od štirih dalje je bila cerkev ob vsakem blagoslovu polna do zadnjega kotička. Ko bi prišli vsi naenkrat, bi bil tudi velik parkirni prostor ob cerkvi premajhen; ne za avtomobile, temveč za ljudi. Nekateri so se pripeljali celo sto in več kilometrov daleč in mi potem zatrjevali, da si ne znajo predstavljati prave slovenske velike noči brez »žegna«. Med letom hodijo v najbližjo cerkev, vsaj za veliko noč pa obiščejo svojo, slovensko župnijo. Tako delajo zlasti veliki farmarji, ki živijo v severnih predelih Ontaria.

Zdaj je tudi velika noč mimo. Pri treh dopoldanskih mašah je bila cerkev polna do zadnjega kotička. Pri drugi maši je pel mladinski zbor, pri zadnji mešani. Oba sta se izkazala z zrelim muziciranjem, s kakršnim bi se mogla pojaviti na vsakem slovenskem koru. Vzorno sodelovanje, veliko obhajil. Ne vem, če bi mogel kje doma tako doživeti veliko noč, kakor sem jo doživel tam daleč na bregu Ontarijskega jezera.

Župnija Marije Pomagaj v Torontu je starejša od obeh slovenskih župnij v največjem kanadskem mestu. Druga je župnija Brezmadežne v New Torontu, kjer so se mogli za letošnjo veliko noč pohvaliti s prav takšnim obiskom. Župnik Tone Zrnec – veliko sva se pogovarjala v teh

dneh – je vsestranski delavec. Vodi obsežno župnijo, je ravnatelj slovenske dopolnilne šole, piše veroučne učbenike, komponira in aranžira najrazličnejše skladbe, raziskuje Baragovo življenje in ob vsem tem še najde čas, da lahko (včasih tudi s povzdignjenim glasom) debatira o sodobni teologiji in problemih slovenske kulture. V dolgih pogovorih z njim in njegovimi drugimi sobratih lazaristi, škofom Ambrožičem, prof. Plevnikom, župnikoma Turkom in Vukšiničem (oba oskrbujejeta angleški župniji, slednji v mestu Welland blizu Niagarskih slapov) in mnogimi drugimi sem počasi sestavljal mozaik slovenskih usod na tej oddaljeni celinii. Snov, vredna velikih pripovednikov svetovnega slovesa. Krčevita volja do življenja, garanje brez konca in varčna skromnost, vse to je dalo osnovo dejstvu, da večina Slovencev v Kanadi danes živi urejeno življenje v blagostanju. Gotovo spadata med odločilne dejavnike njihovega življenjskega zagona dve zavesti: da so Slovenci in da so kristjani.

Ne vsi tako. Nekateri so kar takoj zaplaval v »anglosaške vode«; najbrž v prepričanju, da jim bo to pomagalo v svetu »businessa«. V Ameriki je namreč glavno merilo dolar in samo tisti zelenkasti bankovci (kanadski imajo nekoliko drugačne odtenke) so stopničke, po katerih se je mogoče vzpenjati na družbeni lestvici. Takšni Slovenci so seveda izginili v tujem morju in tudi v slovenske cerkve jih ni več. Največkrat tudi v angleške ne. V era in narodnost seveda nista eno in isto, toda praksa dokazuje, da sta precej povezani. Če se je Slovenec odtujil rojakom, se je navadno tudi Cerkvi. In obratno.

Srečni starši – srečni otroci

V zadnjih mesecih sem veliko premišljal o izkustvih klinično mrtvih in tistih, ki so bili v neposredni bližini smrti, pa so jih s sodobnimi medicinskimi posegi vrnili v življenje. Zanimivo je, kako je ta neposredna bližina smrti vplivala na njihovo nadaljnje življenje. Spremenila je njihovo lestvico vrednot. Odkar so zrlj smrti oziroma življenju preko smrti v oči, jim je pomembno predvsem dvojje: ljubezen in znanje. Sprva se mi je upiralo, da bi smeli znanje postavljati v sam vrh vrednostne lestvice. S še večjim zanimanjem sem prebiral izjave klinično mrtvih, da bi zvedel za kakšno znanje gre. Polagoma sem uvidel no-

Med bivanjem v Kanadi in tudi še potem, ko me je enolično brnenje letalskih motorjev dolge ure zibalo v sanjarjenje, se mi je iz drugih misli kot nadležna bolečina dvigalo vprašanje: Ali se bodo Slovenci v Ameriki obdržali? Ali jih čaka podobna usoda, kakor so jo doživeli Nemci v Kitchenerju?

Čez nekaj desetletij bo v slovenskih župnijah v Kanadi in ZDA prav gotovo vedno več opravil v angleščini, saj že sedaj mladina marsikje raje sodeluje v tem jeziku. Najbrž pa bo ostala zavest drugačne pripadnosti, ostala bo ljubezen do »starega kraja«. Zdi se, da je prav dejstvo, da se mladim ni treba sramovati domovine svojih staršev, v zadnjem času nekoliko zavrlo asimilacijo. Kadar otroci slovenskih staršev obiščejo Slovenijo, se vrnejo polni lepih vtisov in tudi – z boljšim znanjem slovenščine.

Najbrž bi lahko veljali za utopiste, če bi hoteli Slovincem v Ameriki prerokovati v daljni prihodnosti velik narodnostni razmah. Dejstva namreč govore drugače. S tem pa tudi ne dobimo pravice, da bi jih kar odpisali. Del našega narodnega telesa so. In tudi tisti, ki jih podpirajo v prizadevanjih za narodno in kulturno samobitnost, zaslužijo vse priznanje in pomoč. Pa naj gre za slovenske duhovnike ali pobudnike najrazličnejših združenj na narodni podlagi.

Ko vidiš, s kakšno ljubeznijo naši ljudje v Severni Ameriki gojijo in sprejemajo slovensko budo, jim pač moraš želeči vse najboljše tudi za jutrišnji dan.

Bog daj srečo, dobri ljudje!

Drago Klemenčič

trano povezanost: ne gre za kopičenje znanja, s katerim boš lahko razpolagal in si pridobival vpliv, ugled, morda celo premoženje; gre za poglobljeno znanje, ki vodi k modrosti. Ljubezen brez modrosti nas lahko zavede v različne slepe ulice. Še bolj pa je nevarno znanje brez ljubezni. Zato nekateri vzgojitelji priostreno izjavljajo: Mati je lahko tudi nora, samo da ima otroka rada.

Osnove dobrega starševstva – to je tema, o kateri naj bi razmišljali v tem sestavku. Pri tem bomo skušali osvetliti nekatere vidike tiste ljubezni, ki vključuje modrost. Prepričan sem namreč, da so prav srečni starši najboljša osnova dobrega starševstva. Le srečni starši bodo znali vzgajati srečne otroke. In sreča otrok je največji skupni imenovalec, ki vključuje posamezne

vzgojne cilje: dobrota, poštenje, vera, zvestoba,...

Ljubezen med starši in otroki

Ko otrok raste in se razvija, začenja zaznavati stvari takšne, kot so. Za njegov razvoj so zlasti pomembne oznake ob materi: kadar jem, se mati smehlja, kadar grem na blato, me pohvali, če jokam, me objame. Ta delna spoznanja se združijo v izkustvo: ljubljen sem. Ljubljen sem, ker sem nemočen. Ljubljen sem, ker sem lep. Ljubljen sem, ker me mati potrebuje. Skratka: ljubljen sem preprosto zato, ker sem. Ničesar mi ni treba storiti, da bi me mati ljubila – njena ljubezen je brezpogojna, ni nujno, da si jo zaslužim, dovolj je, da sem njen otrok. Ta brezpogojnost materine ljubezni pa ima negativno stran: ne morem si je pridobiti, ustvariti ali nadzirati. Če je, je kot blagoslov, če je ni, se zdi, da je iz življenja izginila vsa lepota. Ničesar ne morem storiti, da bi jo ustvaril.

To traja nekako do desetega leta. Otroku do te starosti še ne ljubi; hvaležno in veselo se odziva temu, da je ljubljene. Šele okrog desetega leta starosti se otrok zave, da lahko ustvarja ljubezen s pomočjo svoje dejavnosti. Otroku sam pomisli, da bi materi ali očetu kaj dal: pesem, risbo ali karkoli že. Tedaj postaja otrokova ljubezen ustvarjalna. Ne več: **ljubljen sem, ker sem**, marveč: **ljubljen sem, ker ljubim**. Seveda je ta prehod od otroške ljubezni v zrelo ljubezen dolgotrajen proces. Nezrela ljubezen pravi: **Ljubim te, ker te potrebujem**. Zrela ljubezen pa pravi: **Potrebujem te, ker te ljubim**. Za človeka, ki zrelo ljubi, drug človek ni več predvsem sredstvo za zadovoljevanje njegovih potreb; potrebe sočloveka so enako pomembne kot njegove lastne; dajati mu je enako prijetno kot prejemati. Doživlja, kako ni več na milost in nemilost odvisen od ljubezni nekoga, saj lahko s tem, ko ljubi, ustvarja ljubezen.

Očetova ljubezen je drugačna. Če ima oče premoženje, začne kmalu premišljati, kateri od sinov naj bo njegov naslednik. Seveda bo to sin, o katerem oče misli, da je najbolj primeren, se pravi sin, ki mu je najbolj podoben in mu najbolj ugaja. Na tem poenostavljenem primeru lahko razberemo temeljno načelo očetove ljubezni: **Ljubim te, ker izpolnjuješ moja pričakovanja, ker opravljaš svojo dolžnost, ker si tak, kot sem sam**. Očetovo ljubezen si je treba zaslužiti, in če ne delaš tistega, kar oče od tebe pričakuje, jo

lahko zapraviš. Njegova ljubezen pa ima tudi pozitivno stran: Lahko kaj storim, da si jo pridobim; njegova ljubezen ni zunaj mojega nadzora. Medtem ko je naloga matere, da otroku da občutek varnosti v življenju, ima oče nalogo, da otroka uči, ga vodi, ko se srečuje s problemi.

Zrel človek je sam sebi mati in oče, pravimo, da ponotranji svoje starše. Tako mu pravi materinska zavest: Ni prestopka, zaradi katerega bi lahko izgubil mojo ljubezen, mojo željo, da živiš in si srečen. Očetova zavest pa pravi: To ni bilo prav, sprejeti moraš posledice svojega napačnega ravnanja, predvsem pa se moraš spremeniti, če hočeš, da te bom imel rad. Zrel človek ljubi z obema ljubeznima, čeprav se zdi, da si nasprotujeta.

Materi ni težko ljubiti otroka, dokler je ves njen, majhen. Toda otrok mora rasti. In čim bolj odrasča, tem manj je ves njen, tem bolj se ji odtuja. Z rastjo in odtujevanjem otroka postane materinska ljubezen težavna naloga, ki zahteva od nje nesebičnost, zmogljivost, da vse da in ne želi ničesar razen sreče ljubljenega otroka. In tukaj mnoge matere odpovedo in zato storijo marsikaj, da bi njihovi odrasčajoči otroci ostali čim bolj nesamostojni in s tem čim bolj odvisni od njih. Na srečo pa so že s svojo ljubeznijo v prvih letih otrokovega življenja izpolnile temeljno nalogo: otroku so vzpostavile most do sveta. Mati bo lahko ljubila svojega odrasčajočega otroka le, če sploh zmore ljubiti: če je zmogljiva ljubiti svojega moža, druge otroke, tujca, vsa človeška bitja.

Tako vidimo, da starši, zlasti mati, z vsem ravnanjem do otroka nehoti kažejo, ali ga vzgajajo zase ali za samostojnost. Čim bolj zrelo ga ljubijo, čim manj jih je strah, da bodo nekoč ostali sami, da jim odrasel otrok ne bo vračal njihove ljubezni (torej ne: »Saj od otrok tako ničesar nimaš!«), tem bolj ga bodo vzgajali za svet, v katerem se bo prejel ali slej moral znajti.

Ali moremo ljubiti druge, ne da bi ljubili sebe?

Na hitro bi morda zaključili, da je ljubezen do sebe v bistvu sebičnost, po stari modrosti, »da ima vsak svetnik k sebi obrnjene roke«. Toda stvar ni tako preprosta. Že evangelijska zahteva: Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe, predpostavlja tudi ljubezen do sebe. In evangelijski nas morda le ne uči sebičnosti. Kdor ne sprejme

samega sebe takšnega, kot je: svoje preteklosti, svoje zunanosti, svojega spola, okoliščin, v katerih živi, poklica, ki ga opravlja, kdor ne zmore sebi ničesar zares oprostiti, sebe nima rad. Vedno bo našel nekaj, zaradi česa se bo lahko sekiral, »žrl«. In kdor »žre« sebe, bo »žrl« tudi druge. To potrjuje vsakdanja izkušnja. In obratno. Kdor je zmožen ljubiti druge, ima tudi do sebe odnos ljubezni. Pristna ljubezen vsebuje skrb, spoštovanje, odgovornost in vednost. Ni čustvo v tem smislu, da človeka nekdo razvname, temveč dejavno prizadevanje za rast in srečo ljubljenega človeka.

Sebičnost je pomanjkanje ljubezni do sebe. Kako naj to razložimo? Sebičnež ni naklonjen sebi in ne skrbi zase. To ga dela praznega in nezadovoljnega. Nesrečen je, zato si nemirno prizadeva, da bi iztrgal življenju zadovoljstva, ki si jih sam onemogoča. Sebičnež se zanima le zase, hoče vse zase, ne občuti veselja, ko daje, ampak samo, ko jemlje. Na svet zunaj sebe gleda samo s stališča tega, kaj lahko pridobi. Ne zanima se za potrebe drugih in ne spoštuje njihovega dostojanstva. Vse in vsakogar presoja po koristnosti, ki jo imajo zanj. Sebičnost si pogosto nadeva obleko svojega nasprotnika: nesebičnosti. Mnogi ljudje so ponosni na svojo »nesebičnost«. Ničesar »nočejo zase«, »živijo le za druge« in so ponosni na to, da se imajo za tako nepomembne. Začude ni pa se sprašujejo (kolikor sploh ne bežijo pred soočanjem s samim seboj), zakaj se počutijo kljub svoji nesebičnosti notranje prazni in nesrečni in zakaj njihovi odnosi z najbližjimi niso zadovoljivi. Psihoanaliza bi jim pokazala, da se za njihovo sebičnostjo skriva subtilna, vendar zato nič manj močna usmerjenost k sebi. S pomočjo evangeljskega kriterija »po njih sadovih jih boste spoznali«, lahko tudi pri sebičnosti in nesebičnosti ločimo zrnje od plev. Tako je na primer »nesebična« mati prepričana, da bodo otroci iz njene nesebičnosti spoznali, kaj pomeni biti ljubljen in kaj se pravi ljubiti. Vendar se uspeh njene »nesebičnosti« ne ujema z njenimi pričakovanji. Pri otrocih ni opaziti sreče človeka, ki je ljubljen: nemirni so, nesproščeni, bojijo se materine graje in si nemirno prizadevajo, da bi izpolnili njena pričakovanja. V celoti gledano se vpliv »nesebične« matere ne loči veliko od vpliva sebične matere; v nekem oziru je še slabši: materina »nesebičnost« namreč preprečuje otrokom, da bi jo kritizirali.

Še nekaj je pomembno. V ljubezni do enega človeka je zajeta ljubezen do človeka kot takega.

Kakor ni mogoče ljubiti drugega ne da bi ljubili sebe, tako ni mogoče ljubiti svojega zakonskega partnerja ali svojo družino in biti hkrati brezčuten do »tujca«, do tretjega človeka. Vedno več je glasov, ki opozarjajo na spornost ljubezni, ki meni, da se je možno ljubiti le v dvojce ali znotraj neke družinske ograje. Tako že kar pogosto slišimo o egoizmu v dvojce ali o egoizmu zaprte družine.

Znanje, ki vodi k modrosti

Če so starši zmožni ljubiti sebe in druge, bodo znali ljubiti tudi svoje otroke. Pristna ljubezen daje staršem neki notranji čut, ki jim šepeta, kaj je v tem primeru njihovim otrokom v prid in kaj v škodo. Tudi v primerih, ko ne bodo gotovi v svojem vzgojnem ravnanju, bodo večkrat ravnali prav kakor narobe. Sicer pa tudi v vzgoji velja pravilo, da vodi veliko poti k istemu cilju.

Otroci na kmetih preživljajo velik del svojega otroštva ob starših. Starši se jim sicer le malo izrecno posvečajo, toda otrokom veliko pomeni, da so ob svojih starših, da jih lahko opazujejo pri delu, da se lahko v njihovi bližini igrajo, dokler ne začena otroške igre izpodrivati delo. Za vse to so mestni otroci prikrajšani. Mnogo otrok niti ne ve, kaj počnejo njihovi starši v času odsotnosti, kakšno je delovno mesto njihovih staršev. Ker so z njimi veliko manj kakor kmečki starši, je toliko bolj potrebno, da se jim v prostem času intenzivneje posvečajo. Naj pomislijo, da njihovi otroci le enkrat preživljajo svoje otroštvo, ki niti ne traja tako dolgo. Pogosto srečujem starše, ki jim je hudo, ker niso imeli smisla in časa za svoje otroke, dokler so bili majhni. Čutijo, da se zamujenega ne da nadomestiti.

Starši, ki v svojem otroštvu niso doživljali posebne pozornosti s strani svojih staršev, se bodo težko ustrezno posvečali svojim otrokom. Lahko pa se tega naučijo. Lepe priložnosti za to imajo ob raznih pogovorih za starše in družinskih krožkih, ki jih v zadnjem času organizirata šola in Cerkev. Pa tudi v časopisih in revijah bodo našli številne vzpodbude. Prav tako nam ne primanjkuje več dobrih vzgojnih knjig. Saj še radi priznamo, da bi se morali zanimati za to in ono, da bi morali imeti več časa za otroke, pa kaj, ko nas čas priganja in nam ne dovoli, da bi se umirili ob knjigi ali sprostili ob otroku. Tožimo nad časom, kakor so nekoč tožili nad grajskim valptom. Ni sreče brez svobode. Dokler smo sužnji minut in ur, ne pa gospodarji svojega časa, smo nesvobo-

dni. Trde življenske prilike, borba za ljubi kruhek, so včasih zahtevale od človeka, da je garal od zore do mraka. Ti časi so za nami, a mi z nezmanjšano, pogosto celo s povečano ihto drvim skozi dan in leto. In ko na ta način skrbimo za »boljši jutri«, zamudimo in spregledamo mnogo bolj pomembne stvari: ne kultiviramo naših medsebojnih odnosov, ne vidimo, kako otroci odrasčajo. Kakor da bi mogli najti srečo kjerkoli drugje, samo ne ob sebi in ob človeku. In kakor sta nalezljiva notranji nemir in nezadovoljstvo, tako je nalezljiva tudi sreča. To pomeni: če hočemo dati otrokom dobro popotnico v življenje, se pogosto vprašajmo: Kaj nas v življenju resnično osrečuje? Ali nas bo to, za čemer se trenutno pehamo, zares osrečilo, ali pa je le privid, fata morgana resnične sreče? E. Fromm vidi temeljno zmoto sodobnega človeka v tem, da išče svojo srečo v pridobivanju (imetja, znanja, ljubezni, moči, gotovosti, ...), namesto da bi bili ljudje dobrote, znanja, ljubezni, vere, itd. Za moto svoje knjige je postavil misel srednjeveškega mi-

stika mojstra Eckharta: »Ljudje naj ne bi toliko razmišljali o tem, kaj naj počnejo, marveč o tem, kaj so.«

Tako vidimo, kako je vprašanje zrelega starševstva neločljivo povezano z vprašanjem človeške zrelosti. Človeška zrelost pa je naloga, ki je človek ne more nikdar popolnoma dokončati, saj je človek za razliko od drugih živih bitij le načrt, ki se do smrti samouresničuje. Pred nekaj leti je svetovna javnost odklonila zahtevo ameriškega advokata, naj bi civilne oblasti podeljevale nekakšno zrelostno spričevalo, ki bi si ga morala zakonca pridobiti, preden se poročita oziroma preden imata otroke. Tudi meni se zdi sporno, da bi postavljali nekakšna merila, po katerih bi mogli ljudi oceniti, ali so dovolj zreli za vzgojo svojih otrok. To pa ne pomeni, da otroci nimajo pravice do dobrih staršev. In naloga ni lahka. Namesto da bi obsojali starše, ki se ob njej lovijo, se vprašajmo, ali jim moremo kako pomagati.

Janko Bohak

Starost

Vsi poznamo ljudi, ki se niso srečno starali. Na primer prababico, ki je tja do pozne starosti dnevno po ure in ure presedela pred zrcalom in nanašala kreme in tekočine, da bi ohranila svežo polt. Ko je vsa zagrenjena opazovala gube, je življenje zagrenila tudi sinu, snahi in vsem drugim, ki so jo morali prenašati v njeni nikoli izživeti puberteti. Pa moža, ki je nekega dne moral ostati doma, saj so delo prevzeli mlajši, on pa je pričel z nezaželjeno penzijo. Nekaj mesecev je nato taval, dokler ga majhen prehlad ni pokopal. Vemo tudi za bolnika, ki ga je neozdravljiva bolezen priklenila na posteljo, da bi ga mučila še z bolečino. Počasi je propadal, preklinjajoč svojo grenko usodo. Svojci so se oddahnili, čeprav z občutkom krivde, ko se je končno poslovil. Vse preveč njihove pozornosti je zahteval, preveč je obremenil njihova čustva.

Poznamo pa tudi že vso zgubano prababico, ki svojim pravnukom pripoveduje pravljice in jim nudi zatočišče, če so naredili kaj takega, da so ujezili svoje očete ali matere. Poznamo moža, ki

je prenehal s službo, da bi se posvetil svojim rožam, svoji glasbi, svojemu pogledu skozi okno in svojemu prav posebnemu prisluškovanju utripa notranjosti, ki ga je vedno znova popeljal v mir, kakršnega včasih, ko je še delal, ni mogel poznati. Končno vemo za bolnika, ki je hudo trpel zaradi rakastih razjed, brez upanja na ozdravitev, poln bolečine. Pa vendar je vdano trpel in pomagal drugim, da so se »nalezli« njegove vedrine.

To je bilo nekaj zgledov, ki kažejo kaj različne usode. Od nekdanj so ljudje vedeli, da jesen življenja ni slučajno taka, kakršna že je. Vedeli so, da tedaj samo dozori ali odmre nekaj, kar smo zoreli ali zanemarjali vse življenje. Skrb za starost naj se tedaj pričinja že pri otroku. Stara indijska misel uči, da življenje poteka v obdobjih, od katerih vsako zase nalaga svoje naloge in daje svoje sadove, če smo naloge prav izpolnili. Ko mineta igra in učenje, sledi delo, skrb in boj zrelosti. Onstran 50, posebno pa še onstran 60 let pa nastopi zadnje obdobje, ko se delo in boj umakneta ponotranjenemu iskanju in doživljanju. Kdor pri tem uspe, se mu hkrati, ko ugaša ostrina zunanjih čutov, prično odpirati nove nei-

zmerne razsežnosti notranjosti. Težko je najti besede, ki bi jih opisale. To so razsežnosti miru in globine, odražajo se kot modrost. Na tej poti torej ne boli, če vid ni več dovolj oster, da bi človek še lahko čital in tudi nič hudega ni, če nam pešanje sluha brani prisostvovati živahnim pomenkom mlajših. Zaradi takih slabosti ni zagrenjenosti, pa tudi svojci ne dobijo občutka, kot da so kaj krivi, ker se niso znali ali mogli dovolj glasno pogovarjati in nečesa dovolj jasno razložiti.

Človek ima pred seboj veliko možnosti. Zopet lahko sledimo stari indijski misli, ki pravi, da najdemo najboljšo od njih, če uspemo uresničevati od otroških let dalje vsakogar svojsko življensko nalogo in pot, ki naj teži k iskanju čim večje popolnosti. To je obenem pot k vedno širšemu, vedno manj sebičnemu, manj ozkemu in manj osebnemu.

Začeti je torej treba pri otroku. Neka misel pravi, da je človek gođen za smrt, komaj se rodi. Toda če že ne gođen, prične tedaj zoreti tudi za starost. Hudo pa je, če človek pričakuje starost z željo in pričakovanjem, da bo takrat uresničil vse mogoče, kar ni mogel prej, in da si bo takrat privoščil, za kar prej ni imel priložnosti. To ni drugača kot zapoznel razcvet sebičnosti, ki ne more dati nič dobrega. Tak človek vedno misli le: Jaz. Sebi ne vidi niti začetka niti konca. Hoče nekaj imeti in nekaj biti. Popolnoma drugačna je govorica mistikov. Tej govorici bi se pravzaprav morali privajati ljudje onstran petdesetega leta. Ta govorica se dobro zaveda človekovih omejitev, njegovega začetka in konca. Niti najmanj ne poizkuša podaljševati bežnosti obstoja in ne išče minljivih užitkov. Ve, da sta začetek in konec le dva mejnika minljivega, in spoznava neminljivo, ki se ne meni za mejnike. Vsakdanja izkušnja uči, da tudi preprost človek lahko občuti nesmrtnost, ki mu pomaga, da preseže samega sebe. Mistika namreč ni beseda učenosti, ampak srca. Pot k starosti naj bi torej bila pot duhovnega zorenja, kajti edina naloga, ki je zares vredna v tem življenju, je, da človek najde v sebi poslednjo resnico in da v njej zaživi in premine.

Na omenjeni poti je razmišljanje o mejnikih nujnost, saj npr. smrt čaka vsakogar, ne glede na

starost. Včasih je bila bolj pogosto spremljevalka življenja in bolj na očet. Že rojstvo je bil dogodek v hiši, takorekoč pred očmi družine. Danes se odigra daleč proč, v mestu, kjer stoji porodnišnica. Podobno bo kmalu s smrtjo. Včasih je bila smrtnost veliko večja, toda smrt se je umaknila iz zavesti tudi zato, ker je posebno v gospodarsko bolj razvitih državah prišlo v navado, da umirajočega napotijo v bolnico, potem pa »izgine« izpred oči domačih. Vse to pomeni, da v naši zavesti ni več tiste žive predstave, ki nam omogoča, da resničneje, bolj pravilno presojava pomen, možnosti in vrednost našega življenja. Zato je naš smisel za tostranost nabrekli in nas odtrgal od naravnosti k važnejši in globlji danosti našega bitja. Ob taki nabreklosti je seveda pot v starost nekaj bolečega in človek doživlja propadanje in ugašanje raznih svojih sposobnosti kot nekaj skrajno hudega, nesmiselnega. Tak človek se bo v starosti moral zateči bodisi k temu, da se bo s kakim delom zamočil, bodisi se bo povrnil na nedozorelo in nikdar zares presežno puberteto, ali pa bo bežal v prazen klepet, karte in vino.

Vedno znova najdemo opozorilo, da se mora človek pripravljati na starost že od mladega. Brez tega je starost navadno grenka. Vendar je kar dosti izjem: celo zelo zavoženo življenje se lahko srečno izteče. Pa še nekaj nas nauči starost. Vemo, da nosi s seboj številne težave, med njimi veliko raznih bolezni. Običajno jih ima star človek kar po več hkrati. Če bi držal rek: »Zdrav duh v zdravem telesu«, bi morali reči, da pri starem človeku zdravega duha ne more biti. Pa ni tako. Tisti rek ne drži. Nobena bolezen ne izniči duha, celo duševna ne. Tisto, kar je res človek, ni nič zmanjšano, pa čeprav imamo pred seboj nekoga, ki mu je skleroza odvzela spomin in razum. Dostikrat je prej res obratno, da ob boleznih človek zori, ali pa mu bolezen pomaga, da se razkroji tisto, kar ga je v življenju preveč vezalo na vsakdanjost.

Zgornje misli o starosti in starostnikih nam povedo, da so stari ljudje kaj različni. Eni so blagoslov za svoje okolje, drugi pa prava »šiba božja«. Vendar naj bo tako ali drugače, del življenja so, ki tudi samo ni rožnato; se pravi, so del resničnosti naše vsakdanjosti. Zato sodijo v vsakdanjost. Ni prav, če iz starih ljudi delamo poseben sloj skoraj ali docela izločenih ljudi. Ni prav,

če jih pošiljamo v še tako lepe domove, kjer vsemu navkljub živijo v nekaki »totalni« ustanovi, ki ima vse značilnosti nekega posebnega, odtujenega sveta. Izjemoma je to seveda nujno. Prav bi bilo, da se tako s starostjo kot z boleznijo srečujemo na vsakem koraku in da staremu človeku uredimo bivališča sredi nas, skrbeč seveda za ustrezno gospodinjstvo in zdravstveno pomoč na domu. To bi bilo prav že zaradi starostnika, da se ne bi počutil ločenega in izvrženega iz sveta, pa tudi zaradi nas mlajših, ki nam srečanje s starostjo lahko pomaga, da se zavemo pravih mej svojega življenja.

Ponekod, kjer je starostnik težaven, tožijo o obupnih odnosih v družini. Toda tudi obupni odnosi so v nečem dobri: rišejo nam namreč našo nemoč, da bi bili močnejši od nekaterih dejstev življenja. Soočijo nas s slabostjo nas samih. Navadimo se skromnosti. Te pa današnjemu človeku zelo manjka.

Jurij Zalokar

Bojazen in strah – naša sovražnika ali življenjska sopotnika?

Bojazen in strah spadata k osnovnim danostim našega življenja; ne moremo ju enkrat za vselej premagati, niti jima ubežati. V vsakdanjem govoru in poljudni literaturi se oba pojma uporabljata menjaje, medtem ko imata v strokovni literaturi različen pomen: strah se javlja v nas preko zunanjih dejstev ali okoliščin, npr. sovražni človek ali velika nevarnost; bojazen pa se javlja v nas kot nekakšen nemir, ki ga realno ne moremo utemeljiti.

Naše razmišljanje ima bolj praktičen kot znanstven namen: želimo se ustaviti ob dobrih in slabih vidikih strahu za naše življenje ter nakazati nekatere poti, kako lahko strah premagujemo. V ta namen bomo skušali strokovno izrazoslovje prevesti v poljudno govorico, v kateri se, kakor smo že omenili, razlike med strahom in bojaznijo pogosto zabrišejo.

»Morda vam bo prišlo kdaj prav«

S temi besedami je predal neznan študent znanemu psihoterapevtu Tobiasu Brocherju list papirja in izginil v množici. List je bil popisan s pretresljivo izpovedjo:

»Poslušaj, prosim, česar ne povem, in ne pusti, da te zavedem s svojim obrazom, kajti nosim tisoč mask. Bojim se jih odložiti. Postalo mi je druga narava, da počnem, kakor da bi. Toda ne varaj se s to umetnostjo, za božjo voljo na pusti, da te vlečem za nos. Delam zelo priljuden vtis, kakor da bi bilo v meni vse vedro in sončno, kakor da bi zmozel zaupati in biti trezen. Delam se, kot da se zlahka obvladam, kot da ne potrebujem nikogar. Moj zunanji izgled je gotov, toda to je maska, za katero se ne skriva nič ustreznega. Za njo sem, kakršen sem: zmeden, v strahu in osamljen. Vendar prikrivam; ne bi rad, da bi kdo opazil. Če samo pomislim na svojo nemoč, se me loteva panika in bojim se, da bi se drugim izpostavil. In prav zato si obupan izmišljam maske, za katerimi se lahko skrijem. Ravnodušno, pametno fasado, ki me varuje pred zvedavim pogledom, ki bi me sicer prepoznal. Pri vsem tem pa se zavedam, da bi utegnil biti prav ta pogled moja rešitev. Če bi bil to pogled sprejemanja, ljubezni; to je edino, kar bi mi dalo gotovost, ki si je sam ne morem dati. Da sem nekaj vreden. Toda tega ti ne povem. Ne upam si. Tega me je strah. Strah me je, da bi tvoj pogled ne vodila ljubezen in sprejemanje. Strah me je, da me boš podcenjeval, se mi smejal. Tvoj smeh bi me uničil. Bojim se, da nekeje globoko v sebi nisem ničesar vreden, da ti to vidiš in me boš odklonil. Tako igram obupno igro: gotova fasada zunaj in trepetajoč otrok znotraj. Zato je moje govorjenje površno klepetanje. Pripovedujem ti vse, kar v resnici ni nič, in ničesar, kar je res in kar vpije v meni. Zato se ne varaj s tem, kar ti govorim iz navade. Prosim, prisluhni in skušaj slišati, česar ti ne povem, pa bi ti rad povedal.

Res, gnusi se mi ta skrivalnica. Sovražim to površno, nepristno igro. Rad bi bil pristen in spontan, rad bi bil to, kar sem, toda ti mi moraš pomagati. Moraš mi ponuditi roko, čeprav bi se ti zdelo najmanj verjetno, da si tega želim. Le ti lahko odstraniš to praznino izpred mojih oči. Le ti me lahko priklješ v življenje. Vedno, kadar si prijazen in pazljiv ter me opogumljaš. Vsakokrat, ko me skušaš razumeti, ko se zanimaš zame, dobiva moje srce krila, sicer zelo majhna in krhka, pa vendarle krila. Tvoj čut, tvoje sočutje

in moč tvojega razumevanja mi vdihujejo življenje. Rad bi, da to veš. Rad bi, da veš, kako pomemben si mi. Kako zelo lahko napraviš iz mene človeka, ki v resnici sem. Če hočeš. Prosim, rad bi, da bi hotel. Le ti moreš porušiti steno, za katero trepetam. Le ti moreš sneti masko. Le ti me moreš osvoboditi iz sveta senc, iz strahu, negotovosti in osmaljenosti. Ne spreglej me, prosim! Ne bo ti lahko. Dolgotrajno prepričanje, da si brez vrednosti, napravi debele zidove. Kolikor bolj se mi približaš, toliko bolj slepo udarjam nazaj. Branim se pred tem, po čemer vpijem. Toda rekli so mi, da je ljubezen močnejša kot kakršenkoli obrambni zid, in v tem je moje upanje. Prosim, poskusi porušiti te zidove z gotovimi, a občutljivimi rokami. Otrok je zelo občutljiv. Kdo sem, me sprašuješ? Sem nekdo, ki ga dobro poznaš: sem namreč slehernik, na katerega naletiš. Vsak moški in vsaka ženska, ki te srečata. »

Morda sami ne tlačimo strahu do te mere, da bi vplivali na pomoč, toda kolikokrat naše vedenje in govorjenje ni skladno z našim notranjim doživljanjem in občutjem. In v ozadju je vedno bojazen in strah. Bojazen, da bi drugi odkrili naše Ahilove pete in jih kdaj zadeli s puščico, strah, da se bodo drugi lotili naših slabosti, če jim povemo, kako jih doživljamo, strah, da nas drugi ne bodo razumeli, sprejeli takšne, kakršni v resnici smo. In rezultat je vedno isti: čutimo se odtujeni, ker smo se vedno bolj oddaljevali sami od sebe, dokler se ne prepoznamo kot popolni tujci, zakrneli v razvoju lastne človeškosti. Sebi in drugim ostajamo dolžni tovrstno medsebojno pomoč. Zato odkrijmo najprej, kaj je tisto, kar pritrujemo drug drugemu, kar nam manjka in nas slabi. Sami sebe kratimo drugim iz strahu pred tveganjem ljubezni, brez katere ni možna resnična sprememba. Zato pri vsem vpitju po radikalnih spremembah sploh nimamo možnosti, da bi nekaj spremenili.

Lisica in kislo grozdje

Bojimo se, da bi nas drugi odklonili in obsodili. Zato čakamo, da nam bodo pokazali, kako nam zaupajo, še preden smo jim dali vedeti, da bi se jim radi zaupali. Zakaj pravzaprav ne bi smeli imeti teh bojazni v družbi? Zakaj nas moti, če smo negotovi, kam naj sedemo, in ne tvegamo začeti pogovora s sosedom, čeprav si želimo? Bolj neprijetno postane, ko se branimo proti bojazni s tem, da postajamo vedno bolj napeti in

utesnjeni. Ali pa si dopovedujemo, da sploh ne čutimo potrebe po stiku in razumevanju, in se prepričujemo, kako smo samostojni in neodvisni. V tem primeru se vedemo kot lisica, ki ni mogla do grozdja, pa si je začela dopovedovati, da je grozdje kislo.

Drugi način, kako se branimo pred bojaznijo, je ta, da ga prenašamo na druge, na primer na mladino. Laže je govoriti, kako težko navezuje stike sedanja mladina, kako se zaradi tega umika v razne klike, kjer se zamoti s spornimi idoli, in namesto da bi se soočala z resničnostjo, beži v svet mamil. Kako zaradi strahu pred okoljem postaja napadalna in v vsem svojem ravnanju kaže svojo nesposobnost za resnične partnerske odnose. Ta način soočanja s strahom nam marsikaj prihrani in povrh vsega nam da prijeten občutek, kako smo si odrasli edini in vzvišeni nad bojaznimi mladine. Morda bi jim mogli celo pomagati, najti neko rešitev za njihove bojazni, da bodo iz te mladine zrasli pametni, spodobni in odgovorni odrasli, ki ne bodo kazali toliko nereda, samoljubja in pomanjkanja smisla za življenje.

Na ta način pa se zavarujemo, da bi morali govoriti o lastnih bojaznih, ki so zelo sorodne bojaznim mladine, čeprav se izražajo v drugih oblikah. Na primer naša bojazen pred spremembami, pred minljivostjo, ki jo skušamo premagati z denarno in poklicno gotovostjo. Edgar Friedenberg piše: »Kar me muči in spravlja v obup, je spoznanje, da se naša mladina sploh ne razlikuje tako zelo od odraslih... Družba, ki svojo mladino obsodi na teženje po uspehu, ni obsodbe vredna, ampak je že prekleta.«

Za tem tiči izkustvo, da živimo – tako mladina kot odrasli – v svetu, v katerem so cenjeni predvsem tisti, ki nekeje uspejo, ki se poklicno ali denarno uveljavijo, ki si lahko nekaj privoščijo: ustrezen motor ali avto, veliko potovanje, gala hišo ali najnovejšo modo. Velik del naših človeških dejavnosti je podrejen gospodarskim ciljem: vedno hitrejši gospodarski rasti in vedno večjim materialnim potrebam. Druga stran medalje (tega pritiska po materialnem uspehu) so medsebojno nezaupanje, komolčarstvo in druge tekmovalne drže, ki pa jih spremlja bojazen, da ne bomo uspeli, da nas bodo drugi izkoristili, zlorabili in potlačili ter da bomo odpovedali. Tako se sicer dobro hranimo, lepo oblačimo in prijetno vozimo, ne moremo pa biti odprti ter povezani s sočlovekom, ne moremo ostajati ranljivi.

Ti pritiski povzročajo v nas pobitost in občutje nemoči. Povzročajo v nas bojazen, da bi izgubili priznanje, da bi nas odklonili. Na to bojazen se lahko različno odzivamo; lahko se čisto umaknemo ali pa postanemo napadalni, lahko se odpovemo svojim potrebam in storimo vse, da bi ne izgubili priznanja. Ta bojazen nas lahko žene za vedno novimi uspehi, samo da bi dokazali, da smo vredni naklonjenosti, ali pa nas sili, da pozabimo na svoje potrebe, dokler nismo povsem ravnodušni in se ne moremo za nič več ogreti ali navdušiti.

Pripovedovali so mi o možu, tovarniškem delavcu, ki mu je žena vedno očitala, da je premalo podjeten, saj ne premore niti avta, medtem ko si drugi ne vem kaj vse privoščijo. Mož je dolgo molče prenašal očitke, nekega dne pa je privlekel od nekd staro škatlo in jo postavil pod okno pred blok. Nikdar ga ni uporabljal, sploh se ni več zmenil zanj, dokler ga ni čez nekaj let odvel na odpad.

Strah ima sto obrazov

Priljubljeni nemški pisec psihološke literature H. E. Richter v svoji knjigi »Učni cilj solidarnost« lepo prikazuje, kako trajna tekmovalnost povzroča pretiran strah: strah, da bi odpovedali, da bi izgubili, strah, ki izvira iz preobremenjenosti. Te bojazni se lahko sprevržejo v besnost, maščevalnost, sovraštvo, zlobo, nevoščljivost, zavist, hinavščino. Vse te lastnosti niso nič drugega kot rezultat bojazni, strahu.

Znani E. Fromm pa razlaga, kako se mladina in odrasli na tri načine odzivamo na tovrstne bojazni:

Prvi način, značilen predvsem za moške, je poskus, da smo kolikor mogoče uspešni, zmogli in bogati. Drugi način, ki se ga poslužujejo predvsem ženske, je, da so kolikor mogoče privlačne, kar skupajo doseči s telesno nego, oblačenjem itd. Tretji odziv je značilen tako za moške kot za ženske: uslužno vedenje, zanimive zabave, pripravljenost na pomoč, skromnost.

Vse tri naštete drže so v bistvu dobre. Toda pogosto so le maske negotovosti in bojazni, kot take pa preprečujejo pristne in poglobljene medsebojne odnose, ker nas v hinavski površnosti oddaljujejo od naših pravih občutij. Tako nas bojazen dela vedno večje tujce samim sebi.

Maske uspeha, privlačnosti in vpljivosti pa niso edine oblike, za katërimi se skriva naša

bojazen. Mnogi mladi so danes notranje prazni, nezmožni, da bi se za kaj zanimali ali navdušili, s pomanjkljivim čutom odgovornosti in z majhno delovno moralo. Te drže mladih so praviloma posledica razočaranja nad starejšimi, ki so sami šibki in notranje prazni. Ti mladi niso našli niti v družini niti v šoli ali v poklicu vrednot, norm ali simbolov, ki bi jim pomagali, da bi se mogli v življenju osebno in zavestno orientirati in usmeriti. Ne verjamejo v zakonitost avtoritet, ker je niso nikdar izkusili. Morda so občutili le brutalnost tistih, ki menijo, da morajo braniti svojo avtoriteto. Slej ko prej pa ostajajo mladi prepuščeni sami sebi in ne vedo, za kaj naj bi se navduševali ali proti čemu naj bi se upirali. Grozljiva bojazen, da bi bili kakor odrasli notranje prazni in brez trdne orientacije, jih žene v notranjo emigracijo. Vedno bolj postaja jasno, da je nižja delovna morala vajencev in mladih nasploh izraz njihovega podzavestnega pasivnega odpora do odraslih, ki sicer cenijo mlade kot delovno silo, ne sprejemajo pa jih kot ljudi z osebnimi problemi in potrebami, z željo popriznanju in razumevanju, po zgledih in pristnih avtoritetah.

Za mlade in odrasle je pogosto značilno, da ne morejo reči »ne«, da jih je strah izraziti lastne želje in potrebe. Bojijo se, da bi druge s tem prizadeli ali da bi jih zaradi tega odklonili. Ideologija »biti le za druge«, za vsako ceno vse izravnati in uskladiti, ne dopuščati odprtih konfliktov, lahko najde ugodna tla zlasti v cerkvenih krogih.

Teološka vsebina strahu

Na več načinov se lahko konstruktivno soočamo z lastnim strahom. Najprej tako, da se zaveamo, si ga priznamo in tako izgubljamo strah pred strahom. Dalje s tem, da se upamo pogovarjati o lastnem strahu in bojaznih. Zlasti pa z različnimi načini meditacije in sprostitve. V slovenskem prevodu smo dobili v zadnjih letih dvojce del priznanega nemškega avtorja Lindermanna: **Sprostitev v stiski** in **Premagan stres**. Vse psihoterapevtske tehnike, ki pomagajo človeku, da se začne uspešno soočati z lastnimi bojaznimi in s tem s samim seboj, se poslužujejo enega ali drugega navedenih načinov.

Omenili pa smo že, da dobiva strah bolesten značaj le v toliko, kolikor zavira človekov razvoj k zreli osebnosti, kolikor ga zaslužnjuje in odtuja, medtem ko spada po svojem bistvu k osnovnim danostim človeškega bivanja, zato ne spada

le v področje psihologije, ampak tudi v področje teologije. Strah pred smrtjo in uničenjem, strah, ki spremlja človeško krivdo (nebolestne občutke krivde) in strah pred praznino in brezsmiselnostjo življenja, to so eksistencialne oblike strahu, ki ne spadajo v pristojnost psihologa in psihoterapevta, marveč v pristojnost teologa in duhovnika.

Internist Plügge v Heidelbergu je z analizo petdesetih poskusov samomora pokazal, da ni šlo niti za bolezen ali gospodarsko stisko niti za poklicne ali druge konflikte; vsem petdesetim poskusom samomora je botroval brezmejen dolgčas, se pravi neizpolnjenost človeškega teženja za neko veljavno vsebino življenja. In dunajski psihiater V. Frankl piše: »To doživetje brezsmiselnosti in brezcilnosti vsega prizadevanja sem označil za eksistencialno frustracijo, se pravi neizpolnjenost volje po smislu, ki je globoko v nas.«

Teolog in duhovnik bosta skušala najprej ugotoviti, ali imajo te bojazni bolesten značaj. Kolikor gre za temeljne eksistencialne bojazni, jih ne bosta skušala odstraniti, marveč povečati sposobnost človeka, da jim sprejme nase s tem, ko se uči predanosti v zaupanju; »zaupati se tistemu, česar nismo sami naredili in tudi nikdar ne bomo mogli narediti – kar pa prav na ta način nosi in omogoča vso našo dejavnost« (Ratzinger). Ta pogum zaupanja povzame strah usode, krivde in brezsmiselnosti.

Dosežki astronavitike in raziskave planetov v zadnjih letih

Uvod

Astronavtika je skup različnih tehnik, ki se nenehno spopolnjujejo in katerih uporaba postaja vse bolj značilna za našo civilizacijo. Tehnika radijskih komunikacij med celinami se vedno bolj naslanja na sistem primerno opremljenih umetnih satelitov, ki posredujejo vesti in televizijske slike. Njihovi lastniki so zasebne družbe, ki črpajo iz te usluge velike dobičke. Drugi primer je mreža meteoroloških satelitov. Njihovo število in kroženje je tako urejeno, da stalno pokrivajo zemljo v celoti; v krajših razmakih snemajo sta-

V oznanjevanju Cerkve je imel strah pogosto zelo pomembno, a sporno funkcijo. Strah pred grehom, pred večnimi in raznimi cerkvenimi kaznimi so izkoriščali tudi za ohranjanje vpliva na vernike. Naš Stanko Cajncar je nekoč duhovito dejal, da je bilo vse govorjenje o poslednjih rečeh predvsem dodatno sredstvo za zbujanje božjega strahu.

Kako je s tem strahom do Boga? R. Otto opisuje religiozno izkustvo kot sintezo dveh polov: Po eni strani človeka privlači, ga očara, mu zbuja varnost in zaupanje, po drugi strani pa doživetje božje moči, veličine in svetosti budi v človeku zavest lastne odvisnosti, majhnosti in grešnosti in s tem strahu. Tako je strah pred bogom lahko pristen izraz vernosti, vendar ne nastopa nikdar v čisti obliki (pasji strah!), marveč sovпада vedno z upanjem v božjo človekoljubnost in očetovstvo. Sintezo obeh polov religiozne drže je lepo podal Frančišek Saleški: »Človek naj ne ljubi Boga iz strahu, marveč naj se ga boji iz ljubezni.« Drža do boga, ki bi povsem izključevala strah, bi prehajala v domišljavost, o kateri poročajo prve strani svetega pisma: »Kakor bogova bosta!« Ta težnja po popolni neodvisnosti in absolutnosti izraža navsezadnje pomanjkanje smisla za stvarnost.

In čim ustrežnejši odnos do stvarnosti bomo vzpostavljali, tem manj se bo javljal v nas strah v neustreznih oblikah.

Janko Bohak

nje vremena in razporeditev oblakov nad zelo obsežnimi področji in je zato predvidevanje vremena tudi za več dni vnaprej dokaj zanesljivo. V razvoju je še študij primerne organizacije navigacijskih satelitov, ki naj prevzamejo vlogo zvezd pri določanju lege ladje na morju tudi ob oblačnem vremenu. Astronomske metode dovoljujejo natančnost določanja lega na 2 do 3 km; sistem navigacijskih satelitov bi dal lego z natančnostjo 30 do 50 metrov. Posebne težave je treba premostiti pri izdelavi postopka za določanje lege aviona, ker se le-ta giblje z veliko hitrostjo. Tako imenovani geodetski sateliti posredujejo podatke o bolj natančni obliki Zemlje in ustrezno bolj natančni legi ciljev na njej tako, da je zadetek medcelinskih raket zagotovljen; isti sateliti proučujejo geokemično značilnost terena, rastlinstva na njem, stanje posevkov in podobne lastnosti na

podlagi opazovanega dejstva, da sta valovna dolžina in jakost infrardečega sevanja v posameznih primerih različna. »Biološki« sateliti nosijo živa bitja (miške, želve, žuželke, rastline ali mikroorganizme) ter proučujejo vpliv breztežnosti in kozmičnega žarkovanja na njihovo odpornost in plodnost. Seveda kot vsaka iznajdba ima tudi ta svojo neprijetno plat: nekateri sateliti kontrolirajo let medcelinskih raket z atomskimi glavami in jih vodijo do cilja; sateliti »ogleduhi« iščejo morebitne vojaška napadalne instalacije na tujem teritoriju; sateliti »ubijalci« naj bi se v kroženju približali »ogleduhom« in jih uničevali. Vsaka stran kontrolira drugo in tako se je zvedelo, da so se eksperimenti s sateliti »ubijalci« začeli že leta 1971, morda pa celo veliko prej.

Od prvega Sputnika 4. X. 1957. do konca leta 1976 je bilo opravljenih 1689 izstrelitev, ki so prinesle v vesolje 2030 posameznih teles. Samo v preteklem letu je Sovjetska zveza izstrelila 98 kozmičnih sond in vesoljskih ladij, vse ostale države pa samo 26. Okrepljeno dejavnost Sovjetske zveze si razlagajo z ugotavljanjem, da v tej državi delno zaostajata tako elektronika kot kakovost računalnikov in so zato primorani pomanjkljivost nadomestiti z gostejšimi izstrelitvami. Hkrati pa je treba pripomniti, da so v Sovjetski zvezi raziskave te vrste bolj načrtne in manj odvisne od letnih nihanj državnega proračuna. Dodali bi še tehten razlog: Sovjetska zveza je sklenjen teritorij in nima kontrolnih središč za satelite, ki bi bila raztresena po vsej zemlji; zato si mora izdelati posebne in dovolj zanesljive postopke za spremljavo satelitov s krova lastnih ladij, ki plovejo po oceanih. Najbolj znani so sateliti vrste »Kozmos«, katerih prvi je bil izstreljen leta 1962, tisoči po vrsti pa marca 1978. Čeprav imajo vsi isto označbo, so različno opremljeni in imajo vsak svojo nalogo, ki pa v splošnem ni znana. Dve uradni instituciji, ena v ZDA (njena kratica je NORAD) in druga v Angliji, sistematično spremljata vsak satelit Kozmos, proučujeta njihovo manevriranje ter skušata določiti namen izstrelitve. Posebno priznanje pa gre skupinam avdušenih ljubiteljev astronavičke v Angliji, ki je znala priti do ugotovitev, katerim uradne institucije niso bile kos. Pri nas vodi evidenco o izstrelitvah samo Astronomsko geofizikalni observatorij na Golovcu ter središče okrog inž. Jugina v Beogradu; nihče pa ne spremlja dogajanja na tem področju z opazovanji. Podpirati bo treba talentirane ljubitelje, ki bi se lotili te naloge.

Življenje v vesolju

Naj še poudarimo pomen odmevov dosežkov astronavičke in astronomije v naši zavesti in v usmerjenosti naših razmišljanj. Planeti so se nam tako približali, da gledamo nanje z zemeljskimi merili. Raziskave zadnjih let so pokazale, da so nekateri planeti vsaj v načelu podobni Zemlji. Posebno planeti Mars, Venera in Merkur, ki jim zato pravimo planeti zemeljskega tipa. Gostota snovi je v srednjem med 4 in 51/2 kratne gostote vode; po velikosti in masi ne odstopajo dosti od Zemlje; v splošnem imajo ozračje in trdno skorjo. Vsak je šel skozi razvojna obdobja, ki so ga postopoma oblikovala. Ne bi se čudili, če bi bila na njih neka primitivna bitja vsaj v obliki mikroorganizmov. Če pa na teh planetih ne bi bilo teh bitij, je možno, da so na nekem drugem planetu ob drugem soncu, neke v zvezdnem sestavu Rimske ceste. Domnevo opirajo na ugotovitve, da so v medzvezdnem prostoru stalno navzoče sicer enostavnejše organske molekule, ki pa so kot skupina sestavni del bolj kompliciranih molekul, katere so nosilke življenjskega pojava, kakršnega poznamo mi zemljani. Življenje v vesolju utegne biti bolj razširjeno, kot smo doslej domnevali. Na nekaterih neznanih planetih se je morda šele pojavilo, na drugih, ki so v razvoju starejši, pa so bitja, ki so dosegla civilizacijo, mnogo višjo – tudi tehnično – od naše. Vera v to možnost je pri nekaterih znanstvenikih in razumnikih trdna in domislili so način, kako bi se s temi bitji sporazumeli. O tem pričajo dogajanja okoli kozmične sonde Pionir 10, ki je šla decembra 1972 mimo planeta Jupitra, leta 1976 mimo Saturna in bo leta 1983 zapustila osončje s hitrostjo 11,4 km/s; do najbližje zvezde bo potovala sto tisoč let. Po ocenah utegne preživeti posledice trkov s trdnimi delci v medzvezdnem prostoru vsaj milijon let in ni zanemarljivo verjetnosti, da bi jo prestregel aparat, ki bi se gibal ob nekem obljudenem planetu. Zato so vstavili v sondo posebno sporočilo: na pozlačeni plaketi iz aluminija so vgravirani podatki o legi osončja v sestavu Rimske ceste in o mestu Zemlje v njem. Podatki so podani delno v risbi, delno pa v matematičnem jeziku, ki je vsaki tehnični civilizaciji verjetno razumljiv. Mesto osončja je podano glede na lego (oddaljenost in smer) štirinajstih pulzarjev. To so zvezde, ki oddajajo radijske sunke v rednih stalnih časovnih presledkih, značilnih za vsak pulzar; upravičena je domneva, da so ti pulzarji tehnični civilizaciji znani. Seveda ni upanja, da bi

dobili potrdilo o prejemu sporočila. Zato so se nekateri omejili na to, da z radijskimi teleskopi prisluškujejo, da bi ujeli iz vesolja morebitne smiselne signale. Leta 1971 je bil v Bjurakanu posvet znanstvenikov (sovjetska Armenija) o možnosti občeovanja z inteligentnimi bitji zunaj Zemlje, znan s kratico CETI. Sodelovali so znanstveniki vsega sveta. Sklepe je potrdila l. 1974 tudi Sovjetska akademija znanosti ter odobrila desetletni načrt prisluškovanja signalov iz vesolja. Toliko v prid trditvi o odmevih in o spremembi v načinu razmišljanja o tem vprašanju.

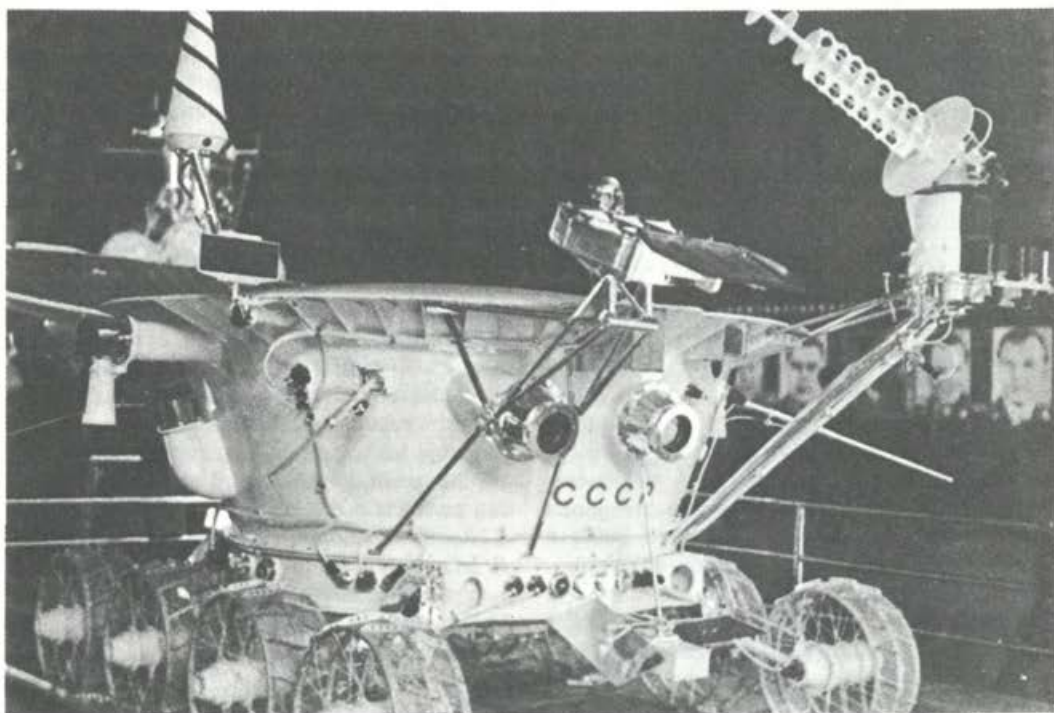
Astronavtika in astronomija

Astronavtika omogoča opazovanje neba zunaj Zemljinega ozračja, ki vpija ultra vijolično sevanje in sevanje žarkovanja X ter skoraj popolnoma tudi infra rdeče sevanje. Zvezdno nebo je v ultra vijolični svetlobi drugačno od tistega v vidni. S primernimi detektorji opremljeni sateliti so doslej odkrili na nebu 350 virov žarkovja X, ki z opazovalnic na Zemlji niso vidni. Tako se je odprlo popolnoma novo poglavje astronomije. O tem tu ne bomo spregovorili, ker se bomo omejili na ugotovitve in odkritja v zvezi s planeti osončja.

Če planet ni predaleč od Zemlje, se mu kozmična sonda lahko približa in ga ob srečanju fotografira ter določi še marsikateri fizikalni parameter; s primernim dodatnim manevriranjem lahko postane satelit planeta, kroži okoli njega in ga dlje časa opazuje in meri, televizijske slike pa posreduje sprejemnikom na zemlji. Takšnemu satelitu pravijo tudi »Orbiter«. Možno je, da nosi orbiter manjšo ladjico (opremljeno s primernimi napravami), ki se od njega oddvoji in se ob zaviranju spusti na površje planeta, kjer mehko pristane. Naprave na njej merijo fizikalno stanje okolice ter pošiljajo televizijsko sliko preko orbitera postajam na Zemlji. Doslej je to uspelo na Luni, Marsu in vsaj delno pri Veneri. Največja razdalja, s katere je sonda sporočila koristne podatke, je razdalja planeta Jupitra, ki je nekaj več kot petkratna razdalja Zemlje od Sonca (5,2 astronomskih enot = 5,2 a. e.).

Luna. Omeniti moramo dva posebna postopka, ki so ju uporabili pri proučevanju Lune, ker razmišljajo o možnosti njune uporabe pri prouče-

Sovjetsko vozilo Lunohodmki se je gibalo po Luni. Na notranji strani pokrova so sončne celice. V hladnih in dolgih Luninih nočeh deluje trup vozila kot termostat; masa vozila 850 kg.

Področje na Marsu: vidni so številni kraterji in dolina (suha struga?), dolga 600 km. Posnetek sonde Mariner 9.

vanju planetov. Sovjetska sonda Luna 21 (januarja 1973) je mehko pristala na Luni. Na ukaz z zemlje se je iz sonde izkrcalo vozilo imenovano Lunohod 2. Opremljeno s televizijskimi kamerami, telemetrijskimi napravami ter drugimi merilci je preko sončnih celic črpalo energijo iz Sončeve svetlobe. Gibanje vozila so vodili z zemlje; ponoči je mirovalo, podnevi pa je prevozilo skupno 37 km. Teža vozila je bila 840 kg. Delovalo je kot opazovalec – robot do junija istega leta.

Drugi postopek pri sondah Luna 16 (1970), Luna 20 (1972) in Luna 24 (1976) je naslednji:

sonde so mehkopristale, nato so izprožile nekakšen sveder, ki je izvrtal nekaj kamenin in jih prenesel v ustrezno mošnjo. Sonda je nato vzletela z Lune in prinesla kamenine na zemljo, kjer so jih potem v laboratoriju analizirali. Brez sodelovanja astronautov je prinesla sonda z Lune dragoceno snov.

Planet MARS. V bližino planeta so poslali doslej sedem sovjetskih in šest ameriških sond, Planet kroži v razdalji 1,55 a. e. od Sonca in njegova masa je enaka devetini Zemljine. Dan traja na njem 40 minut dalj kot na Zemlji. Najuspešnejša je bila ameriška sonda Mariner 9 (1972), ki še danes kroži okoli Marsa kot umetni satelit, čeprav ne posreduje več podatkov. Poslala je več kot sedem tisoč posnetkov z nadrobnostmi, ki so vsaj po 100 metrov narazen. Ugotovili so navzočnost številnih kraterjev in zelo velikih vulkanov; tako je n. pr. Mons Olympus 2,5-krat višji od Mount Everesta in je sploh največji vulkan v osončju. Na Marsu so vidne posledice delovanja vulkanizma, erozije vetrov in tektonskih premikov. Vidne so še široke vijugaste doline, ki spominjajo na izsušene struge nekdanjih rek. Ni pa »kanalov«, ki so jih baje videli nekateri opazovalci z zemlje. Ogromne doline, podobne kanjonom na zemlji, široke okoli 100 km in globoke 6 km, se raztezajo do 2500 km v dolžino. Temperatura ob površju je opoldne na ekvatorju -27°C , pred sončnim vzhodom -93°C , ob tečaju pa -123°C . Na Marsu ni večjih količin tekoče vode. Atmosferski tlak je komaj osem tisočink atmosfere (7,7 mbar); atmosfera je sestavljena iz 95% ogljikovega dioksida, 2,7% dušika ter iz primesi drugih plinov ter zmernih količin vodne pare. Pogosto so vidni oblaki, iz njihovega gibanja pa sklepamo o hitrosti vetrov. Ob tečajih sta ledeni kapici zmrznjene vode. Ker so struge na Marsu verjetno posledica erozije neke tekočine, smo prisiljeni sklepati, da je bilo nekoč podnebje drugačno in milejše, atmosferski tlak višji in da so bile tedaj tam deroče reke in oceani. Težje je pojasniti, zakaj naj bi se bilo v geološkem razvoju podnebje toliko spremenilo.

Da bi prišli do zanesljivejših podatkov, so poslali na Mars dve sondi vrste »Viking«, ki so ju načrtovali in pripravljali 15 let. Ko pride sonda do Marsa, postane s primernim manevriranjem njegov satelit, v našem primeru z obhodno dobo 24,6 ur. Sonda sestoji iz dveh delov: ladjice (»Lander«, 13 kg), ki se oddvoji in pristane na Marsu, ter iz »Orbiterja« (2360 kg), ki nadaljuje kroženje okrog planeta. Orbiter je opremljen s

kamerami, termičnim merilcem temperature tal, detektorjem vode na podlagi sevanja ter seveda z radijskim oddajnikom in sprejemnikom. Lander ima merilec sestava atmosfere, tlaka in temperature, dve kameri ter miniaturni laboratorij za biološke eksperimente, ki naj bi ugotovil, če je na Marsu organska snov in če potekajo osnovne življenjske reakcije. Orbitra sta med kroženjem dolgo iskala primerno mesto, kjer naj bi Landerja pristala. Po možnosti naj bi pristala blizu ustja kanjona ali doline, kjer so domnevali navzočnost zmrznjene podtalne vode.

	Izstrelitev	Prihod do Marsa orbiter	Trajanje potovanja	Pristanek Landerja
Viking 1	20. VIII. 1975	19. VI. 1976	303 dni	20. VII. 1976
Viking 2	9. IX. 1975	7. VIII. 1976	332 dni	3. IX. 1976

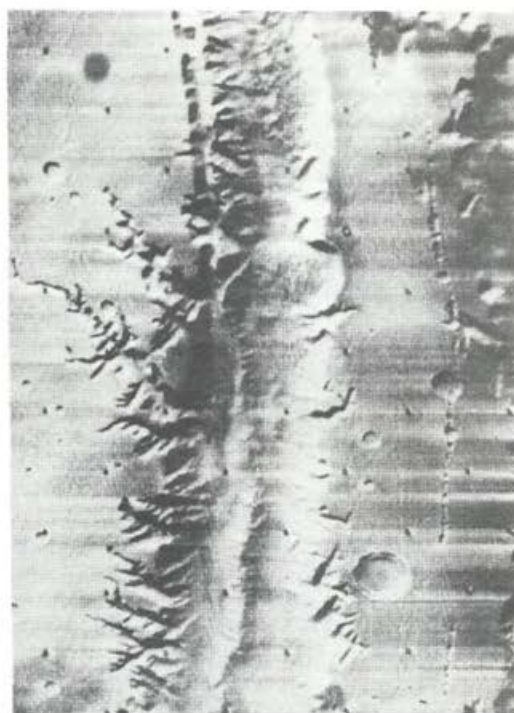
Glede splošnih fizikalnih pogojev sta Vikinga potrdila že znana dejstva, predvsem to, da je v njegovi atmosferi dušik. Toda oba Landerja sta ugotovila, da na mestu pristanka ni organske snovi. Biološki laboratorij pa je dognal, da v snovi, ki jo sestavljajo Marsova tla, potekajo reakcije, ki niso biokemične, niso pa niti čisto kemične. Vprašanje, če so na planetu primitivni življenjski pojavi, je ostalo brez odgovora.

Znanstveniki razmišljajo, kako bi prišli do nedvoumnega odgovora za ceno ne prevelike investicije, saj je podvig Vikingov stal preko milijarde dolarjev. Pošiljanje vozila vrste Lunohod na Mars bi veliko stalo in bi bilo tvegano: vozila ne bi mogli voditi z Zemlje, ker je čas potovanja signala do Marsa in nazaj okoli 20 minut in ne okoli 3 sekunde kot pri Luni. Da bi se izognilo čerem in nevarnostim, bi moralo imeti vozilo možnost primitivnega samoodločanja in ukrepanja, kakor so menili strokovnjaki na posvetu o »umetni inteligenci«, ki je bil v Leningradu. Morali pa so zaključiti, da je to za zdaj neizvedljivo. Poizkus, da bi s sondo vrste Luna 24 prinesli z Marsa kamenine, je predrag: izračunali so, da bi prenos enega kilograma kamenin stal več kot milijardo dolarjev.

Planet Venera hrani še mnoge skrivnosti; z zemlje ne vidimo površja, ker je zakrito z gosto oblačno plastjo. Vrti se okoli lastne osi v obratni smeri od ostalih planetov in obrat traja 243 dni. Do Venere so prišle tri ameriške in deset sovjetskih sond, zadnje so imele več uspeha in so posredovale pomembne rezultate. Sovjetska sonda Venera 5 (1969), ki naj bi mehko pristala na površju planeta, je sporočila podatke o zelo viso-

ki temperaturi in zelo visokem tlaku, ker pa je istočasno nehala oddajati, so nastali dvomi o samem pristanku in o zanesljivosti sporočila. Kasnejše sonde so bile v skladu s temi meritvami, ni pa bilo dokazov, da bi bile prišle do površja planeta, saj jih je visok tlak zgnetel, visoka temperatura pa je pokvarila elektronsko aparaturu. Spust do površja je uspel sondama Venera 9 (izstrelitev 8. VI. 1975, potovala do Venere 136 dni) in Venera 10 (izstrelitev 14. VI. 1975, potovala 133 dni). Po pristanku sta sondi oddajali še 53 oz. 60 minut. Potrdili sta, da je temperatura ob površju 477°-, tlak pa 93 atmosfer. Razumljivo je, zakaj so lahko šele primerno grajene sonde prišle do površja. Na televizijskih slikah vidimo mrtvo pokrajino, pokrito s kamenjem. Masa Venerine atmosfere je stokratna masa Zemljine in vpija skoraj v celoti tako vidno kot infra rdečo svetlobo, prepušča pa radijske valove valovne dolžine okoli 10 cm; zato preseneča razmeroma močna osvetljenost površja planeta. Atmosfera je 97% iz ogljikovega dioksida – kakor Marsova, primesi drugih plinov ter 0,01%

Kanjon na Marsu, širok okoli 100 km, globok 6 km. Posnetek sonde Mariner 9 z višine okoli 2000 km.

vodne pare. Sestavina, ki vpija vidno in infra rdečo svetlobo ter ohranja pod oblaki tako visoko temperaturo, pa ni znana. To je verjetno učinek neke vrste »tople grede«. Ker temperatura presega kritično (-374°C), na površju planeta ne more obstajati tekoča voda (tudi če bi bil tlak večji od sedanjega). Raziskave bodo nadaljevali: maja 1978 so Američani izstrelili novo smotrno opremljeno sondo Venera-Pionir 1.

Merkur. Ameriška sonda Mariner 10 je ob srečanju z Venero po načrtu zaradi njenega gravitacijskega vpliva spremenila smer gibanja tako, da je šla mimo planeta Merkurja in se odtlej giblje kot umetni planetoid okoli Sonca z obhodno dobo 176 dni. Ker je obhodna doba Merkurja okoli Sonca 88 dni, se je Merkur srečal s sondo ob vsakem drugem obhodu okoli Sonca in to na istem mestu glede na Sonce. Merkur se zavrti okoli svoje osi v 58,65 dneva, torej točno trikrat na 176 dni. Zato je sonda ob srečanju posnela vsakič isto stran Merkurja in je polovica površja ostala neopazovana. Po tretjem srečanju so na sondi odpovedali oddajniki. Na posnetkih vidimo, da so tudi na tem planetu kraterji podobni Luninim in da nima lastne atmosfere.

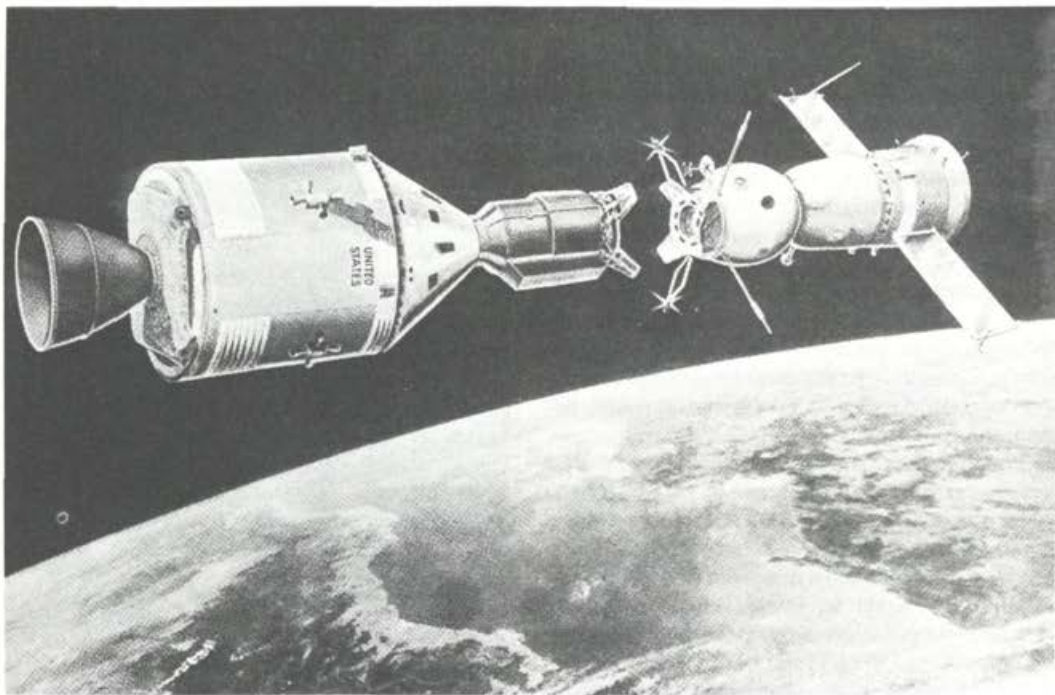
Opisali smo rezultate raziskav planetov, ki so v marsikaterem pogledu podobni Zemlji (zato pla-

neti zemeljskega tipa), se pa močno razlikujejo od velikih planetov. Primerjajmo med seboj njihove poglavitne značilnosti:

	Mars	Zemlja	Venera	Merkur
atmosfera	redka	srednja	gosta	nima
tlak	7,7 mbar	1033 mbar = 1 at mosfera	atmosfer +477	-N 2.10 atmosfer
srednja temperatura	nižja od -30°C	$= 15^{\circ}\text{C}$		do $+360^{\circ}\text{C}$
voda	zmrznjena	tekoča	samo kot para	ni
glavna sestavina atmosfere	ogljikov dioksid	dušik in kisik	ogljikov dioksid	helij

Po teh karakteristikah ima Zemlja nekakšno vmesno lego med Marsom in Venero. Na dlani je vprašanje, po kakšnem razvoju bi prišlo do teh razlik, saj so ti planeti nastali iz kemično in fizikalno praktično enotne snovi približno v enakih pogojih v prostoru znotraj krogle s polmerom poldruge Zemljine razdalje od Sonca. Da bi prišli do odgovora, bo treba prehoditi dolgo pot ugi-banj in ponovnih raziskav.

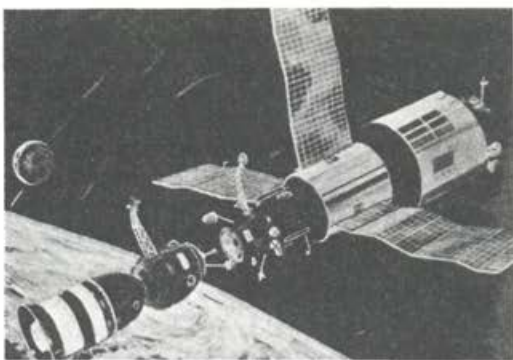
Pred spajanjem ameriške vesoljske ladje Apollo 18 (levo) in sovjetske ladje Sojuz 10; v vsaki ladji so po trije astronauti. Sestali so se in si stisnili roke 17. julija 1975.

Veliki planeti so drugačni po sestavi in gradnji: srednja gostota je med 1- in 2-kratno gostoto vode. Ker ima to gostoto tudi Sonce, jim pravimo planeti sončnega tipa; njihovi polmeri so 4 do 11-kratni Zemljin polmer, masa 15- do 318-kratna masa Zemlje; atmosfere so goste in globoke, večinoma iz vodika in metana. Največji planet Jupiter se giblje v približno petkratni razdalji Zemlje od Sonca (5,2 astr. enot), okrog njega pa kroži 13 satelitov; drugi planet po velikosti – Saturn kroži v razdalji 9,6 a. e. in ima 10 satelitov; Uran se giblje v razdalji 19 a. e. in ima pet satelitov; Neptun razdalji 30 a. e. in ima dva satelita.

Doslej sta šli dve kozmični sondi v razmeroma majhni oddaljenosti mimo Jupitra. Sonda Pioneer 10 so izstrelili marca 1972. Decembra 1973 je prišla v najmanjšo razdaljo do Jupitra – 131.400 km in nadaljevala pot proti robu osončja. Do Jupitra je potovala 641 dni. Masa sonde z napravami je 30 kg. Kot izvor energije za radijski in televizijski oddajnik služi jedrski generator, ker je v tej razdalji gostota sončnega sevanja le 4% tiste pri Zemlji in sončne celice ne bi mogle priskrbeti dovolj energije. Radijski signal potuje do Zemlje 23 minut in je prihajal z močjo stotisočinke bilijoninke vata. Podatek naj bi dal predstavilo o izredni občutljivosti prejemnikov. Prejeli so lepo število televizijskih slik planeta in nekaterih satelitov. Ugotovili so, da ima planet magnetno polje z 20- do 40-kratno gostoto zemeljskega, ob sebi pa še goste pasove naelektrenih delcev. Vedelo se je, da planet občasno oddaja zelo močne radijske izbruhe na valovni dolžini desetih metrov. Odkritje magnetnega polja bo pripomoglo do teoretične razlage pojava. Temperatura vrhnje oblačne oblasti je okoli -140°C ; atmosfera je v turbulentnem gibanju, nekje se dviguje, nekje spušča. Planet ima lasten vir toplote, ker izseva dvakrat toliko, kot prejema od Sonca.

Srečanje sonde z Jupitrom je bilo načrtovano tako, da je planet pospešil sondo in jo usmeril proti planetu Saturnu, kamor je prispela septembra 1976. O tem srečanju nimamo posebnih poročil. Leta 1979 pojde mimo Urana in leta 1983 mimo Neptuna ter bo nato zapustila osončje. O posebni poslanici, ki je namenjena domnevni tehnični civilizaciji na planetu drugega osončja, smo že spregovorili. Druga sonda Pioneer 11, izstreljena aprila 1973, je šla mimo Jupitra decembra 1974 v razdalji 113.000 km, opravila podobne meritve ter nadaljuje pot proti Saturnu, kamor bo dospela septembra 1979.

Sovjetska vesoljska ladja Sojuz (levo) pred spajanjem z orbitalno postajo Saljut. Zadnja izvedba postaje Saljut 6 ima dolžino 22 m in maso 18 ton.

Skylab – ameriška orbitalna postaja. V bližnjem delu postaje je na sliki prostor za delavnico. Ima samo eno krilo s sončnimi celicami, ker se je drugo odtrgalo. Na najbolj oddaljenem delu postaje je postavljen večji zrcalni teleskop, ob njem so štiri krila sončnih celic. Dolžina postaje je 38 metrov, masa 85 ton. Posnetek februarja 1974, ko je postaja krožila v višini 440 km.

Izkušnje z obema sondama so odkrile nevarnosti za elektronsko aparaturo ob približanju Jupitru zaradi gostega magnetnega polja in drugih posebnih okoliščin, ki tam vladajo, ter tako narekovala ukrepe in izpopolnitve, ki jih je treba upoštevati v pripravi naslednjih sond. Novemu tipu sonde so dali ime »Voyageur« (= potnik). Ima prefinjeno elektroniko, izpopolnjen televizijski sistem in telemetrijske naprave. Ima tri izotopne termoelektrične generatorje. Magnometri so na 12 metrov dolgi palici, da delovanja ne bi motil elektronski kompleks v sami sondi; ostali merilci so na 2,3 metra dolgi palici, ki štrli na nasprotni strani iz izotopnega generatorja. Masa sonde je 813 kg, od tega 115 kg aparaturne in 104 kg goriva (hidrazina) za potrebe majhnih raket, ki popravljajo, če je treba, tir letenja.

Doba izstrelitve je izbrana ob upoštevanju zahteve, da morajo biti veliki planeti v takšni medsebojni legi, da lahko sonda ob srečanju prvega planeta in pod njegovim gravitacijskim vplivom pospeši gibanje in se usmeri proti drugemu planetu. Ko dospe do tega, naj bo srečanje v takšnih okoliščinah, da se bo sonda pospešeno gibala v smeri, kjer leži tretji planet itd. Seveda je treba vnaprej izračunati kot, pod katerim naj sonda vstopi v gravitacijsko območje ustreznega planeta, ter razdaljo, do katere naj se mu približa, da bi se usmerila v lego, ki jo bo imel drugi planet, tedaj ko bo do njega dospela. Naj še pripomnimo, da so veliki planeti v tej ugodni legi že nekaj let in da bodo samo še par let. Ni mi znano, kdaj se utegne to ponoviti.

Najpomembnejše naloge sond so: zbrati n drobne in bolj zanesljive podatke o Jupitru, glede Saturna pa ugotoviti, v čem je Jupitru podoben, v čem različen. Posebna naloga je raziskati in snemati satelite Jupitra in Saturna, ugotoviti, če imajo atmosfero in kakšne narave so njihova tla. Podatki so potrebni za presojo teorij o obstoju planetov zemeljskega tipa.

Sondo Voyageur 2 so izstrelili prej: 20. VIII. 1977. Do Jupitra pride 10. VIII. 1979 v razdalji 640.000 km od njega; pri tem se giblje skozi področje njegovih satelitov in se približa Ganimedu na 55.000 km. Saturna doseže sonda 27. VIII. 1986 z nalogo, da raziskuje naravo petih kolobarjev, ki so jih ob tem planetu odkrili leta 1976; do Neptuna pride leta 1991, trinajst let po startu z zemlje.

Sondo Voyageur 1 so izstrelili kasneje: 1. IX. 1977. Ker se giblje po trajektoriji večje energije, pride do cilja pred njenim dvjčkom. Pri Jupitru

bo 5. III. 1979, mimo njega gre v razdalji 280.000 km in se približa v marsikaterem pogledu zagonetnemu satelitu z imenom IO do razdalje 25.000 km; do Saturna pride 12. XI. 1980 in gre mimo satelita Titana, za katerega vemo, da je edini satelit z lastno atmosfero, v razdalji samo 4000 km. Nato bo nadaljevala pot proti Uranu.

Natančnost leg tako oddaljenih planetov in satelitov, kakršno dajejo astronomska opazovanja z zemlje, ne zadošča namenu, da bi vodili gibanje sonde strogo po načrtu mimo satelitov, saj utegne njihov gravitacijski vpliv sondo odmakniti od zaželenega tira in spremeniti okoliščine srečanja. Zato so si domislili nov način navigacije: kakor se bo približevala cilju, bo sonda pošiljala televizijsko sliko vsakokratne medsebojne lege satelitov; iz teh posnetkov bodo izpeljali lego sonde do njih ter sproti popravljali njeno smer in hitrost gibanja. Postopek je treba preveriti v praksi.

Tudi sonda Voyageur 2 nosi poslanico človeštva, namenjeno domnevnim drugim bitjem s tehnično civilizacijo nekje v sestavu Rimske ceste. Sodeč po načinu, po katerem je sestavljena, njeni avtorji očitno računajo, da pride v roke bitjem, ki so nam v vseh ozirih podobna (kar je malo verjetno), da pa so v tehnični domiselnosti bolj napredovala od nas. V zaščitni škatlici je bakrena plošča z registriranimi audio-vizualnimi impulzi, torej z registracijo zvoka in slik – (narisane je način njene uporabe). Slišni del vsebuje poslanico miru predsednika ZDA in tajnika Združenih narodov ter 110 minut trajajočo registracijo na Zemlji značilnih шумov (šum dežja in vetra, arijo iz Mozartove Čarobne piščali, zvok poljuba, nekatere svatbene pesmi ter pozdravi v 60 različnih jezikih); slikovni del vsebuje 110 slik podobe našega planeta in življenja na njem (kako mati hrani otroka, kako se človek razmnožuje, slike planin, velikih mest in prometa, shema anatomije človeškega telesa, slika afriške kolibe, zahajanje Sonca in podobno).

Vesoljske ladje in orbitalne postaje

Vzporedno z opisano dejavnostjo kozmičnih sond, ki jim je bila prva naloga raziskava prostora v Zemljini bližini ter Lune in bližnjih planetov, so proučevale še vpliv breztežnostnega stanja na živa bitja, nevarnosti kozmičnega žarkovja ter možnosti življenja človeka v vesoljnem prostoru.

Naloga je terjala temeljite biološke in medicinske raziskave ter naposled kompleksen študij o tem, kako doseči vesoljske ladje, ki bi bile zaključeni ekološki sistem, v katerem se obnavlja začetni sestav ozračja, se ohranja primerna vlažnost in se iz njega izločajo škodljive snovi presnavljanja oziroma se ponovno usposabljaajo za normalen krčgotok v vesoljski ladji.

Prvi let v vesolje je opravil Jurij Gagarin 12. IV. 1961 na ladji Vostok 1. Sledilo je še pet vesoljskih ladij tipa Vostok, štiri tipa Mercury, dve tipa Voshod, deset tipa Gemini, ladje tipa Apollo (od Apollo 7 do Apollo 18), med njimi ladja Apollo 11, ki je pripeljala tri astronave do lune in so se na njej iskrcali 26. VII. 1969, in končno še 27 ladij vrste Sojuz. Tekma med ameriškimi in sovjetskimi tehniki in astronautiki je postajala vse ostrejša. Leta 1971 sta podpisali ZDA in Sovjetska zveza sporazum o sodelovanju v vesolju. V njem je predvideno tudi tehnično preurejanje ladij in poenotenje postopka medsebojnega spajanja, tudi z namenom, da bi druga ladja lahko, v primeru potrebe, reševala posadko, ki bi bila v nevarnosti. Astronavti obeh držav so se pogosto sestajali, učili so se ustreznih jezikov in se privajali skupnemu delu. Nazadnje je nastopil veliki trenutek, ko se je ladja Sojuz 10 spojila z ladjo Apollo 18 in sta si posadki dne 17. VII. 1975 stisnili roke.

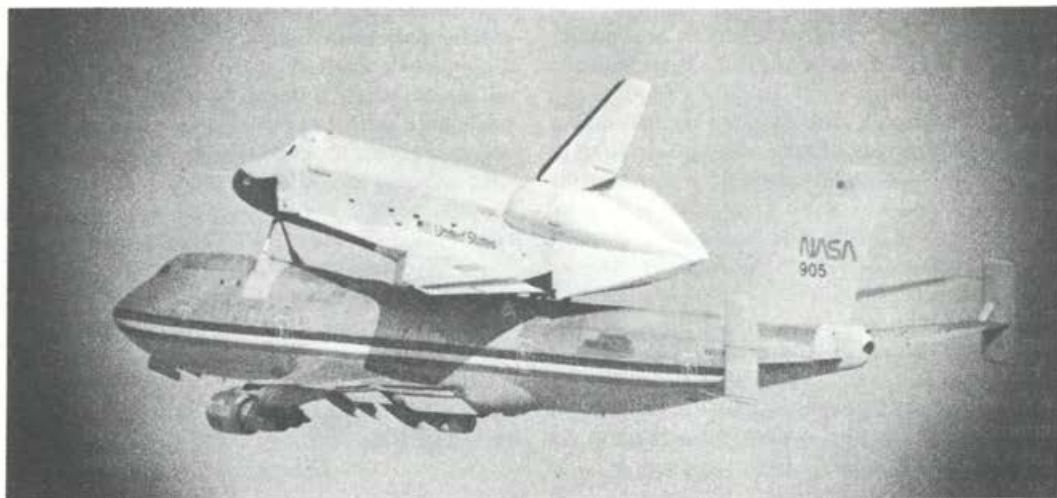
Nadaljnji korak je bila uresničitev »orbitalne postaje«, zelo velike vesoljske ladje, ki bi lahko služila kot laboratorij, opremljen tudi z večjimi raziskovalnimi napravami, in bi bila urejena tako, da bi v njej astronauti in znanstveniki bivali. Prva takšna postaja je ameriški »Skylab« (= nebesni

laboratorij), ki so jo postavili v tir okoli Zemlje 14. V. 1973. Enajst dni kasneje je vstopila v postajo prva posadka treh astronautov in v njej ostala 28 dni. Druga posadka se je vkrcala 28. VII. 1973 in v postaji ostala 59 dni. Dne 16. XI. 1973 se je vkrcala tretja posadka in pristala na zemlji šele 8. II. 1974; dosegla je rekord 84 dnevnega bivanja v breztežnostnem stanju, ki je bil dolgo časa nepresežen. Astronavti so skupaj s strokovnjaki opravili vrsto znanstvenih opazovanj: odkrili so na primer nov pojav v Sončevi koroni, ugotovili so, da obdaja komet Kohoutek, zelo obsežen oblak vodika, in še mnogo drugih pojavov. Orbitalna postaja Skylab meri v dolžino 39 m, široka je 4 m, masa je 85 ton, prostornina 295 m³.

Raketa nosilka, ki pripelje ladjo z novo posadko za orbitalno postajo, izgoreva v atmosferi. Ker je treba posadko večkrat zamenjati, pomeni to izgubo materiala in denarja. Zato se je porodila zamisel, da bi napravili manjšo ladjico, ki naj bi jo avion ponesel v stratosfero in bi nato vzletela ter šla na raketni pogon do višine tira vesoljske ladje ali orbitalne postaje. Po izkrcanju posadke bi prevzela ekipo astronautov, potrebnih odmora, spustila bi se na zemljo in bi pristala kot normalni avion.

Ker se giblje v ozračju tako kot avion in tudi v brezračnem prostoru na raketni pogon, mora biti posebno grajena. Američani ji pravijo

Letalo Boeing 747 nosi ladjico »Shuttle« v stratosfero, kjer naj vzleti na samostojni polet do višine umetnega satelita ali do orbitalne postaje.

BIVANJE

*Prvo, kar je Bog ustvaril,
je bil začetek,
začetek v ljubezni,
radost molka in čudež
bivanja,
začetek na poti
dolgega potovanja.*

*V ljubezni zaživimo,
v bivanju potujemo,
v molku izdihnemo.*

Francé Lokar

»shuttle«, kar je izraz za čolniček pri šivalnem stroju, ki vodi nit sem in tja, prav tako kot projektirana ladjica za astronave. Prvi ekperimenti z njo so že opravljeni, ni pa še odobrena za redno funkcioniranje.

Sovjetski tehniki so si zgradili lastno orbitalno postajo vrste »Saljut«, ki so jo postopoma spopolnjevali in preizkušali. Po uporabi so prvi štirje Saljuti uničeni in so v atmosferi izgoreli. Saljut 5 menda še kroži, Saljut 6 pa so postavili v tir 29. IX. 1977. Postaja ima maso 19 ton. Delavnica meri v dolžino 16 m, ima premer 4 m in prostornino okoli 100 m³. Postaja je krožila brez posadke do 10. X. 1977, ko je vesoljska ladja Sojuz 25 poizkusila spajanje z njo. Približala se je postaji na 120 m, je pa v manevriranju izgubila toliko goriva, da je morala urno na zemljo. Šele 10. XII. 1977 je prispela ladja Sojuz 26 z astronautma Jurijom Romanenom in Georgijem Grečkom. Postaja ima dve pristajalni lini: manevru spajanja pravijo Rusi »stikovka«. Grečko je že drugega dne izstopil iz postaje, da bi preveril stanje na drugi pristajalni lini. Dne 11. I. 1978 je prispela nova ladja Sojuz 27 z dvema stronavtoma in pristala na drugi lini. Pet dni so bivali skupaj, nato sta se zadnja prišleca vkrcala v ladjo Sojuz 26, s katero sta bila prišla prva dva astronauta, ter se spustila na zemljo. V istem tednu je prispela ladja brez posadke Progres 1. Ni znano, v kolikš-

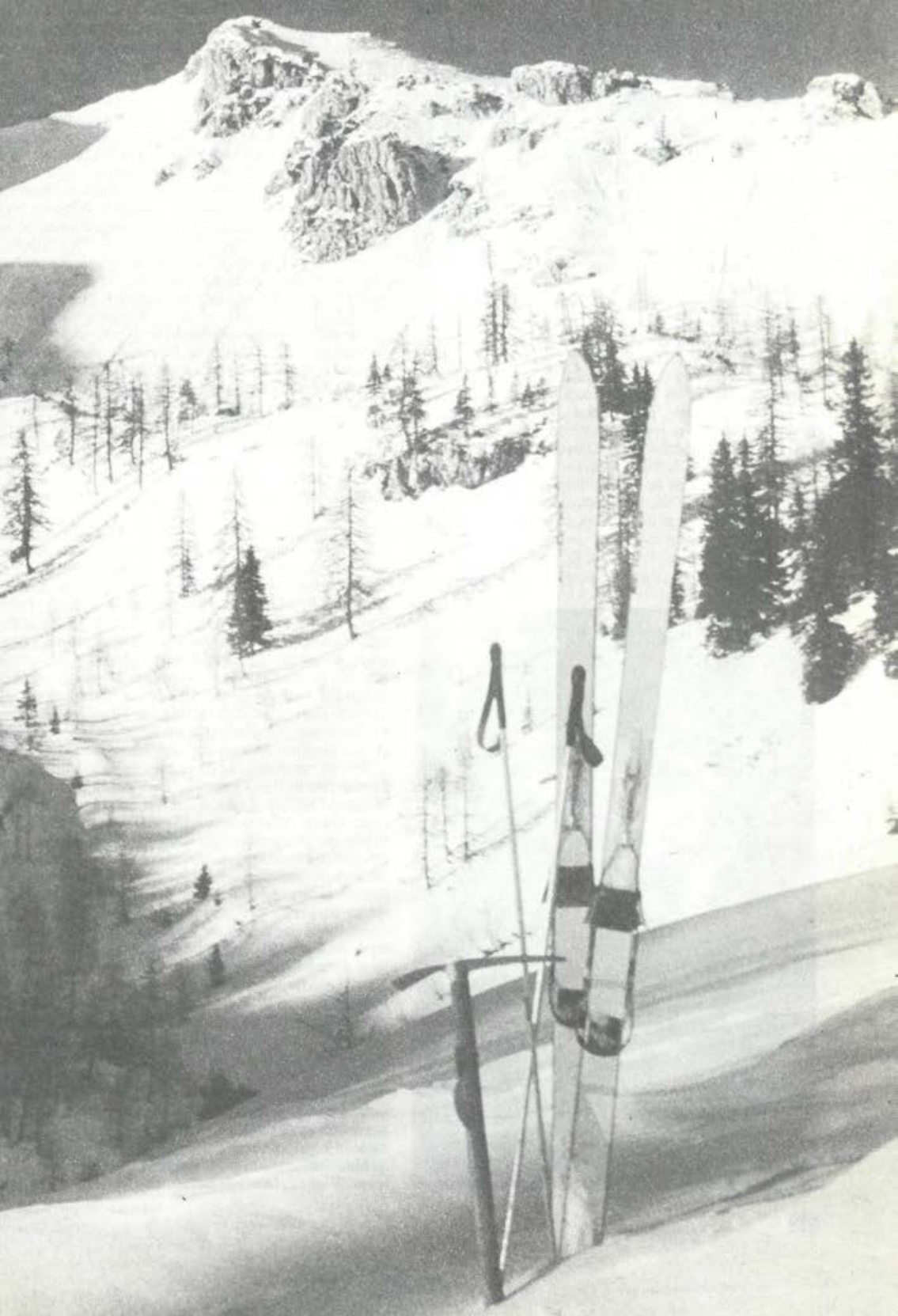
ni meri je bil postopek pristajanja avtomatiziran, v kolikšni meri pa voden z zemlje. Avtomatično stikovko so sovjetski strokovnjaki namreč opravili že leta 1967 med umetnima satelitoma Kozmos 186 in Kozmos 188. Masa Progresja z vsebino je bila 8 ton, od tega 1300 kg hrane, 1000 kg goriva ter teža nove znanstvene aparature. Več dni so črpali gorivo iz Progresja v Saljut 6 in opravljali eksperimente dinamičnega obnašanja in resonance kompleksa treh spojenih ladij: Saljuta, Sojuza 27 in Progresja. potem ko so prenesli v Progres odpadni material, je ta odrinil, se spustil nižje in kasneje v gostejših plasteh ozračja zgorel. Posadka Saljuta je nato začela z različnimi eksperimenti. Progres je prinesel tudi elektronsko peč z računalnikom. V tej peči so v pogojih breztežnosti talili kovine in pripravljali zlitine, ki jih na zemlji ne moremo doseči zaradi različne teže kovinskih sestavin. Dne 2. III. je pristala nova ladja Sojuz 28 z astronautoma A. Gubarevim in Čehom V. Remekom; o namenu njunega obiska ni bilo izjav. Po sedmih dneh se je Sojuz 28 z astronautoma vrnil na Zemljo. Končno sta v četrtek 16. III. 1978 pristala tudi J. Grečko in G. Romanenko, ki sta bila na orbitalni postaji od 10. XII. 1977 in sta ostala v Saljutu 6 na višini 350 km v breztežnem stanju brez prekinitve 96 dni in 10 ur ter s tem preseгла prejšnji ameriški rekord 84 dni. Breztežno stanje vpliva na človeško telo tako, da se v njem ne izloča kalcij za gradnjo kosti in da postaja mišičje ohlapno in nemočno kljub temu, da držijo astronauti noge v elastičnih hlačnicah, ki pritiskajo na mišice. Po vrnitvi so ugotovili na njunih telesih enake posledice, pa tudi srce je bilo močno oslabilo.

Mednarodni strokovnjaki pozitivno ocenjujejo uspehe sovjetskih tehnikov zaradi večkratnega spajanja ladij na dveh pristajalnih linah in ponovnih manevriranj z njimi, zaradi avtomatičnega pristajanja ladje brez posadke ter uspelega pretovarjanja goriva in seveda zaradi biološke zdržljivosti astronautov. Ker je bodočnost astronautike v veliki meri odvisna od možnosti trajnejšega zadrževanja človeka v stanju breztežnosti, sodijo, da ima sovjetska astronautika trenutno določene prednosti pred ameriško.

Medtem orbitalna postaja Saljut 6 še naprej kroži in čaka na novo posadko.

Doslej je na vesoljskih ladjah šestih različnih tipov letelo 82 astronautov: 39 iz Sovjetske zveze in 43 iz ZDA.

Fran Dominko

Štirinajst pomočnikov v sili

1

Cerkev sv. Katarine Aleksandrijske v Lomu pod Storžičem je bila dolga stoletja tržiška podružnica; župnijska cerkev pa je postala 1911, ko je bila v Lomu ustanovljena samostojna župnija. Prvotna cerkev je morala biti mnogo starejša, saj se v listinah omenja prvič 1399, drugič pa 1526, ko je avstrijski vojvoda Ferdinand za vojno proti Turkom pobiral cerkvene dragocenosti tudi po naših krajih. Sedanjo obliko je dobila cerkev v baroku, ko sta bili prizidani obe stranski kapeli in izdelani trije lepi baročni altarji. Veliki oltar je iz 1726, za oltar obeh sv. Antonov pa vemo, da ga je 5. jun. 1730 posvetil ljubljanski škof Sigmund Feliks grof Schrattenbach. Na god sv. Antona Puščavnika so kmetje nekoč prinašali v dar krač, na god sv. Antona Padovanskega pa maslo in volno. Oba stranska altarja pripisujejo rezbarju Petru Janežiču, ki je sredi 18. stoletja veliko delal po Gorenjskem, za čašenje 14 pomočnikov v Lomu pa se je tedaj največ trudil tržiški grajski pisar ter »največje hvale vreden cerkveni ključar in plemenit dobrotnik« Janez Gašper Schreier. Schreier je umrl 23. III. 1740, v lomski zakristiji pa je kamnita plošča, kjer se naroča duhovniku, naj po vsaki slovesni maši zmoli očenaš in zdravomarijo za ustanovitelja J. G. Schreierja in njegovo ženo Magdaleno.

Sv. Krištof, do 1896 v cerkvi sv. Katarine v Lomu, poslej pa pri Žirovcu (Roblek) v Lomu pod Storžičem.

Kakor piše Viktor Kragl, so v Trzinu že v srednjem veku častili 14 pomočnikov. V trziškem gradu je bila namreč kapela, posvečena 14 pomočnikom in sv. Lenartu, ki tudi spada mednje. Ko je 1811 trziški grad pogorel, je bila uničena tudi grajska kapela.

Lomska cerkev hrani poleg barvatega gotskega okna iz 15. stol. s sliko sv. Katarine še tri znamenitosti: na oltarju Marijinega obiskanja je kip sv. Kume, na oltarju obeh sv. Antonov relief 14 pomočnikov, o božiču pa pridejo na dan še lepe »meščanske« jaslice, ki jih je danes pri nas težko še kje videti. O sv. Kumi na slovenskem smo v mohorskem koledarju pisali 1960, 14 pomočnikom v sili pa je posvečena pričujoča obravnava.

2

Vprašanje o 14 pomočnikih v sili, s katerim se narodopisci na Zahodu že desetletja živo ukvarjajo, povzroča raziskovalcem nemalo težav. Nastanek njihovega čašenja postavljajo v 14. stoletje, ko so ljudi trle kužne bolezni in druge stiske. Začeli in pospeševali naj bi to čašenje dominikanci, minoriti, premonstratenci in cistercijani. V začetku so se verni ljudje za pomoč v dušnih in telesnih tegobah obračali k vsem štirinajstim pomočnikom skupaj, ob koncu 15. stoletja pa so izmed njih že izbrani posamezni svetniki kot priprošnjiki v posebnih težavah.

Prvo vprašanje, ki se postavlja narodopiscem, je v tem, da skupina 14 pomočnikov ne obsega povsod istih svetnikov. V veliki večini ohranjenih seznamov so naslednji priprošnjiki: Blaž, Dionizij in Erazem; Barbara, Katarina in Marjeta; Ahac, Evstahij in Jurij; Pantaleon, Egidij (Tilen ali Ilj), Ciriak, Vid in Krištof. V začetku so jih v tem zaporedju tudi upodabljali, pozneje pa so ponekod Ciriaka zamenjali s sv. Lenartom, prevzeli pa so tudi druge svetnike, ki so bili v dotični deželi pač bolj znani. Tako najdemo med 14 pomočniki še sv. Siksta, papeža, sv. Miklavža, škofa, sv. Servacija, sv. Pankraca, sv. Boštjana, sv. Ožbolta, sv. Volbenka, sv. Kvirina, sv. Antona Puščavnika in sv. Leopolda.

Drugo vprašanje, ki ga je bilo treba rešiti, je v tem, da se namesto 14 pomočnikov kot petnajsti omenja sv. Magnus (Véliki). Ta sv. Véliki je mogel nastati, ker so tu in tam sv. Ahaca imenovali »velikega« (lat. magnus), nekdo pa je »veliki« razumel kot lastno ime in začel govoriti o sv. Magnusu. In kakor so sestavili posebne molitve in poseben mašni obrazec v čast štirinajstim pomočnikom v sili, tako je iz začetka 16. stol. znan tudi mašni obrazec v čast petnajstim pomočnikom v sili.

Štirinajst pomočnikov so upodabljali tako, da je v središču Kristus kot mož bolečin ali na križu, včasih pa je v središču Marija z božjim Detetom ali Krištof z Jezuškom na rami, pomočniki pa so razvrščeni v obliki venca.

O posameznih svetnikih med štirinajstimi pomočniki tukaj obširneje ni mogoče pisati zaradi pomanjkanja prostora. Prav tako je res, da je ravno v njihove življenjepise zašlo izredno veliko legendarne snovi. Kdor se bo hotel podrobneje poučiti, naj seže po odličnem delu Leto svetnikov, kjer bo v štirih knjigah našel dovolj zanimivih podatkov, za naše namene pa naj zadoščajo naslednje pripombe.

Med štirinajstimi pomočniki imamo najprej tri škofo: sv. Blaž (3. febr.) je pomočnik proti boleznim v grlu

in vratu, sv. Dionizij, pariški škof (Francozi mu pravijo Saint Denis), goduje 9. okt. in je priprošnjik proti glavobolu, sv. Erazem (2. jun.) pa pomaga ob raznih boleznih v črevesju in ženam ob porodu. Sledijo tri device: sv. Barbara (4. dec.) priprošnjica rudarjev in za srečno zadnjo uro, sv. Katarina Aleksandrijska (25. nov.), pomočnica proti raznim boleznim, in sv. Marjeta (20. jul.), zavetnica nosečnic ter priprošnjica proti hudi uri in kačam (pregovor: sv. Marjeta kače pase). »Viteški« so naslednji trije pomočniki: sv. Ahac (22. jun.), priprošnjik v hudih boleznih, sv. Evstahij (20. sept.), zavetnik lovcev in gozdarjev, in sv. Jurij (23., v oglejskem patriarhatu 24. apr.), zavetnik vitezov. – Sv. Pantaleon (27. jul.) je zavetnik zdravnikov, sv. Egidij ali Tilen (Ilij), zavetnik pred kugo in rakom, sv. Ciriak (8. avg.), sv. Vid (15. jun.), pomočnik zoper božjast, strela in očesne bolezni, sv. Pankracij (12. maja), pomočnik proti glavobolu in krčem, sv. Krištof (25. jul.), pomočnik zoper naglo in nepredvideno smrt ter zavetnik šoferjev, sv. Lenart (6. nov.), zavetnik jetnikov in živine (konj), sv. Miklavž (6. dec.), zavetnik ribičev in mornarjev, priporočali pa so se mu tudi v drugih stiskah. Sv. Sikst (6. avg.), priprošnjik za dobro letino in proti bolečinam v vratu in hrbtu, sv. Servacij (13. maja), zavetnik proti pozehi, sv. Boštjan (20. jan.), zavetnik zoper kužne bolezni, sv. Ožbaltu (5. avg.) so se priporočali za zdravje pri živini in lepo vreme (imenovali so ga »narejevalca vremena«), sv. Volbenk (31. okt.), priprošnjik zoper bolečine v nogah in trebuhu, sv. Kvirin (4. jun.), mučenec, v 4. stoletju škof v Sisku, sv. Anton Puščavnik, zavetnik živinorejcev, sv. Leopold (15. nov.), ki ga je smrt doletela na lovu 15. nov. 1136.

3

K nam je prišlo češčenje štirinajstih pomočnikov iz južne Nemčije in se je verjetno začelo najprej po mestih in gradovih, kjer so častili zlasti sv. Jurija: v baročni dobi pa je češčenje 14 pomočnikov postalo prava ljudska pobožnost. V Podgorju v Rožu (Maria Elend) je v župnijski cerkvi Matere božje na stranskem oltarju lep lesen relief 14 pomočnikov v sili, imajo pa tudi podružnico sv. Ožbalta.

V Lomu nad Trzičem so bili prvotno kipi 14 pomočnikov, ki so stali vsak zase v posebni omarici (gl. sliko sv. Krištofa) na vrhu oltarja sv. Antona. Tako je skupina segala od ene do druge strani kapele (nad 3 metre!). Leta 1896, ko je bil v Lomu kurat Jožef Pekovec, je podobar Vurnik iz Radovljice oltar prenovil in izrezal sedanjí relief, ki ne presega širine oltarja. Tedenj lomski cerkovnik Gregor Soklič je na lepo vdelani deščici ovekovečil podobarja Vurnika in sebe ter zapisal, da je vse delo stalo 356 goldinarjev. Doprnski kipi prvotnih priprošnjikov so bili visoki okrog 50 cm, medtem ko je sedanjí relief visok 160 cm. Odstranjene kipe, ki so bili umetniško pomembnejši od Vurnikovega dela, so sprejeli vaščani in nekaj se jih je ohranilo do danes; v Slaparski vasi sta v znamenju sv. Jurij in sv. Evstahij, pri Žirovcu imajo sv. Krištofa, pri Temšaku pa sv. Blaža.

V podružnici sv. Nikolaja v Dvorjah (župnija Cerklje na Gorenjskem) je v velikem oltarju slika 14 pomočnikov, lepo umetniško delo našega slikarja Antona Cebeja (rojen 5. 5. 1722, umrl pa l. 1774). Slika je nastala okoli 1760, 1948 pa jo je restaviral Matej Stern. Velikost slike je 100 cm × 190 cm.

Lom nad Trzičem: Štirinajst pomočnikov v sili (foto Janez Slapar)

Prav tako imajo v Dvorjah na banderu, ki ima letnico 1892, sliko 14 pomočnikov (velikost 126 cm × 100 cm), medtem ko je na drugi strani slika sv. Miklavža. (Poročilo župnika Antona Gosarja.)

V župniji Vodice nad Ljubljano so nekoč očitno zelo častili 14 pomočnikov v sili. V župnijski cerkvi sv. Marjete je v glavni kupoli lepa in velika freska 14 pomočnikov, ki jo je 1907 naslikal Matija Koželj, rojen v Vesci pri Vodicah (1842–1917). Sedanje cerkev je sezidal župnik Simon Žužek, ker je prejšnjo cerkevno stavbo razdejal potres 1895; verjetno je bila tudi v prejšnji cerkvi slika 14 pomočnikov.

M. Koželj, ki je zapustil po naših cerkvah veliko slik, se je v domači župniji zelo potrudil. V središču slike je postavil Mater božjo, ki sedi na oblaku, na kolenih pa ji stoji božje Dete. V elipsi so okoli Marije zbrani pomočniki, ki jih je – 13, štirinajsta pa je sv. Marjeta v velikem oltarju.

V vodiško župnijo spada tudi romarska cerkev Matere božje na Šmarni gori, kjer je v prvem oltarju na evangelijski strani olnata slika 14 pomočnikov. Solški nadzornik Josip Novak, ki je 1928 izdal zgodovino Šmarne gore in njenih znamenitosti, je zapisal: »Podobe 14 pomočnikov so vse modro in rdeče kostimirane. Strahl sodi, da spada ta slika med najbolj izvirne Potoč-

Slikovita župna cerkev sv. Katarine v Lomu nad Trzičem

nikove slike» (63); po mnenju dr. E. Cevca pa je 14 pomočnikov na Šmarni gori upodobil kranjski slikar Gašper Goetzl (1782–1877). Goetzlova je prav tako slika sv. Ane na Šmarni gori iz l. 1835.

Sv. Tilnu pa je posvečena podružnica v Repnjah, ki so prav tako del vodiške župnije.

Na Dolenjskem je ohranjena slika 14 pomočnikov v podružnici Matere dobrega sveta na Slinovica (župnija Kostanjevica na Krki). To pa je naslikal Janez Potočnik (1749–1834) in jo imajo za eno njegovih najlepših slik. Potočnik se je rodil v Kropi, na slikah pa se je podpisoval »Ljubljancan« (Labacensis), ker je v Ljubljani bival in tudi umrl.

Pri uršulinkah v Ljubljani hranijo več oljnatih slik ljubljanskega slikarja Janeza Mihaela Reinwalda (1660–1740). Med njimi je tudi slika 14 pomočnikov v sili. Dr. J. Veider jo je objavil v Zborniku za umetnostno zgodovino XX (1944).

V podružnici Sv. Duha na Vihru (župnija Šentrupert na Dolenjskem) so freske iz konca 15. stoletja. Na slavaloku so upodobljeni 14 pomočniki v sili.

V začetku 19. stoletja je najbrž nastala slika 14 pomočnikov, ki jo hrani podružnica cerkev sv. Florijana (žup. Sevnica ob Savi). Slika, ki je slabo ohranjena, je na severnem, evangelijskem stranskem oltarju. Po kompoziciji spominja na Čebeja, barvno pa kaže na Layerja ali njegovo delavnico.

V levem stranskem oltarju podružnice sv. Radegunde (žup. Sv. Lovrenc na Pohorju) je slika 14 pomočni-

kov. Slika ima letnico 1730, kot slikar je podpisan Grebtschacher, o katerem pa niso znani nobeni drugi podatki. (Ignacij Orožen, Das Bisthum und Diözese Lavant I, 402.)

Češčenje 14 pomočnikov v sili je danes pri nas več ali manj opuščeno in pozabljeno. Zato je tudi težko ugotoviti, kje vse so ohranjene njihove upodobitve. Dr. Luc Menaše v svojem obsebnem delu »Evropski umetnostno zgodovinski leksikon«, 1971, na strani 2107 sicer omenja motiv 14 pomočnikov v sili, ne navede pa niti ene njihove slike na slovenskih tleh. Nobenega dvoma ni, da je teh slik precej več, kot smo jih tukaj našli, le poiskati jih bo treba. Morda bo ta zapis spodbudil kakšnega mohorjana, ki mu je znana še kakšna slika 14 pomočnikov, da mi bo to tudi sporočil; zelo bi mu bil hvaležen.

Viri: Viktor Kragl, Zgodovinski drobci župnije Trzič, 1936; dr. Sergej Vrišer, Baročno kiparstvo v osrednji Sloveniji, 1976; Josip Lavtižar, Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj, Zgodnja Danica LIV; Leto svetnikov I–IV, Ljubljana 1968–1973; Festschrift Matthias Zender, Bonn, 1972 (razprava Josefa Dunningerja o 14 pomočnikih v sili, str. 336–346). Posebej se zahvalim umetnostnemu zgodovinarju dr. E. Cevcu, ki mi je dal največ podatkov, in Janezu Slaparju, ki mi je oskrbel priložene slike in nekaj podrobnosti o 14 pomočnikih v Lomu.

Jože Gregorič

Viharni dogodki na Sladki Gori leta 1848

V zatišju prijaznega vinorodnega gričevja, še danes odmaknjena od prometnih poti, leži slikovita Sladka Gora, ki so jo v novemštem času zaobli. Samostojno župnijo je ta kraj imel že konec 15. stol., ko se je podružnica ponkavske prafare, sv. Pankracij v Lembergu, delno osamosvojila, kar pa ne pomeni, da bi odvisnost od župnije matere povsem prenehala. Zato sta tudi Lemberg in enako pozneje Sladka Gora spadala pod patronat novomeškega kolegijatskega kapitlja, ki je svoje pravice izvrševal vse do najnovejšega časa.

Na mestu, kjer sedaj stoji čudovita Marijina cerkev na Sladki Gori, je že v 14. stol. izpričana cerkev svete Marijete. Od 1738 je cerkev privabljala vedno več ljudi, ki jih majhna, dotrajana cerkev ni mogla več sprejeti. Po letu 1741, ko so ustanovili Bratovščino brezmadežnega spočetja, je cerkev postajala vedno bolj Marijina romarska božja pot. To je vzpodbudilo župnika Janeza Mikca, da je zgradil mogočno Marijino cerkev. Staro cerkev so podrl. Obdržali so samo zvonik in na istem mestu zgradili v letih 1744–1754 novo. Čeprav je število romarjev naraščalo in je bilo na Sladki Gori vsaj občasno tudi po več duhovnikov, je sedež župnije ostal v Lembergu od l. 1786, ko so ga z nemajhnimi težavami prenesli na Sladko Goro. Trg Lemberg je sicer dobil za tolažbo kuracijo, a je bila po nekaj letih ukinjena in ni

bila več vzpostavljena, čeprav so se Lemberžani potegovali zanjo pol stoletja na vseh instancah vse do cesarja.

L. 1848 so bili na Sladki Gori trije duhovniki: župnik Janez Legat, prvi kaplan Karel Jaklič in drugi kaplan Jurij Grum, župnija pa je šla po šematizmu 2182 duš. Aprila je priletel župnik Legat zaprosil za upokožitev in izrazil željo, da se naseli v Konjicah, češ da mu zrak na Sladki Gori ne prija. 3. maja je Legat odšel; župnija je bila tako izpraznjena in razpisali so mesto župnika. Razpis je trajal do 14. junija. Po Legatovi odpovedi je lavantinski ordinariat v Št. Andražu imenoval za provizorja prvega kaplana Karla Jakliča.

Za Sladko Goro se je potegovalo deset prosilcev. Škofijska pisarna je, upoštevajoč duhovniška (kanonična) leta, starost, dotedanje službovanje (kaplan, provizor, kurat, župnik) izdelala prednostni seznam kandidatov, ki ga je predložila kolegijatskemu kapitolu v Novem mestu; ta je imel kot patron pravico izbrati župnika, škof pa mu je podelil kanonično misijo. Ordinariat je kot prvega imenoval Mateja Laha, župnika v Špitaliču, na drugem mestu Matijo Papreja (M. Paprey je bil po rodu Korošec iz Dobrle vasi, roj. 22. 2. 1809, posvečen v III. letniku 10. 8. 1832 v Št. Andražu, kaplan na Sladki Gori 1833–1838, na Ponikvi 1838–41, leta 1841 je bil samo 14 dni kaplan pri Sv. Petru pod Svetimi Gorami in ni gotovo, ali je to službo sploh nastopil. Od 1841–1850 je bil župnik na Kalobju, od 1850–1863 pa župnik v Olimju, nekaj časa dekanijški upravitelj in šolski nadzornik. Od 1863–1875 je bil župnik na Kalobju); sladkogorski provizor Jaklič (rojen je bil 10. 11. 1812 v Vojniku, posvečen 2. 8. 1838 v Št. Andražu,

1838–1839 kaplan v Leiflingu v dekaniji Pliberk, od 1839–1844 kaplan pri Sv. Martinu pri Slov. Gradcu, od 1844–1849 pa kaplan in provizor na Sladki Gori, od 1849–1887 župnik v Špitaliču, kjer je tudi umrl 11. junija) je pristal šele na četrtem mestu.

Zdi se, da je bil tudi ordinariat presenečen, ko je patron, novomeški kapitelj, imenoval za župnika drugoprezentiranega Matijo Papreja. Menda je bil edini nagib patrona ta, da je Paprej ves čas deloval kot duhovnik v župnjah novomeškega patronata. Že prej, leta 1839, je v podobnem primeru kapitelj imenoval za župnika v Zibiki Franca Štusa, ki ga je škofija prezentirala na četrtem mestu.

Škof Slomšek je takoj, že 20. junija, podelil Papreju kanonično misijo, ta pa je položil prisego zvestobe in pokorščine ter veroizpoved in oba dokumenta poslal ordinariatu. Istočasno je lavantinski ordinariat razrešil provizorja Jakliča na Sladki Gori in ga imenoval za provizorja na Kalobju. Tako so utečena pota škofijske uprave razporedila ljudi. Toda na sceno je stopil še novi dejavnik, sladkogorski farani.

Kmalu po 20. juliju so Sladkogorčani zvedeli, da so dobili novega župnika. Provizor Jaklič se je mudil v Šmarju pri dekani, ki je že dobil dekret o imenovanju Papreja za župnika na Sladki Gori, on pa naj bi šel za provizorja na Kalobje. Med Sladkogorčani je zavrelo. Že 27. julija so odposlali zelo oster protest škofu »vsi posestniki Sladke Gore«, kakor je bilo rečeno. Podpisanih ali podkrižanih je bilo petdeset. V tem pismu ostro protestirajo proti odločitvi patrona, ki jim je dal za župnika Matijo Papreja, »nekega človeka, v katerega nimamo zaupanja, ki ga nimamo radi, ki ni ostal v dobrem spominu še od takrat, ko je bil pred leti kaplan na Sladki Gori...« tako je med drugim rečeno v pritožbi. Potem zatrjujejo, da nočejo za župnika nikogar drugega kakor »ljubljenega, blagega duhovnika, ki je na dobrem glasu, gospoda Jakliča«, na koncu pa ponovijo svojo zahtevo za grožnjo, da bodo Papreju preprečili prevzem župnije in za prihodnje neredi, ki bi nastali, naprtli krivdo patronu s pripombo, da bo volja ljudstva v teh časih nemira in velikih sprememb tudi ob tej priložnosti, ki je odločilnega pomena za splošni blagor, izpolnjena.

Slomškov odgovor, ki ga je tudi sam osebno sestavil, je pomenil v tej zadevi važen preobrat, zato je prav, da to njegovo doslej neznano pismo podam v celoti:

»Ljubi Sladkogorčani!

Vaše pismo, katero ste meni od 27. maliga serpana poslali, je tak hudoobno napisano, da bi ga noben pravičen katoliški kristjan ne podpisal, ne podkrižal, kateri bi ga prav zastopil. Za to Vam po slovensko odgovorim, naj svojiga škofa prav dobro zastopite.

Bog je, kateri namestnike svoje pošilja, ino svojim ovčicam fajmoštre kakor kaplane da. Sveta cerkev jih postavi, kakor za dobra spozna, ne pa volja ljudi, kateri pogosto ne vedo, kaj prosijo. Vam je patron, ki ima pravico fajmoštra izbral, katerih škofija za učeniga in pošteniga pastirja spozna, kateri so dosdaj pridno ino zvesto služili Bogu ino svoji čredi, zakaj ni bilo še nobene pravične potožbe črez njih. Vi pa za njih ne marate, ino jim tak po nedolžnim jemlete dobro ime. Ako imate pa kako pravično tožbo, zakaj pa ne poveste?

Mene veseli, da svojiga namestnika gospoda Jaklič Karla pošujete: tudi škof ne bom pozabil, kar so poprejnemu fajmoštru starimu sromaku storili, ino po-

prej ko mogoče bojo tudi po svojim zasluženji farno dobili. Alj škof ima njih več oskarbeti, ki so ravno tak hvalevredni gospodje, ino pa več let v službi Gospodovi, kakor Vaš poštvanja vreden gospod Jaklič. Po pravici se mora v škofiji goditi, kar je mogoče, ne po sami volji ljudi; zakaj ta bi ne bila božja volja. Kar pa po volji božji ni, bi tudi za Vas dobro ne bilo. Nikarte ne bodite nepokorni, ljubi Sladkogorčani, sveti katoliški cerkvi, ampak zaupajte, de viši Pastir za Vas skerbi ino druga ne želi, kakor de bi prav dobre pastirje imeli. Alj na eniga samiga človeka se nikdar ne vežite, zakaj le namestniki Kristusovi smo od dones do jutre. Naš pravi, večni pastir je Kristus, le njega se zvesto držite ino pa njegove ljube Matere marije, prečiste Device, ktiro je posebno Vam Sladkogorčanam Mater dal. Jezus ino Marija pa hočeta pohlevne, pokorne otroke imeti, kakor sta onadva bila. To vam priporočim, ki Vas za ljubo imam ino Vam vse dobro želim Per svetim Andreju 8. velikiga Serpana 1848.

Vaš škof
Anton Martin
m. p. »

Vidi se, da je ta upor Sladkogorčanov, ko so zavrnila župnika, škofa Slomška zelo prizadel, saj je bil strogega legitimističnega prepričanja, da je namreč vsaka oblast, posvetna ali cerkvena, od Boga in jo je zato treba ubogati. Že prej je istega leta v pastirskem pismu 2. aprila ostro zavračal vsako upiranje gosposki sploh, čeprav je kot kmečki sin poznal življenje kmetov, njihove težave in je z njimi iskreno čutil. Slomšek pravi v uvodu, da piše slovensko zato, da bi ga prav razumeli. Pismo z dne 27. julija je pisano v nemščini, kakor je bila takrat navada. Od petdesetih podpisov je veliko takih, ki so se samo »podkrižali«, ker niso znali pisati, njihovo ime pa je izpisal drugi, navadno sestavljalec pisma. Sploh pa večina podpisov nedvomno pove, da njihovi lastniki kaj več kakor podpis ne zmorejo. Zato Slomšek sumi, da mnogi z vsebino pisma niso bili seznanjeni, ker večina ni znala nemško. Ker je bil torej znaten del ljudi povsem nepismen, si še ni mogel privoščiti razkošja, da bi zasipal škofa z individualnimi, tudi anonimnimi pisarjami kakor ob podobnih dogodkih danes.

Slomškova razlaga stvari je zelo preprosta. Bog pošilja svojim vernikom duhovnike: fajmoštre, se pravi župnike – in tudi kaplane. Sveta cerkev jih postavi, kakor spozna za dobro, to je, z najboljšimi nagibi. Slomšek je bil sam dušni pastir, kaplan in župnik, zato je dobro poznal ljudi. Vedel je, kako lahko se dajo zavesti: prijazna beseda, nasmeh, kakšna usluga, mladost in prijetna zunanost duhovnika – in zanje je najboljši, sploh edini, po katerem se lahko zveščajo. Po drugi strani pa v človeka, ki je lahko v vsakem oziru boljši, pa ne zna ali pa se mu upira, da bi igral na strune priljubljenosti, nimajo zaupanja in ga odklanjajo. Potem Slomšek pojasnjuje, kako je pravzaprav patron tisti, ki jim je imenoval župnika, ter da nimajo nobenega razloga, da zavračajo gospoda Papreja, ker niso imeli nobene konkretne pritožbe zoper njega (Paprej je bil res neoporečen duhovnik, zdi pa se, da je bil mož precej strog.). Najlepši del Slomškovega pisma je sklepni. Slomšek opominja Sladkogorčane, naj ne bodo nepokorni, naj mu zaupajo, saj želi samo to, da bi imeli dobre dušne pastirje. Naj se ne vežejo na človeka, ker je vsak duhovnik le Kristusov namestnik, vežejo naj se

PRIDI

*Zavij s ceste
in pridi!*

*Vonj vrtnic pred hišo
pospremil bo te do stopnic.*

*Kruh miru in dobre besede
prinesi s seboj!*

Francé Lokar

le na Kristusa, ki je edini večni duhovnik, vsi drugi pa so namreč od danes do jutri... Istočasno je Slomšek namenil še posebno pismo provizorju Jakliču. V njem naroča, naj zbere tiste, ki so šli v deputaciji k župniku Papreju na Kalobje in zahtevali, da se odpove župniji, naj jih v škofovem imenu strogo opozori in opomni, da način, kako so zavrnili »gospoda Papreja, nasprotuje vsem cerkvenim in političnim predpisom ter da je groba odklonitev župnika v sramoto katoliški župniji, kar ordinariat zelo obžaluje.« Slomšek dalje pravi, da on, Jaklič, »ne more biti in ne bo župnik na Sladki Gori, po vsem tem, kar se je zgodilo, četudi bi se Paprej župniji odpovedal.« Škof je dobro vedel, da so farani – kakor je to že skoraj obvezno v takih situacijah – ne samo prosili, ampak zahtevali Jakliča z njegovo vednostjo in po njegovem nagibu, še huje pa je bilo to, da so z njegovim blagoslovom odklonili Papreja. Če bi torej Slomšek ustregel Sladkogorčanom, bi bil to zelo nevaren zgled, ki bi ga hitro posnemali drugod in bi po mili volji odklanjali župnike in morda kaplane ter zahtevali druge, kakor jih izbereta in določita patron in škof. S tem bi se podrl ves sistem upravljanja škofije.

Istočasno, ko so protestirali pri škofu, so Sladkogorčani protestirali tudi pri novomeškem kaplitju – patronu in takoj poslali na Kalobje deputacijo, ki je predložila Papreju izjavo, podpisano od 21 posestnikov. Ti mu v imenu vseh faranov sporočajo, da mu ne bodo pustili prevzeti župnijo in ne bodo dovolili, da gospod Jaklič odide. Paprej jim ni ničesar obljubil, pač pa je njihovo izjavo poslal na ordinat v vprašanjem, kaj naj stori, ker župnije ne more zasesti.

V tej situaciji je Slomšek svetoval Papreju, da se odpove župniji Sladka Gora, kar je ta takoj storil. Sedaj so se stvari vendarle začele razpletati. Sladkogorčani so se sicer še enkrat oglasili in tokrat zopet prosili za Jakliča, češ da jih nihče ne bo tako dobro oskrboval kakor on. Že 11. septembra je bila župnija zopet razpisana. Patron, ki je pripomogel, da so se stvari zapletle, je takoj po tistem, ko Paprej ni mogel zasesti župnije, sporočil ordinariatu, da je pripravljen imenovati Jakliča za župnika, če bi se Paprej odpovedal. Pri drugem razpisu se je priglasilo samo šest prosilcev. Med njimi ni bilo več Jakliča, ki se je že umaknil. Nekaj dni po drugem razpisu je namesto prošnje, katere ni imelo smisla pošiljati – glede na jasne Slomškove besede, da ne bo dobil te fare, poslal ordinariatu svoje opravičilo, naj mu odpustijo zgrešene korake in obljubil, da bo pomiril farane in jih poučil ter pripravil, da bodo sprejeli bodočega župnika. Značilno je tudi, da je patron svojo pravico imenovati župnika »za tokrat«, se pravi,

za ta primer, odstopil kar škofu, tako da je imel le-ta v tej kočljivi situaciji končno popolnoma proste roke.

16. novembra je bil imenovan Matej Lah, župnik v Špitaliču, katerega je že ob prvem razpisu 3. maja škof prezentiral patronu na prvem mestu, kar je pomenilo, da ga je želel za župnika za Sladko Goro. Toda nekaj dni potem je tudi Lah ponujal škofu odpoved, češ da Sladkogorčani kažejo posebno nejevoljo, kar bi pomenilo sovražstvo proti vsakomur, ki bi zasedel župnijo. Vendar se je Lah dal pomiriti, prosil je le, da bi prevzel župnijo šele ob sv. Juriju prihodnjega leta. Za župnika na Sladki Gori pa je bil nameščen že prej (20. februarja) in tudi takrat predstavljen faranom, kar so ti mirno sprejeli, sicer ne z velikim navdušenjem, vendar to ni nikogar skrbelo. Zato je šmarski dekan Feichtinger to vesel sporočil ordinariatu kot službeno vest. Nekako istočasno je bil tudi Karel Jaklič nameščen v župnijo Špitalič. Slomšek torej ni pozabil svoje obljube: »... poprej ko mogoče, bojo tudi po svojim zasluženji faro dobili.«

Vprašamo lahko, kdo je zmagal in kdo je bil premagan, ali z drugimi besedami, kdo je koga? Kakor v vsakem boju tudi popolnoma premagani zadaja boleče rane in zmagovalc tako ne gre brez njih iz boja. Tako je bilo tudi tokrat. Paprej se je moral umakniti, kmalu pa je dobil lažjo faro Olimje in vodstvo kozjanske dekanije. Jaklič tudi ni uspel na Sladki Gori, toda nato se je mirno ustalil v Špitaliču. Lah je sicer dobil to faro, za katero je obakrat prosil, toda šele v drugem razpisu, potem ko sta se morala umakniti Paprej na pritisk Sladkogorčanov, Jaklič pa na škofovo zahtevo. Gotovo pa je vsaj sprva čutil, da mu farani ne izkazujejo prevelike naklonjenosti. Ali je zmagal škof, ki je pri obeh razpisih želel za župnika Laha? Že dejstvo, da je moral posredovati na vse strani, kaže, kako se tudi najlepše zamisli težko uresničujejo in da tudi najboljši nagibi niso vselej hvaležno sprejeti. Sladkogorčani so sicer uspeli, da so zavrnili Papreja, ki se jim je, ali pa tudi ne, Bog ve s čim zameril pred dvema desetletjema, toda niso uspeli izsiliti imenovanja Jakliča, za katerega so trdili, da jih edini na svetu lahko pripelje v nebesa. Še dolgo so se tudi najbrž otepali naslova nepokornih sinov svete Cerkve. Tak naslov iz škofovih ust je bil takrat vse prej kot časten. In patron, novomeški kapitelj? S svojo odločitvijo ni imel srečne roke, kar je sam po tistem priznal, ko je ob drugem razpisu patronat prenesel na škofa. Zdi se, da kanoniki v oddaljenem Novem mestu niso več dobro poznali razmer v šmarski dekaniji.

V tem letu je marčna revolucija pospravila s starim fevdalnim redom, ki je že davno preživel in se za vedno poslovil. Ko so Sladkogorčani v revolucionarnem zagonu zavrnili župnika, so menda mislili, da rušijo eno od številnih ureditev starega reda. Spoznali pa so, da so nekatere institucije in njihova uhojena pota, ne glede na to, ali pripadajo staremu redu ali ne, bolj trdoživi in trajnejši, kakor na videz izgledajo, in da bodo preživeli to nemirno leto. V spornih situacijah, posebno ob premetitvah, takrat, ko se temperatura dvigne do vrelišča, stopijo v ospredje najglasnejši: rogovileži, kričachi, skratka skrajneži. Trezni in pametni ljudje pa mirno stojijo ob strani in samo opazujejo. Potem pa morajo oboji pospraviti sadove, naj bodo takšni ali drugačni, naj jim ugajajo ali ne.

A. Ožinger

Ljudska medicina in rokopisne ljudskomedicinske bukke

Odkar obstaja človeštvo, se je človek boril za svoj obstanek in tako tudi za svoje zdravje. Pogosto si ni znal razložiti vzrokov bolezni in je imel bolezni za kaznovanje raznih božanstev ali zlih duhov. V zvezi z umskim razvojem človeka imamo tudi v razvoju medicine več stopenj. Za prvo stopnjo razvoja človeškega duha je značilno, da vsebuje vse elemente magijske (čarovniške) medicine. Človek se je tedaj predstavljal, da lahko z besedami in dejanji vpliva na zdravje. Z drugo stopnjo je prišel človek do prepričanja, da ni vsemogočen, da bi z besedo vplival na naravne dogodke in na zdravje, ampak je menil, da obstajajo neka nevidna duhovna bitja-anima, ki vplivajo na človeško življenje in njegovo zdravje. Zaradi tega je poskušal te duhove izganjati iz človeškega telesa. V ta namen je imel različne obrede. Tretja stopnja v razvoju medicine je teurgijska-verska. Človek je z različnimi molitvami večjemu številu božanstev ali enemu bogu prosil za ozdravitev. Četrta stopnja ljudske medicine je empirična medicina (sloneča na izkušnjah). Ta stopnja je nekakšna povezava prvih treh z znanstveno stopnjo medicine, ki je logično nadaljevanje prejšnjih razvojnih stopenj.

Ljudje so se v boleznih poskušali sami zdraviti ali so se zatekali po pomoč k izkušenejšim sosedom ali sploh k nekemu, ki je kaj vedel o zdravljenju. To so bili zdravilci, ki so izšli iz ljudstva. Bili so sicer brez strokovne izobrazbe, vendar so s tem, da so zbirali zdravilna zelišča, pripravljali razna zdravila in zdravili, uživali pri ljudstvu navadno veliko spoštovanje in zaupanje. To je bilo skoraj do današnjih dni. Naše ljudstvo je namreč dolgo živelo brez šolanih zdravnikov in veterinarjev, zato so se ljudje obračali po pomoč k tem zdravilcem. Pa tudi tam, kjer so bili zdravniki, so bili ti navadno nedosegljivi, ker so bili dolgo le tuji ali so bili preveč oddaljeni in predragi. Da so zdravilci zdravili tudi živino, ki je bila največje kmetovo bogastvo, ni čudno, saj kot ni bilo zdravnikov, dolgo tudi veterinarjev ni bilo.

Središče ljudske medicine so bili posebno v srednjem veku največkrat samostani. V njih so bili posamezni samostanski bratje, imenovani »infirmarii«, zadolženi za zdravljenje sobratov. V samostane so se zatekli po pomoč tudi drugi, predvsem revnejši. V samostanih so zaradi tega navadno gojili zdravilna zelišča. Tudi posvetna duhovščina se je večkrat ukvarjala z zdravljenjem in duhovniki so bili navadno tudi zbiralci zdravilnih zelišč.

Bistrejše zdravilci so želeli razširiti svoje znanje in so prevajali iz raznih nemških ali v nemščino prevedenih zeliščnih knjig, ki so bile tiskane v 16. stoletju in so krožile tudi med našim ljudstvom. Pismeni so bili na podeželju večinoma le duhovniki in učitelji, ostali pa le redki. Ti prevajalci so prevajali in po svoje prirejali ono, kar so imeli za potrebno in kar jih je najbolj zanimalo. Ko pa so bile bukke napisane, so jih številni drugi prepisovali. Prepisovalci so dobesedno prepisovali ali pa so jih zopet po svoje prirejali, izpisovali so si zelišča, ki so jih poznali in so v tistih krajih rasla. Kako

Vinjeta drugega poglavja knjige Antona Košenine »Bukke v katerih se snajdejo ter nar bolshi ernzije sa tega zhloveka (1830).

so prirejali, vidimo iz sledečega primera: Pietro Matthioli je v svoji knjigi *Historia plantarum* opisal 162 zdravilnih zelišč, Schaag jih je prevzel 60, Koliher jih je navedel 67. Približno enako število zelišč so napisali v ostalih bukvah s Koroškega, prav toliko pa tudi v onih iz okolice Škofje Loke in Rovt. Vinko Möderndorfer piše v svoji knjigi *Ljudska medicina pri Slovencih*, da poznajo pri nas okoli 500 zdravilnih zelišč, na Kitajskem pa jih, kot vemo, uporabljajo preko 2000. Nekateri prepisovalci so dodajali svoje ali drugih izkušnje, prepisovali so razne recepte, nekateri pa tudi razne zagovore.

Doslej sem zbral podatke za več kot 200 rokopisnih ljudskomedicinskih bukev in raznih medicinskih zapisov. Gotovo je bilo in je še danes mnogo več raznih bukev, zagovorov idr. zdravstvenih zapisov. Ti so se sčasoma izgubili ali so bili uničeni med vojnami, ob požarih, mnogo jih je bilo odnesenih med to vojno, še prej pa za časa cesarja Jožefa II, ob razpustu številnih samostanov. Prepričan pa sem, da so še ti dragoceni zapisi in bukke po raznih samostanskih ali župnijskih knjižnicah ter po raznih skrinjah in podstrešjih, za katere pa marsikdo niti ne ve, da obstajajo in kakšno kulturno vrednost predstavljajo. Tudi v starih koledarjih in molitvenikih sem našel zapisane razne stare recepte. Vse te bukke in razni zapisi so naša kulturna dediščina, v njih se izraža naš kulturni razvoj, naše gospodarsko stanje, razvoj našega zdravstva. V njih so podatki o različnih zdravilih, posebno o zdravilnih zeliščih, in način njihove uporabe. Vse to je zanimivo za proučevanje zgodovine medicine, veterine, farmacije, botanike, kulturne zgodovine, dialektov idr.

pa potomi glane iz smere pene.

Sa la mersla Mersla

Dar en frau jedre in ulij lalk eidechig
vina yhas do je jeisv sahitl Kadavijet
madi sahino potompaj vin tu je ufelci
bukkrat ufelci is frejtnom jayz ponoviam
paki glasi je ufelci pukroje diktovse ne nura
Sa hilma mustigaz. Kefenjedel!

Vapusti le b bife na en kofskiki xhijlga
mehuzniya popujaj, » Mersliza in frau ulij
pim jst u polci bolezhine in tepline ismij
jo jst von ne netai Uimoni Bogajzjstle
* uimoni Bogajzjstle * uimoni Bogajzjstle *

Padarski recepti za mrzlico in zagovor zoper mrzlico iz
Padarskih bukev (prva polovica 19. stol.)

Prvi pri nas ugotovljeni zapisi so napisani v latin-
skem jeziku, kasneje v nemškem, italijanskem, le dva v
hrvaškem, ostali pa v slovenskem jeziku. Tudi v onih
bukvah, ki so napisane v slovenskem jeziku, so pripisi v
drugih jezikih. Ker ga ti bukovniki, med njimi sicer
izobraženci, niso dobro poznali, oz. bolje rečeno, ker
slovenski jezik še ni bil dobro razvit, posebno glede
strokovnih izrazov, so v zapisih pogosti nemški izrazi,
germanizmi ali izrazi v tamkajšnjem dialektu. V neka-
terih, kjer so bukovniki znali risati, so zdravilna zelišča
prerisali, nekatera tudi pobarvali. Takih je le nekaj.

Prvi doslej ugotovljeni zdravstveni zapis je iz 12.
stoletja. Zapisan je v latinskem jeziku. To je zagovor
zoper zobobol, ki ga je pripisal v neki kodeks cistercia-
nec Bernard iz samostana v Stični na Dolenjskem. Prvi
zapis v slovenskem jeziku je zapisal župnik Sigismund

Navodila za zdravljenje iz Humovčevih živinozdravni-
skih bukev (prva polovica 19. stol.)

Gaal iz Dolenjskih Toplic v nemškem koledarju iz leta
1641. To je bil zagovor zoper kačji pik.

Za slovenske bukve sta bili dve središči. Prvo je bila
Koroška, in to tisti del, ki sodi k naši državi, in nekaj
pretežno slovensko govoreči del Koroške, ki je sedaj
pod Avstrijo. Po navedbah prepisovalcev je napisal
prve slovenske bukve Joseph Schaa, ki je bil po svojih
ugotovitvah učitelj, organist in mežnar v Suhi v Labod-
ski dolini na Koroškem. Te bukve verjetno ne obstajajo
več. Verjetno jih je napisal v prvi polovici 18. stoletja.
Po navedbah prepisovalcev je imel za predlogo enega
od nemških prevodov zgoraj omenjene knjige P. A.
Matthiolija. Ob tej priliki moram pripomniti, da smo
ugotovili, da podatki o tem, kaj so imeli bukovniki za
predlogo, niso vedno zanesljivi. Bukovniki navadno
niso navedli, kaj so imeli za predlogo oz. predloge, pač
pa so prepisovalci pogosto navajali, da so imeli bukov-
niki za predloge neko nemško, francosko ali latinsko
zeliščno knjigo. Ko pa smo preverjali ene z drugimi,
smo pogosto ugotovili, da njihovi podatki ne odgovar-
jajo. Menim, da so to delali zato, da bi njihove bukve
zato izgledale bolj učene in s tem seveda tudi oni sami.

V številnih bukvah sta poglavji, kako se ugotavljajo
bolezni z urinom in s srčnim utripom (pulzu). Teh dveh
poglavij ni v nobeni od zeliščnih knjig, pač pa so to
prepisali iz ene od zdravilnih knjig (Artzneybücher).

Prve ohranjene bukve s Koroškega je napisal Andrej
Koliher, Imajo naslov: Kreuter Buch to je Buque nekaterih
Slish, Dreues inu Prid vsesnihseh ter snanejsih
Corin tiga vezheniga inu zhestitega dr. Petra Andrea
Matthiolia. To je majhna knjižica, ki obsega 100 strani,
formata 15,5 x 9,5 centimetrov. V njej naštevajo številna
zelišča, njihovo uporabo pri raznih boleznih, dalje »od
distiliranja inu shgana tih selish inu korin« ter »Podvis-
hano kadaj se te selishe inu korenine imajo nabirat«.
Tedad so zelo cenili destilate zelišč in tudi njihov pepel.
Celo za destilirano vodo so menili, da je zdravilna.

Druge bukve s Koroškega, ki so bile doslej bolj
znane, so t. i. Goričnikov rokopis iz leta 1759. Ta je
verjetno izgubljen, pač pa je ohranjen prepis, ki ga je
napisal Matjaž Kranjc leta 1769 z naslovom »Artzniske
bukve sa sve shlaht (vrste) boliesnj od gvave do nueg«.
Kranjc navaja, da je imel Goričnik za predloge Schaa-
gove bukve. Iz leta 1779 so Valentina Andrejca »Krat-
ke rozhne bukvice«. Ohranjene so tudi »Bukle tih ernzi
inu tih nuznih Kraitlichov« iz 1789. Te bukve, ki obse-
gajo 364 strani, omenjam zato, ker imajo edine od
koroških bukev lepo narisanih 156 zdravilnih zelišč.

Ker mi je prostor omejen, bom na kratko omenil le
še nekaj starejših bukev s Koroškega. Anton Gabernik
iz Celovca je napisal »Arzniske Bukvize« (1799). Janez
Bunčik, ki je bil župnik v Doberli vasi, je napisal 1817:
Arzniske rozhne Bukvize«, ki obsegajo 328 strani. Tudi
on navaja, da je imel za predlogo Schaaagov rokopis. Iz
vasi Planina na Strojni nad Dravogradom je troje bu-
kev in ena zagovorna knjižica. Vse so iz začetka 19.
stoletja. Napisal jih je neki Žirovnikov Tiče. V eni od
njih piše na prvih 164 straneh o zdravilstvu, na 165.
strani pa začne: »na dvesto pogmerane skrivnosti alpa
vsosorte magiš spagiše simpatetiše antipatiše ino eko-
nomiše kunšne reči ali štoki. Magiš arznovanje je za vse
zacoprane bolezni. Za vse hude copnrije so od te hude
Influence (vpliv) ter planetov«. Primer: »uroke so dov
modlili (odštevali): Bejži, bejži, ti pregrda kri. Jezus je
prej kot ti. Urokov je devet, jih ni devet, jih je osem, jih

WSTETTE ie Gade ber
Shenna ezezmaw
Zhesma vider pan
fvrse ma kurt ma
tih bol bali ie ran
nu farker Shida
Poper imma eade Zhe
Korezi me od tga
Stde Shidies li Sat
Sevbarrie velki
Ga korema koreni ma
Wolser Gore Zhe
reshe Piv Zhe fave
Kore nime itre
Peleza nsetiv do
bru reshe kai iem

Idi Shidie korepiedela
iet li Sa ja jebast do
Zoper nie o stea
Vkrat kirt iert Gira
Hades St Shidit
Sabie GVRRE Sermarek
mar PPRD Sermarek
Sabie Shidit PPRD
obrov Solis Str bat iem
troli iwei vSate dret
ome maw Sol li Sat
ie jebastardu mar bapo
Pese b raga marabets
iemu ma Par Kith
ietiv furi jwGith re
Zheh Per korek

ni osem itd. ... je aden, ni aden, nobenega ni ... » Ta del je napisal iz nekih »črnih bukev«.

Organist in cerkovnik Lovrenc Mežnar iz Št. Petra na Kronske gori pri Dravogradu je leta 1834 napisal »Dohatarske bukev«.

Iz druge polovice prejšnjega stoletja je več zagovornih knjižic, zapisov zagovorov, zarotitev in apokrifnih molitev: »tri silnu lepe molitve pri enem umirajočem bolniku«, »požebiranje za točelsvo (?)«, »molitev za Vurak« (uroke), »tri molitve z zlatimi pukštabi«, »Marijine snaje«. Na Pohorju so nosili listke z apokrifnimi molitvami, npr. »Marijine sanje« kot škapulirje. Na njih piše med drugim: »Kdor bo ta listek pri sebi imel, ne bo pogubljen ... materi, ki ne more poroditi, naj se ji da v roko ta list in na ta način bo lažje porodila, otrok pa bo srečen.« Nekateri teh listkov so danes napisani že kar s pisalnim strojem.

O zdravljenju živine sem doslej na Koroškem našel le dvojce bukev, ene so napisane v nemškem jeziku, ene pa sem našel v Golavi buki. Te so napisane v slovenskem jeziku.

Drugo središče, ki je nastalo kasneje kot prvo, je bilo na področju med Škofjo Loko in Zaplano oz. Rovtami nad Logatcem. S prvim področjem ni imelo nobene zveze. Doslej sem zbral podatke za 69 rokopisov s tega področja. Kdaj in kdo je napisal na tem področju prve bukev, doslej nisem mogel ugotoviti. Po moji oceni so verjetno najstarejše neke, ki so iz druge polovice 18. stoletja. Te so tudi najobsežnejše, saj obsegajo 466 strani, formata 23×18. Hrani jih Slavko Fojkar v Škofji Loki. Prepisovalec je uporabil več virov, med njimi je na koncu poglavje, ki je zelo podobno Lipičevim bukvam, o katerih bom pisal v nadaljevanju. Zame so bile zanimive, ker so poleg opisa zdravičnih zelišč, navodil za zdravljenje in večjega števila zagovorov navajale okajevanje kot način zdravljenja številnih bolezni, imajo pa kar na 86 straneh napisano tudi o zdravljenju živine.

Bukev, ki imajo datum pisanja leto 1810 so Bukue sa use potreba tega gmein Folkla. Napisal jih je Pavel Lipič, »En bori kmet u Bodoulah (nad Škofjo Loko) is hishnam perjimkam Srouz«, kot piše eden od prevajalcev, »od Boga svolen sa jenga arzata in sastopnega u tare teh rosh«. Bukve obsegajo 114 strani. Za predlogo je imel več virov. Več odstavkov je iz zeliščnih knjig Bocka, Lonicerja in Tabernaemontanus. Gotovo je imel za predlogo tudi neko zdravniško knjigo. Bukve so bile razdeljene, tako so razdeljevali tudi tisti, ki so od njega prepisovali, na 5 poglavij: Od vode (ugotavljanje bolezni po urinu), po Lipiču kar na 38 načinov, drugo poglavje: »Umetnost na žil spoznat bolezni človeka po dohtarsko al po padarsko«. Tretje poglavje: O boleznih in zdravlilih za njih. Četrto poglavje: »Od use sorte drevce« in peto: »Od use sorte rož in korenin«.

V četrtem poglavju našteva predvsem sadno drevje in njihove sadeže, ker so jim pripisovali zdravilno delovanje: jabolka, hruške, fige, češnje, grozdje, orehe, brinje, hrast in habat. V poglavju o zdravilnih zeliščih so opisana nestrupena zelišča.

Iz Bačne v Poljanski dolini nad Škofjo Loko so »Padarske bukev«. Obsegajo 260 strani. V njih je zapisano, da jih je leta 1810 napisal Paul Lepezh. Verjetno je tudi to eden od prepisov Lipičevih bukev ali pa jih je, ker je pisava prvih podobna, Lipič po naročilu nekoga prepisal. Na koncu bukev je kasneje nekdo drug na 18 straneh pripisal »Arcnije za živino«.

BREVIS,
Vita Martyr, ac miraculo-
rum expositio
SS: COSMAE
&
DAMIANI
Ex germanico in latinum idio-
ma traducta
SITTICH
opera
Cujusdam Religiosi Fratris Novitii ibid.
strenue ad id eundem hortante & ad-
urgente
Magistro Anonymo.
Anno Domini 1710.

Naslovna stran rokopisa *Brevis Vitae, ac Miraculorum expositio SS Cosmae et Damiani (1710)*. Obsega zahvale za ozdravljenja raznih obolenj na priprošnje sv. Kozma in Damijana. Knjiga je bila v cerkvi na Krki.

Gotovo je, da niso od nikogar toliko prepisovali kot od Lipiča. Vsi ti prepisi so imeli različne naslove. Nekaj sem jih že omenil, razen tega so imeli sledeče naslove: Bukve od use sorte rož in korenin, Krainski Arzat, Dober perpomoeč timu človeku, Arzniske bukev, Arcouske bukev, Zdravilske bukev za vse bolezni ozdravljat idr. Predlogo bi bilo naštevati vse bukev prepisovalcev. Doslej sem ugotovil 41 prepisovalcev iz Lipičevega rokopisa. Prepisovalci so bili iz Škofje Loke in bližnje okolice, zelo številni so bili iz Poljanske in Selške doline, iz Novakov nad Cerknim, Slapa ob Idriji, Otaleža, Vrhniko, Zaplane, Rovt nad Logatcem, Voklega pri Kranju, Begunj na Gorenškem, iz okolice Domžal, iz Stične na Dolenjskem. Od tu so kar štiri bukev, ene je napisal celo župnik in pesnik Anton Medved. Dalje jih najdemo na Raki na Dol., Verdunu pri Dolenjskih Toplicah, Dobindobu, Lakovnici, v Solčavi v Savinjski dolini in celo na Ravne na Koroškem jih je prinesel župnik Soklič, ki je bil sicer doma iz Gorji pri Bledu.

Iz Škofje Loke je dvojce bukev, ki imata obe letnico 1830. Napisal jih je Anton Košenina, kot sam omenja,

po Lipičevem rokopisu. Ene imajo naslov: Bukue, v katerih se snajdejo te nar boljše crnjenje za tega človeka. Te imajo narisanih večje število zdravih zelišč, nekatere slike pa prikazujejo bolezni. Druge bukve imajo naslov: Perve Bukve za use potrebe tega človeka. V obeh sta poglavji o zdravljenju živine. Košenina je bil mežnar in padar v Puštalu pri Škofji Loki.

Bolezen ugotavljati ni tako enostavna stvar. Zato so naslednja navodila iz Košeninovih bukev: »Če pri živini ne moreš ugotoviti, kakšno bolezen ima, moraš vzeti krstno svečo, črno svečo, Treh kraljev vodo. S to krstno svečo in črno svečo moraš podkati živini, pokropiti z vodo Treh kraljev, čez to napraviti tri križe, žerjavko od tega kadila moraš zakopati v hlevu v mrtvo zemljo. Luknjo v zemlji pa moraš napraviti z železnim kolom.«

Iz uvoda enega prepisovalca je sledeča podrost: Tanar imenitnejši je velik vedit, boljši je modrost kakor premoženje, več je učenost kakor bogastvo. Med vsemi je pa ta nar več sreča to zdravje enega človeka.

Ostanki magične medicine so se ohranili še do danes v obliki raznih zagovorov, zarotitev in apokrifnih molitev. Zdravljenje z zagovori so opravljali zagovarjalci. Doslej sem zbral okoli 430 zagovorov, zarotitev in apokrifnih molitev. Od zagovorov jih je bilo največ

proti kačjemu piku. Zagovore so uporabljali zoper bolezni pri ljudeh, pa tudi pri živini. Ljudje so se zatekli k zagovarjalcem predvsem v slučaju, ko so odpovedala vsa druga sredstva. Za primer navajam en zagovor iz bukev Lovra Humovca, ki je bil iz okolice Rovt. Zagovor zopre vred (otroška bolezen v prsih): Ti hudi vred ti moraš von iz tega človeka če si v kosti sprause v mesu, če si v mes sprause v kožo, iz kože v dlake gor na tu listje v tisti kraj, kjer se noben zgon ne sliši in noben kršani ni prebival. Sdahni noter v kruh inu v mast 33 krat v spomin Jezusovih let katere je on na tem sveti živu inu trikrat nei vreden človek sne more ta bolezen preit. Moli pet očenašev in pet česena mari h čast peterim ranam jezusa in z mastjo se po persih pomaš.

Ta kratek prispevek sem napisal z namenom, da bi vzbudil zanimanje za rokopisne ljudskomedicinske bukve in stare medicinske zapise in opozoril bralce na njihovo kulturno zgodovinsko vrednost. Ker bi bilo potrebno, da bi ugotovili, kaj se je nahajalo ti dragoceni dokumenti, bi prosil, da bi me o njih obvestili na naslov: dr. Milan Dolenc, Ljubljana, Pohorskega bat. 41.

Milan Dolenc

Kaj pa spolne bolezni?

Pogosto slišimo, da je spolnih bolezni čedalje več. Za zdaj smemo reči, da jih je pri nas razmeroma malo. (Verjetno gre samo za »občasno zatišje«.) Predaleč pa bi nas zavedlo, če bi preverjali številčne podatke o spolnih bolnikih enostavno zato, ker so navedbe njih samih, pa tudi raznih zdravstvenih ustanov še vse preveč pomanjkljive in zato nezanesljive.

Žal še vse preveč prevladuje mnenje, da so spolne bolezni »sramotne«. Zato pa jih poskušajo spolno bolni prikrivati s tem, da ne odgovarjajo točno (ali sploh ne!) na vprašanja, ki jih vsebuje prijava o spolni bolezni. (Pri nas velja obveza o prijavljanju spolnih bolezni, medtem ko so jo v večini nesocialističnih držav opustili.) S takšnim ravnanjem spolno bolni občutno zavirajo uspešno preprečevanje in zatiranje spolnih bolezni, ki se prav zato še toliko bolj širijo.

Ni še tako dolgo tega, kar so se tudi pri nas spolno bolni iz strahu pred »sramoto« zatekali v privatno zdravniško ordinacijo in so se zato takšni primeri izmaknili statistiki o gibanju spolnih bolezni. Zato takrat pri nas število spolno bolnih ni bilo zagotovo znano. V nesocialističnih državah je še vedno tako in nam zato njihove statistike o gibanju spolnih bolezni povedo le toliko, da je tam spolno bolnih verjetno še vedno precej, koliko jih je v resnici, pa ne morejo povedati.

Ali so spolne bolezni zares sramotne? Ni sramotnih in ne »častnih« bolezni, marveč pomeni sleherna bolezen, vseeno, kateri organski sistem zadeva, nesrečo, spolne bolezni pa tudi obremenitev skupnosti, ker sodijo med ljudske (socialne) bolezni, ki hudo zadevajo posameznika, čisto po nepotrebnem pa tudi skupnost, saj gre zares za nepotrebno zlo.

Po trenutnem stanju sodeč smemo v naših razmerah o številnosti spolnih bolezni reči, da jih ni niti veliko niti malo, vsekakor pa še vedno preveč! Kljub temu, da je medicina v zadnjih 20 letih zelo napredovala, postaja zlasti zadnja leta jasno, da moderna zdravila, predvsem tako imenovani antibiotiki, npr. penicilinski pripravki, spolnih bolezni (kapavice in sifilisa) ne bodo mogli izkoreniniti.

Mar so potemtakem zdravila premalo učinkovita? Nikakor! Zdravila bi bila dovolj učinkovita, le človek, bolnik sam je tisti preveč subjektivni dejavnik, ki razblinja učinek še tako imenitnih zdravil v nič. Kako to? Nobena druga bolezen, razen spolne bolezni, namreč ne posega v bolnikovo moralnost. Zato pa se tudi bolnik dobro zaveda, da je svoje bolezni kriv sam in da tudi sam odgovarja za posledice, ki bi morebiti nastale zaradi nje. Posredno pa spolno bolni odločajo o samem obstoju in širjenju (spolno bolni okuži npr. tudi svojo zaročenko, lastno ženo ali kogarkoli že!) spolnih bolezni. Vse to pa je neposredno odvisno od nepravilnih medčloveških odnosov nasploh, medspolnih pa še posebej.

Poizvedovanje po okužitelj, okuženih in morebitnih ogroženih (= epidemiološka^{*} venerološka anketa) nam odkriva okoliščine, ob katerih utegne nastati okužba s spolno boleznijo. Iz njih pa tudi spoznamo, kakšni nagibi vodijo koga k najintimnejšemu stiku, ki naj bi bil izraz največjega zaupanja in naj bi temeljil na medsebojnem spoštovanju ljudi. Te okoliščine izpričujejo med drugim tudi to, da je primerov, ko okuženec zares ne ve, pri kom se je okužil, čedalje več. Razume se, da pomeni to z ene strani veliko medicinsko (epidemiološko) škodo, ker ostane okužitelj sam neznan in ga zato ne moremo zdraviti, z druge strani pa nam je s tem

^{*} Od epidemija, gr., nauk o izvoru in širjenju nalezljivih bolezni; tudi spolne bolezni sodijo med nalezljive bolezni.

onemogočeno, da bi izsledili vse tiste, ki bi jih okužitelj (če bi bil znan) lahko navedel, da je imel z njimi spolne odnose. Drugo, kar nam takšni primeri povedo, je ugotovitev, da je bolnik zelo pomanjkljivo spolno poučen, o njegovi vzgojenosti in kulturnosti pa je boljše, da ne govorimo. Takšni primeri obenem zelo prepričljivo potrjujejo slabost nevezanega spolnega življenja (promiskuitete), ki prej ko slej vodi v razvrat in pomeni zelo hud epidemiološki dejavnik pri širjenju spolnih bolezni; podobno velja tudi za prostitucijo. Žal rabi današnji spolni sproščenosti sicer v mnogih primerih umestna kontracepcija kot sredstvo za lažodnejše spolno uživanje, vendar se povzročiteljice (pa tudi povzročitelji!) takšne zlorabe ne zavedajo, da utesnejo tudi z njo doprinasati k širjenju spolnih bolezni.

Hudo se moški pregrešijo nad mladoletnimi dekleti (npr. v starosti med 13. in 16. letom), če zlorablajo njihovo nevednost, lahkomišelnost in prezaupljivost, posebej pa še njihovo razgibano čustvenost v tem obdobju, in jih zavajajo k spolnim odnosom. Marsikatera teh deklet se prej ali slej utesne okužiti s spolno boleznijo. Navadno izhajajo takšna dekleta iz neurejenih družin, zato pa je tudi razumljivo, da niso spolno poučene niti spolno vzgojene. K temu doprinasajo mnogo tudi neprimerno čtivo (literarna plaža, pornografija) in mnogi drugi kvarni, večinoma prikriti sozvojitelji (slaba tovarišija, zakotna spolna poučitev, neprimerni filmi itd.).

Promiskuiteta in (tajna) prostitucija (pri nas mnogo bolj prva kot druga!) sta zavedli k spolnim odnosom izven zakona že marsikaterega zakonskega moža, da se je okužil s spolno boleznijo. V takih primerih gre navadno za moške, ki so pred zakonom živeli spolno nevezano in zato tudi v zakonu ne držijo brez »ljubice«.

Okužba zakonca s spolno boleznijo je posebno boleč primer zgrešenih medčloveških in medspolnih odnosov, ki ima že kmalu za posledico vse polno neljubih zapletov. In čeprav se kdaj pa kdaj sčasoma »vse izgadi«, ostane vendarle zakoncem »nekaž«, kar moti oba, marsikak tak zakon pa gre zaradi moškega »prestopka« sploh po zlu. Z zdravniške strani je v takih primerih potrebno z vso natančnostjo dognati, kdo od obeh zakoncev je okužitelj, kdo okuženec. Ob današnji spolni nepoštenosti – zakonsko zvestobo poteptajo navadno moške – mora to zdravnik ugotoviti posebno v primeru, če bi se že moral odločiti za tako imenovano preprečitveno zdravljenje domnevno okužene žene. Marsikateri mož, okužitelj lastne žene, se ob takšni zdravnikovi odločitvi namrdne, češ, ona me je okužila, saj bi je sicer zdravnik ne bil začel takoj zdraviti!

Podobno je v primeru izsiljenega zakona zaradi nastale neželene nečnosti v prizadevanju, da bi se »sramota« prikrla, dekle pa le dobila moža. Tak zakon se skoraj praviloma konča z razvezo, ker pač ni bil niti zrelo premišljen niti pravilno pripravljen, povrh vsega pa v njem tudi ni bilo prvega pogoja za življenje v dvoje – resnične ljubezni med skleniteljema zakona.

Za današnji čas je malone značilno, kako ravna mnogo takšnih brodomolcev po razvezi zakona. Kar precej se jih odloči za divji zakon, v katerem pa se ženska praviloma odreže neprimerno slabše. Marsikdaj se pripeti, da se priležnik prej ko slej kje drugje okuži s spolno boleznijo, krivi pa priležnico, ki jo kar brž (dobesedno) požene čez prag.

Teh nekaj primerov, ki nam obenem tudi razkrivajo

TRENUTKI

*Drget srca,
vdan nasmeh,
milina rožmarina,
vzgib domotožja,
razprta perut,
svetloba upanja –*

nesmrtni trenutki.

Francé Lokar

okolščine, ob katerih se širijo spolne bolezni, nam obenem pove, da odločajo pri njih v mnogočem nepravilni medčloveški (medspolni) odnosi. Kakor smo že videli, tvega zaradi njih ženska neprimerno več kot moški in utesne z nepravilnim ravnanjem že kmalu zapravi še zadnje izgleda za srečno ali vsaj zadovoljivo življenje v dvoje. Moški se sicer »lažje« umakne raznim neprijetnostim, ki izvirajo iz zgrešenih medčloveških (medspolnih) odnosov, vendar, kakor izpričujejo vsakodnevne izkušnje, tak ženskar (Don Juan) večinoma le nima sreče, da bi si kdaj ustvaril lastno družino, miren dom. (V njem pač ni prave stanovitnosti in si je menda niti ne želi!)

Kakor smo se lahko pravkar prepričali, nam primeri okužbe s spolnimi boleznimi marsikdaj odkrivajo resnično ozadje zgrešenih medčloveških (medspolnih) odnosov, seveda, če je naš razgovor s spolno bolnimi human in iskren. Ob tem se dan za dnem soočamo z obtožujočo resnico, da je vzrok zgrešenim medčloveškim (medspolnim) odnosom predvsem v tem, da k njim še vse premalo navajamo mlade ljudi, nadalje, da zanemarjamo obdobje njihovega zorenja (pri moškem nekako do 23., pri ženski pa do 20. življenjskega leta), ko v doraščajočem človeku »kar vre in kipi«, v resnici pa je prepuščen sam sebi in golemu naključju. V tem oziru še vse doslej ne izpolnjujejo svoje dolžnosti niti naravni (starši) niti poklicni vzgojitelji. V opravičilo bi smeli reči, da še vse doslej naša družina ni usposobljena za to vrsto vzgojne dejavnosti, niti še ni med poklicnimi vzgojitelji dovolj tovrstnih delavcev, da bi že lahko navajanje mladih ljudi k pravilnim medčloveškim (medspolnim) odnosom vsepovsod steklo kot sestavni del rednega šolskega pouka. Dokler v tem oziru ne bo bolje, ne preostane nič drugega, kot da uvajamo zakonske pripravnike med drugim tudi v to vrsto vzgojne dejavnosti (s smotrnimi predavanji, primernimi spisi oziroma brošurami in na posebnih tečajih).

Eman Pertl

Zanimiv način upiranja jurkloštrskih podložnikov proti opravljanju tlake proti koncu 18. stol.

Tlaka je bila skozi vso fevdalno dobo za podložnike gosposčin skoraj brez izjeme najtežja in najbolj ponižujoča obveznost. O tem se lahko še sedaj prepričamo, če se pogovarjamo s starejšimi ljudmi na deželi. Najrazličnejše dajatve, razen morda desetine, so šle že vse v pozabo, tlaka pa je ostala v žalostnem spominu kot neke vrste simbol za izkoriščanje kmečkega prebivalstva v preteklih stoletjih. Tlako so si podložniki skušali olajšati predvsem tako, da so jo slabo opravljali. Na splošno je veljalo, da tlačani opravijo le eno tretjino tistega dela, ki bi ga opravil plačan dninar.

Podložniki so tlako sovražili seveda ves čas njenega obstoja, posebno pa se je to sovražstvo zaostriло proti koncu fevdalizma. Da bi opravili ta zastareli način dajatev, pri tem pa ne imeli prevelike gospodarske škode, so naprednejši graščaki priporočali svojim podložnikom spremembo tlake v denarne dajatve – robotnino ali tudi v določeno količino pridelka, navadno žita. Tako bi bili tlačani rešeni osvobodnega dela, graščak pa bi za sprejete dajatve lahko najel dninarje ali hlapce. Podložniki pa za tako rešitev seveda niso bili navdušeni. Tlako so se želeli rešiti brez odškodnine.

Kmetom precej naklonjeni prosvetljeni cesar Jožef II., ki je vladal od 1780–1790, je februarja 1783 izdal ukaz, da naj se na državnih in cerkvenih posestvih (teh pa je bilo veliko, ker so nekaj let prej in pozneje ukiniteli številne bogate samostane) tlaka ne opravlja več, temveč naj preide v druge dajatve. Cesar je pričakoval, da se bodo podložniki radi odločali za ta korak, vendar je vseeno predpisal, da se k temu ne sme nikogar siliti, ampak naj se sprememba opravi v obliki pogajanj med gosposčino in zastopniki podložnikov. Upal je, da bodo to posnemali tudi zasebni graščaki.

V naslednjem bomo na kratko opisali, kako so se upirali podložniki jurkloštrske graščine, ki je bila do leta 1591 last tamkajšnjega kartuzijanskega samostana (njegovo zgodovino je opisal Miloš Rybař v Koledarju Mohorjeve družbe za leto 1975, str. 150–158), nato do leta 1773 last jezuitskega kolegija v Gradcu, tedaj pa je zaradi razpusta omenjenega reda prešla pod upravo državnih posestev v Gradcu. Ta gosposčina je bila srednje velika. Podložniki so ji bili dolžni letno opraviti čez 13.000 dni ročne in 10.700 dni vprežne tlake. Dokler je bila v cerkvenih rokah, so z gosposčino gospodarili upravniki in pri tem se je vsaj v določenem obsegu potrjeval star rek tlačanov, da je »pod krivo (škofovo, cerkevno) palico lažje živeti«. Ko pa je gosposčino prevzela uprava državnih posestev, ji je dala v zakup. Zakupnik pa je seveda hotel do kraja izkoristiti vse možnosti in je začel od podložnikov zahtevati več kot prejšnji cerkveni upravitelji. Jurkloštrski podložniki so se začeli pritoževati, pri tem pa jim je koristilo, da so bili pod upravo državnih posestev, ker so zaradi tega njihove pritožbe, čeprav po dolgi uradni poti, vendarle

dospele v roke cesarju. Podložniki zasebnih graščakov te poti niso mogli tako uspešno izkoristiti.

Jurkloštrčani so se pritoževali proti raznim prestopkom gosposčine (sekanje lesa v njihovih gozdovih, privajanje njihovih travnikov, zahteva po zvrhani namesto raženi meri, malomarno izstavljanje kupnih pisem ipd.), glavni kamen spotike pa je bila neodmerjena dnevna tlaka. Pod tem imenom se je skrivala zahteva, da je lahko gosposčina od podložnikov zahtevala, da ji pridejo delat vsak dan. To obveznost so jezuiti prijavili za nekatere podložnike ob prvi bolj natančni davčni odmeri, takojmenovani terezijanski davčni rektifikaciji okoli leta 1750. Presegala je število dni tlake po starih običajih. Jezuiti tudi niso terjali njene izvršitve, zakupnik pa jo je, ker je bila pač zapisana v rektifikacijskem urbarju. Podložniki iz uradov gosposčin Jurklošter, Planina in Laško so se proti dnevni tlaki pritožili in cesar je odločil, da se je rektifikacijski urbar lahko štel le za davčno napoved zasebnih gosposčin in je podložnike obvezovala le toliko, kolikor so z njo soglašali. Če je gosposčina hotela uveljaviti obveznosti iz tega urbarja, jih je morala dokazati z drugimi starejšimi pravnimi pripomočki. Teh pa za Jurklošter ni bilo. Ta cesarjeva odločitev, takojmenovani »Gayracher Spruch« je bila zelo pomembna, ne le za jurkloštrske podložnike, temveč sploh. Nižje oblasti so namreč rektifikacijski urbar redno jemale za podlago podložniških obveznosti. Ugotovimo lahko, da so jurkloštrski podložniki z omenjeno cesarjevo odločitvijo izbojevali veliko zmago, ki jim je dajala moči za nadaljnjo borbo z gosposčino.

Na podlagi omenjenega cesarjevega ukrepa iz leta 1783 o nepovratni prevedbi tlake v druge dajatve, je uprava državnih posestev v Gradcu skušala to doseči že maja tega leta na pogajanjih z jurkloštrskimi podložniki. Vendar se ji to ni posrečilo zaradi starih, zgoraj opisanih sporov. Poleti 1783 je cesar izdal omenjeno odločitev. Oktobra istega leta je uprava državnih posestev ponovno začela s pogajanjem o spremembi tlake. Na njih pa so podložniki nastopali zelo drzno. Udeležba je bila slaba tako na prvo kot na drugo vabilo. Ne glede na dnevno neodmerjeno tlako, ki je prej bila sporna, so tudi za nesporne obveznosti tlake ponudili smešno nizko odkupnino. Za 78 dni ročne tlake so Planinci ponudili denar v vrednosti od 2,5 do 12 litrov pšenice ali od ene polovice do treh običajnih dnin. Podložnik Jožef Tovornik je za 14 dni ročne in 8 dni dvovprežne tlake ponudil v primerjavi z drugimi visok znesek 15 krajcarjev (ali 6 litrov pšenice) in še to ironično kot darilo za cesarja. Nekateri podložniki obveznosti tlake sploh niso priznali.

V uradih Laško in Breze je bilo stanje podobno kot na Planini. Vse kaže, da so bili podložniki teh uradov med seboj dogovorjeni, ker so za enake obveznosti ponudili gosposčini skoraj enako odkupnino. Značilno je, da so kočarji za svoje majhne obveznosti ponudili sorazmerno več kot kmetje. V uradih Radež in Rečica so podložniki ponudili več, vendar vseeno premalo za sklenitev pogodbe. Na Kranjskem v okolici Mirne je imel nekdanji samostan nekaj podložnikov, ki so ponudili ustrezne zneske, ki pa so bili tudi do dvajsetkrat višji, kot so jih ponudili podložniki štajerskih jurkloštrskih uradov.

Ugotoviti je treba, da gosposčina res ni zahtevala pretirane odkupnine. Z gospodarskega vidika ni mogla pristati na ponujeno odkupnino, ker je njena skupna vsota znašala le okoli 7% realne vrednosti. Razloga za

neuspeh prizadevanj po odkupu ne moremo iskati na strani gosposčine, niti ne v težavah pridobiti si denar za odkup, ker je gosposčina pristala tudi na odkup v žitu po cenah na celjskem trgu. Glavni vzrok za neuspeh pogajanj je gotovo v naravnost revolucionarno odklonilnem stališču do tlake, zlasti v uradih Laško, Planina in Breze. Podložniki so dobro poznali gospodarske razmere gosposčine, ki niso dovoljevale vztrajanja na naravnih tlaki, in so tudi zvedeli, kako je sestavljena pogodba med zakupnikom in upravo državnih posestev. Tudi drugi poskus spremembe se je torej docela ponesrečil.

V letu 1784 in spomladi 1785 je uprava državnih posestev v Gradcu na zahtevo Dunaja še silila podložnike k menjavi. Ti pa tlake niso hoteli več opravljati, ali le v neznatnem obsegu, za 156 dni letno npr. le 2, 3 ali največ 18 ur.

Spomladi 1785 so podložniki zaprosili cesarja, da jim da tlako v zakup za isto vsoto, kot jo je plačeval zakupnik. Vendar denarni znesek ni predstavljal vse vrednosti, ker vanj niso bila vključena dela, ki so se opravila na gosposčini, npr. pri popravilih stavb in podobno. Če bi gosposčina pristala na to ponudbo podložnikov, bi izgubila 1.750 goldinarjev letno – torej ogromen znesek. Ta vloga je bila zelo predrzna. Podložniki so vztrajno odbijali ponudbe za odpravo tlake, bili pa bi jo pripravljali vzeti v zakup. Nad vlogo so bili uradi v Celju, Gradcu in na Dunaju ogorčeni, še najmanj na Dunaju. Vzrok za tako predrzno vlogo je bil najbrž v tem, da so podložniki že tedaj zvedeli za eno glavnih načel davčne in urbarialne regulacije, ki je bila predpisana šele leta 1790, pa se zaradi smrti cesarja Jožefa II. in odpora plemstva ni izvajala, kjer je bila dejansko predpisana odprava naravne tlake. V zmotnem prepričanju, da bo šlo za brezplačno odpravo tlake, se niso hoteli spustiti v pravo zameno, pri kateri bi morali po tedanjem običaju podpisati pogodbo za vse čase, temveč so se želeli tlake rešiti s kratkoročno zakupno pogodbo do takrat, ko bi bila dokončno odpravljena. Odgovora na vlogo ni bilo, cesar se je odločil, da morajo ponovno poskusiti s pogajanjem za zameno.

Zaradi izredno slabe žitne letine so podložniki prosili gosposčino za oprostitev žitnih dajatev. Temu gosposčina ni ugodila. V septembru so ponovno začeli s pogajanjem v zelo neugodnem vzdušju. Zakupnik se je podložnikov bal, zato je popustil na 3/4 dejanske vrednosti za dan tlake. Tudi tega podložniki niso sprejeli. Tudi ta poskus pogajanj ni uspel. Podložniki sploh niso bili več pripravljani opravljati tlake, pa tudi na plačilo odkupnine ni bil nihče več pripravljen. Razširil se je uporni duh, kot so poročali cesarju. Gašper Zupan iz laškega urada je bil posebej oster ter je pred zbranimi podložniki izkričal, da bo raje strohnel v ječi, kot bi še nadalje opravljal tlako. Zakotnega pisarja Tadeja Florjančiča, ki je sestavil omenjeno vlogo, so izsledili in ga predali sodišču, z 8 dnevi kazenskega dela pa naj bi celjski okrožni glavar kaznoval tudi omenjenega Gašperja Zupana.

Vendar je leta 1787 le prišlo do pogodbe z enim delov podložnikov. Sklepanje takih pogodb le z enim delom podložnikov kake gosposčine sicer ni bilo dovoljeno, nanje je morala pristati večina. Izjema pa kaže, da so jurkloštrske tlačane oblasti obravnavale na poseben način.

Jurkloštrski podložniki so do tlake in njene spre-

Graščina v Jurkloštru. Pogorela je leta 1944.

membe netili splošno nerazpoloženje, kar je dokazano za župnijo Planina. Verjetno pa je to nerazpoloženje tudi v zvezi z upori leta 1790 na Planini in v Laškem.

Po smrti cesarja Jožefa II. pa so podložniki le uvideli, da odprave tlake brez odškodnine ne bo in so zato iz spremembe skušali pridobiti največ, kar se je dalo. Pri poskusih po letu 1783 je šlo sicer za denarno odkupnino, ki bi ji pa kot merilo vrednosti služilo žito po cenah zadnjih nekaj let. S tem sta se gosposčina in država hoteli zavarovati pred razvrednotenjem denarja. Podložniki pa bi lahko oddajali denar ali žito.

Leta 1794 je tudi še preostali del podložnikov pristal na menjavo. Toda gosposčina je v višini odkupnine morala popustiti za 35%. Pristati je tudi morala na denarno vrednost, določeno ob sklenitvi pogodbe brez vezave na naravno količino žit. Podložniki so z veliko nejevoljo pristali na nekaj dni obvezni dneve letno, predvsem za popravilo stavb, ki pa jo je gosposčina plačala veliko dražje kot podložniki odkupljeno tlako. Gosposčini taki pogoji seveda niso ustrezali, vendar si ni mogla pomagati. Takšno prevedbo so pod silo razmer podprle vse oblastne instance, vključno s provinjskim knjigovodstvom v Gradcu in državnim knjigovodstvom na Dunaju. Poudarjale so, da pristajajo le zato, da bi s tem odpravili neprestane spore s podložniki. Dokončna pogodba o prevedbi tlake je začela veljati 1. januarja 1795.

V trdovratnem združenem upiranju, ki je trajalo 12 let, jurkloštrski podložniki niso dosegli odprave tlake brez odškodnine, kot so zahtevali. To tedaj dejansko ni bilo moč pričakovati, saj se še šestdeset let pozneje v revolucionarnem letu 1848 ni uresničila. Pač pa so s svojim vztrajnim upiranjem omehčali gosposčino in dosegli koncesije, ki so bile tedaj povsem nenavadne. Izredno pomemben je bil pristanek gosposčine na prevedbo v enkrat za vselej določeni denarni vrednosti. V naslednjih desetletjih je namreč vrednost denarja zelo padla. Le v osmih letih od 1793–1801 se je zmanjšala na polovico prvotne vrednosti. Tako je zaradi razvrednotenja denarja odkupnina za osovraženo tlako postala za jurkloštrske podložnike manj občutna, v večini primerov pa nepomembna obveznost, in kar je posebej pomembno, to olajšanje so si s svojim sistematičnim upiranjem priborili sami.

Jože Maček

SLEPOTA

*Naše muce
lepe
bile so, žal,
tri tedne
slepe.*

*Meni pa
do konca dni
se odpirajo
oči.*

Lina Majer

O škropljenju sadnega drevja

Brez varstva sadnega drevja pred boleznimi in škodljivci ni moč pridelati zdravega sadja. Čeprav nismo za uporabo kemičnih sredstev za varstvo rastlin, kadar ni nujno potrebno, pa se ji ne gre izogibati, če gre za odločitev, ali bomo pridelali zdrav ali bolan sad. Glede uporabe omenjenih sredstev so mnenja v javnosti precej deljena; nekateri jih odklanjajo, večina pa ima do njih strpno stališče. Sadje se da pridelovati seveda tudi brez uporabe škropiv. Toda ob sedanjih sortni sestavi in občutljivosti drevja in jagodičevja brez njih ne moremo pridelovati kakovostnega sadu. Kdor se zadovolji s škrlupastim in črvinim sadjem, ki seveda nima nobene tržne vrednosti, razen za peščico ljudi, ki menijo, da je vsako škropljeno sadje tudi zastrupljeno, temu drevje ni potrebno škropiti. Menimo pa, da tudi večina ljubiteljskih gojiteljev sadnega drevja ni taka. Tisti, ki pridelujejo sadje za prodajo, pa so že dobro občutili, da neakovostnega sadja ni moč prodati, in zato sadno drevje zelo intenzivno varujejo.

Za tiste pridelovalce sadja, ki želijo ostati v zlati sredini, torej se varstvo sadnega drevja nočejo odreči, po drugi strani pa tudi ne škropiti tako intenzivno kot v modernih sadnih nasadih, smo izdelali škropilni načrt za najpogostejše sadne vrste in sicer, zaradi varčevanja s prostorom, v obliki razpredelnice.

V njej smo priporočili toliko škropljenj, kot je približno potrebnih, da tudi v neugodnih klimatskih razmerah pridelamo sorazmerno zdravo sadje. Tu ih tam smo v opombah tudi omenili, če se kako škropljenje lahko opusti. Predvsem priporočamo sadjarjem skrbno opazovanje drevja in seznanjanje z boleznimi in škodljivci. Kdor drevje in nevšečne dejavnike na njem dobro pozna, se marsikateremu škropljenju lahko izogne, če le vreme v letu ni preveč deževno. S skrbnim zbiranjem izkušenj se da število škropljenj postopoma omejiti, seveda, če nismo do kakovosti sadja pretirano zahtevni.

Kdor bo izvedel vsa priporočena škropljenja ali še celo kako izpustil, seveda ne bo mogel trditi, da je storil

prav vse za ohranitev zdravega sadja, zato bo tu in tam naletel na posamezne bolne, npr. škrlupaste ali črvive plodove. Toda s tem se je treba sprijazniti. Kdor hoče pridelati sadje brez najmanjših znamenj bolezni ali poškodb, naj se ravna po napovedih za škropljenje, ki jih v rastni dobi objavlja Kmetijski inštitut Slovenije po radiu in dnevnem tisku. Toda v tem primeru mora mnogo več škropiti; pri jablanah navadno z manj kot štirinajstimi škropljenji ne gre. Zaradi znatnih klimatskih razlik v Sloveniji, ki povzročijo, da sadno drevje cveti in se razvija v raznih krajih različno, je potrebno upoštevati navedbe o času škropljenja v drugi koloni razpredelnice le kot okvir, sicer pa se ravnati po razvojni fazi sadnega drevja, ki je navedena v tretji koloni.

V četrti koloni so navedene glavne bolezni in škodljivci, ki jih nameravamo zatirati. Omenjene so seveda le najbolj pogoste, ki jih tudi večina ljubiteljskih sadjarjev vendarle pozna.

Gotovo temu ali onemu ne bo prav, da smo v koloni za priporočena sredstva in koncentracije priporočili v večini primerov več pripravkov. Za to so tehtni razlogi. Oskrba s sredstvi za varstvo rastlin pri nas ni najboljša. Med rastno dobo nekaterih škropiv zmanjka, nadomestiti jih je treba z drugimi in podobno. Osebe v trgovinah s kmetijskim reprodukcijskim materialom, kjer večinoma prodajajo sredstva za varstvo rastlin, ne zna prav dobro svetovati. Zato smo navedli več sredstev in dodali za njimi besedilo »ali«, kar pomeni, da lahko med njimi izbiramo.

Poskušali smo se izogniti strupenim sredstvom. Na splošno lahko rečemo, da so pripravki za zatiranje bolezni ob skrbnem delu z njimi skoraj nenevarni, pri sredstvih za zatiranje škodljivcev pa smo skušali izbrati najmanj strupene pripravke. Navedli smo sicer tudi nekaj zelo učinkovitih, toda strupenih sredstev, ki so v razpredelnici zaznamovani z zvezdico in jih uporabljamo le v skrajni sili, sicer pa jemljimo raje manj učinkovite, pa zato tudi manj nevarne pripravke.

Za čebele so lahko nevarna le sredstva proti živalskim škodljivcem (žuželkam), sredstva proti boleznim pa navadno niso nevarna. Zato smemo škropiti sadno drevje v cvet, vendar le izključno s sredstvi proti škrlupu, kot je navedeno v razpredelnici.

Težave utegnejo povzročati priprava škropiva oziroma odmera sredstev. Zato navedimo še nekaj podatkov za orientacijo:

1% pomeni 1 liter ali 1 kg sredstva na 100 litrov vode, 0,1% pomeni 1 dcl ali 10 dkg sredstva na 100 litrov vode. Vmesne stopnje si lahko sami izračunamo. Škropiva ni priporočljivo pripravljati manj kot 10 litrov, ker s tehtnicami in merili, ki jih v gospodinjstvu imamo, sredstev za manjša škropiva ne moremo odmeriti dovolj natančno.

Pri delu moramo biti previdni, med škropljenjem ne smemo jesti, piti ali kaditi, po končanem delu pa se je potrebno dobro umiti. Škropiti moramo tako, da nas škropivo ne zadene.

S skrbnim opazovanjem razvoja sadnega drevja, s spoznavanjem bolezni in škodljivcev, seznanjanjem s sredstvi za varstvo rastlin in ne nazadnje s skrbnim delom si lahko pridobimo izkušnje, ki omogočajo zmanjšanje števila škropljenj in doseganje lepih uspehov. Tako nam lahko postane varovanje sadnega drevja tudi prijetno opravilo.

Jože Maček

ŠKROPILNI NAČRT ZA SADNO DREVJE

Sadna vrsta Varstveni ukrepi	Čas, ko moramo ukrep opraviti	Razvojni stadij sadnega drevja	Bolezen, ali škodljivec, ki ga hočemo zatreti	Priporočena sredstva in koncentracija	Opombe
Jablane predpomladan- sko škropljenje	prva polovica aprila	ko se listi odpi- rajo in dosežejo velikost mišjega ušesa	ameriški kapar, jajčeca listnih uši, drugi škodljivci škr lup	1% oleodiazinon ali 2-3% frutapon 0,2% dithane M-45 ali 0,1% delan	Kjer hočemo prizadeti jablanov cetožer, ne smemo škropiti prez- godaj. Frutapon ne deluje proti cetožeru.
1. škropljenje pred cvetenjem	10 dni po prejš- njem škroplje- nju	vidijo se cvetni pecilji	škr lup jablanova pepelasta plesen hkratkno zatiranje škr lupa in jablanove pepelaste plesni	0,2% dithane M-45 ali 0,1% delan ali 0,15% ortocid 83 ali 0,25% M-special 0,3% cosan ali 0,1% karathane WP ali 0,1% afugan 0,07% enovit M ali 0,06% benlate ali 0,12% saprol	Če hočemo proti škr lupu doseči zelo dober uspeh, moramo škro- piti v presledkih približno 10 dni. Pri manj občutljivih sortah in v bolj sušnih pomladih tako pogo- sto škropljenje ni nujno po- trebno. Proti jablanovi plesni moramo škropiti v presledkih 10 dni, ven- dar le občutljive sorte, zlasti jo- natan.
2. škropljenje pred cvetenjem	10 dni po prejš- njem škroplje- nju	vidijo se rdeči cvetni listi, cvet je že odprt	škr lup in jablanova pepelasta plesen rdeča sadna pršica	ista sredstva kot pri 1. škropljenju pred cvetenjem (glej zgor.) 0,02% kelthane 0,1% plictran	Škropimo le, če ugotovimo na- pad rdeče sadne pršice.
škropljenje v cvet	10 dni po prejš- njem škroplje- nju	polni cvet, cve- tovi so odprti	škr lup in jablanova pepelasta plesen	ista sredstva kot pri prvem škropljenju pred cvetenjem	V deževnih pomladih je to škrop- ljenje nujno potrebno, ker cve- tneje traja dalj časa. Ob tem škrop- ljenju ne smemo dodajati nobe- nih insekticidov.
1. škropljenje po cvetenju	10 dni po prejš- njem škroplje- nju	venčni listi so odpadli	škr lup in jablanova pepelasta plesen listne uši	ista sredstva kot pri prvem škropljenju pred cvetenjem 0,20% anthio ali 0,15% ekatin ali 0,10% rogor ali *0,20% dimecron ali *0,10% metasystox ali *0,10% folimat	Proti listnim ušem škropimo le po potrebi! Uši ni težko ugotovi- ti, zato moramo skrbno opazo- vati.

Sadna vrsta Varstveni ukrep	Čas, ko moramo ukrep opraviti	Razvojni stadij sadnega drevja	Bolezen ali škodljivec, ki ga hočemo zatreti	Priporočena sredstva in koncentracija	Opombe
nadaljnja škropljenja po cvetenju	v presledkih 10 dni	plodiči se razvijajo	škrlup in jablanova pepelasta plesen listne uši rdeča sadna pršica	ista sredstva kot pri 1. škropljenju pred cvetenjem ista sredstva kot pri prejšnjem škropljenju 0,20% kelthane ali 0,10% plictran ali 0,10% rospin	Škropimo le, če pride do ponovnega napada listnih uši. To škropljenje je potrebno le, če pri prvem zatiranju nismo dosegli zadovoljivega uspeha.
1. poletno škropljenje	v drugi polovici junija	plodovi večji kot oreh	škrlup in jablanova pepelasta plesen jabolčni zavijač (črvivost) in ameriški kapar	ista sredstva kot pri prvem škropljenju pred cvetenjem 0,20% basudin ali 0,10% gardona ali 0,20% zolone PM ali 0,20% lebaycid ali 0,15% orthene ali *0,20% gusathion ali *0,10% ultracid	Če moramo hkrati zatirati jabolčnega zavijača in ameriškega kaparja, moramo vzeti basudin, gusathion ali ultracid.
2. poletno in nadaljnja škropljenja	v začetku julija in potem še vsaj dvakrat v presledku 2–3 tednov		škrlup in jablanova pepelasta plesen jabolčni zavijač in ameriški kapar rdeča sadna pršica	ista sredstva kot pri 1. škropljenju pred cvetenjem ista sredstva kot pri predhodnem škropljenju 0,20% kelthane ali 0,15% tedion	Proti jabolčnemu zavijaču škropimo pri poznih sortah zadnjič sredi avgusta. Pri teh zadnjih škropljenjih moramo paziti na varnostno ali karentno dobo.
Hruške predpomladansko škropljenje	konec marca začetek aprila	brsti so napeti	škrlup na vejicah ameriški kapar, jajčeca listnih uši, navadna hruševa bolšica	1% bakreno apno 1% oleodiazinon ali 2–3% frutapon	
škropljenje pred cvetenjem	prva polovica aprila	vidijo se cvetni peclji	škrlup	ista sredstva kot pri jablani za prvo škropljenje proti škrlupu pred cvetenjem	
škropljenje pred cvetenjem ali v cvet	10 dni po prejšnjem škropljenju	vidijo se cvetni listi, cvet pa še ni odprt	škrlup	isto sredstvo kot pri prejšnjem škropljenju	Hruške uspemo poškopropiti pred cvetenjem navadno le enkrat. Kot pri jablanah, škropimo vsakih 10 dni, če hočemo imeti dreve zelo zdravo, pri manj občutljivih sortah in v sušnih pomladih je lahko presledek tudi daljši.

Sadna vrsta Varstveni ukrep	Čas, ko moramo ukrep opraviti	Razvojni stadij sadnega drevja	Bolezen ali škodljivec, ki ga hočemo zatreti	Priporočena sredstva in koncentracija	Opombe
škropljenje po cvetenju	maj in nato še 2–3 krat v presledkih 10–14 dni	plodiči se razvijajo	škrlup hruševa bolšica listne uši listne uši	Ista sredstva kot pri prejšnjem škropljenju. 0,20% basudin ali 0,20% folithion ali *0,20% gusathion ali *0,10% ultracid 0,20% anthio ali 0,15% ekatin ali *0,10% metasystox	Sredstva proti hruševi bolšici dodajamo le, če pride do napada, v nobenem primeru ne smemo tega storiti brez potrebe. Če se pojavijo listne uši, dodajamo eno izmed naštetih sredstev pri vseh škropljenjih po cvetenju.
1. poletno škropljenje	konec junija začetek julija	plodovi so razviti	škrlup jabolčni in hrušev zavijač (črvivost), hruševa bolšica	Ista sredstva kot pri prejšnjem škropljenju. Ista sredstva kot pri 1. poletnem škropljenju jablan proti jabolčnemu zavijaču in amerškemu kaparju.	Zelo strupena priprava gusathion in ultracid uporabljamo samo, če gre za močan napad hruševe bolšice in ameriškega kaparja. Pri poletnih sortah pazimo na varnostno dobo.
2. in nadaljnja poletna škropljenja	julij in avgust	plodovi so razviti	škrlup jabolčni in hrušev zavijač, hruševa bolšica	Ista sredstva kot pri prejšnjem škropljenju. Ista sredstva kot pri prejšnjem škropljenju.	Pri teh škropljenjih moramo strogo paziti na varnostno ali karentno dobo.
Breskve zimsko oziroma predpomladansko škropljenje	februar – marec	ko se brsti prično napenjati	breskova kodravost, listna luknjičavost	1% bakreno apno 50 ali 0,6% cuprablau Z ali 2% bordojska brozga ali 0,4% radociram ali 0,4% ciram S-75 ali 0,4% radotiram ali 0,4% temetid ali 0,15% delan ali 0,20% dodine	To je najpomembnejše škropljenje breskev, ki ga v nobenem primeru ne smemo opustiti ali zamuditi. V zelo deževnih zimah in pomladih ga čez 2–3 tedne ponovimo.
predpomladansko škropljenje	marec, začetek aprila	ko so se brsti začeli razpenjati	ameriški kapar, listne uši	0,15% oleodiazinon	Opravimo ga le po potrebi, ni nujno vsako leto.

Sadna vrsta Varstveni ukrep	Čas, ko moramo ukrep opraviti	Razvojni stadij sadnega drevja	Bolezen ali škodljivec, ki ga hočemo zatreti	Priporočena sredstva in koncentracija	Opombe
1. škropljenje po cvetenju	10–12 dni po cvetenju začetek maja	venčni listi so popolnoma od- padli	listna luknjičavost	0,2% dodine 0,2% radotiram ali temetid 0,1% dodine 0,15% orthocid 83 ali 0,1% delan	proti listnim ušem škropimo le po potrebi
			breskova pepelasta plesen	0,3% cosan ali 0,1% karathane WP	
			listne uši	0,2% anthio ali 0,15% ekatin ali 0,1% rogor ali *0,1% metasystox ali *0,3% dimecron ali *0,1% folimat	
nadaljnja škrop- ljenja po cvete- nju	vsaj dvakrat v presledkih 10–14 dni	plodiči se razvi- jajo	listna luknjičavost	ista sredstva kot prej	Posvetujte se s strokovnjakom. Škropimo le ob močnejših napa- dih.
			listne uši	ista sredstva kot prej	
			breskov zavijač		
			breskov molj		
			breskova muha		
Marelce predpomladan- sko škropljenje	marec	ko se brsti nape- njajo	monilijska listna luknjičavost	1% bakreno apno ali 0,6% cuprablau	
škropljenje v cvet	april	začetek cvetenja	cvetna monilijska luknjičavost	0,2% radociram ali ciram ali 0,2% radotiram ali temetid ali 0,15% orthocid 83 ali 0,2% euparen ali 0,06% benlate ali 0,7% enovit M ali 0,12% saprol	Pri tem škropljenju ne smemo uporabljati nobenih indektici- dov! Pri marelcah je to škropljenje nujno. Čez 8 dni ga ponovimo.
Češplje in slive predpomladan- sko škropljenje	začetek aprila	brsti se nape- njajo	ameriški in češpljev kapar, listne uši in drugi škodljivci rožičavost, monilijska	1% oleodiazinon 1% bakreno apno ali 0,6% cuprablau Z	Tega škropljenja ni nujno opra- viti vsako leto.

Sadna vrsta Varstveni ukrep	Čas, ko moramo ukrep opraviti	Razvojni stadij sadnega drevja	Bolezen ali škodljivec, ki ga hočemo zatreti	Priporočena sredstva in koncentracija	Opomba
škropljenje ta- ko po cvetenju	konec aprila	venčni listi so odpadli	češpljeva grizlica in listne uši	ista sredstva kot proti listnim ušem na breskvi	
			češpljeva grizlica	0,2% basudin ali 0,2% zolone PM ali 0,05% folithion ali 0,1% dipterex in drugi	
			monilijska in luknjičavost	ista sredstva kot proti listni luknjičavosti na breskvi	
nadaljnja škrop- ljenja po cvete- nju	maj	plodiči se razvi- jajo	listna luknjičavost, monilijska	ista sredstva kot prej	
			listne uši	0,2% anthio ali 0,15% ekatin ali 0,1% rogor	
			rdeča sadna pršica	0,1% galecron ali 0,2% kelthane ali 0,1% plictran	
1. poletno škropljenje	sredi junija	plodovi so raz- zviti	češpljeva rja monilijska	0,2% dithane M-45 ali 0,2% radotiram ali temetid 0,2% radociram ali ciram ali 0,3% cineb ali 0,1% delan	le tam, kjer se rja redno pojavlja
			češpljev zavijač češpljev kapar	0,2% basudin	To škropljenje opravimo le, če gre za močnejši napad češpljeve- ga kaparja.
nadaljnja polet- na škropljenja	prva polovica julija in ponov- no čez 14 dni	plodovi se bar- vajo	češpljev zavijač	0,2% basudin ali 0,2% zolone PM ali 0,1% gardona ali 0,1% folithion ali 0,15% orthene ali 0,1% dipterex	Pazimo na varnostno dobo ali karenco!
			češpljeva rja monilijska	ista sredstva kot prej	
			rdeča sadna pršica	*0,2% kelthane 0,15% tedion	
Češnje in višnje predpomladan- sko škropljenje	april	brsti se nape- njajo	listne uši, kapar in drugi škodljivci	1% oleodiazinon	
			luknjičavost monilijska	1% bakreno apno ali 0,6% cuprablau	

Sadna vrsta Varstveni ukrep	Čas, ko moramo ukrep opraviti	Razvojni stadij sadnega drevja	Bolezen ali škodljivec, ki ga hočemo zatreti	Priporočena sredstva in koncentracija	Opombe
škropljenje v cvet	konec aprila	začetek cvetenja	cvetna monilija luknjičavost češnjeva pegavost	ista sredstva kot pri breskvah po cvetenju	Pri tem škropljenju ne smemo uporabljati nobenih insekticidov! Nujno je zlasti pri višnjah. Čez 8 dni ga ponovimo.
škropljenje po cvetenju	sredi maja	plodiči se razvi- jajo	češnjeva listna pegavost monilija	0,15% orthocid 83 ali 0,2% orthofaltan ali 0,1% delan ali 0,1% dodine ali 0,2% dithane M-45 ali	
			listne uši	sistemični fungicidi 0,2% anthio ali druga sredstva navedena pri 1. škropljenju breskev po cvetenju	
2. škropljenje po cvetenju	konec maja	plodovi se prič- no barvati	češnjeva muha	0,1% dipterex ali 0,2% basudin ali 0,1% rogor ali 0,2% anthio	škropimo le srednje pozne in pozne sorte
			češnjeva listna pegavost, monilija	ista sredstva kakor pri prejšnjem škropljenju	
3. škropljenje po cvetenju	junij	plodovi so obar- vani	češnjeva muha	ista sredstva kot pri prejšnjem škropljenju	Škropimo le pozne sorte. Pazimo na varnostno dobo!
			češnjeva listna pegavost	ista sredstva kakor prej	
škropljenje po obiranju	julij		češnjeva listna pegavost	sta sredstva kakor prej	

Opomba: Vsa močno strupena kemična sredstva so označena z zvezdico.

Napredek v kmetijski proizvodnji – škoda za zdravje ljudi in živine?

Zakaj je pri nas potrebno na vsakem hektarju zemlje pridelati več?

Brez zadostnega, z drugimi poklici primerljivega dohodka dandanes ne more shajati noben kmet. Minili so časi, ko so nekatera kmetijska orodja in stroji trajali celo generacijo, ko so skromni kmečki otroci drug za drugim nosili obleke, srajce in čevlje in so matere v nedogled krpale vse, kar se je dalo zakrpati, dokler ni popolnoma razpadlo.

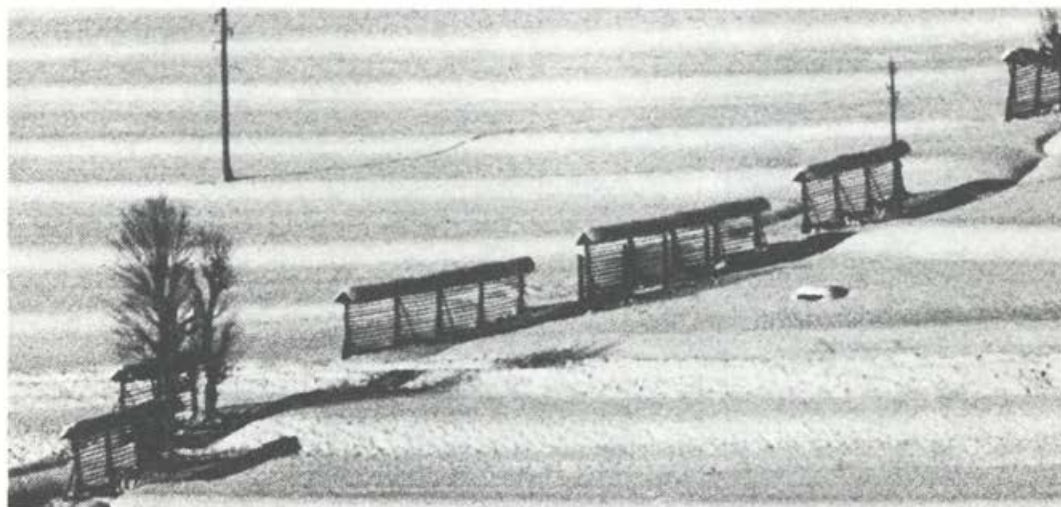
Delovna sila je postala več vredna, dražja, treba pa je v eni uri tudi več narediti, več zaslužiti. Drugače tudi ne more biti, saj se danes ukvarja s kmetijstvom le eden – tam, kjer so pred vojno delali trije, in ta eden pridelava več, kot so pridelali trije pred vojno. In ker obdelovalne zemlje sedaj ni več, kot je je bilo včasih, celo manj je je in več je ostane neobdelane, pomeni, da je potrebno na hektar zemlje pridelati precej več. Dejansko pridelamo sedaj okoli trikrat več pšenice ali krompirja ter dvakrat več koruze na hektar kot leta 1931.

Če nam tudi veliki hektarski pridelki na naših, v glavnem majhnih kmetijah ne zadostujejo, da bi dosegli pošten osební dohodek, je treba poiskati dodatni dohodek – ali na kmetiji (kurjereja, domača obrt, kmečki turizem) ali pa zunaj kmetije na vasi (najem tuje zemlje, združevanje zemlje in dela z drugimi kmetijami ipd.) in končno v nekmetijski dejavnosti (industrija itd.), če drugače ne gre. Če so se starejši kmečki ljudje še zadovoljili z zelo majhnimi dohodki, se sedanja in bodoča mlada generacija ne bo.

Ker je torej večji dohodek na vsakega zaposlenega na kmetiji nujen, sicer je zaposlitev v kmetijstvu nemogoča in nesmiselna, in ker zemlje, kot rečeno, nimamo

na voljo več kot nekdaj, je jasno, da moramo povečati rodovitnost tiste zemlje, na kateri gospodarimo. Za povečanje hektarskih pridelkov je sicer potrebno več ukrepov, na primer: dobro seme rodovitnih sort, pravočasna setev in obdelava, učinkovito zatiranje bolezni, škodljivcev in plevela. Osnova in nezamenljivi pogoj za velike pridelke pa je rodovitna zemlja. In ker so naše zemlje zaradi stoletnega enostranskega – čeprav skromnega – izkoriščanja in zaradi izpiranja hranil iz zemlje – kot posledica deževne klime – siromašne s hranili, jih je potrebno, da bi postale trajno rodovitnejše, dobro gojiti. Zaželeno rodovitnosti zemlje pa ne moremo doseči samo z uporabo domačih gnojil, to je hlevskega gnoja in gnojnice, saj na siromašni zemlji ne moremo pridelati poleg hrane za družino tudi obilo krme za živino, od katere dobimo hlevski gnoj. Za izboljšanje rodovitnosti zemlje moramo torej nujno uporabiti tudi tako imenovana umetna ali, kot jim rečemo običajno, rudninska ali mineralna gnojila.

Velik del naših kmetovalcev se tega zaveda, saj porabimo v Sloveniji v sedanjem času mineralnih gnojil okoli petintridesetkrat več kot v najboljših letih pred vojno. Tako smo v letu 1977 porabili na hektar obdelovalne zemlje v povprečju 280 kg mineralnih gnojil, v katerih je bilo 100 kg čistih rastlinskih hranil – dušika, fosfata in kalija. K imenovanemu povprečju potrošnje gnojil za leto 1977 (čeprav je sicer razveseljivo, da smo ponovno premagali zastoj potrošnje v letih 1974 in 1975 in ga celo daleč presegli), pa je treba povedati, da je sestavljeno iz potrošnje gnojil na naprednih kmetijah, ki porabijo dvakrat do trikrat več, kot je imenovano povprečje, in s tem toliko, kot v nekaterih razvitih kmetijskih državah v povprečju, nato iz potrošnje kmetij, – ki gnojijo le manjši del svoje zemlje, in končno iz tistih – sicer vedno bolj redkih kmetij, ki gnojil sploh ne uporabljajo. Zapomnimo si torej: čeprav imamo pri nas zaradi ugodnih rastnih razmer in na splošno po naravi siromašne zemlje vse pogoje za večjo in predvsem gospodarno uporabo gnojil, porabimo danes v Sloveniji na hektar zemlje toliko dušika, fosforja in kalija skupaj, kot porabijo v kmetijsko najbolj razvitih deželah vsakega posameznega od teh treh rastlinskih hranil, oziroma le 80% evropskega povprečja.

Kakšne pridelke in kakšen zaslužek nam omogočajo gnojila?

Kakšno korist imamo od gnojil, nam najpravišeje kažejo gnojilni poskusi.

Zbrali smo podatke 419 gnojilnih poskusov, ki so bili narejeni v Sloveniji v letih 1971–1975 na nekaterih glavnih poljščinah v raznih krajih, na kmečkih njivah in travnikih.

V naslednji tabeli so podatki, kakšni pridelki so bili ugotovljeni, če mineralna gnojila niso bila uporabljena, in kakšni z uporabo mineralnih gnojil. Ker vemo, koliko gnojil oziroma rastlinskih hranil je bilo danih posamezni poljščini in koliko ta hranila (gnojila) stanejo, lahko izračunamo, kakšen dodatni dohodek so nam gnojila omogočila, oziroma koliko denarja nam je prinesel vsak za gnojilo izdani dinar (zadnja kolona v tabeli). Pri tem nismo računali, koliko stane kmeta prevoz gnojil domov in na njivo, trosenje gnojila in dodatno delo za spravljanje povečanega pridelka, ki so ga omogočila gnojila.

S tem računom ni zajeta celotna učinkovitost gnojil. Precej gnojila namreč ostane v zemlji neizkoriščenega, s tem zboljšuje zalogo hranil v tleh in do delovanja bo prišlo šele v naslednjih letih. Obenem pa se z boljše, gnojeno krmo obogati s hranili tudi hlevski gnoj, ki ga dobimo od živine, ki ji to gnojeno krmo podkladamo.

hlevu, ampak takšne, ki čim več požre, da bi dala čim več mleka in prireje.

Vsakošno gnojenje, tudi z mineralnimi gnojili, ima nalogo, da daje zemlji in s tem rastlinam toliko rastlinskih hranil, da bi gnojene rastline kar najbolje uspevale. Vse naše zemlje so bolj ali manj siromašne, zato njihova naravna rodovitnost ne zadostuje za optimalno rast in razvoj rastlin. Potreba po hranilih se še poveča zaradi novih sort, ki so ne samo bolj rodovitne, ampak tudi bolj »požrešne« kot stare ter zahtevajo veliko hrane. Zato gnojimo, da bi imeli kar najboljše pridelke. Z majhnimi pridelki namreč ne moremo biti zadovoljni niti posamezni kmetje niti naša družba niti milijon ljudi, ki stradajo.

Hranila za rastline iz mineralnih gnojil niso tedaj, ko jih vsrkajo rastline, nič drugačna kot tista hranila, ki pridejo iz hlevskega gnoja. Popolnoma enaka so. Le v rudninskih gnojilih so bolj zgoščena in morebiti posamezna (npr. dušična, fosforna, kalijeva ipd.), v hlevskem gnoju pa bolj razredčena in jih je več vrst skupaj. Z mineralnimi gnojili lahko pokvarimo kakovost kmetijskih pridelkov, če gnojimo **zelo enostransko** z določenim gnojilom (hranilom) ali pa, če gnojimo **zelo pretirano**. In še v takem primeru je na eni strani zemlja tisto sito, ki ne da rastlini vsega, kar dobi z gnojenjem. Tudi rastlina ne sprejme vsega, kar ji zemlja da, in končno imata človek in žival v svojih organizmih vgrajena

Poljščina oz. kultura	Število gnojilnih poskusov	Pridelek v q/ha			Povprečni odmerki hranil			Vsak dinar, vložen v gnojila, je povečal pridelek za din
		negnojeno	gnojeno z NPK	razlika	N	P ₂ O ₅ kg/ha	K ₂ O	
Krompir	13	197	312	115	100	110	160	7,86
Koruza	57	52,0*	76,8	24,8	150	118	140	2,74
Pšenica	94	24,6	40,7	16,1	117	110	107	1,69
Travniki, 2-kosni	108	42,3	84,0	41,7	40	67	105	2,65
Travniki, 2-kosni	60	43,7	79,9	36,2	—	75	110	2,78
Travniki, 3-kosni	87	48,4	96,9	48,5	140	96	112	1,68

* Deloma gnojeno s hlevskim gnojem.

Gnojenje z mineralnimi gnojili ter zdravje ljudi in živali

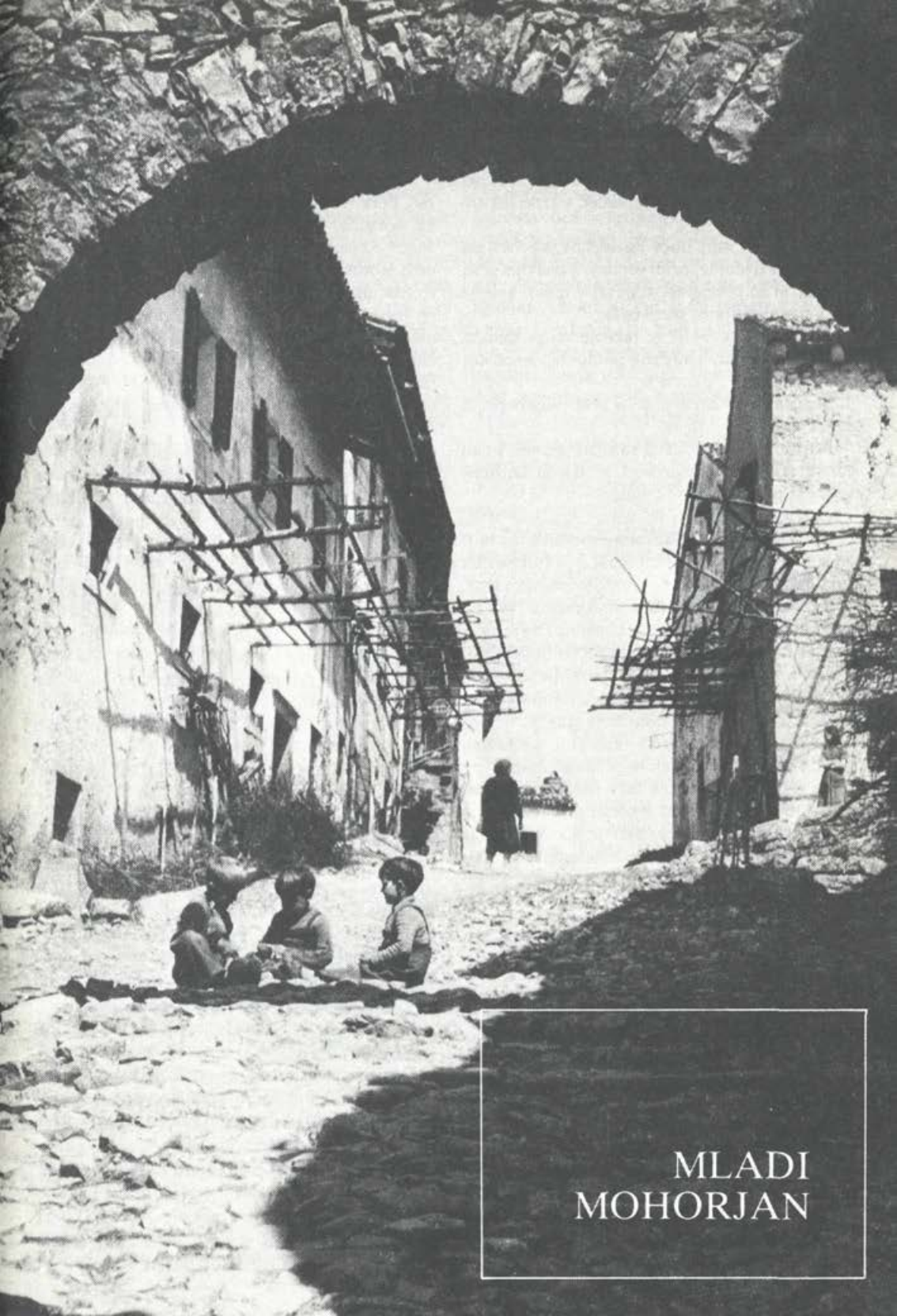
O tem, ali pridelki, ki zrastejo na zemlji, gnojeni z mineralnimi gnojili, škodujejo ljudem, ki te pridelke jedo, ne bi izgubljali časa, če ne bi v zadnjem času začeli govoriti, da so živila, ki so zrasla brez uporabe mineralnih gnojil in brez zaščitnih sredstev, bolj zdrava, več vredna in podobno.

O krmi, pridelani na gnojenih njivah in travnikih, pa včasih slišimo mnenje, da je takšna gnojena krma prazna, da manj tekne, da je živine več poje. Gnojeno mrvo je nujno treba prej kositi kot negojeno, posebno ob seneni košnji, sicer preveč ostari in oleseni. Prej (kot običajno) košena in ustrezno spravljena mrva pa ima manj surovih vlaken. Zato je živina res lahko poje več kot negojena. Toda to je ravno cilj sodobne živinoreje: ne krave »majhnega futra«, da bo čim več repov v

določena »sita«, ki bolj ali manj ločijo to, kar je zdravju koristno, od tistega, kar ni. Čeprav se z vsemi opisanimi mehanizmi zmanjša nevarnost neprimerne enostranske prehrane, pa že pri gnojenju opazimo, da gnojimo strokovno pravilno, t.j., da rastline hranimo skladno. Takšno gnojenje narekuje navsezadnje tudi gospodarnost.

Spoznali smo, da so mineralna gnojila tisti dejavnik, ki skupaj z domačimi gnojili omogoča najbolj ustrezen rast in razvoj kmetijskih rastlin – travnikov, poljščin, sadovnjakov, vinogradov ipd. Le številni pridelki lahko dajo kmetiji današnjim razmeram ustrezen dohodek in zagotovijo njen obstoj. Pri strokovno pravilni rabi rudninskih gnojil ne dosežemo samo dosti večjih pridelkov, ampak lahko v velikem številu primerov izboljšamo tudi njihovo kakovost.

Mirko Leskošek

MLADI
MOHORJAN

Nikoli me nisi maral

»Lepo te prosim, pridi ven,« se je Drejček spet stisnil k steni in stegnil roko daleč v črno luknjo za omaro.

»Medvedek, moj ljubi medvedek, ne morem brez tebe. Prosim te, pridi ven,« je ponavljal mali Drejček in se brezupno stegoval v temo, kjer je ždel njegov najljubši medvedek.

»Pridi, prosim te! Brez tebe je vsaka minuta prazna in grenka.« Drejčeve modre oči so postale rosne.

Žametni medvedek v kotu pod omaro pa je molčal ko grob.

»Kaj sem ti storil, da si se skril? Povej, s čim sem te prizadel, prosim te,« je skušal Drejček zvabiti iz teme vsaj eno besedo.

Tema je ostala gluha in nema.

»Medvedek, moj žametni medvedek! Ko bi ti vedel, kako me boli ta tvoj molk...« In Drejček je zaihtel, da je celo staro omaro pretreslo v srce. Le medvedek je mirno in hladno molčal, kot da mu je vseeno, kaj se dogaja z malim Drejcem, s katerim sta bila nekoč sklenila večno ljubezen in zvestobo. Celo mucka, ki je pozabljena ležala med avtomobili v košari, si je polglasno mislila:

»Je ta medvedek res čisto brez srca?«

»Kako more tako grdo ravnati z njegovimi čustvi!« si je mislil zajček in prikimal muc.

»Pa saj ga ima Drejček tako rad, kot še nikoli noben otrok ni imel rad svojega medvedka,« je bilo slišati iz dna košare, kjer je ždela miška iz mehke volne. »Kako čudni so nekateri, da tako lahkomiiselno zavračajo najlepše sadove, ki jih podarja življenje.«

Drejček je pa čakal in čakal pred luknjo. Želel je le en znak, da medvedek sprejema ponujeno spravo, podarjeno roko, ki je bila vedno topla in polna ljubezni. Čakal je na eno samo besedo, ki bi kot jutranja rosa osvežila boleče srce. A odrešilne besede ni in ni hotelo biti. Tudi noben očitek ni udaril iz teme, čeprav bi bila klofuta mnogo lažja kot pa neznosni molk ljubljene bitja, ki se je skrilo v nedosegljivo temo. **OKC**

Iz Drejčkovih oči so tekli potoki solza. Z njimi sta odtekala ljubezen in moč do življenja. Ves dan ni nič jedel in nič govoril. Hrepenenja so se izčrpavala, solze so polagoma usihale, glava je klonila na tla in Drejček je trdno zaspal.

V sanjah se mu je čez objokan obraz razlil mehek smehljaj. Želja po soncu ga je ponesla v

daljno deželo uresničenih sanj, kjer je na svoja žejna prsa stiskal medvedka, brez katerega bi prav gotovo umrl.

Drugo jutro ga je res zagledal v svoji postelji.

»O moj, moj medvedek!« je zavriskalo srce in vse, prav vse solze prejšnjega dne so se v trenutku posušile. Potem sta se igrala in se veselila sonca, ki je posijalo v sobo in pregnalo temo iz vseh kotov in lukenj. Drejček je bil spet tako srečen, da ni medvedka niti vprašal, zakaj se mu je včeraj skril, kaj šele, da bi ga prosil, naj ga nikoli več ne zapusti. Stiskal ga je v svoje toplo naročje in bil prepričan, da ga medvedek nikoli ne more razočarati. Kako naj bi sploh zavrgel tako ljubezen? Kako naj bi zavrgel najlepši dar življenja, podarjeno ljubezen?

In tako je bil Drejček spet najsrečnejši človek na svetu. Kamorkoli je šel, je šel z medvedkom. Z njim se je igral od jutra do večera. Z njim je jedel in spal. Božal in česal je njegov mehki kožušček, stiskal ga je na prsa in grel v svojih toplih dlaneh.

Vse druge igrače, ki so pozabljene ležale v zaprašenih košari, so bile medvedku dobesedno nevoščljive. Kako ne bi bile, saj je bil Drejček med igračami najbolj priljubljen otrok. Rade so ga imele in se zaljubljeno ozirale vanj, saj nihče ni znal pokazati toliko ljubezni in toliko spoštovanja do igrač kot prav on. Nihče se ni znal tako globoko potopiti v ljubezensko igro z njimi in nikomur ni igrača toliko pomenila kot Drejčku, če jo je izbralo njegovo srce.

Toda ljubosumne niso bile, ne, to pa ne. Je pač tako, da se je Drejčevo srce vnelo prav za medvedka in prav njemu podarilo vso svojo intimno ljubezen. Za vse druge igrače je Drejček ostal le prijatelj, dober in simpatičen prijatelj, na katerega je bila vsaka lahko ponosna. Kadarkoli je šel mimo košare, so ga prijazno pozdravljale in se veselile vsakega njegovega nasmeha, ki je bil podoben žarku pomladanskega sonca.

»Že spet tvoje ljubice!« je jezno vzkliknil ljubosumni medvedek in se užaljeno pognal v temo.

Drejčka je zbolelo in skočil je k luknji pod omaro ter stegnil vanjo ponujeno roko. A medvedek je ni prijel in drobni prsti so zaman tipali v prazno temo.

»Oh, daj no, pusti neumnosti in pridi ven,« se je Drejčkov proseči glas izgubljal za omaro.

Medvedek je vztrajno molčal.

»Pridi ven, saj sam veš, da imam samo tebe!« je iz Drejčka vrela iskrena izpoved.

Medvedek se je še bolj stisnil v svojo temo in njegov molk je bil neizprosno.

»Pridi ven, prosim te.« Besede so postajale vse bolj grenke in polne solza. »Nobene druge igrače nisem vzel v roke, nobene stisnil v naročje, nobene pobožal, saj dobro veš, da imam samo tebe, res samo tebe!« je v svojem obupu zagotavljal Drejček. »Sem jaz kriv, če me igrače pozdravijo? Sem jaz kriv, če se mi nasmehnejo in če želijo ohraniti moje prijateljstvo tudi sedaj, ko imam samo tebe?«

Ledeno hladen molk je dihal iz teme, ki je postala podobna neizprosni brezni, preko katerega lahko gradiš most le z obeh strani hkrati. In Drejček je cel dan gradil mostove čez prepad, cel dan je iskal načine, kako bi zvabil medvedka iz nedosegljive užaljene teme.

»Ali sem jaz kriv?« je vse bolj pretresljivo ihtel Drejček. »Zakaj me tako mučiš, ko dobro veš, da ne morem brez tebe niti trenutek...«

Nedosegljiva tema pa je počastno molčala.

Cel dan je Drejček moledoval in prosil, cel dan je stegoval roko v nedosegljivo temo in čakal na odgovor, na en sam znak simpatije, eno samo slutnjo ljubezni. V svojem obupu se je obtoževal za umišljene grehe in prosil za odpuščanje, čeprav nihče ni vedel, kaj naj bi sploh napak storil. Pa tudi to ni omehčalo medvedkove trme, ki je od ljubosumnosti postala gluha in slepa.

Potem so tudi Drejčeva usta onemela, oči so postale suhe in pekoče, njegov prijazni nasmeh se je razblinil in čez obraz se je spustila grenka senca kot preteča tema pred nevihto. Noč je bila neznosno dolga in mučna, sanje pa polne rjovečih pošasti.

Drugo jutro je bilo še bolj tiho in moreče, medvedek pa še globlje pogreznjen v svojo nedosegljivo temo.

Samo še enkrat je zbral Drejček toliko moči in poguma, da se je stisnil k omari, ponudil roko in vdano prosil za odgovor. Nič! Nihče ni sprejel tople dlani, nihče odvzel bremena nesrečne ljubezni. Hladen molk je udaril iz teme in bilo je, kot bi bel golob na svojem letu v sončne višave treščil ob skale. Tišina ga je pritisnila ob tla, da je še sam obnemel. Upal je, da bo obnemela tudi bolečina. »Saj je vseeno! Saj se da tudi brez njega!« si je dopovedoval in zazdelo se mu je, da mu je lažje. Saj je tudi mrliču lažje, ko zrušen obleži pod tisočkrat pretežkim bremenom.

Toda nenadoma je bolečina v prsih silovito eksplodirala, da je Drejček zarjul in treščil s pestjo po omari. Steklена vrata so se razsula na

drobne kosce in tudi v prsih se je nekaj za vedno podrlo. Drejčku se je zazdelo, da je postalo breme nekoliko lažje.

Spet je minil dan, pa drugi in tretji. Drejček ni nič več jokalo, nič več prosil, nič več dokazoval svoje ljubezni in zvestobe. Več dni je minilo, da je medvedek le prilezel iz svoje teme in se počasi približal Drejčku. In glej, Drejčkova roka je bila še vedno ponujena, naročje še vedno pripravljeno in srce še vedno odprto za ljubljenega medvedka. In ko se mu je ta počasi, prav počasi stisnil v naročje, je čez Drejčkov obraz prisijal smehljaj in njegovo srce je spet zavriskalo od veselja. Potok je bil sicer skoraj popolnoma usahnil, pa vendar se ga je spet toliko nakapljalo, da je čez kamne zažuborela pesem lepe ljubezni.

Vendar je bilo treba še nekaj dni in celo tednov, da je spet zapela pomlad, čeprav nikoli več v vsej prejšnji svežini. Neka grenka senca je kot temen pečat ostala v srcu za vedno.

A zgodilo se je, da so zaprašene igrače spet pozdravile Drejčka in se mu prijazno nasmehnile. Stresla ga je groza, kajti naslednji hip se je medvedek spet pogljal v svojo nedosegljivo temo ljubosumja, iz katere ga ne zvabi nobena prijazna beseda in nobeno usmiljenje nad pretresujočim Drejčevim hlipanjem. Komaj so bile v srcu ponovno poglale korenine ljubezenske zvestobe, že jih je medvedek divje izruval, da je iz ran privrela topla kri. Komaj so se bile spletle nove niti medsebojne ljubezni, že jih je medvedek neusmiljeno presekalo, ne vedoč, da s tem seka vejo, na kateri cvete njegova življenska sreča. Drejčevo srce je spet krvavelo, čeprav nič več tako močno kot nekoč. Poleg starih brazgotin na srcu se je pojavila nova, nato spet nova in spet in spet. Vedno težje je nato oživila ljubezen, pa tudi vedno manj solza in bolečin je bilo. Vedno počasneje je kapljala lepota iz globin, vedno počasneje se je polnil zlati kelih nesebičnih čustev, s katerimi je Drejček obsipaval svojega najdražjega medvedka.

Ko je medvedek stotič pobegnil v svojo temo, ko je stotič presekalo vezi in se zaprl v svojo prazno samoto, polno ljubosumja, pa Drejček tega še opazil ni. Šel je h košari, vzel najbližjo igračo, jo nekaj časa vlačil po sobi, nato pa brez vsakega vzroka zalučal za omaro. Še na misel mu ni prišlo, da bi prosil pred luknjo in moledoval za ljubezen. Ni je rabil, ker je ni več imel.

Vzel je mucko, ji kmalu potrgal noge in rep, razbil je košaro... Njegovo srce je postalo ena sama ledena brazgotina, trda kot kamen. Nobena

ljubosumnost, nobena krivica, noben nož ni bil dovolj oster, da bi lahko zbodel do živega in bi iz rane privrela vroča kri. In tudi če bi kdo zbodel do dna, iz brazgotine ni mogla priteči niti kapljica toplega čustvovanja. Z Drejkovih oči so za vedno izginile solze, na njegovem obrazu se ni nikoli več pojavil smehljaj. Drejek ni bil več Drejek, bil je mrlič, ki je že davno umrl. Dal je vse, kar je imel, pa je medvedkova ljubosumnost vse to posekala in raztrgala, da je ostalo le prazno pogorišče. Na stečaj mu je odprl vrata svojega skritega tabernaklja, pa ga je medvedek nesramno popljuval. Njemu in samo njemu je dal najlepši dar, ki ga zmore človeško srce, dal je svojo ljubezen, svoje srce, sebe samega, dal je več kot sebe, dal je slutnjo večnosti, odsev nebes, odprl je vrata, ki ne vodijo le v njegov taberna-

kelj, ampak tudi v neizmerne višine in globine podarjene večne Ljubezni – pa je medvedkovo bolešno nezaupanje vse to zavrlo in oskrnilo.

Po dolgih dneh trmastega, užaljenega molčanja je medvedek le spregovoril:

»Sedaj vidim, da me nikoli nisi imel rad.«

Bilo je, kot bi grda spaka pljunila iz teme in nato se je medvedek pogreznil še globlje v nedosegljivo temo, še globlje v leden molk in prazno samoto. Nihče več ga ni slišal, nihče več mu ponudil tople roke, nihče več povabil v življenje.

»Nikoli me nisi maral!« je medvedek še enkrat zamrmral in njegova sreča se je sesula v prah, kot se sesuje štor, ki ga do kraja razžro črvi ljubosumja.

France Cukjati

Lilit

Kraljična Lilit, hči kralja Heroda, je ležala na škrlatni postelji in premišljevala. Zamorka Nun ji je s pahljačo iz nojevega perja hladila čelo in maček Astarot ji je dremal ob nogah.

Kraljična Lilit je bila stara petnajst let. Imela je oči, globoke, kot je voda v vodnjaku, in njena usta so bila kakor cvet.

Mislila je na svojo mater, kraljico Miriamno, ki je umrla, ko je bila Lilit še čisto majhna. Ni vedela, da jo je oče iz ljubosumnosti umoril. Vedela pa je, da je imel v skriti sobici shranjeno kraljičino truplo, maziljeno z medom in dišavami, in da jo še vedno objokuje. Mislila je na očeta, kralja Heroda, ki je bil tako mrk in vedno bolan. Včasih se je zaprl v sobo in tam so ga slišali, kako je kričal. To je bilo tedaj, kadar se mu je zdelo, da vidi spet vse, katere je dal umoriti: svaka Kostobara, ženo Miriamno, svoja sinova Aristobula in Aleksandra, Lilitina brata, taščo Aleksandro, sina Antipatra, učenika postav Baba-ben-Buta in mnogo drugih. In čeprav Lilit teh reči ni vedela, ji je oče vzbujal silno grozo.

Mislila je na Mesijo, katerega so pričakovali Judje in o katerem ji je često pripovedovala dojilja Eglja, ki je bila že mrtva. In dasi naj bi bil Mesija kralj namesto Heroda, si je dejala, da bi ga vendarle prav rada videla. Čudovitost tega

prerokovanega dogodka jo je odvrčala od tega, da bi bila premišljevala, kako naj se izvrši.

Mislila je končno na malega Hozaela, sina svoje sodojenke Zebude, ki je prebivala v Betlehemu. Hozael je bil fantek, star komaj leto dni, smehljaj se je in pričental govoriti. Lilit ga je nežno ljubila. In skoraj vsak dan je ukazala vpreči mule v voz iz cedrovine in je šla z zamorko Nun obiskat malega Hozaela. – Lilit je mislila na vse to in da je čisto sama na svetu in da bi bilo brez malega Hozaela zelo dolgčas.

Tedaj se je Lilit šla sprehajati na vrt pod velike sikomore. Tam je srečala starega Zabulona, ki je bil nekoč stotnik kraljeve telesne straže. Herod je zamenjal svojo judovsko stražo z rimskimi vojsčaki. Ker pa je staremu Zabulonu zaupal, ga je postavil, da je nadzoroval tisto krilo dvora, kjer je stanovala kraljična Lilit.

Stari Zabulon, ki je bil že nekaj let bolan, se je grel na kamniti klopi na soncu. Lilit mu je rekla:

»Žalosten si, stari Zabulon?«

»Zvedel sem od nekega stotnika, da je kralj ukazal, naj jutri ob zori pomoré vse betlehemske otroke, ki še niso stari dve leti.«

»Ah!« je rekla Lilit. »In zakaj?«

»Modri so oznanili, da je bil rojen Mesija. Toda nihče ne ve, kako ga prepoznati; a modri se niso vrnili, da bi povedali, ali so ga našli. Če

pomori kralj vse otročičke v Betlehemu, mu Mesija gotovo ne uide.«

»To je res,« je rekla Lilit, »to je prav dobro zamišljeno.«

Ko je trenutek premišljevala, je vprašala.

»Ali ga je mogoče videti?«

»Koga?«

»Mesijo?«

»Da bi ga bilo mogoče videti, bi moral človek vedeti, kje je. In če bi kdo vedel, kje je, kralju ne bi bilo treba moriti otročičkov v mestu.«

»Res je tako,« je rekla Lilit.

Prav potihlo je dostavila, kakor da jo je strah pred svojimi lastnimi besedami:

»Moj oče je zelo hudoben.« Nato kar naenkrat: »In mali Hozael?«

»Mali Hozael,« je rekel Zabulon, »umre kot vsi drugi, zakaj vojaki bodo pretaknili vse hiše.«

»Saj sama čisto zagotovo vem, da mali Hozael ni Mesija. Kako pa naj bi bil Mesija? Sin moje sodojenke je.«

»Prosile očeta milosti zanj,« je rekel Zabulon.

»Ne upam se,« je rekla Lilit in nadaljevala:

»Sama pojdem z Nun po malega Hozaela in ga bom skrila v svoji sobi. Tam bo na varnem, kajti tja kralj ne pride skoraj nikoli.«

Lilit je ukazala zapreči mule v voz iz cedrovine, šla z Nun v Betlehem, obiskala sodojenko Zebudo in ji rekla:

»Dolgo je, glej, odkar nisem videla Hozaela. Rada bi ga vzela s seboj v двореc in ga obdržala pri sebi ves dan. Saj si ga že odstavila in ti ni treba več skrbeti zanj. Oblečem ga v hiacintno obleko in mu obesim okoli vratu biserno ovratnico.« In ni povedala Zebudi, kar je izvedela od Zabulona, tako zelo se je bala kralja.

Toda zapazila je, da je Zebudi zažarel obraz od nenavadnega veselja.

»Zakaj si tako vesela?«

Zebuda je pomislila za hip in dejala:

»Vesela sem, kraljična Lilit, ker ljubite mojega sinka.«

»In tvoj mož, kje je?«

Zebuda se je še obotavljala in odgovorila:

»Šel je po čredo v gore.«

Nun je skrila malega Hozaela pod ogrinjalom. Lilit in dobra zamorka sta se vrnili v двореc, ko je za Jeruzalemom zahajalo sonce.

Ko je prišla Lilit v sobo, si je posadila Hozaela na kolena; otrok se je smehljal in skušal zgrabiti dolge kraljičine uhanе.

Toda Nun, ki je v bližnji dvorani pripravljala koruzno kašo za otroka, je pritekla in zasopla:

»Kralj, kralj prihaja!«

Lilit je imela komaj zadosti časa, da je položila Hozaela v široko košaro in ga pokrila s kupom svile in bleščečega platna.

Kralj Herod je vstopil s težkimi koraki, hrbet je imel upognjen, oči so mu krvavo žarele v prstenem obrazu in pri hoji je rožljaj z verižicami in zlatimi ploščicami. In podbradek se mu je tresel, da mu je vsa gosta brada drgetala. – Vprašal je Lilit: »Od kod prihajaš?«

Odgovorila je: »Iz Jerihe.«

In s svojimi mirnimi očmi je pogledala kralja.

»Ah, kako zelo ji je podobna,« je zamrmral Herod.

Ta hip se je zaslišal tenak krik iz košare.

»Boš hitro tiho?« je zaklicala Lilit mačku Astarotu, ki je dremal na preprogi. – Nato je rekla kralju: »Oče, zdi se mi, da si žalosten; hočeš, da ti zapojem pesem?« Vzela je kitaro in zapela pesem o rožah.

Kralj je mrmral: »Ah, ta glas!«

In kot da ga je obšla strašna groza, je pobegnil, ker so mu pogledi in Lilitina pesem zbudili spomin na glasin in na oči kraljice Mariamne.

Kmalu nato je šla Lilit na vrt in videla starega Zabulona, kako je jokal.

»Zakaj jočeš, stari Zabulon?« je vprašala.

»Saj veste, kraljična Lilit, jočem, ker hoče kralj umoriti fantička, ki je Mesija.«

»Ampak,« je rekla Lilit, »če bi bil zares Mesija, bi ga ljudje ne mogli umoriti.«

»Bog hoče, da mu pomagamo,« je odvrnil Zabulon. »Kraljična, vi ste dobri in usmiljeni in morali bi opozoriti otročičkovega očeta in mater.«

»A kje naj ju najdem?«

»Vprašajte ljudi v Betlehemu.«

»Toda, ali mar smem rešiti njega, ki bo pregnal moj rod iz tega dvorca, njega, čigar uboga jetnica bom morda nekoč, ali pa bom zaradi njega še morala beračiti po ulicah?«

»Ti časi so še daleč,« je rekel Zabulon, »in Mesija je komaj čisto majhen fantek, šibkejši od malega Hozaela. Toda Mesija bo imel dovolj moči, da postane kralj, ne da bi storil komu kaj hudega.«

»Ampak, če le je Mesija?« je vprašala Lilit.

»Seveda je,« je rekel Zabulon, »ker se je rodil

v Betlehemu ob času, katerega so oznanjali pre-roki, in ker so modri videli njegovo zvezdo.«

»Gotovo je lep, čeprav je še majhen, kajne, Zabulon?«

»Pisano je, da bo najlepši med vsemi človeški-mi otroki.«

»Pogledat ga pojdem,« re rekla Lilit.

Ko je legla noč, se je Lilit zavila v črne tančice. Zaplestnice in zlati obročki na laktih in nad členki in verižice, viseče okoli vratu, in žlahtni kamni, s katerimi je bila vsa pokrita, so se tako nežno lesketali skozi pajčolan kakor zvezde na nebu in tako je bila Lilit podobna noči, po kateri je dobila ime. Zakaj Lilit pomeni po hebrejsko Noč.

Skrivoma sta z zamorko odšli iz dvorca. Po poti je Lilit premišljevala: »Ne bi hotela, da Mesija očetu vzame krono, kajti hudo bi mi bilo, če ne bi mogla več prebivati v lepem dvorcu, če ne bi imela več lepih preprog, lepih oblačil, draguljev in dišav. Nočem pa tudi, da ga umore, ubogega novorojenčka. Rekla bom torej očetu, da sem našla njegovo skrivališče in v zahvalo za uslugo ga poprosim, naj prizanese otroku in ga obdrži v dvorcu. Tako nam ne bo mogel škodovati; če pa je Mesija, bomo tako in tako deležni njegove moči.«

Ko je Lilit prišla k Zebudi, je ta molila s svojim možem Metuelom. In zdelo se je, da oba prevzema tiha radost.

Tedaj se je Lilit domislila zvijače:

»Hozaelu je dobro,« je rekla, »in jutri vama ga prinesem nazaj. Ker pa gotovo vesta, kje je Mesija, me popeljita k njemu. Prišla sem, da ga molim.«

Metuel je bil preprost mož, ki je verjel v poštenost ljudi. Odgovoril je: »Peljem vas k njemu, kraljična Lilit.«

Ko sta prišla na kraj, kjer je bilo dete, se je Lilit močno začudila, kajti pričakovala je nekaj nenavadnega in veličastnega, dasi ni prav vedela kaj. Videla pa je samo kočo, prislonjeno k skalni steni, in pod slamnato streho osla, vola, moža, ki je bil kot obrtnik, preprosto ženo iz ljudstva, brez dvoma lep, toda skromno oblečeno, v jaslicah pa na slami otročička, ki se ji je sprva zdel tak, kakršni so mnogi drugi.

Toda ko je stopila bliže, je videla njegove oči in v teh očeh pogled, ki ni bil kar nič otroški, in neskončno in nadčloveško milino. In opazila je, da je hlevček razsvetljevala samo luč, ki je izhajala iz deteta. Rekla je mladi materi:

»Kako ti je ime?«

»Mirjam.«

»In fantku?«

»Jezus.«

»Prav priden je videti.«

»Včasih joka, ne kriči pa nikoli.«

»Ali dovoliš, da ga poljubim?«

»Rada, gospa,« je rekla Mirjam.

Lilit se je nagnila in poljubila dete na čelo. In Mirjam je bila nekoliko nevoljna, ko je videla, da ne poklekne.

»Tako,« je rekla Lilit, »to malo dete je Mesija?«

»Rekli ste, gospa.«

»In on bo kralj Judov?«

»Zato ga je Bog poslal.«

»Ampak potem se bo vojskoval, bo ubil mnogo ljudi in pahnil s prestola kralja Heroda ali pa njegovega naslednika?«

»Ne,« je rekla Mirjam, »zakaj njegovo kraljestvo ni od tega sveta. Ne bo imel ne straž ne vojakov; ne bo imel ne dvorcev ne zakladov; ne bo pobiral davkov in živel bo kakor najsiromašnejši izmed ribičev ob Genezareškem jezeru. Služabnik vseh ponižnih in majhnih bo. Zdravil bo bolnike, tolažil potrte. Učil bo resnico in pravičnost in vladal bo nad srci in ne nad telesi. Trpel bo, da nas pouči o ceni trpljenja. Kralj vzdihljajev bo, usmiljenja in odpuščenja. Kralj ljubezni bo. Zakaj ljubil bo ljudi in vsem, ki jih muči žeja po ljubezni, kateri na Zemlji ni zadostitve, bo povedal, kako njihovo ubogo srce najde veselje in zadovoljnost. Imel bo neizčrpno usmiljenje z vsemi, tudi z grešniki, ki bodo ohranili zmožnost, da ljubijo, in krepost, da se čutijo brate vseh ljudi in da se ne povišujejo nadnje. In ni dvoma, da bo imel prestol...«

»Ah, torej le sama praviš,« je rekla Lilit, ki se je že upirala.

»...toda,« je povzela Mirjam, »ta prestol bo križ. Na križu bo umrl, da se pokori za grehe ljudi in da se jih Bog, njegov oče, usmili.«

Lilit je poslušala vsa začudena. Počasi je okrenila glavo k jaslicam. Videla je, da jo dete gleda, in premagana od božajočih božjih oči je padla na kolena in zamrmrala: »Nikoli mi ni nihče pripovedoval takih reči.« In molila ga je.

Nun, dobra zamorka, je klečala že dolgo in jokala.

»Vem,« je rekla Lilit in vstala, »da išče kralj Herod otroka, da bi ga umoril. Vzemita osla, jaz ga plačam gospodarju, in bežita!«

»Tako mi je naročeno po angelu,« se je priklonil Jožef kraljični in se ji zahvalil za dar.

Po ozkih stezah, ki so se vile ob oblih gričih, so dospeli Jezus z materjo in Jožef in Lilit in zamorka in osel na ravnino.

Kraljična je rekla:

»Tukaj vaju moram zapustiti. Jaz sem kraljična Lilit, hči kralja Heroda. Spominjajta se me.«

Medtem ko sta odhajala Mirjam, ki je sedela na oslu in držala Jezusa v naročju, in Jožef po poti na desno, je Lilit v temni noči zrla za svetlim sijem, ki je obkrožal božansko čelo malega deteta.

In prav tisti hip, ko je bleda, skrivnostna svetloba izginila za gozdom, se je zdajci prikazala med topotom konj in rožljanjem jekla truma rimskih vojakov, ki so jezdili v Betlehem...

Jules Lemaitre

Vrana

Vrana ni ne lepa ne prijazna ptica. Njeno plahutanje je težko, glas zoprni. Pa še škodljivka je. Vendar je tudi vrana bitje in sojeno ji je, da živi z nami na isti zemlji in pod istim soncem.

Tudi v mojih otroških letih so imeli veliki fantje frače, da so streljali vrabce in golobe, najraje pa vrane. Redkokdaj so kaj zadeli. Kadar so pa zadeli, je bilo to zanje veliko veselje, pravi praznik. Saj so si domišljali, da so ujeli sovražnika, o kakršnih pišejo indijancarice in jih kažejo kavbojski filmi.

Nekoč so spet sestrelili vrano. Samo eno perut so ji ranili, tako da ni mogla več leteti in je padla na zemljo. Z vrstico so jo privezali h kolu, jo obstopili in se posvetovali, kaj naj z ujetnico storijo. Nekdo se je spomnil svojega psa in stekel ponj.

Pes je bil križanec vseh pasem, kar jih je premoglo mesto. Kratke noge so leno nosile zavaljeno truplo, pokrito z umazano, sivo, dolgo dlako, ki mu je nemarno visela tudi čez zelene, krvavo podplute oči, ki so potuhnjeno, strahopetno pogledovale izza sive zavese v svet.

Ujetnica je ležala v krogu, in ko je uvidela, da ne more uiti, se je naščeperila in čakala, kaj bo.

Pes se je pogнал vanjo, naravnost v prsi. Ptica

se je vzpela, ko da se je zbudila v njej žilavost vsega vranjega rodu. Kavsnila je napadalca v glavo, da se je pokazala kri. Potegnil se je nazaj, do razdalje, ko ga privezana žrtev ni mogla doseči, sam pa bi jo lahko zgrabil, samo če bi stegnil vrat. Bevska! je vanjo, ko pa je videl, da njena odločnost nič ne odjenja, ji je poskusil priti do živega od zadaj. Vrana je odskočila, se jadrno obrnila in odbila napad tudi s te strani.

Tako sta se nekaj časa lovila. Psa je dražila predrznost, s katero se je žrtev otepala, saj bi morala vendar razumeti, da je igra – življenje zanj izgubljena.

Ko so fantje uvideli, da pes sam vrani zlepa ne bo kos, so začeli streljati vanjo s fračami. Nekajkrat so jo zadeli v telo, v glavo, v nogo. Trpinčena žival se je sesedla in že je kazalo, da poginja. Pa je spet vstala in se omotično opotekala. Za seboj je vlekla odtrgano perut in bila podobna staremu, od vetra in toče scefranemu strašilu.

Zdaj se je opogumilo tudi ščene in fantje so mu prepustili poglavitni, zadnji opravek.

To ni bil več boj na življenje in smrt, saj je bil konec že odločen. Zato pa je bil še bolj neusmiljen, še bolj krut. Vsi smo vedeli, kaj čaka vrano in tudi sama je vedela. Pa ni zamižala, ni se prepustila usodi, milosti ali nemilosti bojazljivega napadalca, marveč se mu postavila v bran do konca.

Ščene je naskakovalo z vseh strani, brez počitka. Krog se je ožil, žrtev se je umikala, nič več podobna ptici, samo še kepa mesa, krvi in perja. Kadar je zmogla, je še stegnila vrat proti psu in s strašnim glasom in široko odprtim kljunom kričala:

»Kra! Kra!«

Pri tem so se ji drobne črne oči svetile kot steklene kroglice.

Pes se ji je že čisto približal. Še je kavsnila, kamor je padlo, najraje po glavi. Toda udarci so bili zmeraj bolj redki in ščene se jih je komaj še bala. Zmeraj pogumnejše – strahopetnejše je naskakovalo ranjeno ptico, ki se je branila le še z zadnjimi močmi.

»Kra! Kra!«

Zdaj jo je ugriznilo v nogo, zdaj ji izpulilo pero, pa jo potegnilo za ranjeno krilo, da se je še komaj, postrani obdržala na nogah.

Bližal se je konec.

Veliki fantje so poskakovali od veselja nad predstavo. Manjši otroci, ki smo stali za njihovi mi hrbti, smo jokali in kričali od sočutja in groze. Pa se nihče ni zmenil za nas.

Žrtev ni mogla več stati. Obležala je, vsa razčeperjena, razdejana. Izpod črne pernate kepe je trzala suha, oguljena noga. Še nekajkrat je hlastnila:

»Kra! Kra!«

Potem še dvakrat, trikrat odprla kljun, a glasu ni bilo več. Samo drobni, črni stekleni kroglici sta še svetili v znamenju življenja, dokler ni še teh zastrla mlečna siva zavesa vek.

Ščene je zmagoslavno zabevskalo in se vrglo na truplo.

V mraku smo otroci pobrali ostanke. Pokopali smo jih za hišo, ob plotu. Na gomilo smo zasadili dve navzkrižni vejici. Potem smo še nekaj dni krasili grob s cvetjem in skrbeli zanj, čeprav je bil samo vranin.

Cvetko Zagorski

Prvič v šoli

Brezskrbno sem se poigral za kovačnico in veselo metal v sončno in toplo spomladansko nebo utež, ki se je vzela kdo ve od kod in se že dolga leta brezkoristno premetavala po kovačnici med odpadnim železjem. Oče je bil v kovačnici in je koval. Od časa do časa se je oglasil s svarilnim glasom, naj pazim, da si uteži ne bi vrgel na glavo, ni pa imel časa priti okrog za kovačnico in me pogledati. Bil se sam in zelo sem si želel, da bi preizkusil porast svoje deške moči. Zaganjal sem ta košček železa nad glavo in pričakoval, da bo poletel visoko pod nebo in se ob padcu na zemljo zarij globoko v tratinico. Če se mi je met resnično posrečil in sem bil z njim zadovoljem, sem veselo prevrnil kozla.

Ravno sem se pobiral s tal, ko je izza ogla kovačnice prišel sosedov Izidor. Čez rame je imel obešeno iz domačega platna sešito torbo, tako da mu je obvisela na boku. Ob vsakem koraku ga je lopnila po zadnjici in ker pač, kot vsi njegovi vrstniki, ni znal hoditi korakoma in umirjeno, ampak je hodil zaletavajoče in s poskakovanjem, ga je vso pot od doma do šole od zadaj udarjala, kot jahač z bičem od zadaj priganja konja.

»Greš v šolo?« sem ga vprašal in tiščal k sebi utež, kot bi se bal, da bi mi jo Izidor utegnil ukrasti.

»Ja!« je zategnil in takoj na to dodal: »Pojdi z menoj!«

Bilo je to zame nenavadno mikavno povabilo. Videti šolo, pravo šolo, tisto šolo, v katero se vsak dan odpravljata Izidor in sestra Gustika, tisto, ki je pri obeh tako v časteh in o kateri se je pri nas in pri sosedovih vsak dan toliko govorilo in razmišljalo; sedeti tam enako kot Izidor in sestra Gustika, pomeni, da sem jima enak, da sem že velik in pameten in da že nekaj sem. Notranjost šole sem poznal le po pripovedovanju Izidorja in Gustike. Košček njene zunanosti, ki je bil z našega vreja videti kot porogljivo pomežikajoča prikazen, je predstavljal le pročelje, ki se je rinilo iznad borovja in se nastavljal soncu. Tja, proti temu koščku rdeče strehe je mati čisto pokazala z roko, češ, naj le počakam, saj me tam bodo že ukrotili, mi nataknili uzde in jarem in sploh bo potem vse drugače in hudo, le dorasti moram toliko, da bom mogel prestopiti prag te zgradbe.

Z Izidorjevim povabilom vzbujena želja, da bi videl pravo šolo tudi od znotraj in sedel v njej pred učiteljem, je premagala strah, ki mi ga je vcepljala mati in me z njim strašila. Sprejel sem povabilo in izginila sva izpred kovačnice. V dolino sva stekla po vratnici med njivami. Strmina naju je tako močno zagnala, da sva, vajena bregač, zmogla še polovico vzpetine na nasprotni strani doline. Izidorju se je mudilo tudi skozi gozd, jaz pa sem s strahom pri duši in s pričakovanjem v sebi tekel za njim. Tekla sva vso pot in skoraj nič nisva govorila. Že precej upehana in rdeča v obraz sva pritekla na cesto in se ustavila. Pred menoj so se skozi goščavje pojavili nejasni obrisi prave šole. Izdihnili sva upehanost in nadaljevala pot. S konice igrišča, kjer se cesta razcepi v dve smeri, sem videl šolo že popolnoma jasno in razločno, bila je pred menoj, da bi lahko zagnal kamen vanjo. Stala je tam velika in mogočna kamnita zgradba, sredi jase, in sonce se je uprlo v težko zidovje, da so se žarki od bele stene odbijali kot luč od kroglic na božičnem drevesu, za katere je mati trdila, da jih ne smemo gledati od blizu, ker se potem ne bodo več svetile. S težkimi koraki in negotovimi občutki sem koračil proti tej zgradbi. Duša je bila polna pričakovanja, v prsih pa je ležal težak strah. Zavila sva s ceste in se po rdeči tlakovani poti približevala cilju, ki je bil pred nama in ki je postajal vse bolj resničnost. Rdeča pot je vodila naravnost pred velika, na stežaj odprta vrata, za katerimi je zijal globok, teman hodnik, ki mu ni bilo videti konca.

Nekaj Izidorjevih vrstnikov se je že korajžno podilo pred njimi in brž ko so opazili, da prihajava, so nama pritekli naproti. Obstopili so naju in se obešali name. Vsi so bili ob meni in se zanimali le zame. To mi je godilo in ponosen, kot sem takrat sploh lahko bil, sem pred vsemi korakal po rdeči opeki naprej proti vhodu. Prikorakali smo na hodnik in stopil sem v pravo šolo, v zgradbo vseh čednosti in vsega znanja. Komaj pa sem pošteno stopil v to zgradbo, je šola izgubila tisti spoštovanja vredni videz, postala je običajna zgradba in vse v njej se je sprevrglo v igro na paši. Dolgo je še trajalo, da smo se napotili naprej v razred. Tam so mi določili prostor nekje v bližini okna, tako da je na moji desni sedel Izidor, na moji levi pa njegov znanec. Do pričetka pouka je ostalo še nekaj časa. Učenci so ga izrabili tako, da so se nagnetli okrog mene in mi vsi povprek razlagali, kako in kaj vse je treba pred učiteljem v razredu početi in sploh, kako se je treba v šoli vesti.

Med splošnim vriščem je stopil v razred učitelj. Tovariši so poskakali na svoja mesta in tam nepremično obstali. Tudi sam sem tako napravil. Učitelj je najprej oblastno in zelo počasi odkorakal naprej pred tablo, se razgledal po razredu in ko je povzdignil roko, so se učenci prekržali in glasno molili. Moliti še nisem vedel, sem pa skrbno pazil, da sem odpiral usta tako, kot sem to videl početi ostale. Učitelj je strogo stal pred nami in gledal učence. Poznal sem ga. Že nekajkrat je bil v očetovi kovačnici. Ko smo končali molitev in utihnili, je učitelj dal z roko znak, naj sedemo. Posedli smo z velikim truščem in tudi sam sem lopnil s pokrovom klopi, da je bilo še glasneje. Pričeli smo s poukom. Naročil je, naj vzamemo iz torb knjigo s čudnim naslovom, sam pa se je odpravil na sprehod po razredu. Obhodil je prvo vrsto klopi in se nazadnje ustavil pred menoj in me z zanimanjem dolgo opazoval.

»Dobili smo novega učenca, kaj?« je vprašal resno.

Nič nisem vedel ukreniti ne odgovoriti. Zijal sem vanj. Pred seboj sem videl le negovan, bel in mehak obraz, ki se je počasi razpote goval v prikrit smehljaj. Mogoče je tudi meni ušel prav tako prikrit nasmeh. Tisti bližji ob meni so mi šepetaje svetovali, naj vstanem. Ubogal sem jih. Hitro in pogumno sem se postavil na noge ter se izprsil, kot sem malo prej videl tovariše med molitvijo.

Učitelj se je nagnil nekoliko bližje k meni, kot bi mi želel nekaj na skrivaj povedati, nato pa razločno in glasno dejal: »Obriši si obraz! V šoli

ne smeš biti umazan in ko boš drugič spet prišel v šolo, se moraš doma umiti in se lepo napraviti!«

Ubogal sem ga in dvakrat krepko in izmenično s hrbtno stranjo roke potegnil preko ust in še naprej preko lica. S tem je bil učitelj očitno zadovoljen, saj se je sladko in na ves glas zasmeljal in odšel. Šele ko je bil daleč od mene, sem se upal usesti.

Počasi in elegantno je še naprej hodil po razredu in s konicami čevljev pobrcaval spodnji konec palice, da je poskakovala, zgornji konec pa spretno vrtil med prsti, da mu (palica) ni ušla naprej. Črni lakasti čevlji, ki so se svetlikali kot naše ogledalo nad omaro, so pri vsakem koraku zaškripali z rezkim, meni zanimivim in nerazumljivim glasom, kot prikletne dveri pri nas doma. Enakomerno in zateglo škripanje je dalo vedeti, da učitelj hodi počasi in razmišljajoče.

Medtem ko je učitelj pobrcskaval s palico po razredu, smo morali mi prepisovati s table. Nič kaj takega, da bi mogel početi to, kar ostali, se pravi prepisovati s table, nisem imel s seboj. Z vsem potrebnim so me morali oskrbeti tovariši, ki pa so bili seveda takoj pripravljeni tudi raztrgati zvezek, da bi le imel dovolj papirja. Izidorjev sosed, tisti z druge strani, je našel v žepu košček grobo ošiljenega svinčnika ter mi ga je nastavil med prste, Izidor sam pa je še popravil papir in tako so me opremili za prepisovanje. V sestrični čitanki sem se nekoliko že seznanil z velikimi tiskanimi črkami. Črke sem torej poznal. Toda takih črk na tabli nisem mogel najti. Da bi pisal kar tako in nekaj drugega kot moji tovariši, me je bilo sram in si tega nisem upal dovoliti. Hotel sem biti njim enak. Opazoval sem jih, kako prepisujejo, in si prizadeval, da bi jih posnemal. Med prepisovanjem so neprenehoma pokimavali z glavo gor in dol, s table na zvezek in z zvezka na tablo. Po vsaki črki in po vsaki besedi so si razmišljajoče ogledovali tablo in se boječe in stežka odločali spraviti naslednjo besedo v zvezek. Biti sem hotel priden in natančen učenec. Potrudil sem se in sem tudi vse to, kar je bilo na tabli, spravil na papir. Vijuge, ki sem jih spravil na košček papirja, so bile zvest posnetek tistih na tabli, še pretrgale so se tam in v eni vrstici prav tolikokrat, kot je to določil učitelj na tabli. Delo je bilo sicer zamudno in delal sem počasi, vendar sem bil vztrajen, in je šlo. Tovarišem okrog mene je šlo verjetno še težje kot meni. Stalno so radirali. Tako sem ugotovil, da se motijo. Da radiranje v šoli pred učiteljem ni čedno opravilo, sem že vedel. V tem tovarišev nisem posnemal. Razen k

tovarišem pa sem škilil tudi na učiteljeve črne in svetlikajoče se čevlje in ni mi šlo v glavo, kako to da škripljejo prav tako kot naše prikletne dveri.

Tišino, ki je bila v razredu zaradi prepisovanja s table, je iznenada zmotil Izidor z močnim vekanjem. Jokal je na vso moč in z debelimi solzami. Učenci so ga nekaj časa opazovali in poslušali, ko pa so se tega naveličali, so nadaljevali, učitelj pa se za Izidorja sploh ni zmenil in se ni pustil motiti, ampak je mirno pobrskaval s palico še naprej. Kmalu se je Izidor naveličal vekanja, utihnil je in nadaljeval s prepisovanjem. Kaj je Izidorja prišlo, nisem mogel uganiti.

Končno se mi je le posrečilo delo končati. Odložil sem svinčnik in se prislonil na konec klopi. Učitelj me je opazil, prišel do mene. Vzel mi je listič in si ga skrbno ogledoval, vmes pa pokimaval z glavo sem in tja ter zraven nekaj mrmral, bolj zase kot zame ali za razred. Vrnil mi je listič. Tako učiteljevo vedenje je izdajalo, da je odkril v mojem pisanju nekaj zanimivega. Odnegli so mi listek in si ga podajali naprej, da je obhodil ves razred. Vsakdo si ga je hotel ogledati. Nekdo iz prve klopi se je obrnil proti meni, na široko razkročil prste, palec uprl ob nos ter zakrilil z ostalimi prsti.

Ne vem, na čigav znak, kajti nič takega nisem opazil, čeprav sem bil radoveden in kolikor mogoče prodajal po razredu zijala, se je ta nenadoma zagnal proti vratom s tako silo, da so tovariši komaj še utegnili pograbiti svoje torbe izpod klopi. Tekli so kar čez klopi naravnost k izhodu in vlekli torbe za pas, da so poskakajoč udarjale po klopeh. Sledil sem jim. Skočil sem na prvo klop, od te na naslednjo in naprej do vrat. Prerili smo se skozi ozka vrata na prosto. Tu so se tovariši, tako kot so pritekli skozi vrata na prosto, postavljali v vrsto po dva in par se je utrdil tako, da sta se sosedla prijela za roko. Bil sem zadnji in še brez para. Da ni lepo biti zadnji in še brez para, sem že vedel. Med vrstama sem rinil naprej, da bi našel za par Izidorja, ter z vso močjo odrival tovariše, ki so mi zapirali pot. Trgal sem pare. Bil sem že skoraj na čelu, ko je k meni pristopil učitelj, me prijel za uho in potegnil iz zbora ter me v loku, tako da je to vsakdo lahko videl, odpeljal na rep zbora. Postavil me je v zadnjo vrsto. Užaljen in iz maščevalnosti nisem odprl ust, ko so tovariši tam na koncu rdeče poti, ob izhodu, nekaj zakričali.

Stekli smo po beli prašnati cesti skozi gozd. Šola še ni popolnoma izginila za nami in že smo imeli polne žepe kamenja. Da bi se koristno znebili tega bremena, se je nekdo spomnil, da bi

bilo pametno, da se pomerimo v zadevanju debel. To je zares preprosta igra. Tudi zame. Le kamen je treba zagnati v borovje in če je komu sreča naklonjena, lahko zadene še deblo, včasih tudi dve. To je tudi vse. Vrednost tekmovalca s tem močno naraste. Pri tovariših sem se moral tu še uveljaviti in sem se zato igre udeležil. Razvrstili smo se vzdolž ceste in pridno pošiljali kamenje med borovje. Nekateri so celo zadeli. Jaz nisem.

Ko smo izpraznili žepe, smo takoj stekli naprej in nismo utegnili prešteti zadetkov. Tekel sem, kar se je dalo, in nisem bil med zadnjimi. Prerival sem se naprej. Pri Majžarovih njivah mi je tekač, ki sem ga prehiteval, podstavil nogo. Prekopnicnil sem se preko noge, kot bi se prevrnila vreča, ko doma sušimo žito. Nisem imel časa, da bi jokal, takoj sem se pobral in stekel za ubežniki. Prvega, ki sem ga dohitel, sem zgrabil za vrat in ga brez usmiljenja podrl na tla, da sva se povaljala v prahu. Obdeloval sem ga s pestmi. Pretep so opazili ostali, prenehali teči, se vrnili in naju obstopili ter živo opazovali pretep. Tistega pod seboj bi prav gotovo pošteno predelal, saj je že jokal in se ni več branil, če se ne bi vmešali gledalci. Pograbili so me za lase in odvlekli proč kot vrečo s krompirjem, da sem v cestni prah zarisal široko sled telesa. Ko so ugotovili, da je med nama dovolj velika razdalja, so izpustili moje lase iz rok, me pustili obležati v prahu in odhiteli naprej.

Z Izidorjem sva ostala sama. Pobral sem se z njegovo pomočjo. Jokal nisem, ker nisem imel komu.

Prišla sva domov. Potuhnil sem se in se splazil mimo očetovih vrat za kovačnico. Utež, do polovice zarita v tratnico, me je še zmeraj čakala. Izruval sem jo in nadaljeval z igro.

Oče je že pri prvem metu ugotovil, da sem spet za kovačnico. Prišel je naokrog, se postavil pred me ter z odločnim in globokim basastim glasom vprašal: »Kot si hodil tako dolgo?«

»V šoli. Z Izidorjem,« sem izjecljal.

»Zdaj se potikaš tam okrog, ko pa bo treba hoditi v šolo, boš pa ostajal v gozdu kot vsi drugi.«

In tako se je tudi zgodilo. Prišli so Madžari. Učitelji niso razumeli nas in mi ne njih. Pretepali so nas. Zaradi tega smo jih zasovražili in jim nagajali. Nismo marali biti tepeni in sploh nismo marali šole. Ostajali smo v gozdu in se posmehovali tistim, ki so jo obiskovali.

F. M. Šaško

DRAGI MOHORJANI,

spet je leto naokoli, spet imate pred seboj naš **knjižni dar** ali redno zbirko. Prepričan sem, ste ga veseli, kot smo bili veseli vsi, ko smo vam ga pripravljali: koledar, ki skuša biti zvest svoji podobi, hkrati pa se pomladiti in izboljšati, v opremi in v vsebini; večernice, ki so letos nekoliko drugačne, a zato še posebej zanimive in žive, čeprav govorijo v glavnem o preteklosti; prvi zvezek nove zbirke »Naši kraji«, ki je napeto branje, potem pe še izčrpen prikaz Haloz, njihove zgodovine in problematike; knjiga o verstvih v Jugoslaviji, kjer boste našli vse o verskih skupnostih, ki jim pripadajo naši verni soobčani drugih veroizpovedi: Pravljica o zlatolaski, ki je več kot pravljica, saj prehaja v našo živo stvarnost in jo bodo radi brali tudi odrasli; isto velja za molitvenik-slikanico, ki je namenjen hkrati otrokom in njihovim staršem, da bi oboji našli pravo notranjo besedo in razpoloženje, ko se pogovarjajo z Bogom.

Kar zadeva **izredne ali doplačilne knjige** smo v letošnjem koledarskem letu izdali še dve iz lanskega programa, iz letošnjega pa jih je že izšlo pet, ker so tri še v tisku. Veseli nas, da smo s petim zvezkom Razprave sklenili Izbrane spise filozofa dr. Janeza Janžekoviča in se tako vsaj skromno oddolžili človeku, ki je svoje dolgo življenje z zavidanja vredno vztrajnostjo, doslednostjo in zvestobo posvetil modroslovju oziroma nam, da bi lažje našli pot k resnici in smislu življenja. Od drugih je najpomembnejša knjiga Avguštinovih Izpovedi, eno temeljnih del krščanskega slovstva in morda najbolj svojevrstna umetnina pozne rimske književnosti, in sicer zaradi neizprosne iskrenosti in miselne globine. Še posebej moram omeniti Uvod v sv. pismo stare zaveze, ki je v tisku in bo zapolnil občutno vrzel v naši verski literaturi.

Sicer se pa utrip Družbinega življenja kaže v povzetku najbolj na sejah **tajništva in odbora**. Tajništvo se je sestalo štirikrat, v Celju, odbor pa

trikrat, vedno v Ljubljani. Najpomembnejša je bila zadnja seja obeh organov, tajništva maja in odbora junija: govor je bil skoraj izključno o tistem, kar je bistvo naše naloge, se pravi o knjigah. Sprejeli smo podroben načrt za prihodnje leto in okvirni načrt za nekaj let naprej. Predložili so ga uredniki na osnovi pripravljalnega dela, ki smo ga opravili zadnja leta. Podrobneje smo o tem poročali v poletnih številkah Nove mladike, na straneh, ki so namenjene Knjižnemu glasniku.

Kronika tega jubilejnega leta pa je bila, žal, pretkana z bridkimi izgubami: 13. maja je umrl pokrovitelj Mohorjeve družbe, mariborski škof dr. Maksimilijan Držičnik. Kaj nam je pomenil, je povedal v pogrebem govoru Družbin tajnik: »Kot škof ste jo imeli za eno najpomembnejših sestavin Slomškove kulturne dediščine... Vaša posebna zasluga pa je, da ste jo znali vrednotiti v

Anica Kotošek

njeni zgodovinski razsežnosti – da ste razumeli njeno vlogo in nalogo v našem času in v naši družbi. S tem ste bistveno pripomogli, da more drevo, ki je pognalo iz globokih korenin prebujene nacionalne in kulturne zavesti slovenskega ljudstva v preteklem stoletju, dajati živ in zdrav sad temu našemu času in temu našemu človeku. »Zato smo mu vsi mohorjani tudi onkraj zemskega bivanja hvaležni in bo naš spomin nanj res »trajen, svetel in blag«.

Sredi poletja nas je za vedno zapustila finančna knjigovodkinja Anica Kotošek. Skoraj dvajset let je bila vestna delavka in dobra sodelavka, res tudi s srcem pri Mohorjevi, kakor je bila doma dobra žena in mati. Množica, ki jo je spremlila na zadnji poti, je bila živa priča, kako so jo spoštovali in cenili tudi v krajevni skupnosti.

In še en grob: prav na koncu leta je našemu novemu skladiščniku in kurirju Vikiju Smoletu umrla mama.

Naposled pa še eno slovo, sicer res manj boleče, a vendarle slovo: jeseni je stopil v pokoj dolgoletni skladiščnik in kurir Ivan Levovnik. Želimo mu, da bi še dolgo užival zasluženi počitek.

Za konec pa še nekaj drobiža: ko boste brali te vrstice, bo po vsej verjetnosti že sprejet temeljni

sporazum med Družbo in njeno delovno skupnostjo. Osnutek je že pripravljen in bomo o njem razpravljali jeseni.

V začetku decembra smo se udeležili 3. slovenskega knjižnega sejma v Ljubljani, kjer smo imeli poseben pano.

Tajnik je začel urejevati arhiv-knjiznico, kjer bomo skušali zbrati vseh tisoč in več knjig, ki jih je Mohorjeva doslej izdala. Hvaležni bomo, če nam bo kdo priskočil na pomoč, zlasti za starejše knjige, ker so nekatere prava redkost.

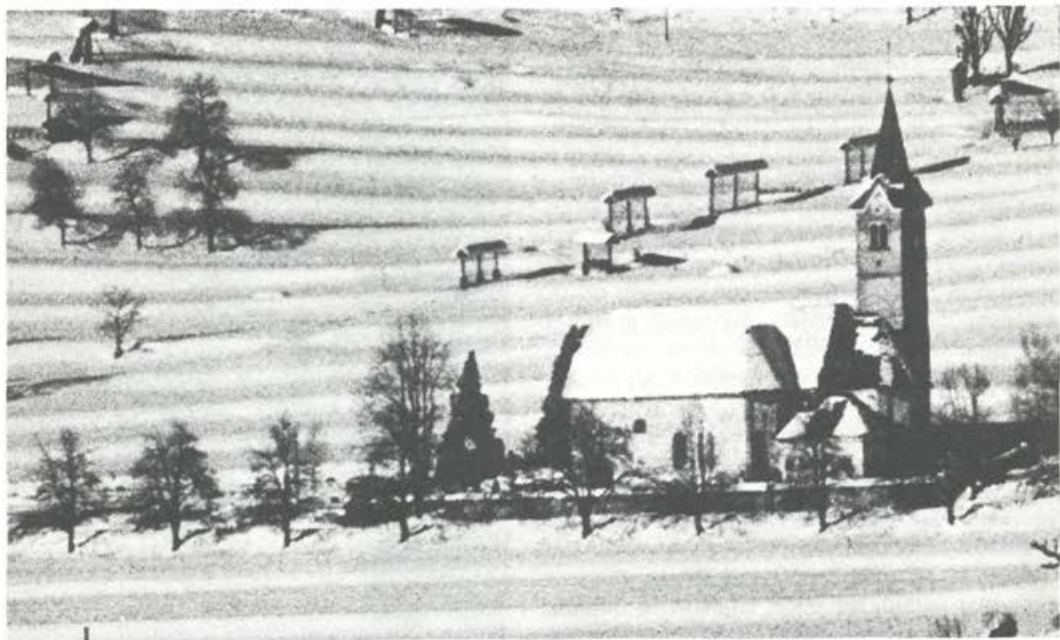
Lani jeseni je bilo obnovljeno pročelje našega sedeža v Celju, letos pa smo dobili v najem izložbo tudi v Mariboru, in sicer v študentskem verskem centru pri Alojzijeви cerkvi.

Tajnik in računovodja sta lani poleti obiskala Mohorjevo v Celovcu in njenega ravnatelja dr. J. Hornböcka v Podgorju. Pogovarjali so se tudi o sodelovanju v duhu podpore naši manjšini v Avstriji.

Tako. V tem vihravem času je tudi Kolednik nagel in skopih besedi. Eno pa je, upam, vendarle jasno: da Mohorjeva nadaljuje svoje stoletno poslanstvo, ali, če hočete, svojo nalogo. Pomagajte ji s svojim sodelovanjem in naklonjenostjo.

Lepo pozdravljeni

Kolednik

SEZNAM NAROČNIKOV MOHORSKE REDNE ZBIRKE PO ŠKOFIJAH IN DEKANIJAH 1978–1979

**LJUBLJANSKA
ŠKOFIJA**

Dekanija I. Cerknica

Begunje pri Cerknici	27
Bloke	37
Cerknica	100
Grahovo	38
Nova vas pri Rakeku	13
Planina pri Rakeku	65
Rakek	43
Stari trg pri Ložu	140
Sv. Vid-Cajnarje	55
Unec	36

Skupaj Cerknica 554

Dekanija II. Črnomelj

Adlešiči	23
Črnomelj	135
Dragatuš	30
Metlika	66
Podzemelj	50
Preloka	21
Semič	55
Stari trg ob Kolpi	37
Vinica	50

Skupaj Črnomelj 467

Dekanija III. Domžale – Moravče

Blagovica	24
Brdo in Lukovica	100
Češnjice	15
Dob	285
Domžale	270
Domžale-Mav Franc	14
Ihan	85
Krašnja	61
Mengeš	320
Moravče	110
Peče	20
Radomlje	60
Rova	18
Šentožbalt	8
Vrhopolje	14
Zlatopolje	10
Trzin	52

Skupaj Domžale–Moravče 1466

Dekanija IV. Grosuplje

Grosuplje	56
Kopanj	62

Lipoglav	10	Kranj, Šmartin	225
Muljava	21	Križe	130
Polica	50	Lom	30
Stična	100	Mavčice	85
Škofljica	50	Naklo	147
Šmarje	70	Olševke	30
Šentjurij–Podtabor	30	Podbrezje	55
Šentvid pri Stični	148	Preddvor	168
Veliki Gaber	11	Predoslje	80
Žalna	71	Smlednik	235
		Šenčur pri Kranju	125
Skupaj Grosuplje	679	Šenturska gora	10
		Trboje	36
Dekanija V. Kamnik		Trstenik	62
		Tržič	205
Gozd	17	Tržič–Bistrica	55
Homec	80	Velesovo	70
Kamnik	250	Voglje	46

Dekanija V. Kamnik

Gozd	17	Tržič-Bistrica	55
Homec	80	Velesovo	70
Kamnik	250	Voglje	46

Franciškanski samostan

Kamnik	41	Skupaj Kranj	2949
Komenda	266		
Mekinje	60		
Motnik—Cene Ivanka	15	Kedanjia VIII. Leskovec	
Nevlje	50		
Sela pri Kamniku	35	Bučka	25
Stranje	100	Cerklje ob Krki	30
Šmatarno v Tuhinju	56	Čatež ob Savi	43
Špitalič	11	Kostanjevica na Krki	101
Tunjice	60	Krško	50
Vranja peč	30	Leskovec	215
Zgornji Tuhinj	47	Raka	50
		Studenci	25

Skupaj Kamnik 1118

Dekanija VI. Kočevje

Banja Loka	20	Velika Dolina	45
Fara pri Kočevju	20	Kartuzija Pleterje	10
Kočevje	60	Skupaj Leskovec	879
Osilnica	20		
Stara cerkev	26		

Skupaj Kočevje 146 Dekanija IX. Litija

Dekanija VII. Kranj		Dole pri Litiji	22
		Hotič	25
		Janče	17
Besnica	120	Kresnice	42
Breg ob Savi	52	Litija	90
Cerklje na Gor.	165	Polšnik	12
Duplje	75	Prežganje	20
Goriče	65	Primskovo na Dol.	11
Hrastje	32	Sava	13
Izozersko	51	Šmatarno pri Litiji,	
Kokra	25	Marija Mrzel	57
Kovor	60	Štanga	18
Kranj-Kokrica	50	Vače	55

Kranj, Tavčarjeva	350		
Kranj, Primskovo	110	Skupaj Litija	382

Dekanija X. Ljubljana-mesto		Šmarjeta	31	Poljane	76
Sv. Nikolaj	220	Št. Peter–Otočec	65	Reteče	100
Sv. Jakob	15	Vavta vas	60	Selca	170
Sv. Peter	180	Skupaj Novo mesto	887	Sorica	40
Marijino oznan.	280			Stara Loka	190
Sv. Trojica	80	Dekanija XIII. Radovljica		Sv. Lenart	
Bežigrad–Sv. Ciril	260	Begunje	100	nad Škofjo Loko	35
Črnuče	125	Bled	200	Škofja Loka	333
Dravljje	148	Bohinjska Bela	61	Škofja Loka–Suha	76
Ježica	130	Bohinjska Bistrica	160	Trata–Gor. vas	106
Kodeljevo	80	Breznica	165	Zali log	32
Koseze	112	Dovje	44	Žabnica	50
Moste	140	Gorje	175	Železniki	130
Polje	250	Jesenice	165	Ziri	180
Rakovnik	100	Koriška Bela	82	Skupaj Škofja Loka	1807
Rudnik	30	Kamna Gorica	65		
Sv. Križ	157	Koprivnik	22	Dekanija XVI. Trebnje	
Stožice	79	Kranjska gora	45	Boštanj	37
Šentvid	302	Kropa	76	Čatež–Zaplaz	30
Šiška	156	Lesce	42	Mirna	15
Štepanja vas	72	Leše	18	Mokronog	15
Trnovo	95	Ljubno	37	Sv. Križ–Gabrovka	19
Vič	300	Mošnje	40	Šentjanž	70
Sv. Martin	25	Ovsiše	36	Šentlovrenc	13
Valant Milan	12	Radovljica	140	Šentrupert	100
Črna vas	30	Rateče–Planica	47	Trebelno	35
Belec Franc	18	Ribno	55	Trebnje	165
Zalog–Kašelj	90	Srednja vas v Bohinju	146	Tržišče	66
Skupaj Ljubljana-mesto	3486	Sv. Križ nad Jesenicami	12	Skupaj Trebnje	565
		Zasip	82		
Dekanija XI. Ljubljana okolica		Dobrava pri Kropi	37	Dekanija XVII. Vrhnika	
Brazovica	140	Francišksanski samostan		Bevke	53
Dobrova	100	Brezje	150	Borovnica	152
Dol pri Ljubljani	60	Skupaj Radovljica	2202	Dolenji Logatec	94
Ig	90			Gorenji Logatec	75
Javor	15	Dekanija XIV. Ribnica		Horjul	101
Polhov Gradec	66	Dobrepolje–Videm	75	Hotedršica	30
Preska	95	Dolenja vas	35	Podlipa	30
Sora	160	Gora pri Sodražici	17	Preserje	126
Sostro	110	Loški potok	90	Rakitna	17
Sv. Helena Dolsko	90	Ribnica	180	Rovte	50
Sv. Jakob ob Savi	100	Rob	25	Šentjošt–Horjul	40
Sv. Katarina–Topol	19	Sodražica	55	Sv. Trije kralji–Rovte	13
Šmatрно pod Šmarno goro	140	Nova Štifta–Sodražica	30	Vrhnika	270
Tomišelj	20	Struge	30	Zaplana	37
Vodice	160	Sv. Gregor–Ortnek	35	Skupaj Vrhnika	1088
Želimlje	40	Škocjan pri Turjaku	14		
Notranje gorice	40	Velike Lašče	104	Dekanija XVIII. Zagorje ob Savi	
Skupaj Ljubljana okolica	1445	Velike Poljane	13	Čemšenik	80
		Skupaj Ribnica	703	Dobovec	21
Dekanija XII. Novo mesto				Izlake	56
Bela cerkev	20	Dekanija XV. Škofja Loka		Kisovec	14
Brusnice	20	Bukovščica	28	Kolovrat	30
Dolenjske Toplice	40	Črni vrh	34	Konjšica	6
Mirna peč	55	Davče	37	Radeče	80
Novo mesto–Kapitelj	140	Dražgoše	27	Svibno	52
Novo mesto–Sv. Lenart	160	Javorje	50	Šentgotard	45
Novo mesto–Šmihel	104	Leskovic	15	Šentjurij–Podkum	22
Podgrad	15	Lučine	34	Zagorje ob Savi	210
Prečna	100	Nova Oselica	64	Skupaj Zagorje ob Savi	616
Soteska	35				
Stopiče	42				

Dekanija XIX. Žužemberk		Rače	120	Sv. Rupert	10
		Slivnica	140	Trbovlje	150
Ajdovec	40				
Ambrus	17	Skupaj Dravsko polje	832	Skupaj Laško	692
Dobrníč	60				
Krka	30	Dekanija V. Gornji grad		Dekanija IX. Sv. Lenart V Slov. goricah	
Sela pri Šumberku	9	Bočna	25	Sv. Ana Zg. Ščavnica	100
Šmihel pri Žužemberku	25	Gornji grad	33	Sv. Anton–Cerkvenjak	25
Zagradec	52	Ljubno ob Savinji	90	Sv. Benedikt–Benedikt	60
Žužemberk	45	Luče ob Savinji	100	Sv. Bolfenk–Trnovska vas	50
		Sv. Mihael nad Mozirjem	28	Sv. Juri–Jurovski dol	110
Skupaj Žužemberk	278	Mozirje	120	Lenart v Slov. goricah	130
		Nazarje	75	Marija Snežna	90
VSEGA LJUBLJANSKA ŠKOFIJA	21.717	Nova Štifta	30	Negova	80
		Radmirje	80	Sv. Rupert–Voličina	48
		Rečica ob Savinji	140	Sv. Trojica–Gradišče	50
MARIBORSKA ŠKOFIJA		Solčava	62		
		Šmartno ob Dreti	24	Skupaj Sv. Lenar v Slov. goricah	743
Dekanija I. Braslovče		Skupaj Gornji grad	807	Dekanija X. Lendava	
Sv. Andraž	45			Beltinci	250
Braslovče	145	Dekanija VI. Jarenina		Bogojina	56
Gomilsko	68	Šentilj v Slov. goricah	155	Črenšovci: od tega	
Sv. Jurij–Tabor	52	Sv. Jakob v Slov. goricah	100	Horvat Ignac	28
Sv. Pavel–Prebold	80	Jarenina	70	Kolenko Karel	23
Šmatрно ob Paki	130	Sv. Jurij ob Pesnici		Glavač Ignac	25
Vransko	150	Zg. Kungota	20	Žerdin Štefan	22
Skupaj Braslovče	670	Spodnja Sv. Kungota	100	Horvat Mirko	41
		Svečina	40	Dobrovnik	25
Dekanija II. Celje		Skupaj Jarenina	485	Dokležovje	30
Celje, Sv. Daniel	300			Hotiza	45
Celje, Sv. Jožef	30	Dekanija VII. Kozje		Kobilje	16
Celje, Sv. Cecilija	70	Dobje	40	Lendava	46
Galicija	55	Kozje in Buče	65	Odranci	127
Gotovlje	50	Olimplje	14	Turnišče	90
Griže	100	Sv. Peter pod Sv. g.		Velika Polana	20
Sv. Peter v Sav. dolini	100	Bistrica ob Sotli	60	Skupaj Lendava	844
Petrovče	66	Pilštanj	65	Dekanija XI. Ljutomer	
Polzela	135	Planina pri Sevnici	24	Apače	50
Teharje	80	Podčetrtek	20	Cezanjevci	47
Žalec	70	Podsreda	40	Gor. Radgona	130
Skupaj Celje	1056	Polje ob Sotli	12	Videm ob Ščavnici	130
		Prevorje	15	Kapela	90
Dekanija III. Dravograd		Sv. Vid na Planini, Sevnica	30	Križevci	200
Črneče	30	Zagorje–Lesično	10	Ljutomer	210
Dravograd	40	Skupaj Kozje	395	Mala Nedelja	45
Libelíče	70			Verže	30
Skupaj Dravograd	140	Dekanija VIII. Laško		Razkrižje–župnišče	5
		Dol pri Hrastniku	60	Razkrižje–Žabot Ivan	86
Dekanija IV. Dravsko polje		Hrastnik	75	Skupaj Ljutomer	1023
Cirkovce	120	Sv. Jedert–Sedraž	55	Dekanija XII. Maribor	
Fram	65	Sv. Jedert–Rečica	40	Sv. Barbara–Zg. Korena	50
Hoče	120	Jurklošter	8	Gornja Sv. Kungota	20
Št. Janž na Drav. polju		Laško	120	Kamnica	95
Starše	120	Sv. Lenart	29	Sv. Križ, Maribor	50
Sv. Lovrenc		Marija Širje	40	Sv. Križ nad Mariborom	20
na Drav. polju	88	Loka pri Zid. mostu	52		
Sv. Miklavž ob Dravi	15	Sv. Marjeta–Rim. Toplice	33		
Ptujška gora	44	Sv. Miklavž nad Laškim	20		

Limbuš	37	Dekanija XVI. Ptuj	Loče	120	
Sv. Lovrenc na Pohorju	120		Prihova	42	
Sv. Marija v Puščavi	80	Sv. Andraž–Vitomarci	35	Skomarje	10
Sv. Janez Krstnik Maribor	251	Sv. Doroteja–Dornava	22	Slov. Konjice	270
Sv. Marija Maribor	147	Hajdina	75	Stranice	40
Sv. Magdalena Maribor	90	Sv. Lovrenc, Juršinci	110	Špitalič–Loče	17
Sv. Jožef–Maribor	70	Sv. Marjeta–Gorišnica	110	Zreče	148
Sv. Rešnje telo Maribor	120	Sv. Marko–Markovci	80	Žiče	70
Radvanje	60	Polenšak	52		
D. M. v Brezju	60	Ptuj Sv. Jurij	100	Skupaj Slovenske Konjice	1041
Sv. Ciril in Metod	60	Ptuj Sv. Peter in Pavel	38		
Sv. Marjeta ob Pesnici		Ptuj Sv. Ožbalt	70	Dekanija XXI. Stari trg	
Pernica	30	Sv. Urban–Desternik	40		
Podbrežje	50	Vurberk	140	Dolič	53
Sv. Martin pri Vurberku	70			Št. Ilj pod Turjakom	100
Sv. Peter pri Mariboru	105	Skupaj Ptuj	746	Št. Janž–Dravograd	35
Ruše	115			Pameče	15
Selnica ob Dravi	100	Dekanija XVII. Radlje ob Dravi		Podgorje pri Slov. Gradcu	70
				Razbor pri Slov. Gradcu	20
Skupaj Maribor	1800	Brezno ob Dravi	11	Sele	20
Dekanija XIII. Mežiška dolina		Kapla	20	Slovenj Gradec	110
Črna	100	Muta ob Dravi	40	Stari trg	45
Sv. Daniel–Prevalje	57	Sv. Ožbolt	20	Šmartno pri Slov. Gradcu	50
Javorje	10	Radlje	60	Sv. Vid nad Valdekom	
Koprivna	16	Remšnik	37	Mislinja	15
Kotlje	30	Skupaj Radlje ob Dravi	188		
Mežica	170			Skupaj Stari trg	533
Prevalje	190	Dekanija XVIII. Rogatec			
Ravne	200			Dekanija XXII. Šaleška dolina	
Skupaj Mežiška dolina	773	Sv. Ema–Pristava	10		
		Sv. Florijan ob Boču	8	Bele vode	29
Dekanija XIV. Murska Sobota		Kostrivnica	41	Gor. Ponikva	22
Cankova	42	Rog. Slatina	100	Št. Ilj pri Velenju	38
Dolenci	8	Sv. Peter		Št. Janež	45
Grad	51	na Medvedjem selu	15	Šmartno–Velenje	130
Gor. Petrovci	12	Rogatec	100	Sv. Marija–Velenje	58
Sv. Jurij–Rogaševci	63	Sv. Rok ob Sotli–Rogatec	12	Šoštanj	290
Kančevci	20	Stoperce	15	Zavodnje	23
Kuzma	25	Žetale	15		
Markovci–Šalovci	20	Skupaj Rogatec	316	Skupaj Šaleška dolina	635
Martjanci	45			Dekanija XXIII. Šmarje pri Jelšah	
Murska Sobota	180	Dekanija XIX. Slovenska Bistrica			
Pečarovci	24			Dramlje	65
Pertoča	30	Črešnjevec	45	Šentjur	280
Tišina	130	Gor. Polskava	32	Kalobje	24
Skupaj Murska Sobota	650	Laporje	25	Ponikva	73
		Majšperk	56	Sladka gora	38
Dekanija XV. Nova cerkev		Makole	55	Slivnica	10
Črešnjice	50	Sv. Martin na Pohorju	70	Šmarje pri Jelšah	100
Dobrna	30	Poljčane	70	Sv. Vid pri Grobelnem	85
Frankolovo	39	Slov. Bistrica	130	Zibika	17
Ljubečna	50	Spodnja Polskava	50	Žusem	30
Sv. Jošt na Kozjaku	17	Studenice	50		
Nova cerkev–Štrmec	85	Tinje	30	Skupaj Šmarje pri Jelšah	722
Šmartno v Rožni dolini	70	Sv. Venčeslav, Zg. Ložnica	35		
Vitanje	65	Skupaj Slov. Bistrica	648	Dekanija XXIV. Velika Nedelja	
Vojnik	48				
Skupaj Nova Cerkev	454	Dekanija XX. Slovenske Konjice		Sv. Bolfeng na Kogu	33
				Sv. Lenart–Podgorci	85
		Čadram	80	Sv. Miklavž pri Ormožu	69
		Sv. Jernej pri Ločah	124	Ormož	90
		Kebelj	90	Središče ob Dravi	70
		Sv. Kunigunda	30	Svetinje–Ivanjkovci	25

Sv. Tomaž pri Ormožu	60	Dekanija II. Cerkno		Dekanija VII. Ilirska Bistrica	
Velika Nedelja	60	Bukovo	35	Hrušica	25
Skupaj Velika Nedelja	492	Cerkno	50	Ilirska Bistrica, Sv. Jurij	40
Dekanija XXV. Videm ob Savi		Jagršče–Lapajne Marija	14	Ilirska Bistrica, Sv. Peter	70
Artiče	45	Novaki	30	Ješane	28
Bizeljsko	96	Orehok	9	Knežak	50
Brestanica	102	Otalež	17	Podgrad	13
Brežice	107	Šebrelje	20	Podgraje	25
Dobova	80	Skupaj Cerkno	175	Pregarje	4
Kapele	18			Prem	35
Koprivnica	50	Dekanija III. Črniče		Slivje	45
Pišce	40	Ajdovščina	71	Zagorje	29
Senovo	70	Batuje	45	Skupaj Ilirska Bistrica	364
Sevnica	120	Črniče	35	Dekanija VIII. Kanal	
Sromlje	20	Kamnje	30	Avče	20
Videm ob Savi	140	Lokavec	45	Deskle	45
Zabukovje	20	Ošek	22	Gorenje polje	61
Zdole	30	Otlca	25	Kal	13
Razbor nad Koko	45	Šempas	45	Kanal	100
Skupaj Videm ob Savi	983	Štomaz	18	Levpa	25
Dekanija XXVI. Vuzenica		Vel. Žablje	25	Lig–Marijino Celje	30
Sv. Anton na Pohorju	20	Vipavski Križ–Dobravlje	80	Plave	23
Sv. Primož na Pohorju	10	Možina Franc–Dobravlje	20	Ročinj	50
Ribnica na Pohorju	80	Skupaj Črniče	461	Skupaj Kanal	367
Trbonje	24	Dekanija IV. Dekani		Dekanija IX. Kobarid	
Vuhred	50	Dekani	15	Bovec	45
Vuzenica	73	Klanec	40	Breginj	40
Skupaj Vuzenica	257	Osp	5	Drežnica	65
Dekanija XXVII. Zavrč		Predloka	10	Kobarid	90
Sv. Andraž–Leskovec	20	Sv. Brigita–Ankaran	35	Kred	30
Sv. Barbara–Cirkulane	40	Škofije	30	Libušnje	50
Sv. Trojica–Podlehnik	30	Skupaj Dekani	135	Livek	30
Sv. Vid pri Ptuj	65			Log pod Mangartom	24
Zakrč	45	Dekanija V. Dornberk		Soča	20
Skupaj Zavrč	200	Branik	60	Srpenica	26
SKUPAJ ŠKOFIJA		Dornberk	90	Skupaj Kobarid	420
MARIBOR	18.125	Prvačina	25	Dekanija X. Komen	
KOPRSKA ŠKOFIJA		Renče	62	Gabrovica	12
Dekanija I. Biljana		Šmarje–Branik	12	Gorjansko	20
Biljana	40	Skupaj Dornberk	249	Kobjeglava	30
Gradno	25	Dekanija VI. Idrija		Komen	70
Kojško	22	Črni vrh	130	Opatje selo	38
Kozana	25	Godovič	45	Pliskovica	12
Medena	45	Gore nad Idrijo	30	Temnica	45
Šlovrenc v Brdih	17	Idrija	150	Veliki dol	20
Šmartno v Brdih	8	Ledine	50	Skupaj Komen	247
Vipolže	10	Sp. Idrija	41	Dekanija XI. Koper	
Kožbana	10	Vojsko	45	Bertoki	20
Skupaj Biljana	202	Zavratec	37	Dvori	12
		Skupaj Idrija	528	Izola	40
				Koper	90
				Krkavče	18

Piran	35	Podmelec	39	Dekanija XVI. Vipava	
Minoritski samostan Piran	5	Roče	10		
Portorož-Lucija	21	Rut	11	Budanje	40
Sečovlje	10	Kikelj Janko	15	Col	30
Šmarje	10	Šentviška gora	44	Goče	64
		Tolmin	238	Planina	15
Skupaj Koper	261	Volče	35	Podkraj	24
		Skupaj Tolmin	592	Podraga	60
Dekanija XII. Solkan-Miren				Podnanos	80
Banjšice	12	Dekanija XV. Tomaj		Slap	52
Bilje	30			Šturje	120
Bukovica	20	Avber	5	Štjak	21
Čepovan	30	Dutovlje	90	Vipava	95
Grgar	52	Lokev	30	Vrhoplje	17
Kapela	100	Povir	40	Ustje	11
Kromberk	42	Rodik	25		
Lokovec	6	Senožeče	45	Skupaj Vipava	629
Miren	107	Sežana	60		
N. Gorica	60	Tomaj	30		
Solkan	40	Vreme	51	SKUPAJ ŠKOFIJA	
Šempeter	60	Skupaj Tomaj	376	KOPER	6181
Vrtojba	70				
Skupaj Solkan-Miren	629				
Dekanija XIII. Postojna					
Hrenovice	140				
Košana	53				
Matenja vas	23				
Pivka	50	RAZNA DRUGA POVERJENIŠTVA			
Postojna	50	Župnijski urad Sv. Cirila in Metoda Beograd	18		
Slavina	84	Župnijski urad Krista Kralja Beograd	40		
Studenom	58	Jan Alojz, Zagreb	20		
Suhorje	12	Marinič Alojzija, Zagreb	15		
Šmihel-Dolane	39	Pilc Ana, Karlovac	13		
Trnje	25	Ribnikar Štefka, Reka	40		
Ubeljско	12	Žagar Anica, Kamniška Bistrica	10		
Skupaj Postojna	546	Jarc Mihaela, Višnja gora	20		
Dekanija XIV. Tolmin		SKUPAJ RAZNA POVERJENIŠTVA	176		
Dol. Trebuša	25	VSEGA NAROČNIKOV ZA LETO 1978/79	46.199		
Grahovo	30				
Kambo	20	Celje, 15. 6. 1978			
Most na Soči	85				
Podbrdo	40				

Pregled naročnikov sestavi:
inž. Tone STRAKI

ZAHVALA, PROŠNJA IN VOŠČILO

VSEM NAŠIM DRAGIM POVERJENIKOM, SODELAVCEM, UDOM IN BRALCEM SE OD SRCA ZAHVALJUJEMO ZA ZVESTOBO IN POMOČ. HKRATI JIH PROSIMO, NAJ NAM ŠE NAPREJ POMAGAJO KREPITI IN ŠIRITI SLOMŠKOVO KULTURNO IN KRŠČANSKO OZNANILO. ZA NOVO LETO 1979 VOŠČIMO ZDRAVJA, ZADOVOLJSTVA IN BOŽJE MILOSTI.

CELJE, SEPTEMBRA 1978

MOHORJEVA DRUŽBA

ZNAMENJE je revija tistih slovenskih kristjanov, ki skušajo najprej svoje krščanstvo osvetliti kot svojo nujno in temeljno resnico ter ga potem avtentično in svobodno živeti v naši socialistični družbi.

ZNAMENJE skuša zato naše krščanstvo nenehno soočati z evangelijem in z današnjim krščanstvom v svetu.

Še posebej je občutljivo in odzivno za dogajanja v slovenski Cerkvi in družbi, pa tudi za pomembna dogajanja v svetu in vesoljni Cerkvi.

Pri **ZNAMENJU** sodelujejo naši najbolj znani filozofi in teologi, pa tudi vedno večje število mladih slovenskih kristjanov.

ZNAMENJE objavlja glavna predavanja vsakoletnega teološkega tečaja za laike.

Zato je **ZNAMENJE** nujno branje za vse, ki hočejo biti živi, zavestni, dejavni kristjani v našem času in družbi; hkrati pa se za vse tiste, ki želijo spoznati usmeritve pokoncilске Cerkve.

NA LETO 6 ŠTEVILK – 576 STRANI SODOBNEGA BRANJA, KI VAS BO POGLOBILO IN VAM BO DALO NOVO DUHOVNO RAZSEŽNOST

Naročajte pri Mohorjevi družbi, p. p. 36, 63001 CELJE

Splošna oznaka koledarja za leto 1979	4	Zidani most v zgodovini (Lojze Oberžan–Edo Jelovšek)	99
Herschlov ključ	5	Združevanje v kmetijstvu (F. A.)	103
Sončevi in Lunini mrki	5	Med našimi izseljenci v Kanadi (Drago Klemenčič)	105
Vidnost premičnic-planetov za leto 1979	5	Srečni starši – srečni otroci (Janko Bohak)	108
Premakljivi prazniki po gregor. koledarju	6	Starost (Jurij Zalokar)	111
Vremenska pravila	7	Bojazen ali strah – naša sovražnika ali življenjska sopotnika (Janko Bohak)	113
Bogosluzni koledar za leto 1979 s pregledom Luninih men, s podatki o vzhodu in zahodu Sonca, dolžinami dneva in izbranimi mislimi ljudi	8	Dosežki astronavtike in raziskave planetov v zadnjih letih (Fran Dominko)	117
Pregledni koledar za leto 1979	32	<i>Bivanje</i> (France Lokar)	126
Imena mesecev in dni v raznih jezikih	34	Štirinajst pomočnikov v sili (Jože Gregorič)	128
»V imenu Gospodovem« (F. Dolinar)	36	Viharni dogodki na Sladki Gori (A. Ožinger)	130
Janez Pavel I. (ma)	41	<i>Pridi</i> (France Lokar)	132
Škof Maksimiljan Držečnik (Jože Rajhman)	42	Ljudska medicina in rokopisne ljudskomedicinske bukve (Milan Dolenc)	133
»Glej, vse delam novo« (Lojze Šuštar)	43	Kaj pa spolne bolezni? (Eman Pertl)	136
Biblija v naših hišah in v našem življenju (Vekoslav Grmič)	46	<i>Trenutki</i> (France Lokar)	137
Obnovitev povečane koprške škofije (Franc Kralj)	48	Zanimiv način upiranja jurklosterskih podložnikov (Jože Maček)	138
Ekumenski dialog (Stanko Janežič)	52	<i>Slepota</i> (Lina Majer)	140
Slovenske škofije (Rafko Lešnik)	54	O škropljenju sadnega drevja (Jože Maček)	140
Popotnik spet doma (Franc Jež)	59	Napredek v kmetijski proizvodnji – škoda za zdravje ljudi in živine? (Mirko Leskošek)	147
<i>In vendar</i> (Lina Majer)	64	Nikoli me nisi maral (France Cukjati)	150
Veseli harmonikar (Cvetko Zagorski)	65	Lilit (Jules Lemaitre)	152
Rojstvo (France Cukjati)	66	Vrana (Cvetko Zagorski)	155
<i>Vse mine</i> (France Lokar)	68	Prvič v šoli (F. M. Šaško)	156
O knjigi (Mirko Mahnič)	69	Kolednik	159
Ranjena ljubezen (Jože Lodrant)	70	Seznam naročnikov mohorske redne zbirke po škofijah in dekanijah za leto 1978–1979	161
Čika Strajin (Eman Pertl)	76		
<i>Pride čas</i> (Lina Majer)	77		
<i>Ni čas</i> (Lina Majer)	77		
V Slovenski Benečiji pred 40 leti (J. Dolenc)	79		
Koroški Slovenci zdaj – in kako naprej? (Jože Wakounig)	86		
Spomini, jubileji in dogodki (J. D.)	89	Fotografije so prispevali: Lucijan Bratuš, Vlastja Simončič, Stane Kvaternik, Janez Korošin, Stojan Kerbler	
Črnomelj, mesto nad Lahinjo (Lojze Jože Zabarar)	97		

Ivan Krampač

REVMATIZEM

Revmatizem sodi med največje medicinske in socialne škodljivce. Ta bolezen je pri nas močno razširjena. Še večje pa je ljudsko neznanje o revmatizmu in o načinih, kako bi se revmatizma lahko obvarovali. Eden naših največjih strokovnjakov za revmatizem, profesor dr. Ivan Krampač, je napisal iz svojega bogatega znanja in izkušenj knjigo, ki je namenjena najširšemu krogu na Slovenskem, da bi ljudem z njo revmatizem razložil, predvsem pa jim pomagal, da bi se ga znali pravi čas varovati, oziroma, da bi ga začeli dovolj zgodaj zdraviti. Knjiga bo bogato ilustrirana.

Ivan Likar

CERKEV – MAŠA

Že v lanski redni zbirki smo se z knjižico Pogovarjamo se z Bogom odločili, naj najmlajšim namenjena knjiga redne zbirke ne bo samo bolj ali manj zanimiva slikanica, temveč naj med številnimi slikanicami, ki jih izdajajo druge slovenske založbe, zapolni veliko vrzel. Tudi s slikanico, ki jo je pripravil župnik Ivan Likar, želimo pomagati otrokom, z njimi pa tudi njihovim staršem in vzgojiteljem nasploh, da bi boljše doumeli občestvo-Cerkev in evharistično daritev-mašo. Knjižico bodo s štiribarvnimi ilustracijami tudi tokrat opremili otroci.

Akontacija za vseh 6 knjig znaša za člane-naročnike redne zbirke za broširane knjige 130 din, za vezane pa 220 din.

Rok za prijavo in ohranitev članstva ter za oddajo naročil za redno knjižno zbirko 1979 je 1. april 1979.

Segajte po knjigah Mohorjeve družbe in si z njimi obogatite osebno in družinsko knjižnico. Zahtevajte naš prospekt in cenik! Naročajte tudi druge knjige iz knjižnega programa Mohorjeve družbe.

Naročila sprejema MOHORJEVA DRUŽBA

Zidanškova 7, p. p. 36, 63001 Celje – Jugoslavija

tel. (063) 23-029 in 24-814, žiro račun 50700-46598

Poslovalnica v Ljubljani, Poljanska 4, telefon (061) 314-768

ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA V CELJU

II 1825 / 119

Oddelek za študij

II 1825/1979

050.9(497.12)

1119790129

COBISS

OSREDNJA KNJ. CELJE

